

Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Grubu Çalışma Belgesi

İÇİNDEKİLER

TABLO DİZİNİ.....	4
KISALTMALAR	6
GİRİŞ.....	7
1. BİTKİSEL ÜRETİM.....	8
1.1. Bahçe Bitkileri	8
1.1.1 Bağıcılık	8
1.1.2. Meyve Yetiştiriciliği.....	15
1.1.2.1. Yumuşak Çekirdekli Meyveler	15
1.1.2.2. Sert Çekirdekli Meyveler.....	18
1.1.2.3. Sert Kabuklu Meyveler	23
1.1.2.4. Turunçgiller	32
1.1.2.5. Zeytin.....	36
1.1.2.6. Diğer Subtropik Meyve Türleri.....	41
1.1.2.7. Muz.....	46
1.1.2.8. Çay.....	48
1.1.2.9. Üzümsü Meyveler	54
1.1.3. Sebze yetiştiriciliği	57
1.1.3.1. Açıkta Sebze Yetiştiriciliği.....	57
1.1.3.2. Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği	63
1.1.4. Süs Bitkileri Yetiştiriciliği	68
1.2. Tarla Bitkileri.....	73
1.2.1. Tahıllar.....	73
1.2.2. Yemlik Tane Baklagiller	86
1.2.3. Yağ Bitkileri	91
1.2.4. Nişasta-Şeker Bitkileri.....	101
1.2.5. Lif Bitkileri.....	108
1.2.6. Tütün, Haşhaş ve Tıbbi Aromatik Bitkiler	113
1.2.7. Yem Bitkileri.....	123
2. BİTKİ SAĞLIĞI FAALİYETLERİ	127
2.1. Kimyasal Mücadele Uygulamaları	131
2.1.1. Bitki Koruma Ürünlerinin Ruhsatlandırılması, Üretimi, İthalatı, Satışı ve Kontrolü	132
2.1.2. Pestisit Kalıntılarının Önlenmesi.....	133
2.1.3. Zirai Mücadele Alet ve Makinelerin Ruhsatlandırılması.....	133
2.2. Kültürel, Fiziksel ve Mekanik Mücadele Uygulamaları.....	136
2.2.1. Kültürel Mücadele.....	136

2.2.2. Fiziksel ve Mekanik Mücadele.....	136
2.3. Biyolojik Mücadele.....	138
2.4. Biyoteknik Mücadele.....	141
2.5. Entegre Mücadele.....	144
2.6. Karantina Uygulamaları	147
2.6.1. İç Karantina	147
2.6.2. Dış Karantina.....	148
3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM TEKNİKLERİ.....	152
3.1.Organik Tarım.....	152
3.2. İyi Tarım Uygulamaları.....	155
4. TOHUM FİDE FİDAN	158
4.1. Tohum	158
4.2. Fide	162
4.3. Fidan.....	165
5. TARIMSAL ÜRETİMDE RİSK YÖNETİMİ (TARSİM ÖRNEĞİ)	170
6. GÜÇLÜ, ZAYIF YÖNLER, FIRSATLAR, TEHTİTLER	172
7. HEDEF VE STRATEJİLER.....	174
7.1 Kısa Vadeli Hedef ve Stratejiler	174
7.2 Orta Vadeli Hedef ve Stratejiler	181
7.3 Uzun Vadeli Hedef ve Stratejiler	186
8. GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	196
9. “GÖRÜŞÜNÜ BİLDİR” WEB SAYFASINA GELEN ÖNERİLER.....	205
KAYNAKLAR	226

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Çekirdeksiz kuru üzüm üretimi ve pazarlaması	10
Tablo 2. Sofralık üzüm üretimi ve pazarlaması	11
Tablo 3. Şaraplık üzüm üretimi ve pazarlaması.....	12
Tablo 4. Bütün meyve türleri (GZFT)	16
Tablo 5. Kayısı (GZFT)	19
Tablo 6. Kiraz (GZFT).....	20
Tablo 7. Fındık (GZFT)	24
Tablo 8. Antep fıstığı (GZFT).....	28
Tablo 9. Badem (GZFT).....	30
Tablo 10. Ceviz (GZFT)	31
Tablo 11. Kestane (GZFT).....	32
Tablo 12. Turuncgiller (GZFT)	33
Tablo 13. Zeytin (GZFT)	37
Tablo 14. İncir (GZFT)	42
Tablo 15. Nar (GZFT)	43
Tablo 16. Muz (GZFT).....	47
Tablo 17. Çay (GZFT)	49
Tablo 18. Üzümsü meyveler (GZFT).....	55
Tablo 19. Açıkta sebze yetiştiriciliği (GZFT)	59
Tablo 20. Domates (GZFT)	60
Tablo 21. Örtüaltı sebze yetiştiriciliği, geleneksel seralar (GZFT)	65
Tablo 22. Örtüaltı sebze yetiştiriciliği (GZFT).....	65
Tablo 23. Süs bitkileri yetiştiriciliği (GZFT)	69
Tablo 24. Tahıllar (GZFT)	77
Tablo 25. Yemelik tane baklagiller (GZFT)	89
Tablo 26. Yağ bitkileri (GZFT).....	94
Tablo 27. Patates (GZFT)	103
Tablo 28. Şeker pancarı (GZFT).....	104
Tablo 29. Lif bitkileri (GZFT).....	109
Tablo 30. Tütün (GZFT).....	116
Tablo 31. Haşhaş (GZFT).....	117
Tablo 32. Tıbbi ve aromatik bitkiler (GZFT)	118
Tablo 33. Yem bitkileri (GZFT)	124
Tablo 34. Kimyasal mücadele uygulamaları (GZFT).....	134
Tablo 35. Kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele uygulamaları (GZFT).....	137

Tablo 36. Biyolojik mücadele uygulamaları (GZFT)	140
Tablo 37. Biyoteknik mücadele uygulamaları (GZFT)	143
Tablo 38. 2012-2018 yılları arası entegre mücadele çalışmalarının yürütüldüğü il, ürün ve üretici verileri	145
Tablo 39. Entegre mücadele uygulamaları (GZFT).....	146
Tablo 40. Karantina uygulamaları (GZFT).....	149
Tablo 41. Organik tarım (GZFT)	152
Tablo 42. İyi tarım uygulamaları (GZFT).....	156
Tablo 43. Tohum (GZFT).....	159
Tablo 44. Fide (GZFT)	163
Tablo 45. Fidan (GZFT).....	166
Tablo 46. Bitkisel üretim ve bitki sağlığı (GZFT).....	172

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma ve Geliştirme
ASTM	: Amerika Test ve Malzeme Kurumu
BKÜ	: Bitki Koruma Ürünleri
BM	: Birleşmiş Milletler
BÜGEM	: Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü
CIPAC	: Uluslararası Pestisit Analiz Kurulu
ÇAYKUR	: Çay İşletmeleri Genel Müdürlüğü
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
ECHA	: Avrupa Kimyasallar Ajansı
EFSA	: Avrupa Gıda Güvenliği Dairesi
ELÜS	: Elektronik Ürün Senedi
EPA	: Çevre Koruma Örgütü
EPPO	: Avrupa ve Akdeniz Ülkeleri Bitki Koruma Organizasyonu
FAO	: Dünya Gıda ve Tarım Örgütü
FÜAB	: Fidan Üreticileri Alt Birliği
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizma
GKGM	: Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü
GTİP	: Gümrük Tarifeleri İstatistik Pozisyonu
GZFT	: Güçlü, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler
IPPC	: Uluslararası Bitki Koruma Kurulu
ISTA	: Uluslararası Tohum Test Birliği
İTU	: İyi Tarım Uygulamaları
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
OGM	: Orman Genel Müdürlüğü
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TAB	: Tıbbi Aromatik Bitkiler
TAGEM	: Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TARSİM	: Devlet Destekli Tarım Sigortaları Sistemi
TİGEM	: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü
TMO	: Toprak Mahsulleri Ofisi
TOB	: Tarım ve Orman Bakanlığı
TSB	: Türkiye Sigorta Birliği
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TTSM	: Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TZOB	: Türkiye Ziraat Odaları Birliği
ÜDTS	: Ürün Değerlendirme Takip Sistemi
ÜKD	: Üretici Kayıt Defterleri
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Ülkemiz tarımsal hasılasıyla Avrupa'da birinci, dünyada ise ilk 10 ülke arasındadır. Türkiye bulunduğu coğrafya sayesinde ılıman ve subtropik iklim özellikleri gösteren bölgeleriyle önemli miktarda bahçe ve tarla bitkileri üretim potansiyeline sahiptir.

Yaş meyve-sebze sektörü ülkemizin uluslararası tarımsal ticarete en güçlü ve rekabet şansının en yüksek olduğu sektörlerden biridir. 2018 yılında bitkisel ürünlere dayalı ihracat değerimiz 15,2 milyar \$ olarak gerçekleşmiş olup, bu ihracatın 2,3 milyar \$'ı yaş meyve-sebze ihracatından sağlanmıştır. Ülkemizde 4,2 milyon ha açık alanda ve 77.200 ha örtüaltı alanda olmak üzere yaklaşık 50.500.000 ton bahçe bitkileri (meyve, bağ, sebze ve süs bitkileri) üretimi gerçekleştirilmektedir. Tarla bitkileri yetiştiriciliğinde ise kullanılan 15,4 milyon ha alanda 34.400.000 ton tahıl, 858,3 ha alanda 1.200.000 ton yemeklik tane baklagiller, 900.178 ha alanda 4.009.000 ton yağ bitkileri, 290.697 ha alanda 17.436.000 ton nişasta-şeker bitkileri, 518.634 ha alanda 2.570.000 ton lif bitkileri üretimi gerçekleştirilmektedir.

Ülkemizdeki toplam tarım alanı 2004 yılında 41,2 milyon ha iken, bu değer 2018 yılında yaklaşık %10'luk bir azalmayla 37,8 milyon ha'a düşmüştür. Nadas için ayrılan alan 2004 yılında 4,9 milyon ha'dan yaklaşık %29'luk bir azalmayla 3,5 milyon ha'a düşmüştür. Tarla bitkileri 2004 yılına nazaran %14'lük üretim alanını kaybetmiştir. Bahçe bitkileri üretim alanı 2004 yılında 3,6 milyon ha iken bu değer 2018 yılında yaklaşık %15,6'lık bir artışla 4,2 milyon ha'a çıkmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından beri devam eden tarımsal AR-GE çalışmaları sonucunda tarımsal ürünlerin veriminde önemli artışlar gerçekleştirilmiş ve ülkemiz büyük ölçüde kendine yeter seviyeye ulaşmış olmasına rağmen; Tarım işletmelerinin küçük ve dağınık olması, tarımda kooperatifleşmenin tam anlamıyla gerçekleştirilememiş olması beraberinde pek çok sorunu getirmektedir. Özellikle bahçe ve tarla bitkilerinde toprak işlemeden başlayarak tohumluk ekim, dikim, bakım, hasat ve harmanda düşük sermayeden dolayı yeterince girdi kullanımı gerçekleştirilememektedir.

Çeşitli desteklemelere rağmen girdi maliyetlerinin son derece yüksek oluşu, ülkemiz nüfusunun 2050 yılında 100 milyona ulaşacağı ve yaklaşık 50-60 milyon turistin de ülkemizi ziyaret edeceği dikkate alındığında, yaklaşık 150-160 milyon insanı yeterli ve dengeli besleyecek planlamaların şimdiden yapılması gerekmektedir.

Tarım arazilerinin tarım dışı kullanıma açılması ve her şeyden önemlisi tarımsal üretimde planlamanın ve havza bazlı desteklemenin tam anlamıyla yaşama geçirilememiş olması, dünyada tarımı önümüzdeki çeyrek yüzyılda çok daha negatif yönde etkileyecek iklim değişikliğine ve bu iklim değişikliğinin yaratacağı biyotik ve abiyotik stres koşullarına uygun çeşitlerin geliştirilmesine yönelik en kısa sürede kısa, orta ve uzun vadeli hedef ve stratejilerin oluşturularak etkin bir şekilde takibiyle hedeflediğimiz amaca ulaşabilmek mümkün olabilecektir.

Bu rapor: bitkisel üretim ve bitki sağlığı çalışma grubunca ülkemizde bahçe ve tarla bitkileri olarak üretimi yapılan bitki türlerinin mevcut durumu (ekim alanı, üretim ve verime ilişkin bilgiler, GZFT analizleri ile ithalat ve ihracat durumu), üretimden tüketime kadar karşılaşılan sorunlar, çözüm önerileri, kısa orta ve uzun vadeli hedef ve stratejiler, araştırma geliştirme çalışmaları, kamu üniversite - özel sektör - STK ve diğer tüm paydaşların görüşleri ile III. Tarım Orman Şurası web sayfasındaki "görüşünü bildir" platformu üzerinden gelen görüş ve öneriler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

1. BİTKİSEL ÜRETİM

1.1. Bahçe Bitkileri

1.1.1 Bağcılık

Ülkemiz yaklaşık 4.200.000 ton civarında gerçekleşen yaş üzüm üretimi ile dünya üretiminin %8'ini karşılamaktadır. Üretilen üzümün %40'ı kurutmalık, %35'i sofralık, %15'i pekmez, köfter, pestil gibi ürünlerin yapımında ve %10'luk kısmı da şarap üretiminde kullanılmaktadır. Üzüm üretimimiz, meyve üretiminin yaklaşık %25'ine karşılık gelmektedir.

Türkiye'de 2018 yılında çekirdeksiz sofralık üzüm üretim miktarı 458.061 ton; çekirdekli sofralık üzüm miktarı 1.487.201 ton; şaraplık üzüm miktarı 463.647 ton düzeyindedir.

Ülkemizde üretilen çekirdeksiz kuru üzümün yaklaşık %85-90'ı ihraç edilmekte olup, yılda ortalama 500 milyon \$'lık döviz getirisiyle tarımsal ürünler arasında önemli bir konuma sahiptir.

Dünya genelinde yılda ortalama 1.200.000 ton çekirdeksiz kuru üzüm üretilmektedir. Üretilen kuru üzümün her yıl 750.000 ton civarı dünya ticaretine konu olmaktadır. Türkiye'nin dünya kuru üzüm üretimindeki payı %25-30 düzeyinde olup, dış ticaretindeki %40-45 seviyesindeki payı ile ilk sırada yer almaktadır. FAO verilerinde dünyada bağ alanları sıralamasında İspanya, Çin, Fransa ve İtalya'dan sonra Türkiye 5. sırada yer almaktadır. Bu sıralama, üretim alanları azalacak şekilde Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Şili, Portekiz ve Romanya olarak devam etmektedir. Türkiye'de bağ alanlarının yaklaşık %50'si Sultani çekirdeksiz üzüm çeşidinden oluşmaktadır.

Çekirdeksiz kuru üzüm üretim alanı bugünkü dünya ve iç talep düzeyi değerlendirildiğinde yeterli olup, verimlilik ve kalite sorunumuz yoktur. Devlet ve özel sektör bir arada çalışmaktadır. ABD gibi diğer bazı rakip üretici ülkelerde su, işçilik vb. gibi sıkıntılar nedeniyle kurutmalık üzüm üretim amaçlı bağ alanları azalmaktadır. Bu nedenle doğru planlama yapılarak üzüm üretim bölgeleri kademeli olarak %20-25 oranında arttırılmalıdır. Üretim artışı neticesinde de bu 400.000 tonlara çıkması beklenen ürünü yönetmek için lisanslı depoculuk sisteminin etkin bir şekilde çalışması gerekmektedir.

Kurutmalık üzüm üretim bölgesindeki nemli iklim, hastalık ve zararlılarla mücadelede ilaçlamayı zorunlu hale getirmektedir. Kalıntısız üretim için planlama yapılmalı, üreticilere bilinçlendirme eğitimleri verilmelidir. Üretim bölgesindeki en büyük tehditler bağ alanlarındaki yapılaşma ve mevzuata uygun faaliyet göstermeyen jeotermallerdir.

İhracatta ise son üç yıl itibarıyla bakıldığında en fazla ihracatı gerçekleştirilen sofralık üzüm çeşidi Sultani çekirdeksizdir.

Türkiye'de geniş üretim alanına sahip olan üzümün miktar olarak Sultani çekirdeksiz, İmparator (Emperor), Mevlana (Razakı), Superior, Red Globe çeşitleri en çok ihracatı gerçekleştirilen çeşitlerdir. Bu çeşitler arasında 2016-2018 yılları toplamında 418.294 ton ile Sultani çekirdeksiz en fazla ihracatı yapılan çeşit olarak yer almaktadır. Dolar bazında ise 2017'de 197 milyon \$, 2018 yılında ise 122 milyon \$'lık ihracat kayda alınmıştır.

Ülkemizde üretilen ve ihracatı gerçekleştirilen mevcut üzüm çeşitlerinin yanı sıra iri taneli, özellikle Uzak Doğu pazarında tüketicinin tercih edebileceği beyaz veya siyah çekirdeksiz sofralık üzüm çeşitlerinin yetiştiriciliğe kazandırılması ihracat potansiyelimizin artırılması açısından son derece önem arz etmektedir.

Ayrıca, ülkemizde son dönemde yaygınlaşmaya başlayan örtüaltı üzüm üretiminin destek kapsamına alınması, ürünün yağış gibi olumsuz hava şartlarından korunması ve ihracat sezonunun uzatılması açısından son derece önemlidir.

Önemli bir ihrac potansiyeli olan üzümün yan ürünü olan salamura yaprak ihracatının önünün açılması amacıyla, asma yaprağında mevcut olan kalıntı sorununa yönelik, MRL limitlerinde yeniden düzenleme yapılması amacıyla AB nezdinde girişimlerde bulunularak kalıcı çözüm bulunulması ve asma yaprağının ticari bir ürün olarak değerlendirilerek Tarım ve Orman Bakanlığımızın üretim politikalarında yer alması beklenmektedir.

Tablo 1. Çekirdeksiz kuru üzüm üretimi ve pazarlaması (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Çekirdeksiz üzümün gen merkezi olarak hem üretimde hem de ihracatta sürdürülebilir dünya lideri oluşumuz,• Gediz havzasında ekolojik açıdan koşulların uygunluğu nedeniyle uzun zamandan beri Sultani çekirdeksiz üzüm üretiminin yapıyor olması,• Ülkemizde üretilen çekirdeksiz kuru üzümün diğer rakip ülkelere göre tescilli kalitesinin olması,• Üreticilerin Sultani çekirdeksiz üzüm üretimi konusundaki yoğun bilgi ve tecrübe birikimleri,• Kuru üzüm işleme ve depolama ile ilgili tesis ve yatırımların Manisa, İzmir ve Denizli illerimizde köklü bir geçmişinin olması ve bu alanda yatırımların devam ediyor olması,• Dünyada en önemli tüketici konumundaki AB ve Rusya pazarına olan coğrafi yakınlık,• Üretici ve ihracatçı arasında bağlantıyı kurabilen borsaların varlığı,• Bağcılıkla ilgili üniversite ve araştırma kurumlarının varlığı,• Dünya üzüm fiyatlarını belirlemede söz sahibi olma potansiyeli,• Yeniliklere açık ve örgütlenmeye uygun üretici yapısı,• Organik üzüm üretim potansiyelinin olması.	<ul style="list-style-type: none">• Dış pazarda sadece bandırılmış çekirdeksiz kuru üzüm ile söz sahibi olunması, kuru üzümde çeşitlendirmeye düşük oranda gidilmesi (Golden, Naturel vb.),• Üretim planlaması olmadığından, sofralık üzüm için hazırlanan çekirdeksiz üzümün taze olarak satılmayanlarının kuru üzüme işlenmesi ve bunun oluşturduğu randıman ve kalite kayıpları ile kalıntı sorunları,• Danışmanlık ve izlenebilirlik sistemlerinin yeterince gelişmemiş olması,• Organik kuru üzüm üretiminin artırılmasını teşvik edici desteklerin yetersizliği,• Üretim alanlarının küçük ve dağınık olması sonucu birim üretim maliyetlerinin yüksekliği,• İstihdam edilen işçilerin eğitiminin düşük olması nedeni ile pazarın istekleri konusunda hassasiyetlerinin düşük olması, kaliteli ve yetişmiş iş gücü temininde yaşanan güçlükler,• Üreticilerin yatırım sermayesinin yetersiz olması,• Üretici örgütlenmesindeki yetersizlik,• Bilinçsiz kimyasal kullanımından kaynaklanan kalıntı sorunu nedeniyle dış pazarlarda oluşan güvensizlik,• Çok sayıda ve küçük üreticinin bulunması ve bunun sonucu arzı kontrolde yaşanan zorluklar,• Arazi parçalılığı ve küçük üretim alanları olmasından dolayı, bir partide farklı çok sayıda üreticinin ürünü olması sebebiyle ihraç partilerinde çoklu aktif madde tespit edilmesi,• Depolama desteklerinin olmaması, üreticilerdeki ve aracı tüccarlardaki sağlıklı depolama koşulları,• Piyasanın ithalatçı ve aracı firmaların manipülasyon ve spekülasyonlarından kolayca etkilenmesi, borsadaki işlem miktarının piyasa derinliği sağlamadaki yetersizliği,• Firmaların reklam ve promosyon faaliyetlerinin yetersiz olması,• Yeterince katma değerli ürün üretilmemesi,• Türk insanının kuru üzümün faydaları konusundaki bilgisizliğinden kaynaklanan iç tüketim yetersizliği,• Üretimde kullanılan iş gücü, girdi maliyetinin yüksek olması ve girdi temininde dışa bağımlılık,• Standart, kaliteli sergi yerlerinin olmaması,• Gereksiz ilaç ve aşırı gübre kullanımı,• Elde edilen çeşitlerin tanıtımı ve üreticilere aktarılmasındaki yetersizlik,• Dünyada kuru üzüm üretim ve ihracatında birinci olmamıza rağmen, üzümün ürün bazında desteklenmemesi.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Üretim potansiyelinin yüksek olması, • Sürdürülebilir tarım tekniklerinin (organik tarım, İTU, GLOBAL G.A.P. vb.) benimsenmesi ile yeni pazarlara açılma imkânları, • Önemli bir kuru üzüm üreticisi ve ihracatçısı olan ABD'nin badem üretimi lehine giderek gerileyen üretimini son yıllarda iç piyasaya ve doğal şeker üretimine ayırması, • Biyoteknik mücadele desteklerinin olması, • Organik tarım desteklemeleri, • Tarımsal danışmanlık sisteminin yaygınlaşmaya başlaması, • Üzümün sağlık açısından doğal şeker kaynağı olarak kullanılabilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dövizle bağlı tarımsal girdi (gübre, tarım ilacı, akaryakıt) maliyetlerinin giderek artışı, • Son yıllarda özellikle tüm dünyada kendini hissettiren küresel iklim değişikliği neticesinde yaşanan ve üzüm üretimini olumsuz yönde etkileyen değişimler, • Üreticilerin sermaye yetersizlikleri, • Çin, Hindistan ve İran gibi rakip ülkelerin üretim miktarlarında ve ihracatlarında yaşanan artışlar, • Dış pazarda firmaların kendi aralarında fiyat bazında rekabet etmeleri, • Üretimde izlenebilirliğin yeterince sağlanamaması, • Tarımsal ilaç pazarlayan firmaların ve bayilerin üreticileri yanlış yönlendirmeleri, tarımsal ilaç satışlarındaki denetimsizlik, • Sahte gübre ve ilaçların piyasaya sürülmesi, denetimdeki sıkıntılar, • Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin yeterince gelişmemesi, • Uygun olmayan depolama koşullarının kalite üzerindeki olumsuz etkileri, • Gediz Ovası'nda jeotermal yatırımların çevreyi, üzüm üretimini tehdit etmesi, • En büyük alıcı ülkelerin zirai ilaç kalıntı limitlerini çok sık düşürmesi, • Ürünün erken hasat edilmesinden dolayı verim ve kalite kaybı.

Tablo 2. Sofralık üzüm üretimi ve pazarlaması (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Ekolojik açıdan koşulların uygunluğu nedeniyle uzun dönemde sofralık üzüm üretiminin sürdürülmesi, • Sofralık üzüm işleme ve depolama ile ilgili tesis ve yatırımların artmış olması, • AB ve Rusya pazarına coğrafi yakınlık, • Bağcılıkla ilgili araştırma ve uygulama merkezlerinin varlığı, • Bağcılıkta devam eden ıslah ve adaptasyon çalışmaları ve bu çeşitlerin üreticiye tanıtımı ve dağıtımı, • Soğuk hava depolarının yeterliliği, • Tarımsal AR-GE yapılan kurumlarda yetişmiş AR-GE elemanı varlığı. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sultani çekirdeksiz üzüm çeşidinde pazar isteklerine uygun sofralık kalitenin sağlanamaması, • Üreticilerin üretimin başında yaş üzümü değerlendirme şekline karar verememeleri, • Üzüm üretiminde iyi tarım uygulamaları, GLOBAL G.A.P. , organik tarım vb. sürdürülebilir tarım tekniklerinin arzu edilen seviyede yaygınlaşmaması, • Çok sayıda ve küçük üreticinin bulunması ve bunun sonucu iç piyasa fiyatlarının düşmesi, • Üretim alanlarının küçük ve dağınık olması, • Üreticilerin yatırım sermayesinin yetersiz olması, • Üreticilerin sofralık üzüm pazarlama amaçlı yeterli örgütlenememesi, • Kalıntı sorunu ve çoklu aktif madde nedeniyle dış pazarda oluşan güvensizlik, • Üzümlerin büyük marketler yerine toptancı hallerine satılması ve daha düşük fiyattan değer bulması, • İhracat pazarının kısıtlı oluşu, • AB pazarına girişte uygulanan gümrük vergileri, • Firmaların reklam ve promosyon faaliyetlerinin yetersizliği, • Dünyada en fazla sofralık üzüm üreten ve oldukça yüksek ihracat potansiyeli olan konumda olmamıza rağmen, sofralık üzüm üretiminin ürün bazında desteklenmemesi.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Yetiştiriciliği yapılan çeşitlerin kalitesinin geliştirilebilir olması,• Yerel çeşitlerin sayıca fazla olması, bunların üretim ve ticarete kazandırılabilme imkânı,• Yeni çeşitlerin geliştirilebilir olması,• Sürdürülebilir tarım (İTU ve organik tarım) desteklemeleri,• Yeni yatırımlar için devlet desteklerinin ve teşviklerin olması.	<ul style="list-style-type: none">• Dövizle bağlı tarımsal girdi (gübre, tarım ilacı, akaryakıt) maliyetlerinin giderek artışı,• Dış pazarda firmaların kendi aralarında fiyat bazında rekabet etmeleri,• Üretimde izlenebilirliğin sağlanamaması,• Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin gelişmemesi,• Son yıllarda özellikle tüm dünyada kendini hissettiren küresel iklim değişikliği neticesinde yaşanan ve üzüm üretimini olumsuz yönde etkileyen değişimler,• Tarımsal ilaç pazarlayan firmaların ve bayilerin üreticileri yanlış yönlendirmeleri, tarımsal ilaç satışlarındaki denetimsizlik,• Çek kanunu nedeniyle üreticilerin ürün bedellerini alamaması,• Hasat sonrası kayıplar ve bunlarla ilgili çalışmaların yetersizliği• Alternatif pazarların azlığı, tek bir pazara (Rusya) bağımlılık.

Tablo 3. Şaraplık üzüm üretimi ve pazarlaması (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Ekolojik açıdan koşulların uygunluğu nedeniyle uzun dönemde şaraplık üzüm üretiminin sürdürülmesi,• Şaraplık üzüm üreticilerinin uzun yıllardır bağcılık yapması,• Şaraplık üzüm firmalarının kaliteli ürün eldesine yönelik bağ alanlarını arttıran olması,• Ürünün dış satımı açısından AB ve diğer pazarlara coğrafi yakınlık,• Bağcılıkla ilgili çalışan üniversite ve araştırma kurumlarının varlığı.	<ul style="list-style-type: none">• Üretim alanlarının küçük ölçekli ve dağınık olması,• Şaraplık üzüm satış fiyatlarının düşük olması,• Şaraplık üzüm üretiminde çevre dostu üretimin (organik üretim, iyi tarım uygulamaları vb.) ve pazarlama zincirinde de izlenebilirlik sistemlerinin yeterince gelişmemiş olması,• Bağ kadastro ve üretim planlamasının olmaması,• Üreticilerin yatırım sermayesinin yetersiz olması,• Üzüm üreticilerinin desteklenmemesi,• Üreticilerin şaraplık üzüm pazarlama faaliyetine yönelik örgütlenmemesi,• Türkiye'deki hiçbir üniversitede lisans düzeyinde eğitim veren şarapçılık bölümünün bulunmaması,• Bağcılık ve şarapta turizm potansiyelinin yeterince değerlendirilememesi,• Üzüm ürünleri sanayinin geliştirilmesine yönelik yerel/ulusal ortaklık, organizasyonlar ve tanıtım gruplarının olmaması,• Vergilerin yüksekliği.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Kaliteli şarap yapabilecek yerel çeşitlerin fazla olması nedeniyle dünya şarapçılığına yeni tad ve aromaların katılabilecek olması, • Mevcut çeşitlerin kalitesinin geliştirilebilir olması, • Coğrafi işaret belgeleri ve üretim için gerekli önlemler alınarak yeni pazarlar bulunabilmesi, • Organik tarım desteklemeleri, • Şaraplık üzümden yaratılan katma değerlerin fazla olması, • Şaraplık üzüm üretiminden elde edilebilecek turizm geliri, • Butik şarapçılıktaki artış. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dünya şarap üretiminde AB üyesi 3 ülkenin (Fransa, İtalya, İspanya) söz sahibi olması, • Üreticilerin sermayesinin yetersiz olması, • Sektördeki vergi oranlarının yüksek olması, • İzlenebilir üretimin sağlanamaması, • Kayıt dışı üretimin olması, • Tarımsal danışmanlık hizmetlerinin gelişmemesi, • Üreticinin yeterince gelir elde edememesi nedeniyle şaraplık bağ alanlarının azalma eğiliminde olması, • Dövizle bağlı tarımsal girdi (gübre, tarım ilacı, akaryakıt) maliyetlerinin giderek artışı, • Son yıllarda özellikle tüm dünyada kendini hissettiren küresel iklim değişikliği neticesinde yaşanan ve üzüm üretimini olumsuz yönde etkileyen değişimler.

Sorunlar:

- Ülkemizde talebe cevap verebilecek yeterli sertifikalı aşılı asma fidanı bulunmaması,
- Yerel çeşitlerimizin yeniden değerlendirilerek üretime kazandırılması çalışmalarının yetersizliği,
- Gen kaynağı kadastro, bağ alanlarında floksera haritasının günümüze dek çıkarılmamış olması,
- Entegre ürün ve rekolte düzenlemesinin olmaması.

Öneriler:

- Tarımsal desteklerin doğru yönlendirilerek alan bazlı değil ürün bazlı destek verilmelidir.
- Bağlarda biyoteknik mücadele yöntemine verilen desteğin arttırılmalı ve tüm üretim alanlarında yaygınlaştırılmalıdır.
- Ekonomik yetiştiriciliği yapılan çeşitlerin virüslerden arındırılarak, sağlıklı fidanlar üretime aktarılmalıdır.
- Sofralık üzüm başta olmak üzere hastalıklara dayanıklı üzüm çeşitlerinin eldesine ve kullanımına yönelik ıslah çalışmaları desteklenmeli ve özendirilmelidir.
- Kuru üzümü tehdit eden okratoksin-A sıkıntısı ile ilgili gerekli önlemler alınmalı ve üreticiler bilinçlendirilmelidir.

- Gediz Ovası'nda üzüm üretiminin devam etmesi için jeotermal yatırımlar çok sıkı denetlenerek yönetmeliğe uygun şekilde faaliyet göstermeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır.
- Kooperatifçiliğin geliştirilmesi kapsamında, sermayelerin güçlendirilmesi için finansman desteği sağlanmalıdır.
- Alkol üretiminde kullanılan ve üzümde elde edilen suma oranı %65'ten %100 oranına çıkarılmalıdır.
- Bağ alanları ve rekolte miktarları uzaktan algılama yöntemiyle net olarak belirlenmelidir.
- Modern fidan üretim tekniklerini kullanan fidanlıkların sayıları arttırılmalı ve bu fidanlıklarda virüsten arı, klon seleksiyonu yapılmış çeşitlerle sertifikalı aşılı fidan üretimi sağlanmalıdır.
- Örtüaltı üzüm yetiştiriciliği erkencilik ve ihracata yönelik olarak teşvik edilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Sertifikalı fidan üretimini arttırmak için, üreticinin sertifikasyon sisteminden doğan masraflarını indirgemeye dönük teşvikler yeniden düzenlenmeli, böylece fidan üreticilerinin sertifikalı fidan üretimine yönelmesi sağlanmalıdır.
- Sofralık üzüm ihracatında Sultani çekirdeksiz dışında farklı çeşitlerin potansiyelleri değerlendirilerek durağan yapıya çeşitlilik kazandırılmalıdır.
- İhracat pazarlarının geliştirilmesi ve artırılması, ihracatın, ürünün rekabet gücünün, iç tüketimin artırılması ve yeni tüketim alanları yaratılması gibi amaçlarla Türkiye Tanıtım Grubu tarafından, başta Uzak Doğu olmak üzere, hedef pazarlara yönelik üzüm tanıtım çalışmalarına hız verilmelidir.
- Sürdürülebilir bağcılığa yönelik olarak iyi tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması için eğitim çalışmalarının yapılması ve desteklenmesine önem verilmelidir.
- Bağcılıkta tüm değerlendirme şekillerinde hasat ve hasattan sonra kullanılan yöntemler kaliteyi koruyacak ve artıracak şekilde geliştirilmeli, çok parçalı üretim ve üretimdeki istikrarsızlık sorunlarının çözümüne yönelik girdi maliyetlerini azaltacak ve güven veren fiyatlandırma ortamı sağlanmalı, sofralık üzümde hal sisteminde bulunan tüccar ve komisyoncuların sıkı denetimi ve piyasa oluşumuna olası olumsuz etkilerin ortadan kaldırılmasına yönelik stratejiler belirlenmelidir.
- Salamura yaprak ve geleneksel üzüm ürünleri için üretim ve pazarlama standartları geliştirilmeli, ülkemize özgü bağ ve üzüm mamullerinin güvenli tüketimi sağlanmalıdır.
- Kuru üzümde kaçağın önlenmesi için, yabancı menşeli üzümlerin Türk üzümüne katılarak ihraç edilmesinin önüne geçilmeli, sınır ticareti kapsamında gelen üzümler, sınır illeri dışına çıkarılmamalıdır.
- Üzümde katma değeri artırıcı ürün çalışmaları yapılmalıdır.

- Okul üzümü programının devam ettirilmeli; üzümün çocuk beslenmesindeki önemi dikkate alındığında her yıl rekoltenin belirli miktarı bu program kapsamında mutlaka devam ettirilmelidir.
- Ürün ihtisas borsaları oluşturulmalı; mevcut borsalara işlerlik kazandırılmalıdır.
- İç ve dış pazarlarda rekabet üstünlüğü sağlayacak şekilde üretim planlaması yapılmalıdır.
- Girdi maliyetleri, kuru üzüm üreten diğer ülke üreticileriyle rekabeti zora sokmayacak şekilde belirlenmeli, üzüm üreticisi desteklenmelidir.

1.1.2. Meyve Yetiştiriciliği

Ülkemiz, dünyada gerek meyve gen kaynakları gerekse meyve üretim ve dış satımı yönünden çok büyük öneme sahip olup, meyvecilikte dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. Genel olarak, Anadolu birçok meyve türünün birincil veya ikincil anavatanıdır. Bu meyve türlerinden Antep fıstığı, armut, ayva, badem, ceviz, elma, erik, fındık, incir, kayısı, kestane, kiraz, kuşburnu, nar, vişne ve zeytin ilk olarak Anadolu'da bulunmuş veya gelişimlerini Anadolu coğrafyasında tamamlamışlardır.

Ülkemizin çok farklı iklim bölgelerine ve mikro klima alanlarına sahip olması, ılıman iklim meyve türlerinden, subtropik hatta tropik meyve türlerine kadar birçok meyvenin yetiştiriciliğine imkân sağlamaktadır. Bu kadar büyük bir potansiyele sahip olan ülkemiz meyveciliği ekonomimize önemli katkılar yapmış ve yapmaya da devam etmektedir.

Kültürü yapılan 138 meyve türünden, subtropik meyve türleri de dâhil olmak üzere 75 tür ülkemizde yetiştirilebilmektedir. Bu genetik çeşitlilik, değişik çevresel koşullara adapte olan, farklı pazar taleplerine cevap veren ve özellikle organik yetiştiriciliğin ön planda olduğu günümüzde hastalık ve zararlılara dayanıklı çeşitlerin seçimine büyük ölçüde katkı sağlamaktadır.

Ülkemizin meyve üretim miktarı her geçen gün artış göstermektedir. 2000 yılında 12.040.000 ton olan yaş meyve üretimi 2018 yılında 21.400.000 tona yükselerek 1,78 kat artmıştır.

1.1.2.1. Yumuşak Çekirdekli Meyveler

2018 yılı itibarıyla ülkemizde yumuşak çekirdekli grubu meyve üretim miktarı 4.342.569 tondur ve toplam yaş meyve üretiminin %20,29'unu oluşturmaktadır. Bu grupta yer alan en önemli tür ise 3.625.960 ton ile elmadır. İkinci sırada yer alan tür olan armutun üretim miktarı 519.451 tondur. Üçüncü sırada bulunan tür ayvadır; üretim miktarı ise 176.479 tondur. Türkiye, dünya ayva üretiminde 174.038 ton ile ilk sırada yer almaktadır.

Yumuşak çekirdekli meyve türlerinde üretimin önemli bir bölümü iç pazarda değerlendirilmektedir. 2018 yılında 238.354 ton elma ihraç edilerek 94 milyon 594 bin \$ gelir elde edilirken armutta bu değerler 46.811 ton ve 21 milyon 818 bin \$'dır.

Tablo 4. Bütün meyve türleri (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Meyvecilik için uygun ekolojik koşullara sahip olunması, Meyveciliğin pek çok tarımsal üretim faaliyetine göre kârlı bir üretim faaliyeti olması, Kayısı, kiraz, incir ve fındık gibi meyve türlerinin üretiminde dünyada birinci olup, en kaliteli meyvelerin üretilmesi, Dünya meyveciliğinde gerek kuru gerekse taze meyve ihracatında söz sahibi olmamız, Meyvelerin ham madde olarak işleme sektöründe de kullanılması, Son yıllarda üreticilerin daha büyük işletmeler şeklinde üretim yaparak ihracata yönelmesi, Bilinçli üretici ve ihracatçıların yurt içinde Tarım ve Orman Bakanlığı ve üniversitelerle, yurt dışında çeşitli tarımsal kuruluşlarla iş birliği ve projeler yaparak bilgi ve tecrübelerini arttırması, Özellikle ihracat ve paketleme ile uğraşan sektörün çok bilinçli olması, ürün, ambalaj, depolama ve nakliye kalitesinin yüksek olması, Özellikle paketleme ve nakliyede "Modifiye Atmosferde Paketleme" gibi son teknolojilerin kullanılması, Bazı meyve türlerinde ülkesel çalışma gruplarının oluşturularak ürünün sorunlarının tartışılması, kamu ve özel sektör iş birliğinin arttırılması, Üretim ve hasattan sonra pazar ve marketlere kadar izlenebilirliğin olması, Dolu, don vb. iklim koşullarından kaynaklanan verim ve kalite kayıplarının en aza indirilmesi için üreticilere tarım sigortası desteği verilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Dövizle bağlı tarımsal girdi (gübre, tarım ilacı, akaryakıt) maliyetlerinin giderek artışı, Tarımsal yayım zincirindeki aktörler arasında iletişim ve koordinasyonun düşük olması, Üretim ve pazarlama aşamalarında organizasyonun yetersiz olması (üretim maliyetleri yüksek, üreticiler pazarda söz sahibi değil, pazarlama zinciri uzun), Yetiştirme, hasat, depolama, işleme ve ambalajlama aşamalarında kalifiye iş gücü eksikliği, İşletmelerin küçük ölçekli, sermaye yapısının yetersiz, verimlilik ve teknoloji kullanımının düşük olması, ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayısının azlığı, Üreticilerin devlet desteklerinden yeterince yararlanamaması, Üreticilerin, yetiştiricilik konusunda bilgi eksikliği, Mekanizasyondaki yetersizlikler, Kalifiye iş gücü eksikliği, İşleme/muhafaza sektöründeki yatırımcıların, devlet desteklerinden ve AB hibe fonlarından yeterince faydalanamamaları, Sanayi tipi meyve arzının azlığı, Katma değeri yüksek ürün üretiminin düşüklüğü, Markalaşma, reklam ve promosyona gereken önemin verilmemesi, Hasat öncesi ve sonrası ürün kayıplarının fazlalığı, İhraç edilebilir vasıfta ürün arzının yetersizliği, Üreticilerin tapu sorunlarının varlığı, Üretim faaliyetlerinin pazar koşullarına uygun olarak gerçekleştirilememesi, İklim değişikliği.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Ülkemiz meyveciliğinde üretim potansiyelinin ve ihracat şansının yüksek olması, İlk ve son turfanda meyve yetiştiriciliğine uygun iklim bölgelerinin bulunması, İklim değişikliğine adaptasyonu sağlayacak önlemlerin alınarak üretimin arttırılması, Akdeniz Bölgesi'nde örtüaltı meyve yetiştiriciliğinin teşvik edilerek dünyada ilk turfanda meyve ihracatının ele geçirilmesi, Üreticilerin iyi tarım uygulamaları ve diğer sürdürülebilir tarım tekniklerini benimsemeleri; Uzak Doğu ve Çin gibi yeni pazarlara yönelim. 	<ul style="list-style-type: none"> Üreticilerin modern bahçe tesisi sermayesinin yetersiz olması, Dövizle bağlı tarımsal girdi (Gübre, tarım ilacı, akaryakıt) maliyetlerinin giderek artışı, Son yıllarda görülen iklim değişikliği nedeniyle kiraz, şeftali, erik vb. gibi meyvelerde soğuklama gereksiniminin karşılanamaması, ikiz meyve oluşumu gibi sorunların yaşanması, Yine iklim değişikliğinden kaynaklanan tozlanma ve dölllenme sorunları, Özellikle Çin ve Uzak Doğu pazarları için Çin, İran ve Özbekistan'ın meyve yetiştiriciliğinde atılım yaparak üretim ve ihracatlarını arttırmaları, bu pazarları ele geçirmeleri.

Sorunlar:

- Yeterli sayıda ismine doğru sağlıklı ve sertifikalı fidanlarla kapama bahçeler kurulmaması,
- Elmada son yıllarda spur çeşitler ve bodur-yarı bodur anaçlarla kurulan kapama bahçelerin devreye girmesine rağmen yetiştiricilikteki bilgi eksikliği nedeni ile verim ve kalitede yeterli bir artış sağlanamaması,
- Türkiye elmada dünya üretiminde ilk sıralarda yer almaktadır ancak iklim değişikliği nedeniyle ortaya çıkacak biyotik ve abiyotik stres koşullarına dayanıklı, meyve kalitesi yüksek, depolama süresi oldukça uzun olan birçok yerli çeşidimizin yok olmadan koruma altına alınması ve ıslah çalışmalarında değerlendirilmesi,
- Doğru anaç ve çeşit seçimininde yaşanan sorunlar,
- Yeni bahçe tesislerinde ihracata uygun güncel çeşitlerin seçilmesine rağmen, üretimin büyük çoğunluğunu oluşturan eski bahçelerde yetiştirilen çeşitlerin güncelliğini kaybetmiş olması,
- Elma bahçelerinin çoğunun büyük modern işletmeler yerine küçük ve çok parçalı yapıda olması,
- Renklenme, güneş yanıklığı, hastalık ve zararlılar, hasat zamanının doğru tespit edilememesi; gübreleme, sulama, budama vb. kültürel işlemlerinin doğru yapılmaması gibi yetiştiricilik sorunları,
- Soğuk hava (makinelik soğutma ve kontrollü atmosferli soğuk hava) depolarının yetersizliği,
- Armutta ve ayvada genellikle karışık bahçeler şeklinde yetiştiricilik yapılması, standart çeşitlerle kurulu kapama bahçelerin sayısının azlığı,
- Son yıllarda ateş yanıklığı hastalığından kaynaklanan armut üretiminde ve verimde meydana gelen azalma,
- Yumuşak çekirdekli meyve türlerinde üretimin artmasına karşılık ihracatta yeterli miktarda artış sağlanamaması.

Öneriler:

- Bahçeler sertifikalı fidanlarla kurulmalıdır.
- En çok taze meyve satışı başta Rusya olmak üzere Doğu Avrupa ülkelerine yapılmaktadır. Elmadaki rakibimiz Polonya olup, bu pazara girmek için Polonya'nın iklim ve hastalıklar nedeniyle yetiştiremediği ve dünya pazarının %60'ını oluşturan Grany Smith, Pink Lady, Fuji ve Red Delicious Grubu elma çeşitlerini yetiştirerek ihracat imkânı artırılmalıdır.

- Kaliteli meyve muhafazası için makineli soğutma ve kontrollü atmosfer depolarının sayıları ve kapasiteleri mutlaka arttırılmalıdır. Şu an için ülkemizin Nevşehir'deki depolarda dahil 2-2,5 milyon tonluk bir kapasiteye sahip olduğunu ve sadece elma üretimimizin yaklaşık 3.500.000 tonun üzerinde olduğunu varsayarsak en az 6.000.000 tonluk bir kapasiteye çıkartılması ürünlerin değerlendirilmesi açısından son derece önemlidir.
- Armut yetiştiriciliğini sınırlayan en önemli sorunlardan biri olan ateş yanıklığı hastalığı ile ilgili sorunların çözülmesine yönelik çalışmalara hız verilmesi gerekmektedir.
- Kapama ayva bahçelerinin tesisi, yönetimi ve hasat sonu muhafazası konusunda üreticiler ve depo sorumluları eğitilmelidir.
- Elmada modern meyvecilik gereklerine uygun olarak, bodur ve yarı bodur klonal anaçlarla sık dikim uygulamalarının daha fazla yaygınlaştırılması ve modern budama sistemlerinin doğru şekilde uygulanması gerekmektedir.
- Sofralık tüketimin yanı sıra teknolojik ve sanayilik çeşitlerin geliştirilmesine ağırlık verilmelidir.

1.1.2.2. Sert Çekirdekli Meyveler

Toplam yaş meyve üretiminde %12.59'luk paya sahip olan sert çekirdekli grup üretim miktarı 2.694.663 tondur. En fazla üretim miktarı bulunan tür ise 789.457 ton ile şeftalidir. Sert çekirdekli grubunda ikinci sırada bulunan kayısı üretim miktarı 750.000 tondur. Üçüncü sırada bulunan kiraz üretim miktarı ise 639.564 tondur. Ülkemizde öteki sert çekirdekli meyvelerden erik 296.878 ton, vişne ise 184.167 ton üretilmektedir.

Dünya genelinde yaklaşık 230.000 ton kuru kayısı elde edilmektedir. Üretilen kuru kayısıların her yıl 100.000 ton civarı dünya ticaretine konu olmakta ve katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin dünya kuru kayısı üretimindeki payı %55-60 ve ihracatındaki payı ise %80-85'tir. Kuru kayısı ihracatı ülkemize yıllık yaklaşık 300-350 milyon \$ döviz girdisi sağlamaktadır. Dünya genelinde 102 farklı ülkeye kuru kayısı ihracatı gerçekleştirilmektedir. En önemli ihracat pazarımız %40-45'lik pay ile Avrupa Birliği ülkeleridir. ABD %10-15'lik pay ile ikinci sırada yer almaktadır.

Kuru ve sofralık kayısıda Malatya, erkenci kayısıda Mut/Mersin lider konumdadır. Hacıhaliloğlu, Malatya'nın en önemli kurutmalık kayısı çeşididir.

Taze olarak tüketilen meyveler içerisinde kiraz, dünyada en fazla tüketilen meyveler arasında yer almaktadır. Kiraz meyvelerinin kendine has albeni, tat, aroma, lezzet ve iriliğe sahip olması; bunun yanı sıra çocuklar tarafından zevkle ve kolaylıkla yenilmesi nedenleriyle hem iç hem dış pazarlarda tüketicinin ısrarla aradığı ve severek tükettiği bir meyve olmasını sağlamıştır. 2017 yılı verilerine göre dünya kiraz üretimi 2.400.000 ton seviyelerinde gerçekleşmiştir. Türkiye dünyada kiraz üretiminde lider konumundadır. Türkiye'nin kiraz üretimi 627.132 tondur. ABD (398.140 ton), İran (140.081 ton), Şili (126.642 ton), İtalya (118.259 ton) ve İspanya (114.433 ton) diğer önemli üretici ülkelerdir.

Türkiye’de kiraz üretim miktarı 2018 yılında 639.564 ton düzeyindedir. Ülkemizde en çok kiraz üretiminin gerçekleştiği iller: İzmir, Manisa, Konya, Afyonkarahisar, Amasya, Bursa ve Isparta’dır. Türkiye’de geniş üretim alanına sahip olan kirazın 2019 yılında 80.400 ton kadarı taze olarak ihraç edilmiştir. Değer olarak bakıldığında 2019 yılında 183 milyon \$’lık taze kiraz ihracatı gerçekleştirilmiştir. 2016-2019 yıllarında en çok ihracat yapılan ülkeler miktar bazında: Almanya, Rusya Federasyonu ve Irak, değer bazında ise Almanya, Rusya Federasyonu, Hollanda olarak sıralanmaktadır. Endüstriyel amaçlı işlenmiş kiraz ihracatımız (dondurulmuş, kurutulmuş, konserve edilmiş) ise yılda ortalama 20 bin tonu bulmaktadır.

Tablo 5. Kayısı (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Türkiye’de ve Malatya’da meyvecilik ve kayısı konularında çalışan üniversite ve araştırma enstitülerinin varlığı, Türkiye’nin dünya kayısı üretimine ilk sırada yer alıyor olması, Malatya ilinde üretilen kayısların yüksek kalitede kurutulmuş olması, Yüksek miktarda üretim yapılabilir olması, Malatya ili kayısılarının Avrupa Birliği (AB) tescilli almış olması, Kurutulmuş ürünlerin uzun süre depolanabilmesi, Kayısı pazarında Türkiye’nin ve Malatya’nın aktif olarak rol alıyor olması, Ürünün depolama (kükürtlü) kolaylığı, Yerelde projelerin desteklenmesine katkı sunabilecek kalkınma ajanslarının varlığı. 	<ul style="list-style-type: none"> Erken çiçek açan kayısının ilkbahar donlarına yakalanma riski ve bu nedenle oluşan üretim ve fiyat istikrarsızlığı, Üreticilerin işletme büyüklüğünün yetersizliği, Ürünün pazarlanması ve tanıtılması konusundaki yetersizlik, Soğuk zincir ve yaş kayısı ihracatının yeterince gelişmemiş olması, Aktif bir üretici birliğinin bulunmaması, İhracatçıların fiyat rekabeti nedeniyle ürün fiyatlarının düşmesi, Yeterli depolama imkânının bulunmaması, fazla kükürtleme yapılması, lisanslı depoculuk altyapısının mevcut olmaması, Kayısı türevi katma değerli ürünlerin azlığı ve kayısların ham madde olarak pazarlanması, Üretimde ve hasatta makineleşme ve kalifiye işçi yetersizliği.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Dünyada organik ürünlere olan yönelim ve kayısının ülkemizde organik olarak yetiştirilebilmesi, Son yıllarda kayısıyla ilgili araştırmaların ve pazarlama problemlerinin giderilmesi için çalışmaların artmış olması, İnsanlarda sağlıklı yaşam trendine bağlı olarak kuru meyve tüketimindeki artışlar, Pazarda ürüne rakip olmaması, özellikle kuru kayısıda dünya pazarına tam hâkimiyet sağlanabilecek miktarda ürün yetiştirilmesi ve AB coğrafi işaret tescilinin alınmış olması, Ürün çeşitliliğinin artırılarak iç ve dış pazara sunulması, Kayısının taze, kuru meyve, meyve suyu, çerez vb. şekilde yıl boyu tüketilebilen bir ürün olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Küresel iklim değişiminin yarattığı ani ısınma veya soğuma, su kaynaklarının azalması, hastalık ve zararlıların artması, Kükürt kalıntı oranından kaynaklı bazı pazarlara giriş yasağı, Özbekistan ve Tacikistan gibi Orta Asya ülkelerinde artan kayısı üretimi ve kuru kayısı ihracatı, Pazara taklit ürünlerin girmesi, İlkbahar geç donları nedeniyle rekoltenin tahmin edilememesi, Hastalık ve zararlılar, özellikle Sharka virüsü, Verimsiz alanlara bahçe tesis edilerek üretim yapılmak istenmesi, Dövizle bağlı tarımsal girdi (gübre, tarım ilacı, akaryakıt) maliyetlerinin giderek artışı.

Tablo 6. Kiraz (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Kiraz konusunda çalışan üniversite ve araştırma enstitülerinin varlığı, kiraz yetiştiriciliği ve ıslahı konusunda yapılan başarılı çalışmalar ve yeni çeşitlerin yakın gelecekte üretimde yer alma ihtimalinin yüksekliği,• Türkiye'nin dünya kiraz üretiminde ve kiraz ihracatında da ilk sıralarda yer alması nedeniyle yüksek miktarda üretim yapılabilme ve yeni üretim alanlarının açılabilme imkânı,• Farklı yükseltilerde yetiştirilen kirazın farklı zamanlarda hasat edilebilmesi,• Kiraz dış satımı yapan modern depolama ve paketleme tesislerine sahip özel sektörün varlığı,• Uzun zamandan beri kiraz üretiminin ülkemize özgü yerli çeşidimiz 0900-Ziraat ile yapılıyor olması ve bu çeşidin nakliyyeye uygunluğu, raf ömrünün uzunluğu, sap uzunluğunun makineli işlemeye uygunluğu ve birçok ülkede sorun olan meyve çatlamasına hassas olmayışı,• Kiraz ihracatı ve paketlenmesi ile uğraşan sektörün çok bilinçli olması; ürün kalitesi, hasat, ambalaj, depolama ve pazarlama kalitesinin yüksek olması,• Hasattan hemen sonra kiraz meyvelerinde ön soğutma yapıldıktan sonra soğuk zincir içinde pazara ulaştırılması,• Özellikle paketleme ve taşımada "Modifiye Atmosferde Paketleme" teknolojisinin kullanılması,• Kiraz-vişne konusunda bir çalışma grubunun bulunması, 22 yıldan beri her yıl toplanan bu grubun son yıllara kadar bir önceki yıl elde edilen araştırma sonuçlarını teknik eleman ve üreticilere ulaştırması,• Üretim ve hasattan sonra pazar ve markete kadar izlenebilirliğin olması.	<ul style="list-style-type: none">• Kireçli toprakların fazla olduğu ülkemizde kirece dayanıklı anaçların yeterince kullanılmaması ve anaç kullanımında aşırı uyuşma ve adaptasyon sorunu,• Üretici işletme büyüklüğünün yetersizliği,• Farklı yıllarda rekolte nedeniyle fiyatlarda oluşan istikrarsızlık,• Aktif bir üretici birliğinin bulunmaması,• Hasat maliyetinin yüksek olması ve kalifiye işçi yetersizliği,• İhracatçıların fiyat rekabeti nedeniyle ürün fiyatlarının düşmesi,• 0900-Ziraat gibi tek bir çeşide bağımlılık, özellikle Uzak Doğu'da ilgi gören alternatif Early Burlat, Early Lory, Prime Giant gibi erkenci çeşitlerin ve Regina, Sweet Heart, Kordia gibi geçici çeşitlerin yetiştirilmesi ihtiyacı,• Üreticilerin çeşit, bahçe bakımı, budama ve zirai mücadele konularında bilgi yetersizliği,• Birçok bölgede hasattan sonra meyvelerin ilk seçiminin iptidai koşullarda yapılması, üreticilerin küçük de olsa kapalı paketleme ünitelerinin olmaması,• İptidai koşullarda seçilen meyveler boy ve kalite bakımından yeterli olmadığından paketleme evlerinde yeniden seçilmesi ve iskarta meyve oranının artması,• Mevcut bahçelerde doğru çeşit seçiminin yapılmaması, tozlayıcı çeşit kullanılmaması ya da yanlış tozlayıcı çeşit kullanılması, ana çeşidimiz olan 0900-Ziraat çeşidinin dölleme sorunlarının olması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Kirazla ilgili araştırmaların ve pazarlama problemlerinin giderilmesi yönündeki çalışmaların artmış olması, Ürün çeşitliliğinin artırılarak iç ve dış pazara sunulması, Son yıllarda Uzak Doğu ve Asya-Pasifik pazarının büyük potansiyel arz etmesi, Bugün için Uzak Doğu ülkelerine yönelik ihracatta Akdeniz Meyve Sineğinden ari bölgelerden (Afyon, Isparta gibi) tedarik edilecek ürünler tercih edilmektedir. Ancak, önümüzdeki yıllarda, daha ılıman iklimin hakim olduğu kıyıya yakın bölgelerde anılan zararlıdan ari üretim noktalarından tedarik edilecek ürünlerin de ihracatının mümkün olması halinde ve yine üretime kazandırılacak yeni çeşitlerle birlikte ihracat sezonumuzun genişlemesi sağlanarak kiraz ürününden elde edilecek döviz gelirlerimizin katlanarak artma potansiyeline sahip olması, Çin Halk Cumhuriyeti'ne ve Güney Kore'ye sezonun sonu olmasına rağmen ülkemizden kiraz ihracatının yoğun bir alım talebi ile başlaması ve önümüzdeki yıllarda bu ülkelere ihracat potansiyelinin yüksekliği, Kiraz üretim potansiyelimizin yüksek olması, normalde mayıs, haziran ve temmuz gibi olan üretim sezonun, yüksek rakımlı yerlerde ağustos ortası ve subtropik koşullarda da nisan ayında yapılabilmesi, Üreticilerin iyi tarım uygulamalarını benimsemeleri. 	<ul style="list-style-type: none"> Küresel iklim değişiminin oluşturduğu ani ısınma veya soğuma, su kaynaklarının azalması, hastalık ve zararlılar nedeniyle rekolte ve ürün kalitesinin düşmesi, ikiz meyve oluşumu ve yetersiz soğuklama, Hasatta ön soğutma işlemlerinin yetersizliği nedeniyle nakliye ve depolama esnasında ürün ve kalite kayıplarının yüksek olması, Üretim planlamasının yapılmamasından dolayı kiraz için uygun olmayan yerlerde yetiştiricilik yapılması, Kiraz yetiştiricilik alanlarında hasat döneminde meydana gelen yağmur kaynaklı çatlama, Aşırı dozda bilinçsiz zirai ilaç kullanılması, Girdi maliyetlerinin (işçilik, gübre, tarım ilacı ve akaryakıt fiyatlarının) yüksekliği, Çin, İran ve Özbekistan'ın kiraz üretimini arttırarak Çin ve Uzak Doğu pazarlarını ele geçirme çabaları.

Sorunlar:

- Sert çekirdekli meyvelerde ismine doğru, sağlıklı fidan kullanmaması nedeniyle, meyve bahçeleri kalitesiz, hastalıklı fidanlarla kurulması,
- Tohum ve klon anacı damızlıklarının yeterli düzeyde olmayışı,
- Avrupa'daki kiraz fiyatlarının en düşük olduğu dönemde kiraz ihracatımızın en yüksek seviyede olması,
- Çiçeklenme döneminde meydana gelen yağışların arı uçuşunu engellemesi sonucunda döllemenin olumsuz yönde etkilenmesi, hasada yakın dönemde meydana gelen aşırı ve uzun süreli yağışların çatlamalara neden olması,
- Yetiştirilen çeşitlerde dış pazar isteklerine cevap verecek düzeyde kalite ve standardın sağlanamaması,
- Doğru terbiye ve budama sistemlerinin uygulanmasında aksaklıklar olması,

- En önemli sorunlardan biri tescil edilen yerli çeşitlerin fidancılar tarafından yurt dışından introduksiyonu yapılan yabancı kökenli çeşitler kadar talep görmemesidir. Gerek enstitülerimizde gerekse üniversitelerimizde yıllar süren çalışmalar sonucu ıslah edilen çeşitlerin elimizde kalması, üreticiler tarafından satın alınmaması,
- Ülkemizde özellikle şeftali, kayısı ve vişnede meyve suyu sanayine uygun çeşitlerin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, anlaşmalı üretim modeliyle üretimin teşvik edilmesi,
- Özellikle her geçen yıl girdi maliyetlerinin artışı, meyvecilik konusuna ilgi duyan genç çiftçilerin yetişememesi ve genç kuşağın her geçen gün tarıma olan ilgisinin azalması,

Öneriler:

- Kaliteli ve standart çeşitlerle yeni plantasyonlar kurulmalı, modern yetiştiricilik teknikleri kullanılarak, birim alandan alınan verim artırılmalıdır.
- Kayısıda ilkbahar geç donları nedeniyle geç çiçeklenen çeşitlerin ıslahına hız verilmelidir.
- Kooperatifçiliğin geliştirilmesi kapsamında, sermayelerin güçlendirilmesi için finansman desteği sağlanmalıdır.
- Kayısı ağaçları ve üretim alanları uzaktan algılama yöntemiyle net olarak belirlenmelidir.
- Katma değer ve birim fiyatı en yüksek tarımsal ürünlerimizden birisi olan kirazda zamansız yağmur ve dolu yağışları gibi olumsuz hava şartlarından ürünü koruyabilmek için diğer ülkelerde yaygın şekilde kullanılmakta olan, ülkemizde ise bağcılıkta son dönemde kullanıma geçen örtüaltı üretim modelinin yaygınlık kazanması ve üreticinin bu alanda yapacağı yatırımlara destek sağlanmalıdır.
- Kirazda son yıllarda Gisel-A serisi anaçlar ülkemizde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak, bazı ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de bu anaçlarla ilgili bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Maxma, Wariot, Tabel, SL64 gibi klon anaçlarının kullanımı da desteklenmeli ve idris ve kuş kirazı popülasyonu içinde uygun anaç seleksiyonu çalışmalarına hız verilmelidir.
- Özellikle taze meyve ihracatında kirazda “Türk kirazı” ismi ile dünya pazarında yakaladığımız başarı, markalaşmanın da önemi bakımından diğer meyve türlerimiz için örnek olmaktadır. Bu başarının devam ettirilmesi sağlanmalıdır.
- Özellikle kiraz ve Japon erikleriyle kurulacak bahçelerde uygun dölleyici çeşitler mutlaka bahçede bulundurulmalıdır.
- Pazarın isteklerine uygun çeşitlerle, verimin ve kalitenin yüksek olduğu, maliyeti düşük, geniş bir zaman diliminde süreklilik arz eden, mekanizasyonun etkin olarak kullanılabileceği yoğun ve modern bahçeler şeklinde sürdürülebilir tarım teknikleri (iyi tarım uygulamaları, GLOBALG.A.P. , organik tarım) yaygınlaştırılmalıdır.

- Çeşit seçiminde, ülkemizin iklim avantajını iyi kullanarak özellikle sahil kuşağında ihracata yönelik erkenci çeşitlerin yetiştirilmesi teşvik edilmelidir.
- Erkenci ve geç hasat edilen yeni kiraz çeşitlerinin hızla introdüksiyonu yapıp adaptasyon parselleri kurularak üretime alınmalıdır.
- Dünyada talebi artmakta olan kuru erik üretiminin yaygınlaştırılması amacıyla kurutmaya uygun farklı erik çeşitlerinin yetiştirilme imkânlarının araştırılmasında büyük yarar vardır.
- Kiraz ve vişne için önemli bir maliyet sorunu olan hasadın mekanik veya kimyasal yolla yapılması için gerekli eğitim ve yayım çalışmaları yapılmalıdır. Bu amaçla makine kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Taze meyve pazarlama imkânlarının geliştirilmesi için yetiştiricilik yapılan bölgelerde ileri teknolojiye sahip sistemlerle donatılmış soğuk hava depoları artırılmalı, depodan alınan ürünün yine aynı soğuk zincir içerisinde, soğutuculu taşıtlarla pazara ulaştırılması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
- Çin ile Türkiye arasındaki Zirai Karantina Anlaşması'ndaki prosedürler tamamlanmış olup, Türk kirazı Çin'de büyük bir pazar payına sahip olacağı düşünüldüğünden ihracata uygun çeşitlerin yetiştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

1.1.2.3. Sert Kabuklu Meyveler

Fındık, bademden sonra dünyada en yaygın yetiştiriciliği yapılan sert kabuklu meyve türüdür. Dünyada yaklaşık 1.000.000 ha alanda fındık üretimi yapılmakta ve bu alanların %75'i ülkemizde yer almaktadır.

TÜİK verilerine göre son beş yıllık dönemde ortalama üretim miktarımız 610.000 ton olup, 2019 yılı tahmini üretim miktarımızın 776.000 ton civarında olacağı beklenmektedir.

Ülkemizin dünya fındık üretim ve ihracatındaki %75-80 civarındaki payı, son zamanlarda rakip ülkelerin üretiminde meydana gelen artış, azımsanmayacak sayıda yeni ülkenin fiyat ve rekabet şartlarının cazip olması nedeniyle fındık üretimine başlamış olması, ülkemizdeki bahçelerin yaşlanmasının yanı sıra üreticilerin yeterli özeni göstermemelerinin sonucunda meydana gelen verim düşüklüğü ve son yıllarda gerek iklim koşulları gerekse bitkisel zararlılar ile hastalıkların etkisiyle gerilemekte ve üretimdeki lider pozisyonumuzu tehdit etmektedir.

Öte yandan, fındıkta ortalama ihracat gelirimiz son 10 yılda yaklaşık 2 milyar \$ civarında olup, 01 Eylül 2018 – 31 Ağustos 2019 dönemini kapsayan ihracat sezonunda 270 bin ton iç (540.000 ton kabuklu) fındık ihraç edilmiş ve karşılığında 1.592.437 \$ döviz girdisi sağlanmıştır. Fındık diğer ürünlerden farklı olarak, üretimin %90'ı ihraç edilen bir ürün olması nedeniyle, fındıkla ilgili karar alınırken yapılacak ilk iş, alınacak kararın ihracatımızı nasıl etkileyeceği mutlaka dikkate alınmalıdır.

Ülkemizde gerçekleştirilen 1.200.000 ton sert kabuklu meyve üretiminin yaklaşık %50'sini fındık, %21,17'sini Antep fıstığı ve %18,97'sini ise ceviz üretimi oluşturmaktadır.

Tablo 7. Fındık (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">Meyve kalitesi ve depolanma özelliği çok yüksek olan Tombul fındık ve diğer ticari çeşitlerimizin varlığı ile dünyanın en büyük üretimine ve en geniş dikim alanlarına sahip olmamız,Karadeniz Bölgesi ikliminin fındık için en uygun koşullara sahip olması,Üretim ve ihracatta sahip olunan tecrübe,Teknolojik yeniliklerin kullanıldığı gelişmiş üretim tesisleri,Sürdürülebilir tarım tekniklerinin (iyi tarım uygulamaları (ITU), GLOBAL G.A.P. , organik tarım) her geçen gün artışı,Sağlıklı ve doğal ürün imajı,Dünya üretiminin %75'inin, ihracatının %80'inin ülkemize ait olması,Fındık konusunda çalışan enstitü ve üniversitelerin varlığı,Dünya genelindeki doğal ve sağlıklı beslenme trendi,Yeni pazarlara yönelik fındık ihracatındaki hızlı büyüme,Sert kabuklu meyve tüketimindeki global artış,Doğru ve yerinde tarımsal üretim modeli ile mevcut alandaki üretimde kısa zamanda sürdürülebilir artışın sağlanabileceği altyapının hazır olması.	<ul style="list-style-type: none">Fındık üretim alanlarının büyük çoğunluğunun bölünmüş küçük bahçelerden oluşması nedeniyle mevcut arazi büyüklükleriyle ekonomik anlamda üretim yapılabilmesinin zorluğu,Mevcut fındık bahçelerinde üreticilerin önemli bir kısmının üretim bölgesi dışında yaşamasından dolayı ağaçlara iyi bakım yapılamaması, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan bahçelerin yaşlanması, fındıkta verim ve kalitenin düşük olması,Fındık bahçelerindeki çeşit karışımının standardizasyonda ve işlemede sorunlara neden olması,Ülkemizde fındık fidanı üretimi kök sürgünlerinin ayrılması şeklinde yapılması, kamu ve özel sektörde fidan üretimi amacı ile faaliyet gösteren kuruluşların yetersizliği,Fındık üretiminde mevcut teknolojinin yetersiz olması, dolayısıyla üretim maliyetlerinin yükselmesi,Fındıkta harman sonrası kurutma döneminde uygun güneşlenme sağlanamaması, makineli kurutma sistemlerinin yaygınlaşmaması,Fındıkta hasat sonrasındaki harmanlama ve kurutma döneminde kabuk kararması, çürük iç gibi kalite bozulmaları ile aflatoksin ve diğer mikroorganizma zararlarından dolayı ihracatta büyük sorun yaşanması,Örgütlenme yapısının eksikliği sebebiyle serbest piyasa şartlarının oluşumundaki güçlükler,Arazilerin eğimli olması, üretimde mekanizasyon işlerinin yeterince kullanılamaması,Bölgede depolama altyapısının yetersiz olması, üretimin çok olduğu yıllarda depolama sıkıntısının yaşanması,Fındık ve mamulleri tüketiminin istenen seviyelerde olmaması,Fındığın fizyolojik olarak periyodisite eğilimi nedeniyle üretimin bir sene az bir sene çok olması, ilkbahar geç donlarının etkisi ile üretim planlanmasındaki güçlükler,İthalatçı firmaların sayısının azlığı nedeniyle serbest piyasada oluşmayan rekabetin tekelleşmeye sebep olması,AR-GE çalışmalarının arzu edilen düzeyde olmaması, katma değeri yüksek ürünlerin üretilmemesi, ihracatın %49'unun iç fındık olarak yapılması,Yurt içinde faaliyet gösteren kırım fabrikalarının (natürel iç fındık) yeterli olmasına rağmen fındık temelli işleme sanayisinin (çikolata, ezme, krokan, yağ vb.) yeterince gelişmemiş olması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Dünyada kalitesinden dolayı marka olmuş Türk fıncığı, Tombul fıncık çeşidinin ismine doğru fidan yetiştiriciliği ve daha kaliteli meyve yetiştirilmesine yönelik yapılan araştırmalar, Fıncığın kullanım alanının artması, yeni pazar imkânlarının olması ve fıncık ihracatındaki artışlar, Fıncık ve ürünlerinin 12 ay boyunca tüketilebilme imkânının bulunması, Fıncık işleme entegre tesislerinin artırılarak katma değeri yüksek alternatif ürünlerin geliştirilme imkânlarının olması, İnsan sağlığı üzerindeki olumlu özelliklerinin bilimsel çalışmalarla ortaya çıkmasıyla tüketimin giderek artması. 	<ul style="list-style-type: none"> Bahçede ve depolama sırasında ortaya çıkan aflotoksinin önlenmesindeki zorluklar, Küresel iklim değişiminin meydana getirdiği olumsuzluklar, Rakip ülkelerin üretim alanlarının her geçen yıl artıyor olması, Küresel iklim değişiminin hastalıkların ve istilacı zararlıların popülasyonundaki artış ve bu artışın baskılanamaması, Oligopol alıcı-satıcı yapısı, Arz talep dengesini yönetebilecek sürekli bir kurumun olmaması.

Sorunlar:

- Fıncık üretim alanlarının büyük çoğunluğunun bölünmüş küçük bahçelerden oluşması,
- Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yer alan fıncık bahçelerinin yaşlı oluşu,
- Fıncık bahçelerinde üreticilerin önemli bir kısmının üretim bölgesi dışında yaşamasından dolayı bahçe bakım hizmetlerinin yeterince gerçekleştirilememesi,
- Fıncıkta verim ve kaliteye yönelik sorunların hala tam anlamıyla çözülememiş olması,
- Mevcut "Alan Bazlı Gelir Desteği"nin bu haliyle direkt üretime olumlu bir katkı sağlamaması,
- Arazi büyüklüğü dikkate alınarak yapılan bu desteklemenin kalite ve verimliliği artıracak etkin tarım uygulamalarına kaynak teşkil etmemesi,
- Fıncıkta uzun süre depolamaya müsait depolama kapasitesinin bilinmemesi,
- Fıncık bahçelerindeki çeşit karışımının standardizasyon ve işlemede yarattığı sorunlar,
- Kamu ve özel sektörde fidan üretimi amacı ile faaliyet gösteren kuruluşların yetersizliği,
- Düz arazi ile eğimli arazideki fıncık üretim maliyetinin farklı olmasına rağmen, alan bazlı desteğin aynı olması,
- Fıncığa bağlı sanayinin ülkemizde gelişmemesi ve dışa bağımlı olunması.

Öneriler:

- Fındık bahçelerinde verim ve kalitenin artırılmasına yönelik yapılan çalışmalar, 100 kg/da verimin 300 kg/da kadar artırılabilceğini ve yaklaşık 10 yıllık bir çalışmayla verimin 650.000 tondan yaklaşık 2.000.000 tona, ihracat gelirimizin de 5-6 milyar \$ gibi çok önemli değerlere ulaşabileceği rahatlıkla görülmektedir.
- Ekonomik ömrünü yitirmiş fındık bahçeleri belirli bir plan dâhilinde mutlaka gençleştirilmeli ya da yenilenmelidir.
- Fındıkta görülen çeşit karışıklığının giderilmeli, dış pazar talebi dikkate alınarak kaliteli ve bol ürün veren çeşitler belirlenmeli; bahçelerde bu çeşitlere yer verilerek bahçe tesisinde tozlayıcı çeşit uyumuna mutlak dikkat edilmelidir.
- Aflatoksin oluşumunun kontrol edilebilmesi için fındıkta çatlama engellenmeli, hasat ve sonrasında hızlı kuruma ve hijyen mutlak sağlanmalıdır.
- Budama, gübreleme, yabancı ot, hastalık ve zararlılarla mücadele, hasat ve hasat sonrası işlemler gibi konularda ihtiyaç duyulan eğitimler mutlaka sağlanmalıdır. Bu amaçla Tarım ve Orman Bakanlığı ile üniversiteler koordinasyonunda izlenebilirlik ve sürekli eğitim merkezleri oluşturulmalıdır.
- Alan bazlı desteklerin yanında fındıkta en önemli sorunlar olarak günümüze kadar varlığını korumuş olan fındık bahçelerinin gençleştirilmesi, standart bahçelerin tesisi, verim ve kalitenin artırılması, toprak ve çevrenin korunması, çiftçinin örgütlenmesi, fındığın örgütler vasıtasıyla pazarlanması vb. sorunların çözümüne çok önemli katkı sağlayacak yeni bir destekleme sistemine geçilmelidir.
- En kısa sürede fındıkta mevcut depo kapasitesi tespit edilmeli ve il bazında depolama tesis ihtiyacı belirlenmelidir.
- Fındığın rekabet şartlarında alınıp satılacağı fındık ihtisas borsasının, uygun bölge veya bölgelerde kurulması ve ürünlerin uygun şartlarda depolanmasıyla piyasa istikrarına katkı sağlanmalıdır.
- İhracatta yaşanan en önemli sorunlardan biri olan aflatoksinin önlenmesi için erken hasadın önüne geçilmesi, kurutma tesislerinin yaygınlaştırılması ve fındığın bu tesislerde kurutulması sağlanmalıdır.
- Üretim toplulaştırması için gerekli adımlar atılmalı, ekonomik işletme büyüklüğü oluşturulmalıdır. Bu bağlamda arazi bankacılığı sistemi kurulmalı, sözleşmeli üretim ve arazi kiralama uygulaması yaygınlaştırılmalı, üretici örgütleri aktif hale getirilmelidir.
- İzlenebilirlik oluşturulması amacıyla, fındık satışlarının borsa kaydı yapılırken müstahsile ilişkin çiftçi kayıt sistemi (ÇKS) bilgilerinin sisteme yüklenmesi ve bu verilerin ürünün alıcıları ile nihai kullanıcılarına açık olması gerekmektedir. Bu vesile ile ihracatta olmazsa olmaz haline gelmeye başlayan izlenebilirlik sistemi ile diğer üretici ülkelere karşı rekabet avantajı sağlanacaktır.

- İklim değişikliklerinin fındık üretim ve ihracatına olan etkilerini azaltmak amacı ile bölgesel izleme ve uyarı istasyonlarının yaygınlaştırılması ve tüm paydaşların günlük ulaşım takip edecekleri bir iklim izleme sisteminin kurulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.
- Mevcut arazi büyüklükleriyle rantabl anlamda üretim yapılabilmesi ve toplam refahın idame ettirilebilmesi imkânsız hale gelmiştir. Günün şartları ve ekonomik realiteler göz önünde tutularak işletme büyüklüğünün en az 5 ha (50 dönüm) olacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.
- Arazi toplulaştırması teşvik edilmelidir. Toplulaştırmanın salt mülkiyet aktarımı olarak değil, ürünü toplulaştıracak bir işletmecilik mantığıyla düzenlenmesi gerekmektedir.
- “Sözleşmeli Tarım Uygulaması” son dönemlerde hayata geçmeye başlamış ve gelecek dönemlerde yaygınlık kazanacağı kanaati hâkimdir. Sözleşmeli Tarım Uygulaması usul ve esaslarını düzenleyen yönetmelik formatında yasal düzenlemelerin yapılması yerinde olacaktır.
- Her sezon öncesi ekonomik parametrelere bağlı kalarak gerçekçi bir analizle “taban” ve “tavan” fiyat tespit edilmelidir. Piyasa fiyatı, belirlenmiş olan bu “taban”ın altına düştüğünde müdahale alımıyla, çok yukarılarda seyrettiğinde müdahale satışıyla piyasa denge fiyatı oluşturulmalıdır. Bu sayede sektördeki tüm taraflar hangi bantta dalgalanan fiyatlarla piyasada pozisyon alacaklarını görebilirler.
- İç piyasada tüketilen fındık miktarının artışı sağlayacak önlemler alınmalıdır. Fındığa alternatif çerezlerin fiyatları oldukça yüksektir. Bu durumda fındığın etkin tanıtımı yapılarak iç tüketimi artıracak bir kamu spotu çalışması yapılmalıdır.
- Özellikle fındık üreticilerine verilen alan bazlı gelir desteğinin ödeme tarihleri üreticilerin paraya en çok ihtiyacı olduğu yetiştirme dönemi ve hasat döneminde verilmelidir.
- Son yıllarda görülen külleme hastalığı ve fındık kokarcası da fındık verimi ve kalitesi üzerinde de etkili olmaktadır. Ülkemizin en önemli ihracat ürünü olan fındığın geleceğinin korunması için acil eylem planı oluşturularak, üretici ile bölgede hastalık ve zararlılarla mücadeleye bir an önce başlanmalıdır.
- İhracatı, fındık ham maddesi olarak değil, entegre tesislerde işlenip, ambalajlanması, paketlenmesi, katma değer kazandırıp ondan sonra ihraç edilmesi, ülkemize ilave döviz girdisi sağlayacaktır.
- Fındıkta adi depolama yapılan depolarda ortaya çıkan ürün kayıplarının önlenmesi için Tarım ve Orman Bakanlığı koordinasyonunda TMO, üniversiteler ve sivil toplum örgütleriyle birlikte bir proje yürütülmelidir.
- Devlet, fındık politikasını uzun dönemli olarak belirlemeli ve hasat dönemi başlangıcında müdahale alım fiyatını kamuoyuna duyurmalıdır. Fındık üretim maliyeti bölgeye göre, müdahale fiyatı ise kaliteye göre belirlenmelidir.

- Ürün kayıplarını en aza indirmek için depo standartları (sıcaklık, nem, oksijen düzeyi) belirlenmeli ve bu asgari standartlar, fiili alım yapan herkes için zorunlu hale getirilmelidir.
- Bölgede lisanslı depoculuğun artırılarak lisanslı depoculuk destekleri, sanayici ve tüccar lehine de genişletilmelidir. Ayrıca üreticinin ELÜS kapsamında krediye kolay ulaşımı sağlanmalıdır.
- Öncelikli olarak yetiştiricilik yapılan alanlarda gerek kültürel işlemler gerekse sürdürülebilir üretim programlarıyla (organik tarım, iyi tarım v.b.) ürünün kalite standardını üst seviyelere çekerek rekabet gücümüzü arttırmak önemsenmelidir.
- Dünyada önemli yeni çeşitlerin ıslahı ve bunların patent hakları bağlamında kullanımı artması nedeniyle yeni yerli ve milli çeşitlerin geliştirilmesi bu çalışmalar yapılırken ülkemizin ve dünyanın ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalı; gerek su kısıtlılığı gerekse hastalık ve zararlılara dayanıklı (özellikle virüs hastalıkları) çeşitlerin geliştirilmesi önemli noktalardır.
- Fındık işleminde kullanılan mekanizasyon geliştirilerek, ürünün kırılması sırasında meydana gelen kayıpların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Böylece maliyetler düşürülerek daha sağlıklı üretim imkânı sağlanacaktır.
- İthalatçı ülkeler nezdinde yarattığı negatif etki gittikçe büyüyen çocuk iş gücü sorununa yönelik radikal adımların atılması. Bu çerçevede, alan bazlı gelir desteğine ilişkin başvurularda çocuk işçi çalıştırılmayacağına ilişkin taahhütname alınması ve hasat döneminde denetimlerin artırılarak, çocuk işçi çalıştırdığı tespit edilen üreticilere caydırıcı cezalar verilmesi gerekmektedir.

Tablo 8. Antep fıstığı (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Dünya Antep fıstığı üretiminde üçüncü büyük ülke olmamız,• Ülkemizin birçok bölgesinde yabani ağaçların bulunması ve bunların aşılması,• Son yıllarda sulanan koşullarda Antep fıstığı bahçelerinin artması,• Sulu kuşullarda Antep fıstığı yetiştiriciliğinde Siirt çeşidinin performansının yüksekliği,• Antep çeşitlerinin sanayiye yönelik olarak işlemeye uygunluğu, tat ve lezzetinin yüksekliği,• Antep fıstığı işleme ve depolama tesislerinin artması,• Baklava gibi tatlıların olmazsa olmaz ürünü olması.	<ul style="list-style-type: none">• Antep fıstığı periyodisitenin bulunması, bir yıl az bir yıl çok ürün alınması,• Antep fıstığında verimliliğin çok varyasyon göstermesi,• Hastalık ve zararlıların yüksekliği,• Antep fıstığında hasat sonrasındaki harmanlama ve kurutma döneminde kabuk kararması, çürük iç gibi kalite bozulmaları ile aflatoxin ve diğer mikroorganizma zararlarından dolayı ihracatta büyük sorun yaşanması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Antep fıstığı bahçelerinin Gaziantep'den sonra Şanlıurfa, Siirt ve Adıyaman gibi illere de yayılarak üretimin, verimliliğin ve sulu koşullarda yetiştiriciliğin artması,• Çıtlak ve kaliteli Antep fıstığı üretimiyle ihracatın artırılması,• Daha modern işleme ve depolama tesislerinin kurulması.	<ul style="list-style-type: none">• Tozlanma ve döllenmede yaşanan sorunların giderilememesi,• Bahçede ve depolama sırasında ortaya çıkan aflotoksinin önlenememesi,• Hastalık ve zararlıların önlenememesi.

Sorunlar:

- Antep fıstığında periyodisite nedeniyle üretim bir yıl var bir yıl yok şeklindedir. ABD'nin üretimi yıllık ortalama 400.000 ton iken ülkemizdeki üretim bir yıl 60.000 bir yıl 150.000 ton olarak gerçekleşmektedir. Dikili alanlarımız yeterli olmasına rağmen sulama, bitki besleme ve gübreleme konularında sorunlarımız çözüldüğü takdirde yıllık üretim miktarının 350-400 bin tona ulaşması son derece mümkündür.
- Kendine has lezzet ve kalite özellikleriyle ihracatta tercih edilen Türk fıstığının üretime (periyodisite) ve buna bağlı olarak değişen fiyatları, uzun süreli ve büyük miktarlardaki ihracat taleplerine yanıt verilmesini güçleştirmektedir. Bu çerçevede çiftçilerin örgütlü olması, lisanslı depoculuk sistemine işlerlik kazandırılmasına ihtiyaç vardır.
- Antep fıstığı bahçelerinin çok büyük bir çoğunluğu susuz ve kuru alanlarda yer almaktadır. Bu nedenle çok geç verime yatmakta, az verim vermekte ve periyodisite etkisi görülmektedir. Özellikle Antep tipinde çıtlak oranı Siirt tipine göre düşük olabilmektedir. Bunları gidermek amacıyla damla sulama özellikle teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Ancak bu yolla verim ve çıtlak oran artışı elde edilebilir.

Öneriler:

- Antep fıstığında buruşuk tohum oluşumunu etkileyen faktörlerin ortadan kaldırılması gereklidir.
- Antep fıstığı bahçelerinin periyodisite eğilimi az olan çeşitlerle kurulması ve yeterli sayıda, aynı zamanda çiçek açan erkek ağaçların dikilmesi hakkında üreticiler bilinçlendirilmelidir.
- Antep fıstığında özellikle sulu koşullarda uygun anaç kullanımı ile sık dikim uygulamaları sayesinde ürün miktar ve meyve kalitesinde artış sağlanmalı, bölge sıcaklıklarının yüksek olması nedeniyle bilinçsiz sulama tuzluluk problemine yol açacağından uygun sulama teknikleri pratiğe aktarılmalı ve çiftçilerin bilgi düzeyinin artırılmasına özen gösterilmelidir.
- Antep fıstığının depolanmasında dış kabuğun soyularak muhafaza edilmesi konusunda araştırmalara öncelik verilmelidir.
- Antep fıstığı işleme tesislerinin modern cihazlarla donatılarak, özellikle aflatoksin analizlerinin yapılıp gelişmiş ülkeler seviyesine bir an önce ulaşılması gereklidir.
- Antep fıstığında ihracata yönelik olarak, çeşit ıslahı çalışmalarına önem verilmelidir.
- Aşılı Antep fıstığı fidanı üretimi artırılmalıdır.

Tablo 9. Badem (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Ülkemizin badem gen merkezi olması, özellikle seleksiyon yoluyla çok sayıda genotip ve yerli çeşit ıslah edilmiş olması,• Ülkemizde introdüksiyonu yapılan kaliteli, kendine verimli ve geç çiçek açan yabancı badem çeşitlerinin adaptasyonlarının yapılmış ve bunların kaliteli bir şekilde üretiminin ön plana çıkmış olması,• Adıyaman'da özellikle badem üzerine çalışan "Sert Kabuklu Meyveler Enstitüsü"nün kurulmuş olması,• Tüketicinin bademin sağlık yönünden önemini anlamaya başlaması, badem üretiminin gerek ormanlık alanlarda, gerekse kapama bahçeler şeklinde artması.	<ul style="list-style-type: none">• Standart çeşitlerle kapama bahçeler şeklinde üretimin, verimin ve meyve kalitesinin yetersizliği,• Tozlanmada son derece önemli olan arıların ve bahçelerde belirli oranda bulunması gereken arı kovanları konusunda üretici bilincinin yetersizliği,• Badem bahçesi tesisinde ana çeşit ve tozlayıcı çeşit seçimi sorunu.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Adıyaman'da bir "Sert Kabuklu Meyveler Enstitüsü"nün kurulması,• Gerek Şanlıurfa ve gerek Adıyaman Kahta gibi geniş alanlarda kapama badem bahçelerinin hızla artması.	<ul style="list-style-type: none">• İlbahar geç donlarının verimi düşürmesi,• Yaygın hastalık ve zararlıların artması.

Sorunlar:

- Bademde tozlanma ve dölleme büyük ölçüde arılarla sağlanır. Badem bahçelerinde tozlanma zamanı yeterli arı kovanlarının bahçe içine konmaması,
- Ülkemiz badem gen merkezi olması nedeniyle çok sayıda genotip ve yerli çeşit ıslah edilmiş olmasına rağmen gerek verim gerekse meyve kalitesi açısından ticari anlamda üretiminin sınırlı kalması nedeniyle ülkemizde genelinde butik üretimler dışında yoğun olarak yabancı badem çeşitlerinin kullanılması,
- Ülkemizde badem üretiminde standart çeşitlerle tesis edilmiş kapama bahçelerin arzu edilen seviyeye ulaşmamış olması.

Öneriler:

- Bademde tozlanma ve dölleme için yeterli sayıda arı kovanlarının tozlanma zamanı bahçe içerisine konması sağlanmalıdır.
- En uygun ekoloji olarak tespit edilmiş olan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde badem yetiştiriciliği desteklenmelidir. Ayrıca yetiştiricilik için uygun bölgelerde, uygun çeşitlerde badem plantasyonları kurulmasına daha fazla destek verilmelidir.
- ABD badem üretimini, dünyadaki artan tüketime paralel bir şekilde arttırmaktadır. Bu açıdan Türkiye'de planlı bir üretim ve ihracat modeli oluşturulmalıdır.

- Bademde çeşit standardizasyonunun sağlanması, kaliteli standart yabancı çeşitlerin farklı ekolojilere uygun olanların yetiştirilmesinin yaygınlaştırılması gereklidir.
- Badem yetiştiriciliğinin yapıldığı kıyı kesimlerde üreticiler için iyi bir gelir kaynağı olabilecek çağla badem yetiştiriciliğine önem verilmelidir.

Tablo 10. Ceviz (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Uzun yıllar tohumdan yetiştirilen cevizde yüksek bir varyasyon sonucu geniş bir genetik materyale sahip olunması, • Cevizde seleksiyon yoluyla birçok yerli ceviz çeşitlerinin elde edilmiş olması, • Farklı iklim koşullarına uygun ceviz çeşitlerinin yurt dışından introduksiyonunun yapılmış olması. 	<ul style="list-style-type: none"> • İlkbahar geç ve sonbahar erken donları, • Eski bahçelerdeki mevcut yerli çeşitlerdeki verim düşüklüğü, • Bölgelere uygun çeşit seçimi yapılmamış olması, • Tozlanma ve dölllenme problemleri, • Üreticilerin ceviz üretimi konusunda yeterli bilgi birikime sahip olmaması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Elimizde çok geniş bir ceviz popülasyonunun bulunması, • Hastalık ve zararlılara karşı ıslah çalışmalarında kullanabileceğimiz zengin gen kaynakları, • Ceviz yetiştiriciliğinin ormanlık alanlarda ve kapama bahçe şeklinde artışı. 	<ul style="list-style-type: none"> • İlkbahar geç ve sonbahar erken donları, • Hastalık ve zararlılar.

Sorunlar:

- İlkbahar geç ve sonbahar erken donları,
- Eski bahçelerdeki mevcut yerli çeşitlerdeki verim düşüklüğü,
- Bölgelere uygun çeşit seçimi yapılmamış olması,
- Tozlanma ve dölllenme problemleri,
- Cevizde aşılı ve sertifikalı fidan üretiminin yeterli olmaması,
- Cevizde de ülkemizin net ithalatçı ülke konumunda olunması,
- Cevizde de ithalatın devam ediyor olması,

Öneriler:

- Ceviz üretiminde standart çeşitlerle kapama bahçelerin tesisinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Giderek artan iç piyasa ve dış talebin karşılanması ve pazar payımızın artırılması için ceviz plantasyonu yatırımları uygun bölgelerde uygun ve verimli çeşitlerle desteklenmelidir.

Tablo 11. Kestane (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Kestane yetiştiriciliğine uygun iklim koşullarının bulunması,• Dünya üretiminde ilk sıralarda olunması,• Hastalık önlenirse meyve kalitesinin yüksek olması.	<ul style="list-style-type: none">• Dal kanseri ve mürekkep hastalığı,• Üretim ve verimliliğin azalması,• Kültürel işlemlerin yetersiz olması,• Bahçelerin modernizasyonunun yetersiz olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Ülkemizde yaygın bir kestane kültürünün olması,• Hastalıklarla mücadelede başarı,• Kapama bahçelerin artması.	<ul style="list-style-type: none">• Hastalık ve zararlılar,• Kestane yetiştiriciliğinden vazgeçen üreticinin kapama bahçelerini sökmesi.

Sorunlar:

- Ülkemizde kestane üretimi standart çeşitlerle ve genellikle kapama bahçeler şeklinde yapılamadığından, Türkiye dünya sıralamasında potansiyeline uygun bir yerde bulunmamaktadır.
- Kestane yetiştiriciliğini sınırlayan önemli etmenlerden biri hastalık ve zararlılardır. Ülkemizde ve dünyada kestane ağacını tehdit eden hastalığın başında kestane kanseri gelmektedir. Kestane kanserine neden olan etmen (*Cryphonectria parasitica*), hem Avrupa (*Castanea sativa*) hem de Amerikan (*C. dentata*) kestanelerinde kurumlara neden olmaktadır. Hastalık nedeniyle ülkemizde kestane üretimi yıldan yıla azalmaktadır. Kestane kanserinden dolayı 1990'lı yıllarda 90.000 ton olan üretimimiz 2018 yılında 64.000 tona düşmüştür.

Öneriler:

- Kestane hastalık etmenlerine dayanıklı anaç ve çeşitler geliştirilmelidir.
- Bölgeye ve tüketim şekline uygun standart kestane çeşitleriyle kapama bahçelerin tesis edilmesi yaygınlaştırılarak, verim ve kalite arttırılmalıdır.
- Bölgeler arasında, kestane fidanı, aşı kalemi, aşı gözü gibi materyallerin naklini önleyerek hastalığın bulaşık yerlerden sağlıklı alanlara taşınması önlenmelidir.

1.1.2.4. Turunçgiller

Ülkemizin de içerisinde yer aldığı Akdeniz havzasında dünya turunçgil üretiminin yaklaşık olarak %22'si gerçekleştirilmektedir. Dünyada yaklaşık 16 milyon ton turunçgil meyvesi pazarlanmaktadır ve bunun yaklaşık olarak yarısı Avrupa'da gerçekleşmektedir. Avrupa'da İngiltere, Almanya, Fransa ve Hollanda en büyük turunçgil ithalatçısı ülke konumundadırlar. Dünyada en çok turunçgil ihraç eden ülke İspanya'dır. İspanya, özellikle Akdeniz havzasında gerçekleşen portakal, mandarin ve limon ticaretinin neredeyse %50'sini karşılamakta olup, turunçgil sektörünü bu pazarları elinde tutacak şekilde yönlendirmekte ve geliştirmektedir.

Turunçgiller Türkiye'nin toplam yaş meyve üretiminin %22,91'ini oluşturmaktadır ve üretim miktarı 4.902.052 tondur. 2018 yılı verilerine göre 1.900.000 ton üretim miktarı ile en fazla tür olan portakal bu grubun %38,76'sını oluşturmaktadır. Turunçgiller grubunda ikinci sırada 1.650.000 ton ile mandarin ve üçüncü sırada 1.100.000 ton ile limon bulunmaktadır. Turunçgil üretiminin yaklaşık %90'ı Doğu Akdeniz Bölgesi'nde gerçekleştirilmektedir.

Türkiye'de turunçgil üretiminin büyük bir kısmı taze olarak tüketilmekte olup, dış satım kalitesinde olan kısmı ihraç edilmektedir. En fazla ihraç edilen turunçgil türü limon olup 2018 yılı verilerine göre 627.535 tonluk bir ihracatla 329.723 bin \$ gelir elde edilmiştir. Portakala ait değerler 450.155 ton ve 161.524 \$'dır.

Tablo 12. Turunçgiller (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizin coğrafi konumu ve iklim şartlarının uygunluğu, • Yeterli ve mevcut üretim miktarı, • Üretim alanlarının birbirine yakınlığı ve genişliği, • Lojistik yeterlilik ve kara yolu taşıma filosu • Hedef pazarlara yakınlık, pazarlama ve organizasyon gücü, • Tüketicie yakın olmak ve üreticilerin talebe uygun üretimde bulunması, • Geçmişe dayanan üretim, işleme ve pazarlama deneyimi ve yetiştiricilik konusunda güçlü, kültürel altyapı, üretimde modern teknolojinin kullanılması, üretim alanlarında verimin yüksek olması, • Üretici ve ihracatçı arasındaki iletişimin giderek artması, • Tarım kuruluşları, ihracatçı kuruluşları, üretici birlikleri ve üniversiteler gibi çok sayıda organizasyonun varlığı, • Dünya piyasalarına uygun çeşitlerin yetiştirilmesi için yatırım yapılacak uygun alanların olması, • Virüs ve virüs benzeri hastalıklardan ari turunçgil üretim materyallerinin doksanlı yıllardan itibaren sağlanabilmesi, • Dünyada ilk defa çekirdeksiz limon çeşitlerinin geliştirilmiş olması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Geleneksel çeşitlerle üretim yapılması, ihracata uygun olmayan çeşitlerin üretilmesi, ürün çeşitliliğinin azlığı ve çeşit dinamiklerine bağlı olarak sezonun kısalığı, • Üretim envanterinin olmaması ve üretim planlamasının yapılamaması, • Hasat işlemlerinin tekniğine uygun yapılmaması, • Bazı ürünlerin düşük raf ömrü, • Maliyetlerin zamansal artışları, • Pazarlama eksiklikleri, iç piyasada tüketim düşüklüğü ve yeterli tanıtım yapılmaması, • Üretici-Ihracatçı-Paketlemecinin beraber hareket edememesi, • Paketleme tesislerinde eksik teknoloji ve paketleme ortamlarında hijyen sorunu, • Ürünlerde kalıntı problemleri, • İhracatçıların kendi içinde rekabeti ve çok sayıda ihracatçının olması, • Rakip üretici ülkelerin sezon genişliği, • Pazarlaması yapılan ürünlerin sorunlarının çözümünde geç kalınması veya çözülememesi dolayısıyla imaj kaybı ve markalaşamama, • İç ve dış pazara yönelik ürün kalitesinde olması gereken dengenin kurulamaması, • Üretim yapılan bazı illerde işletme arazi büyüklüğünün ekonomik olmaması, • Yetersiz iş gücü ve kalifiye eleman eksikliği, • Tarım alanları üzerinde yapılaşma, imara açılması sonucu tarım alanlarının kaybedilmesi, • İç ve dış pazarların geleceği konusunda yeterli projeksiyon çalışmalarının yapılmaması, • Üreticilerin karşılaştığı hastalık ve zararlılara karşı mücadele uygulamalarını çoğunlukla bilinçsiz eksik eğitim ya da kolay yöntemler uygulayarak yapması, • Turunçgiller genelde sofralık olarak tüketilmekte olup ekonomik değerini arttıracak katma değeri yüksek işlenmiş ürünlere dönüştürülmesinin çok az seviyede olması, • Üretimden sonraki aşamada soğuk zincirin korunamaması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">İklim şartlarının ve toprağın elverişliliği,Coğrafi konum sebebiyle birçok hedef pazara yakınlık,Ürün kalitesinin giderek artması,Lojistik sektöründeki olumlu gelişmeler, ulaşım çeşitliliği ve kolaylığı,Dünyada sağlıklı beslenme bilincinin artması ve dolayısıyla turunçgil tüketiminin artması, pazarın büyüme ihtimali,Ülkemizde yeni turunçgil çeşitleri ile bahçelerin kurulması,Japonya gibi yeni pazarların oluşması,İhracatçı firmaların her geçen gün hizmet kalitesini arttırması,Dinamik üretici ve ihracatçı yapısı,İthalatçı ülkelerle iletişimin güçlenmesi,Ülkemizin dünyada tanınırlığının artması,Verimli arazilerimizin varlığı, yeni bahçe oluşturma olanaklarının mevcut olmasıBiyoçeşitlilik komşu ülkelerin tüketim alışkanlıklarındaki değişim ve çeşitlilik,Eğitilmeye ve yönlendirilmeye açık geniş bir üretici kitlesinin bulunması,Sektöre yönelik artan mali destekler.	<ul style="list-style-type: none">Dış pazarlarda oluşan politik istikrarsızlıklar,Küresel iklim değişiklikleri,Rakip ülkelerin destekleme politikaları, AR-GE faaliyetleri ve daha kurumsal çalışması,Artan enerji ve üretim maliyetleri,Pazarlardaki yüksek ithalat vergileri,Soğuk zincir dışındaki taşımadan dolayı oluşan kalite problemleri,Aynı ürünleri üreten rakip ülkelerin daha ucuz maliyetlerle üretim ve pazarlama yapması,Mısır, Fas ve Pakistan'daki üretim artışı ve maliyet düşüklüğü; Kuzey Afrika ülkeleri, İran, Çin, Güney Afrika, Mısır ve Fas'ın sektörde güçlenmesi,Dış ülkelere getirilen kontrolsüz bitkisel materyal,Su kullanımındaki bilinçsizlik ve altyapı yetersizliği,Pazar payının düşmesi ve pazarlama problemleri,Sanayileşme ve yapılaşma sebebiyle mevcut alanların zarar görmesi veya azalması,50 yıllık çeşitlerin hala yetiştirilmesi,İhracatın büyük oranda sadece belirli ülkelere yapılması,İhracatçı paketlemesinin mali yükünün fazla olması,Tarım arazilerinin imara açılması,Hızla artan turunçgil bahçeleri ve üretime oranla ihracatın ve tüketimin yetersiz kalması,Kalitede sürdürülebilirliğin sağlanamaması,Dış pazarlardaki kalite standartlarının yüksek olmasıHassaslaşan tüketici talepleri ve MRL limitlerinin ticarileşmesi.

Sorunlar:

- Pazar isteklerine uygun olmayan kalitedeki üretim ve hasat süresinin kısalığı,
- İşlenmiş ürün çeşitlerinin azlığı, işlenmiş ürünler konusunda yeterince AR-GE olmaması,
- Turunçgillerde endüstriyel çeşitlerin (meyve suyuna yönelik çeşitler vb) yetersizliği,
- Yeni pazar arayışı, (İspanya'nın pazara hakimiyeti. Türkiye'nin daha kolay ancak istikrarsız pazarlar olan Orta Doğu, Rusya, Ukrayna ve diğer Doğu Avrupa pazarlarına yönelmiş olması)

- Meyve hasadındaki yapılan hatalar, muhafazada optimum koşulların sağlanamaması,
- Modern yetiştirme tekniklerinin kullanılmaması,
- Ülkemiz ekolojisine uygun erkenci ve geçici yeni anaç ve çeşitlerin geliştirilmesinin yeterince olmaması,
- Dış pazar ve ihracatta yaşanan problemler olması,
- Çok fazla sayıda ihracatçının sistemde bulunması,
- Kalifiye ara eleman eksikliği,
- Ortak kalite standardının olmaması,
- İlaç kalıntısı,
- Sertifikalı ve virüsten ari fidan üretiminin yetersizliği,
- Turunçgillerde, hasat dönemini daha uzun zamana yayabilmek için gerekli olan erkenci ve geçici çeşitlerin henüz devreye tam olarak sokulamamış olması,
- Ülkemizde turunçgil yetiştiriciliğinde budama yapılmaması ya da yanlış uygulanması,
- Bilinçsiz ve hatalı gübre kullanımının maliyeti artırması, meyve kalite ve miktarında düşüslere yol açması,
- Turunçgil meyvelerinin soğukta depolanma ve ambalajlanma olanakları yetersizliği,
- Ülkemizde turunçgil konusunda yapılan araştırmaların yetersizliği.

Öneriler:

- Son yıllarda mandarin sezonunun sonlarında artan talep nedeniyle satsuma mandarinlerinin son hasadı ve geçici mandarin çeşitleri daha iyi fiyat bulmaktadır. Bu sebeple ülke olarak mandarin hasat ve pazarlama periyodunu uzatacak tedbirlerin vakit kaybedilmeden alınması gerekmektedir.
- Kış donlarının riskini azaltmak için ekolojilere uygun tür ve çeşit seçimi ile yetiştiricilik yapılmalıdır.
- Turunçgil yetiştiriciliğinin geleceği açısından biyotik ve abiyotik faktörlere dayanıklılığı dikkate alınarak bodur anaçlarla plantasyonların tesisi yaygınlaştırılmalıdır. Yeni kurulacak bahçelerde, birim alanda önemli verim artışı sağlayacak yarı-sık dikim ve sık dikim tekniklerinin uygulanması teşvik edilmelidir.

- Turunçgillerde çeşit geliştirmeye önem verilmeli, dış pazar isteklerine uygun çeşitler üzerinde durulmalıdır. Türkiye erkenci ve geççi çeşitlerin geliştirilmesine ve üretimine önem vererek, hasat periyodunu daha uzun zamana yaymalı ve dış pazarlarda rekabet şansını artırmalıdır.
- Taze tüketim yanında işlenmiş turunçgil meyvelerinin tüketimini artırmak için modern işleme tesisleri kurulmalıdır.
- Turunçgillerde farklı pazarların değişik boyda ürün taleplerini karşılayacak paketlemeye özen gösterilmelidir.
- Doğu Karadeniz Bölgesinde turunçgil özellikle mandarin yetiştiriciliği ve araştırmalar konusundaki çalışmalar teşvik edilmelidir.
- Turunçgil tarımına birinci derecede uygun alanların tarım dışı amaçlarla kullanımının (turizm, sanayileşme, çarpık kentleşme vb.) önlenmesi ve korunması için yeni özel yasalar çıkartılmalı ve mevcut yasaların titizlikle uygulanması sağlanmalıdır.

1.1.2.5. Zeytin

Dünyada 45 farklı ülkede 10.000.000 ha'da, 900 milyon adet zeytin ağacı varlığının %90'ı Akdeniz havzasında yer almaktadır ve zeytinyağı üretimi son 5 yılda ortalama 2.956.000 ton olarak gerçekleşmiştir. İspanya bu bilanço içerisinde Avrupa Birliği'nin toplam zeytinyağı üretiminin yaklaşık %65'ini, dünya üretiminin ise yaklaşık %50'sini tek başına karşılarken, onu İtalya, Yunanistan, Tunus veya Türkiye takip etmektedir.

Türkiye, 171 milyonu aşan ağaç varlığı ve ortalama 1.700.000 ton tane zeytin üretimi ile dünyanın en önemli zeytin üreticisi ülkeleri arasındadır. 2018 yılı itibarıyla ülkemizde zeytin ürünün bitkisel üretim değeri 10.000.000.000 TL'ye ulaşmış olup, sofralık zeytine ait değer toplamı 6.000.000.000 TL, zeytinyağının ise 4.000.000.000 TL düzeyindedir. Böylece, ülkemizin toplam bitkisel üretim değeri olan 150.000.000.000 TL içinde zeytinin payı %12'ye ulaşmaktadır.

Ülkemizden 120'inin üzerinde ülkeye sofralık zeytin, 130'dan fazla ülkeye de zeytinyağı ihracatı gerçekleştirilmektedir. 2017/18 sezonu itibarıyla Türkiye ihraç edilen sofralık zeytin, zeytinyağı ve prina yağı ihracatı toplamımız bir önceki sezona göre %39'luk artışla 405.000.000 \$'a yükselmiştir.

Ülkemizde son yıllarda Ege, Marmara, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde zeytin yetiştiriciliğinde büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Zeytin bahçe tesisi konusunda üreticiye önemli teşvik ve destekler verilmiş zeytin üretimi büyük oranda arttırılmıştır. Zeytin yetiştiriciliği ve kaliteli zeytinyağı üretimi gelişmektedir. Bugün üretici ve firmalar butik zeytincilik, tadım panelleri gibi faaliyetlerle yurt dışında fuar ve yarışmalara katılmakta ve dereceler almaktadır. Ülkemiz geleneksel zeytincilikten çıkarak modern zeytinciliğe yönelmiştir. Türkiye'nin dünya zeytinciliğinde söz sahibi olabilmesi için zeytin ve zeytinyağında yüksek kaliteyi hedeflemesi gerekmektedir.

Tablo 13. Zeytin (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Zeytin gen kaynakları açısından sahip olunan zenginliğimiz, Halen el değmemiş yabani zeytin (delice) ormanları ve seleksiyona tabi tutulmamış zeytin çeşitlerimizin varlığı, Dünyada zeytincilik yapılan ilk on ülke içinde yer alınması, hem sofralık zeytin hem de zeytinyağı üretim ve ticaretinde önemli bir yere sahip olunması, Zeytinliklerin büyük bir kısmında ilaçlama ve gübreleme yapılmadan yetiştiriliciliğin yapılması, Zeytin meyvesinden üretilen zeytinyağına katma değer kazandırıldığında bu miktarın çok yüksek değerlere ulaşabilme imkânı, Türkiye'de mevcut sistem ve teknolojinin katma değeri yüksek zeytinyağı elde etmek için yeterliliği, Zeytincilik sektöründe bahçeden ambalaja kadar her türlü teknik bilgi ve deneyime sahip olunması, Türkiye sofralık zeytin üretim ve tüketiminde dünyada ilk 3 ülkeden, sofralık zeytin dış ticaretinde ise ilk 5 ülkeden birisi olması, Kalite odaklı üretim yapan (yapmak isteyen) üreticilerin ve/veya şirketlerin sayısının sürekli artması, Kalite odaklı üretim için teknik ve bilimsel altyapının yeterliliği. 	<ul style="list-style-type: none"> Havza yerine ürün odaklı üretim ve pazarlamanın yapılması, Kalifiye eleman eksikliği ve zeytin bahçelerinde doğru budamaların yapılamayışı, Zeytinliklerin neredeyse %40-50'sinin yarıcıya verilmiş olması ve bakımının yapılamaması, Zeytin fidanı üretiminde yöresel çeşitlerin ön planda tutulmaması, İslah çalışması sonucu elde edilen çeşit ve/veya klonların fidan üretimleri yerine yabancı çeşitlerin fidan üretiminin tercih edilmesi, Kalite odaklı üretim yapanlarla verim odaklı üretim yapanların aynı platformlarda bir araya gelememesi, Zeytinyağında tağşişle mücadele etmek için İtalya'da olduğu gibi polis teşkilatına bağlı bir "Gıda Polisi" uygulamasının olmaması, Zeytin gen kaynaklarımızın minör (sağlık) bileşenleri açısından durumları bilinmemektedir.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Türkiye'de zeytincilik, coğrafik yapısı ve zeytin ağaçlarının yaşlı olması nedeniyle geleneksel özelliğe sahiptir ki bu katma değeri yüksek üretim için bir fırsattır. Zeytin gen kaynakları açısından sahip olunan zenginliğin hedeflenen amaca yönelik çeşit ya da tiplerin seleksiyonuna imkân tanınması, Zeytinyağı üretiminde kaliteye odaklanılmasıyla katma değeri yüksek natürel sızma zeytinyağı üretebilme olanağı, Mevcut zeytin ve zeytinyağı işletmelerinin büyük bir kısmı altyapı olarak yetersiz olsa da makine ve teçhizat açısından yenilenmiş durumda olmaları, Zeytincilikte kümelenme ile sorunların çözülme olanağı, Toplumda zeytinyağının sağlık değeriyle ilgili olarak bilgi ve ilginin giderek artması, Tüm dünyada, zeytinyağı içeren Akdeniz diyetinin sağlıklı yaşam için önerilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> İtalya'da ortaya çıkan Xylella fastidiosa bakteriyel hastalığının bulaşma riski, Gen kaynaklarının, yangınlar, aşılama gibi nedenlerle kaybolması, Girdi (enerji, gübre, ilaç) maliyetinin artışı, Zeytinliklerin yıllık bakım işlerinde profesyonel teknik desteğin olmaması, verim ve kalite düşüklüğü yaşanması, Küresel iklim değişikliğine bağlı verim ve kalite kaybının artması, Zeytinyağında tağşişin çok kolay olması ve tağşiş nedeniyle elde edilen haksız kazancın zeytincilik sektöründe yarattığı sorunlar, Geleneksel zeytincilik yapan üretici, sanayici ve tüccarın zeytinyağında kalitenin bahçeden sofraya bütün işlem basamaklarında yapılan hatalardan kaynaklandığının farkında olmaması.

Sorunlar:

- Zeytinyağına verilen desteğin yetersiz olması, sofralık zeytinin destek kapsamı dışında tutulması,
- Mevcut zeytinliklerin büyük bir kısmı nispeten fakir, engebeli ve sulanmayan kır arazilerde, az bir bölümü ise düz veya hafif meyilli sulanabilen taban veya kır-taban arazilerde yer almaktadır. Bu olgunun yetiştirme tekniğini ve üretim maliyetlerini olumsuz etkilemesi,
- Teknik bakım işlemlerinin (budama, gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele, toprak işleme ve sulama) yeterince yapılmaması ve bu nedenle var olan periyodisitenin daha şiddetli biçimde ortaya çıkması,
- Zeytinde gerek kalite açısından gerekse periyodisite açısından hasat zamanı ve şekli çok önemlidir. Özellikle yağlık çeşitlerin toplanmasında sırıkla vurarak, düşen meyvelerin yerden toplanması yöntemi uygulanmaktadır ki, bu son derece zararlı ve kaliteyi azaltan bir yöntemdir.
- Ağaç sayısının son yıllarda artması ancak ağaç başına verimliliğin çok düşük düzeyde olması, Hemen hemen tüm bölgelere Gemlik tipi zeytin dikimi yapılmış, bu da birçok bölgede kalite ve verim kaybına neden olmuştur.
- Prina ve karasu problemi,
- Tağşiş problemi.

Öneriler:

- Ormanda bulunan delicelerin aşılması sırasında mutlaka yerel çeşitlerin klonları aşılmalıdır.
- AB üyesi üretici ülkelerle rekabet edebilmemiz için üreticilerimize yönelik desteklerin artırılması gerekmektedir.
- Zeytinyağlarımızın, azot korumalı paslanmaz çelik tanklarda depolanmasının desteklenmesi, modern laboratuvarların kurulması böylece her yıl iç piyasa ve ihracata uygun, kaliteli ve düzenli bir zeytinyağı arzının sağlanması gereklidir.
- Türkiye’de takribi sayısı 80.000.000 adet olduğu tahmin edilen ağırlıklı olarak Orman ve Hazine arazilerindeki delice zeytin ağaçlarından aşılabilir durumda olan 40.000.000 adedinin aşılataılarak üretime ve ülke ekonomisine kazandırılması sektörümüze çok büyük katkı sağlayacaktır.
- Ham maddenin kaliteli bir şekilde muhafazası için rakip üretici ülkelerdeki sistemlerin araştırılarak zeytin ve zeytinyağı için lisanslı depoculuk sisteminin ülkemize adaptasyonu sağlanmalı, üretici, aracı-tüccar ve paketlemeci/ihracatçı firmaların bu sistemi kullanmaları teşvik edilmelidir.

- Uzaktan algılama sistemleri kullanılarak sağlıklı ve doğru rekolte tahminleri yapılmalı ve güvenilir veri tabanı oluşturulmalıdır.
- Zeytinde hastalık ve zararlılarla mücadelede yeni yaklaşım ve yöntemlerin geliştirilmesi geniş spektrumlu ilaç tüketiminin minimize edilmesi gereklidir.
- Düzenli ve yüksek verimli, ihracata uygun zeytin çeşitleri tercih edilmeli, bölgesel bir “Envanter Projesi” hazırlanarak kayıt dışı ağaçlar tespit edilmeli, dikime uygun zeytin alanları süratle ağaçlandırılmalıdır.
- Bölgelerde bulunan “deliceler” aşılması ve 300-400 m rakımlı, bozuk orman arazilerinde “zeytinlik” tesisine izin verilmelidir.
- Firesiz ve hızlı zeytin toplama için mekanik hasadın özendirilmesi ve yardımcı malzemelerin temini ve üretimini kolaylaştıracak önlemlerin alınması, zeytin hasat makinelerini küçük ve orta üreticilerin alımını kolaylaştırmak üzere fiyatlarının kontrolden geçirilmesi, ayrıca gövde sarsıcı gibi büyük makineler de teşvik kapsamına alınmalıdır.
- Ülkemizin yerli zeytin gen kaynakları korunmalı ve çeşitli yollarla fidan ithalat rejimi engellenmelidir.
- Tağşiş ve taklit konusunda yasal mevzuatımız AB ile uyumlu hale gelmiştir. Piyasa takip edilmekte, kalite kontrol programı uygulanmaktadır. Bu analizlerin yapılabilmesi için Bakanlığımız bünyesinde de Ankara, İzmir ve Bursa’da kontrol laboratuvarları faaliyet göstermektedir. Bu laboratuvarların sayılarının artırılmasının sağlanması, başta tanker ve depo bazında kontrollere ağırlık verilmesi, tağşişli yağlarla ilgili kamu denetimlerinin artırılması, etkin ve caydırıcı ceza sisteminin devreye girmesi gereklidir.
- Taklit ve tağşişin önlenmesi için ürünlerin tarladan sofraya ürün izlenebilirliğini sağlamak üzere Ürün Değerlendirme Takip Sistemi (ÜDTS)’ndeki eksiklikler giderilmelidir.
- Bire bin, bire yüz bin hatta bire bir milyon kâr marjı olan zeytinyağında tağşişin cezası sadece binler ya da on binlerce liradır. Bu gibi küçük veya büyük sahteciliğe karşı İtalya’da olduğu gibi, “Gıda Polisi” yoluyla savaşmak gerekir.
- Üretici ve kontinü tesislerine kalite kayıpları konusunda bilgilendirme amaçlı eğitimler verilmesi, hasat sezonunda kontroller yapılması ve teşvik edilmesi, kaliteli yağların prim sistemi içerisinde ilave destekle ayrıca değerlendirilmelidir.
- Paketleme tesislerinin kurulması ve zeytinyağı üretiminin ihracata yönelik olması için günün koşullarına uygun, uluslararası rekabet yapılabilecek şekilde destekleme modeline geçilmesi, “Kaliteli Türk Zeytin ve Zeytinyağı” konsepti ile devlet tarafından hedef pazarlarda etkili tanıtım faaliyetlerinin başlatılması gereklidir.

- Sürekli (kontinü) santrifüj yöntemiyle zeytinyağı üreten işletmelerin iki fazlı dekantasyon sistemine geçiş yapması ve bu yöntemle pirina içerisinde kalan zeytin karasuyu pirina tesislerine gönderilmelidir.
- Sofralık zeytin ve zeytinyağında kayıt dışı tüketimin yoğun olması nedeniyle sofralık zeytinde gıda güvenilirliği sorunu, zeytinyağında ise kalite düşüklüğü ve haksız rekabetin yoğun olmasını önlemek için kayıtlı üretim özendirilmeli ve bu amaçla mevcut desteklere ilave olarak sofralık zeytine de destek verilmelidir.
- Kaliteli iç tüketimin artırılması için kamu spotları dâhil tanıtım yapılmalıdır. AB’de yıllardan beri izin verilmesine rağmen ülkemizde 29 Ocak 2017 tarihinde yayınlanan ve 01.01.2020 tarihinde zorunlu uygulamaya girecek olan TGK Etiketleme ve Tüketicileri Bilgilendirme Yönetmeliği ile Sağlık Beyanları Yönetmeliğinde zeytin ve zeytinyağının kaldırılan sağlık beyanlarının tekrar konulması ve sağlık beyanı yapılmasına izin verilmelidir.
- Ülkemiz ekonomisi açısından büyük öneme sahip olan zeytincilikte üretim bölgelerinin iklim ve toprak şartları ile uyumlu, bölgelere adaptasyonunu tamamlamış çeşitlerin (örneğin; Akhisar-Uslu, Aydın-Memecik, Bursa-Gemlik gibi) dikiminin sağlanması gerekmektedir. İhtiyaç duyulan ürünlerin, özellikle Tekir, Domat, Memecik gibi iri taneli sofralık zeytin çeşitlerinin dikim ve üretiminin uygun bölgelerde teşvik edilmesi sağlanmalıdır.
- Sertifikalı fidan üretimi artırılmalıdır.
- Yeni kurulan zeytinliklerde modern üretim tekniklerinin kullanımına önem verilmeli, bu amaçla araştırma ve yayım kuruluşları arasındaki koordinasyon geliştirilmelidir.
- Yetiştiricilikte mekanizasyon düzeyi artırılmalıdır.
- Verticillium solgunluğu önümüzdeki yıllarda daha da büyük problem olacaktır. Bu nedenle Verticillium’a dayanıklı tiplerin seçilerek anaç olarak kullanılması teşvik edilmelidir.
- Türkiye’de mevcut zeytin ağaçlarının yaklaşık %75’inin meyilli arazilerde bulunması mekanik hasat bakımından sınırlayıcı bir faktördür. Mevcut zeytinliklerde öncelikle, dal sarsıcı, dal çırpıcı ve tarak şeklindeki hasat aletleri kullanımı için bu ekipmanlar destek kapsamına alınmalı, ileriye yönelik mekanik hasada uygun altyapıyı oluşturmak için de agronomik çalışmalara devam edilmelidir. Zeytinyağı kalitesini arttırmak için erken hasat ve temiz ürün sloganı teşvik edilmelidir.
- Zeytinyağı sektöründe modern kontinü santrifüj sistemlerin ve sofralık zeytin sektöründe modern tekniklerin kullanımının ve işletme sayısının artırılması gereklidir.

1.1.2.6. Diğer subtropik meyve türleri

Dünyada subtropik iklim kuşağı, ılıman ve tropik iklim kuşakları arasında yer aldığı için subtropik meyveler genel olarak diğer meyve türlerine göre daha az üretilmekte ve daha az tanınmaktadır. Bu grup içinde incir, nar, yenidünya, Trabzon hurması ve kivi yer almaktadır. İncir dışında diğer türlerin üretimleri ve ihracat değerleri fazla değildir. Bununla birlikte, dünyada en fazla nar üreten ülkelerden birisi Türkiye'dir.

Dünyada taze olarak incir üretimi 1.152.799 tondur. Bu üretimin yaklaşık 306.499 tonluk kısmı Türkiye'de üretilmekte ve Türkiye dünya taze incir üretiminin %29,10'unu karşılamaktadır. Bu miktarın 200-240 bin tonu, yıllık olarak üretilen 80-90 bin ton civarındaki kuru incir üretiminde kullanılan miktardır. Kuru incir iç tüketim miktarı yaklaşık 17.000 ton civarındadır. Türkiye bu üretimini 9.746.562 adet meyve veren yaşta ağaç ile karşılamaktadır.

Taze incir ihracatı yaklaşık 18.000 ton olup, bu ihracatın %90'ı Bursa siyahı incir çeşidinden oluşmaktadır. Taze incirin ihracat geliri yaklaşık 50.000.000 \$'dır. 2018 yılı itibarıyla Türkiye kuru incir ihracatı 69.683 tona ulaşmıştır, kuru incirin ekonomiye katkısı 250.000.000 \$ civarındadır. Dünya genelinde yaklaşık 140.000 ton kuru incir elde edilmektedir. Üretilen kuru incirlerin her yıl yaklaşık 120.000 tonu dünya ticaretine konu olmakta ve katkı sağlamaktadır. Türkiye'nin dünya kuru incir üretimindeki payı %50-55'tir ve ilk sırada yer almaktadır.

Türkiye'de özellikle Ege Bölgesi sahip olduğu iklim özellikleri ile incir yetiştirmeye elverişli bir bölgedir. Ancak, incir bahçelerinin genellikle kapama bahçe olmaması, bölgesel olarak yapılacak mücadelelerin pratikte uygulanabilirliğini zorlaştırmakta ve incir meyvesinde zararlı yeni konukçuların oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle hem aynı standartlarda ürün yetiştirmek hem de daha kaliteli ürüne sahip olmak için kapama bahçeler tesis edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, sarılop türü kurutmalık incirin tozlanması için ihtiyaç duyulan sağlıklı ilek (erkek incir) üretimi amacıyla, dişi incir bahçelerine mesafeli alanlarda ve farklı rakımlarda kapama bahçe plantasyonları kurulmasına destek verilmelidir.

Ülkemiz, incir meyvesinin gen merkezi olup, 230'un üzerinde yerel incir çeşidi bulunmaktadır. Bursa siyahı incir çeşidinin yanında, farklı renk ve aromatik özelliklere sahip, raf ömrü uzun ve sofralık tüketime uygun çeşitlerin araştırılarak üretime ve ihracata kazandırılması için ilgili Enstitülerce çalışmalara hız verilmesi, aynı zamanda Gediz, Küçük ve Büyük Menderes havzalarında, Hazine, bozuk orman ve 2B arazilerinden incir üretimine uygun olan alanların incir dikimine açılması için çalışma yapılması beklenmektedir.

Kuru incirde en büyük ihracat pazarımız Avrupa Birliği olsa da dünya genelinde 105 farklı ülkeye kuru incir ihracatı gerçekleştirilmektedir. Bu çerçevede, en büyük alıcı pazarımız olan Avrupa Birliği'nin pestisit ve bulaşanlar (mikotoksin) mevzuatındaki değişiklikler ülkemiz kuru meyve ihracatını çok yakından ilgilendirmektedir.

Ülkemizde kivi üretimi yıllar itibarıyla önemli bir artış göstermektedir. 2009 yılında 16.295 da alanda 23.689 ton kivi üretimi bulunurken, 2018 yılında 29.902 da alanda 61.920 tona yükselerek üretim miktarı 2.6 kat artmıştır.

Türkiye narın anavatanı sınırları içerisinde yer almaktadır. Türkiye dünya nar üretiminde Çin (1.200.000), İran (1.009.890) ve Hindistan (743.000)'dan sonra 537.000 ton üretim ile 4. sırada yer almaktadır. Ülkemiz gerek nar genetik kaynakları gerekse ekolojik koşullar bakımından zengin bir potansiyele sahip bulunmaktadır. Ülkemizin nar üretimi ve ihracat durumu incelendiğinde; Türkiye nar üretiminin, toplam meyve üretimindeki payının yaklaşık %2, toplam tarım alanlarındaki payının ise yaklaşık onbinde 13 olduğu görülmektedir. Ülkemizde 2003 yılında 6.000 ha olan nar üretim alanı, hızlı bir artış göstererek 2018 yılında yaklaşık 30.000 ha'a ulaşmıştır. Ülkemiz nar üretim miktarı da nar üretim alanlarındaki bu artışa bağlı olarak artış göstermiştir.

Türkiye meyveciliğinde nar, son yıllardaki gelişimiyle dikkati çekmektedir. 2000 yılındaki 59.000 tonluk üretimin ardından her yıl artarak 2018 yılında 537.847 tonluk bir üretim gerçekleşmiş olup yeni dikilen ağaçlarla üretimin ilerleyen yıllarda da artış eğiliminde olacağı öngörülebilir. Diğer yandan Akdeniz Bölgesi başta olmak üzere Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaygın bir şekilde yetiştiriciliği yapılan narın miktarla beraber çeşit sayısındaki artışla da gelişme gösterdiği gözlenmektedir.

2018 verilerine göre nar ihracatımız 207.000 tondur. Bu veriler ışığında nar üretiminin büyük çoğunluğunun iç pazarda tüketildiği görülmektedir.

Tablo 14. İncir (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Ülkemiz kuru incir üretim alanlarının özel ekolojik koşullara sahip olması,• İncirin iç ve dış pazarda yüksek talep görmesi,• Sağlıklı, fonksiyonel, doğal ve kuru gıdalara talebin artması,• Daha erken veya daha geç pazara ürün çıkarma potansiyelimizin olması,• Yeni çeşit geliştirilmesi için arazi gen bankasının zenginliği,• Organik incir üretiminin ve potansiyelinin yüksek olması.	<ul style="list-style-type: none">• İklim değişikliğinin ve jeotermal enerji kullanımının etkinliği,• Üretimin %80'inden fazlasının dağlık, eğimli ve parçalı arazilerde yapılması bu alanların erozyona açık olması, teraslamanın yapılmaması, makine kullanımının sınırlı olması,• Genç nüfusun tarımdan uzaklaşması, işçi sorunu,• Katma değeri yüksek alternatif gıda ürünlerini işlemeye yönelik sektör talebinin bulunmaması,• Pazarlama, tanıtım ve markalaşma konularında eksiklikler,• Üretim alanlarında sulama imkânının olmaması,• Geliştirilen yeni yetiştirme tekniklerinin üreticiler tarafından uygulanmaması, eğitim eksikliği,• Önemli bir ihracat ürünü olan kuru incirin ürün bazında desteklenmemesi,• Virüsten arı sertifikalı fidan üretilmemesi.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Organik yetiştiricilik potansiyelinin yüksekliği, İhracat potansiyelinin yüksekliği, Dünya sofralık incir (özellikle Bursa siyahı) pazarındaki yerinin korunması ve geliştirilmesi şansının olması, İncir gibi kuru meyvelerin insan sağlığına faydalarına yönelik artan tüketici bilinci, Uzak Doğu ülkeleri (Çin, Vietnam vb.) ve Meksika gibi ülkelerde görülen talep artışı, ABD'deki kurutulmuş incir (Calimyrna tipi) üretiminin azalması, Gerek kuru incir gerekse sofralık incir yetiştiriciliğinde dünyada söz sahibi olunması, Kaliteli meyve üretimiyle ihracatta ilk sıralarda yer alınması, Kuru incir yetiştiriciliğinde dünyada en iyi ekolojiye sahip olunması, Sofralık incirde de kapama incir bahçelerinin artması. 	<ul style="list-style-type: none"> Üretimde kültürel işlemlerin (gübreleme ve ilaçlama) bilinçsizce yapılması, yetiştirme alanları ve ihracat potansiyelinin azalması, Üretim alanlarının büyük çoğunluğunun eğimli arazilerde ve erozyona açık alanlar olması, Üreticinin yeni üretim tekniklerini kolay kabullenmemesi, İş gücü potansiyelinin giderek azalması, Küresel iklim değişikliği çerçevesinde yetersiz ve zamansız yağışların rekolteye ve kaliteye olan olumsuz etkileri, AB ve diğer ülkelerde mikotoksinlere yönelik mevzuat düzenlemeleri, Çin ve Fas gibi rakip ülkelerde yeni plantasyonların kurulması, Aflatoksin sorununun tam olarak çözülememiş olması, İklim değişikliğinin üretim, verim ve kalite üzerindeki olumsuz etkileri, Depolama ve pazarlamadaki yetersizlik.

Tablo 15. Nar (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Zengin nar çeşit ve genetik kaynak potansiyeli, Yumuşak çekirdekli, erkenci ve orta mevsimde olgunlaşan tatlı-ekşi-mayhoş albenisi yüksek nar çeşitleri varlığı, Kapama nar bahçelerinin kurulacağı erkenci ve geççi nar çeşitlerinin yetiştirilmesi için ekolojik bölgelerin varlığı, Narın sertifikalı fidan desteği kapsamında yer alması, Dünyada Türk narı olarak bilinen Hicaz nar çeşidi, Nar yetiştirme teknikleri ve ıslahı konusunda yetişmiş uzman varlığı, Son yıllarda kurulan bahçelerde basınçlı sulama sistemleri, fertigasyon gibi ileri tekniklerin kullanılmaya başlanması ve toprak analizi, biyolojik mücadele, basınçlı sulama sistemleri vb. uygulamalara verilen destekler, Narın çoğaltma imkânlarının kolaylığı ve erken verime yatması. 	<ul style="list-style-type: none"> Nar bitkisinin ekolojik istekleri dikkate alınmadan tesis edilmiş bahçeler, Üreticilerin yeni çeşitlere yönelmede istekli olmayışı ve üretilen narın %80'ini Hicaz nar çeşidinin oluşturması, Üreticilerin budama konusundaki bilgi ve deneyim eksikliği, Karık ve salma sulama yöntemi ile yapılan sulamanın çoğunlukta oluşu ve kök boğazı bölgesinin su ile teması sonucu oluşan toprak kökenli hastalıklar, Toprak ve yaprak analizlerine dayandırılmadan bilinçsizce yapılan gübrelemeler, Nar yetiştiriciliğinde bitki beslemeye, güneş yanıklığına ve çatlamayı önlemeye yönelik araştırmaların yetersizliği, İsmine doğru fidan üretiminde yaşanan sorunlar ve özel sektörün sertifikalı fidan üretiminde kullanacağı damızlık parselini oluşturmamış olması, İşçilik maliyetlerinin yüksek oluşu, Nar için ruhsatlandırılmış ilaçların yetersizliği ve üreticilerin ilaç uygulama zamanı ve uygulama dozu konusunda bilinçli bir tutum göstermeyişi, Hasadın vaktinden önce ve tek seferde yapılması ve mekanik zararlanmalara sebep olacak hasat işlemleri, Telli sistem ile oluşturulan bahçe tesislerinin yetersizliği.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">Dünyada nar konusunda söz sahibi olmamız,İhracata yönelik olarak çok kaliteli nar çeşitlerimizin bulunması,Ülkemizde narın en kaliteli bir şekilde yetiştirilebileceği iklim ve toprak koşulları,Üretilen ürünlerin yüksek oranda dış piyasaya gönderilmesi,Üreticilerin mevcut bilgi birikimlerinin yüksek olması,Meyvenin birçok farklı değerlendirme şekillerinin (taze tüketim, depo ürünü, meyve suyu, konsantre ürün vb. proses ürünleri) bulunması.	<ul style="list-style-type: none">Narda çatlama ve güneş yanıklığı problemiİsmine doğru fidan temini sorunu,Nar yetiştiriciliğinde budama, sulama gibi bakım işlerinin zamanında uygulanamaması,En önemli ihrac pazarımız olan AB'de nar ürününe yönelik kalıntı limitlerinin düşüklüğüYeterli soğuk hava depolarının bulunmaması,Hastalık ve zararlılar ile mücadele geç kalınarak, kalitenin düşmesi,Hasat zamanı yaşanan ekolojik sebeplerden ürünün çatlama riskinin bulunması.

Sorunlar:

- Türkiye'nin taze incir ihracatı son yıllarda artmasına karşın üretim yeterli değildir,
- Kuru incir üretiminde üretim bugün için yeterli olmakla birlikte, iç tüketim yeterli seviyeye ulaşmamıştır ve önümüzdeki yıllarda mevcut üretimin global ihtiyacı karşılamayacağı değerlendirilmektedir.
- Son zamanlarda kurutmalık incir plantasyonları dağlık ve yamaç arazilerde olmakla birlikte, buralarda uygun toprak işleme ve teraslama yöntemleri uygulanmamaktadır.
- Kuru incirde aflatoksin ve okratoksin-A ile ilgili sorunlar yaşanmaktadır.

Öneriler:

- Tarımsal desteklerin doğru yönlendirilerek alan bazlı değil ürün bazlı destek verilmesilidir.
- Menderes ovasında incir üretiminin devam etmesi için Jeotermal yatırımlarının çok sıkı denetlenerek yönetmeliğe uygun tedbirlerin alınmasıdır.
- İncir ağaçları ve üretim alanları uzaktan algılama yöntemiyle net olarak belirlenmelidir.
- Kuru incirde verim ve kalitenin arttırılması ile aflatoksin/okratoksin oluşumunun engellenmesine destek sağlanması için kurutma tüneli, kurutma kasası, ilek filesi, ekşilik böceği tuzakları, hasat filesi ve plastik kasalar destek kapsamına alınmalıdır.
- Birim alandan maksimum verim alabilmek için incir plantasyonlarının gençleştirilmesi/yenilenmesi sürecinde, budama ve teraslama gibi kültürel uygulamalarda üretici eğitimleri ile üreticilere destek verilmelidir.

- Hasat zamanında oluşan yağışlara karşı meydana gelen zararların sigorta kapsamı geliştirilmelidir.
- Özellikle taze incir üretiminin artırılması amacıyla alternatif üretim alanlarının (Gediz Ovası vb.) geliştirilmesine yönelik çalışmalar devam ettirilmelidir.
- İncirde pazarlama dışı bağı olduğu için iç pazarda tüketim ve kullanım imkânları geliştirilmelidir.
- Ülkemizin geleneksel ihraç ürünleri arasında yer alan ve bölge halkı açısından büyük ekonomik değere sahip olan incirin hak ettiği değeri bulabilmesi, ihracatın ve üretiminin sürdürülebilir olması, Türk incirinin kalitesinin ve itibarının dünya pazarlarında zedelenmemesi için incirde aflatoksin oluşumu mutlaka engellenmelidir.
- İncir yetiştirme tesislerinin modernizasyonu sağlanmalı, üreticiye teknik destek verilmelidir.
- Yaşlı bahçeler yenilenmeli; kuraklığa, tuzluluğa dayanıklı çeşitlerle üretim yapılmalıdır.
- Hasat sonrası ürün ve kalite kayıplarını minimuma indirici tedbirler alınmalı, ileri pazarlama teknikleri ile pazarlama yapılmalıdır.
- İncir üretim ve ihracatında dünyadaki liderliğimizin geliştirilerek sürdürülmesi için incir üretim alanları korunmalıdır.
- İncir üretim alanlarında (teraslama, sulama, sağlıklı ve kontrollü ilekleme vb.) verim ve kalite artırılmalıdır.
- Kaliteli ve temiz ilek elde edilmesi amacı ile bölgesel bazda çalışmalar yapılmalıdır.
- Erkenci, geççi, çekirdeksiz, kurutmalık ve siyah kurutmalık çeşit geliştirilerek incirin pazarda kalma süresinin uzatılması gerekir.
- Hastalık ve zararlılarla mücadelede biyoteknik mücadele yöntemleri geliştirilmelidir.
- Aflatoksin ve son yıllarda ortaya çıkmakta olan okratoksin-A düzeylerinin yıllara göre miktar ve sıklığı belirlenerek oluşumunu önleyecek ya da azaltacak araştırma ve eğitim çalışmaları desteklenmelidir.
- Kurutma işlemi toprakta değil, mutlaka kerevetlerde yapılmalıdır.
- Kaliteli, ismine doğru, hastaliksız fidanlar üretilerek bunlarla yeni bahçelerin kurulmalıdır.
- Geleneksel ürünümüz olan kuru incirin organik olarak üretimine gereken önemin verilmelidir.
- Sofralık incir ihracatında söz sahibi olan Bursa siyahı çeşidinin üretim alanlarının genişletilerek, hem ürün miktarının artırılması hem de hasat döneminin uzatılması gerekir.

- Taze incirin taşınması ve pazarlanması sırasında ön soğutma işlemlerinin iyileştirilmesi, taşımacılığın geliştirilmesi gerekmektedir.
- Don olayları ve kuvvetli rüzgâr görülmeyen, sulama kaynağına yakın, ulaşım ve taşımaya elverişli, güneye bakan hafif meyilli yerler nar bahçelerinin kurulması için tercih edilmelidir.
- Narın depolanması üzerinde çalışmaların yoğunlaştırılması gereklidir.
- Bahçelerde uygun bir sulama ve gübreleme programı uygulanmalıdır. Özellikle bu uygulama çatlamaya duyarlı olan nar için çok önemlidir.
- Kivide erken hasat problemi olduğundan erken hasatın önlenmesi için çiftçilerin eğitimine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

1.1.2.7. Muz

Türkiye’de yetiştiriciliği yapılan tropik ürünlerin başında gelen muz üretimi 2012’de 20.000 da alanda 63.000 ton iken, 2018 yılında 32.000 da’a ve 163.000 tona ulaşmıştır. Antalya’da 2017 yılında 7.915 da örtüaltı alanda muz yetiştirilirken, 2018 yılında 10.555 da’ı bulmuştur. Gazipaşa ve Alanya ilçelerinde yoğun bir şekilde yetiştirilen muzun Manavgat, Kepez ve Aksu ilçelerinde de yetiştiriciliği yaygınlaşmıştır.

Mersin ili Anamur ilçesi ülkemizde muz yetiştiriciliğinin yapıldığı sınırlı alanların başında gelmektedir. Yöre hem üretim hem de muz sera alanı bakımından ülkemizde birinci sırada yer almaktadır.

Dünyadaki muz üretimindeki artışın talebe paralel olmayışının ana nedenleri arasında iklim olayları ve muz üretimini çok ciddi şekilde tehdit eden Panama hastalığı gelmektedir.

Ülkemizde örtüaltı muz yetiştiriciliğinin yaygın olması nedeniyle iklim olayları kontrol altına alınmaktadır. Panama hastalığının olmayışı da önemli bir avantajdır.

Örtüaltı üretimde verim ve kalite olarak dünya ortalamasının üstünde yer almaktayız, dünya muz üretimindeki tehditler arttıkça, ülkemiz muz üretiminin önü açılacak hatta ileriki yıllarda muz ihracatından söz edilebilecektir.

Ülkemize giren ithal muzlar marketlerde satılırken, yerli muz üretimimizin neredeyse tamamı tablacılar ve pazarcılar aracılığı ile satılmaktadır. Bunun nedeni dünyada en kaliteli muz biz üretirken, en kalitesiz işleme ve pazarlama teknikleri kullanmamızdır. Ortalama işletme büyüğünün 3 da olması nedeniyle üretim kalitesi kadar hızlı artamayan işleme ve pazarlama tekniklerimiz, önümüzdeki yıllarda Adana ve Antalya bölgelerinde yeni kurulan ortalama 30 da olan büyük işletmeler sayesinde daha fazla gelişecektir. Bütün bu avantajlarımız yanında, ithal muza uygulanan %145 gümrük vergisinin aynen devam ettirilmesi zorunludur.

Tablo 16. Muz (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizde Gazipaşa, Alanya ve Anamur gibi, açıkta ve örtüaltı muz yetiştiriciliğine uygun alanlar olması, • Tüketicinin ithal muz yerine aroması yüksek yerli muz tercih etmeleri, • Ülkemizde dünyada yaygın olan Panama hastalığının olmaması, • İthal muza uygulanan %145 gümrük vergisinin varlığı. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalitesiz işleme ve pazarlama yöntemleri, • İklim değişikliğinin muz üretim ve kalitesini etkilemesi.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Üretim artışının dünyada yavaş, ülkemizde hızlı olması, • Ülkemiz ekolojisine uygun yeni yerli muz çeşitlerimizin geliştirilmiş olması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Panama hastalığının ülkemize sıçraması, • Yerli muzun kalitesinin düşmesi.

Sorunlar:

- Muz yetiştiriciliği konusunda bilimsel bir gübreleme çalışmasının yapılmamış olması, üreticinin geleneksel yöntemler ve gübre satıcılarının önerileriyle hareket etmesi,
- Muz seraları tesisi için gerekli teknik bilginin bulunmaması,
- Meyve kalitesini doğrudan bozan iç çürüklüğü sorununun olması,
- Yerli muz üretiminin yapıldığı Anamur ilçesinin pazarlama merkezlerine uzaklığı ve iklimlendirilmiş nakliye araçlarının olmaması nedeni ile özellikle kışın, meyvelerin dondan zarar görmeden taşınmasının zorlaşması.

Öneriler:

- İthal muzdan elde edilen verginin bir kısmı muz üretimi ve pazarlamasının geliştirilmesi için ayrılmalıdır.
- Muz yetiştiriciliğinde (özellikle örtüaltı) adaptasyon ve gübreleme ile ilgili araştırmaların yapılması ve bulguların üreticiye aktarılması sağlanmalıdır.
- Muz üretimine ilişkin sera teknolojisi ve sera içi donanımlarla ilgili teknolojik çalışmalar yapılmalıdır.
- Muz ithalatına uygulanan gümrük vergisinin üreticiyi koruması nedeni ile devam edilmelidir.

- Doku kültürü yöntemi ile elde edilen fidelerin geleneksel fide yetiştiriciliğine göre ürün kalitesi ve verimi yönünden avantajlı olduğu bilinmektedir. Muz yetiştiriciliği için kesinlikle fideye yönelmemiz gerekmektedir.
- Doku kültürü ile üretilen çeşitlerin daha kaliteli ve hastalıklardan arındırılmış olması gereklidir.
- Doku kültürü kapsamında laboratuvar, altyapı ve tesis yatırımlarının güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Araştırma enstitülerinin ve üniversitelerin muz üretilen bölgelerde yaşanan sorunları tespit etmesi, tespit edilen sorunlara çözüm önerileri sunması, verim ve kaliteyi artırıcı çalışmalara daha fazla yoğunlaşması gereklidir.

1.1.2.8. Çay

Dünya üzerinde çay bitkisi, Kuzey Yarım Kürede yaklaşık 42o enlem derecesinden, Güney Yarım Kürede 270 enlem derecesine kadar olan kuşak üzerinde yetiştirilmektedir. Yağışın bol ve iklimin sıcak olduğu bölgelerde yetiştirilmesine rağmen, dünyada çay üretiminin ekonomik olarak yapıldığı yerler sınırlıdır. Hindistan, Çin, Sri Lanka, Endonezya, Kenya ve Japonya çay bitkisinin yaygın olarak yetiştirildiği ve çay üretiminin yoğun olarak yapıldığı ülkelerdir. Bu ülkeler ve Türkiye ile birlikte 30'a yakın ülkede ekonomik düzeyde çay üretimi gerçekleştirilmektedir. AB ülkelerinde ise çay tarımı yapılmamaktadır.

Türkiye'de çay tarımı, olağan çay ekolojisinin (tropik ve subtropik iklim kuşaklarının) dışında, 420 kuzey enleminde, kuzey doğusu, soğuğu kesen Kafkas sıradağları, güneyi ve doğusu birden bire yükselen, yükseklikleri 3500 m'ye ulaşan ve denizden gelen nemli rüzgârların yağış bırakmalarına neden olan Kaçkar sıradağları ile çevrili, denize açık, kuytu bir mikro klimada yapılmaktadır.

Dört mevsimin yaşandığı ülkemizde ise sıcaklık eksi seviyelere düşmekte, çay bahçeleri yılın 6 ayı nadasta kalmaktadır. Kış aylarında çay bahçelerinin üzerine kar yağması Türk çayına önemli bir özellik kazandırmaktadır. Bu özelliğinden dolayı ülkemizde çay bahçelerinde zararlı oluşumu baskılanmakta, zararlılara karşı zirai ilaçlama yapılmamaktadır. Bu da dünyada üretilen çayların aksine bizim çayımıza dünyanın en doğal çayı olma özelliğini vermiştir.

Türk çayının bu yapısal farklılığından dolayı iyi bir tanıtımla dünya pazarında en pahalı satılan en kaliteli çay olma kabiliyeti mevcuttur.

Ayrıca çayın yetiştiği bölgede farklı tarım ürünü yetiştirme olanağının fazla olmaması bölge insanı için çayın ekonomik değerini artırmıştır. Çay üretimi bölge ekonomisinde son derece önemli bir yer tutmaktadır. Bölge sanayisinin neredeyse tamamı çay üretimine yöneliktir. Ancak arazi mülkiyeti sınırlı olduğu için çay üretimi küçük çapta aile üretimi şeklinde yapılmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde 781.000 da çaylık sahada yaklaşık 197.000 üretici çay tarımı ile uğraşmaktadır. Yaş çay ürün rekoltesi son dört yılda ortalama 1.300.000 ton civarındayken, 2018 yılında yaş çay üretimi 1.470.000 tonun üzerine çıkmıştır. Bu yaş çaydan yaklaşık 287.500 ton kuru çay elde edilmiştir. Bu üretimin %50'si özel sektör ve %50'si ÇAYKUR tarafından işlenmiştir.

Türk çay sektöründe toplam faal 204 fabrika bulunmaktadır. Bunların 46'sı ÇAYKUR, 158'i özel sektöre ait çay fabrikalarıdır. Bu fabrikaların 157'si Rize'de, 33'ü Trabzon'da, 10'u Giresun'da, 4'ü ise Artvin'de bulunmaktadır.

Türk çay sektörü çay tüketimimizi karşılayacak durumdadır. Ülkemizin ortalama çay tüketimi 262.412 ton (Çaykur+Özel Sektör+İthal çay) dur. Kişi başı tüketim ortalama 3,2 kg'dır. Yaklaşık 120.000 ton çay stoğuyla 2019 yılı hasat dönemine girilmiştir. Türk çayında ihracatı artırma yollarına gitmemiz ve kaçak çay girişlerinin önlenmesi için tedbirlerin artırılması gerekmektedir.

Çay, Doğu Karadeniz Bölgemizin sosyal ve ekonomik yükünü sırtında taşımaktadır. Şehirleşmede, gelir dağılımında, bölgesel göçün azalmasında, tarım topraklarının verimli kullanılmasında ve erozyonun önlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Tablo 17. Çay (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Türk çay sektörünün köklü bir geçmişe sahip ve marka değerinin yüksek olması, Türk çay sektörünün ve pazarının en büyük kuruluşu olan ÇAYKUR'un varlığı, Üretiminde katkı maddesi kullanılmaması, Türk çay sektöründe akredite olmuş araştırma enstitüsüne sahip olunması, Ham madde temininde kolaylık, Ürün çeşitliliğine (siyah, yeşil ve organik çaylar, soğuk çaylar) sahip olunması, Sektörde kalite yönetim sistemi, gıda güvenliği yönetim sistemi ve belgelerine sahip olunması, Kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile geniş bir iletişim ağının bulunması, Dünyada üretilen diğer çaylara nazaran, bölgenin iklim özelliği sayesinde zararlı oluşumunun baskılanması ve pestisit kullanımına gerek kalmadan dünyanın en doğal çayının üretilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> İşletmelerin, tarım alanları ile kapasitelerinin dengesizliği nedeniyle ham maddenin uzak mesafelere taşınması, Çay üretim maliyetinin yüksekliği, Üretim atıklarının bertaraf edilmesinde karşılaşılan güçlükler, Yaş çay alım ve kuru çay üretim süreçlerinde kullanılan bilişim teknolojisinin yetersizliği, Depolama imkânlarının gerekli iklimlendirme özelliğine sahip olmaması, İş sağlığı ve güvenliği konularında bilinç düzeyinin düşük olması ve bu konulara gerekli önemin gösterilmemesi, Ham maddenin özelliği nedeniyle, olgunlaştığı zaman hasat edilip kısa sürede işleme zorunluluğunun olması,

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Tarımında kimyasal ilaç kullanılmaması,• İklim özelliği nedeniyle organik tarıma geçme kolaylığının olması,• Ülkemiz çay tüketiminin büyüme eğiliminde olması,• Türkiye'nin AB ülkeleri içerisindeki tek çay üretici ülke olması,• Ürünün değişik şekillerde tüketim eğiliminin artması,• Çay ihtisas gümrüğünün Rize'de bulunması,• Kaliteli ürün üretmek için çay bahçelerinin yenilenmesi projesinin başlatılması,• İç ve dış piyasada organik ürünlere ve soğuk çaya olan talebin artması,• İç piyasadaki ürünlerimiz için damak tadı oluşmuş bir tüketici kitlesinin bulunması,• Tüketicinin tercih ve güvenine sahip olması.	<ul style="list-style-type: none">• ÇAYKUR'un bölgede istihdam kaynağı olarak görülmesi,• Çay bahçelerinin tamamının tohumla tesis edilmiş olması,• Satın alma ve ürün pazarlamada mevzuat nedeniyle esnek davranılamaması,• Sektörün tümünü yöneten bir yasal düzenlemenin olmaması,• Çay bahçelerinin büyük bölümünün ekonomik ömrünü tamamlamış olması,• Denetimsiz kimyasal gübreleme nedeniyle toprak yapısının bozulması,• Miras hukuku nedeniyle çay bahçelerinin aşırı bölünmesi,• Çay tarımındaki temel sorunların giderilememesi nedeniyle üreticinin giderek çay tarımından uzaklaşma eğilimine girmesi,• Sektörde standart dışı ham madde alımları nedeniyle düşük kaliteli kuru çay üretiminin artması,• Sektörde haksız rekabetin olması,• Ürünlerimizi taklit etme eğiliminin artması,• İç piyasada satılan yabancı menşeli çayların tüketicilerde damak tadı oluşturması ve pazar payımızı daraltması,• Çaya alternatif içeceklerin piyasadaki pay kapma isteğinin artması,• Zincir marketlerin kendi markalarını oluşturması,• Kaçak çay girişinin tüm tedbirlere rağmen engellenememesi,• Çay ithalatında alınan, %145 oranındaki gümrük vergisinin uluslararası örgütlerce düşürülme baskısının olması,• Kentleşmenin işletmelerimizi tehdit etmesi,• Çevre ve iş sağlığı ve güvenliği mevzuatlarının kısa sürede ek yükümlülükler getirmesi,• Ham maddenin özelliği nedeniyle kısa sürede işleme zorunluluğunun olması.

Sorunlar:

- Bölgeye uygun kaliteli çay klonlarıyla çay bahçelerinin kurulmamış olması,
- Tekniğine uygun budama yapılmaması,
- Bilinçsiz ve gereğinden fazla kimyasal gübre kullanımı,
- Satın alınan ürün muhafaza ve taşıma sisteminin modernizasyon eksikliği,

- Arazilerin çok parçalı olması,
- Bütün tarafların mutabık olduğu büyük bir titizlikle çalışılan çay kanun tasarısının çıkartılmamış olması,
- Arz talep dengesizliğinin olması,
- Fabrikalarda kapasite planlamasının yapılmaması,
- Çay atıklarının değerlendirilememesi,
- Yaş çayda kademeli ödeme sistemine geçilmemesi,
- Kaçak çayla mücadele sorunu,
- Konvansiyonel çay ile organik çayı birbirine karıştırarak organik alım evine çay satışı yapılması,
- Çay tarımının yapıldığı bölgede kullanılan kimyasal gübrenin yer altı sularına karışması,
- Budama yapan üreticiye uğradığı gelir kaybından dolayı budama tazminatı ödenmektedir. Budama yapılan çaylık alanlarında çapalama zorunluluğunun olmaması,
- Organik çay yetiştiriciliğinde, hangi organik gübrenin ya da gübrelerin kullanılacağı, uygulama şeklinin nasıl olacağı, verim üzerinde olası etkilerinin ne olacağının tam olarak ortaya konmamış olması,
- Dikim alanları doğal sınırlarına ulaşan çay sahalarının tohumla tesis edilmesi, bir kısmının 60 yıl olan ekonomik ömrünü doldurmuş olması, plantasyonlarda gençleştirme işlemine önem verilmeyişi, bakım ve hasat işlemlerinin teknik şartlara uygun olarak yapılmayışi, kalite ve verimde önemli kayıplara neden olması,
- Çay bahçelerinde ocak arası çapalamanın zor olması nedeni ile üreticinin çapalama yapmaktan kaçınması,
- ÇAYKUR tarafından belirlenen yaş çay fiyatı kendisi için bağlayıcı, piyasayı etkileyici ve bir noktaya kadar da belirleyici olsa da herkes tarafından uyulması mecburi bir fiyat değildir. Çay hasat mevsiminin sıkışık olduğu dönemlerde (izdiham dönemi) ÇAYKUR günlük işleme kapasitesine ulaşmakta ve günlük kontenjan uygulamasına geçmektedir. Bu durumu fırsata çeviren bazı özel sektör firmaları yaş çay fiyatını ÇAYKUR'un belirlediği fiyatın çok altına çekmektedir. Zor durumda kalan üretici, dalında bekletilmesi mümkün olmayan veya toplandığında ise bir günden fazla stoklanamayan çay yapraklarını düşük fiyattan elinden çıkartmak zorunda kalabilmektedir.

Öneriler:

- Yaş çaya getirilecek fiyat taban/referans fiyat uygulaması, yaş çayın kalite sistemini ve fiyat dengelerini bozan fason üretim(büyük marketlere ve onların markasıyla çay üretmek) tehlikesini de ortadan kaldırılacaktır.
- ÇAYKUR tarafından zorunlu tutulan budama ile birlikte aynı oranlarda çapalamanın zorunlu olması, budama ve çapa kontrollerinin aynı anda yapılıp desteklemenin bu doğrultuda yapılmasının sağlanmalıdır.
- Çay bahçelerinde kalite ve verimin artırılması için çapalama yapılması gerekmektedir.
- Zaman zaman bölgede görülen yaş çay ve diğer bitkilere zarar veren Ricania Simulans ve sarı çay akarı gibi zararlılarla Bakanlık ve çayla ilgili öncü kurumlar mücadele etmelidir.
- Kaliteli yaş yaprak üretimi için yaşlanmış çay bahçelerinin kaliteli çay tipleri ile belirli bir plan dâhilinde yenilenmesi projesi uygulamaya geçirilmeli, bunun için 5, 15 ve 30 yıllık orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirilmelidir.
- Kontrolsüz bir şekilde ruhsatsız ve tohumla yapılan yeni çay bahçelerinin önüne geçilmesi, kaliteli çay çeşitlerinden çelikleme ve doku kültürüyle çoğaltılarak bahçelerin yenilenmesinin sağlanması gerekir. Bu aşamada çay üreticilerimiz devlet tarafından desteklenerek, teşvik edilmelidir.
- Kaliteli kuru çay üretebilmek için, özellikle ham maddeyi oluşturan çay bitkisinin kalitesini iyileştirici tedbirlerin alınması gerekmektedir. Müstahsilin çayı toplarken standart dışı toplamasının önüne geçilmelidir. Çay alım yerlerinde yaş çay alınırken kalite kontrolleri iyi yapılmalıdır. Sektörün tamamı çay alım politikasında hem fikir olmalıdır.
- Çay bahçelerinde yabancı otlar için kaçak olarak kullanılan zirai ilacın satışının engellenmesi, ayrıca ilacı uygulayanlar için yaptırımların daha caydırıcı olması gerekmektedir.
- Sektörün bütününe kapsayan bir çay alım politikası yapılmadığı için, çay toplama zamanlarında fabrikalarda yaşanan izdiham dolayısıyla çayların uygunsuz koşullarda bekletilmesi kalite kaybına neden olmaktadır. Ayrıca toplanan yaş çayların çuvallarda ezilerek, arabalarda çiğnenerek taşınması yaş çayın kalitesini düşürmektedir.
- Çay üreticilerinin %80'i 5 da'ın altında çay tarımı yapmaktadır. Bu şekilde çay tarımı ekonomik getirisi az olduğu için düzgün yapılmamakta çayın kalitesini bozmaktadır. Sektörü daha kaliteli ve daha ekonomik hale getirecek üst kullanım modeli (bahçelerin kiralanması veya kooperatifleşme gibi yöntemler) geliştirilebilir.

- Ülkemiz çay üretiminde beşinci, kişi başı çay tüketiminde birinci sırada yer almaktadır. Ülkemizin çay üretiminde önemli bir yeri olmasına rağmen ne yazık ki ihracatımız çok düşüktür. İlk olarak üretimimiz iç tüketime ancak yetmektedir. İkinci olarak üretimin maliyeti diğer çay üreten ülkelere kıyasla oldukça yüksektir. Türk çaycılığının 2023 hedeflerine koyduğumuz 50 bin ton çay ihracatı gerçekleştirilip, bunun karşılığında 500.000.000 \$ gelir elde edilebilir.
- Çay borsasının geliştirilmesi zorunluluktur.
- Çay üretici birliğinin yeni şartlara uygun şekilde yapılandırılması gerekmektedir.
- Çay araştırma ve geliştirme fonu yaratılması gerekir.
- Çaylıkların yenilenmesi projesi bir takvim dahilinde başlatılmalıdır.
- Çay analiz laboratuvarları geliştirilmelidir.
- Pazar araştırma ve geliştirmeye yönelik promosyon faaliyetleri artırılmalıdır.
- Dünyada ve ülkemizde sağlık yönünden önemi ve talebi her geçen gün artan yeşil çay üretiminin arttırılması için teknolojik ve finansal destek sağlanmalıdır.
- Dünyada üretim miktarı çok az olan fakat gıda güvenliği ve çevre dostu üretim adına gittikçe önemi ve talebi artan organik çay üretiminin müstahsil ve sanayicisi desteklenerek üretimi arttırılmalıdır.
- Çay bahçelerinin yenilenmesi amacıyla, üstün özellik gösteren klonların seçilmesi ve bunların hızlı bir şekilde doku kültürü ile çoğaltılması için gerekli altyapı ve eğitim en kısa sürede tamamlanmalıdır.
- Son yıllarda azalma eğilimi gösteren Çay kaçakçılığı 2018 yılında, sektörde belirsizlikler ve fiyat düşüklüğü nedeniyle yeniden kıpırdamaya başlamıştır. Çay kaçakçılığının tamamen önlenmesi amacıyla gerekli emniyet tedbirleri hayata geçirilmelidir.
- Budama yapılan alanlarda ocak aralarında çapalama zorunluluğu getirilmelidir.
- Türkiye pazarında halen 50-60 yıl önceki paket ve pazarlama sistemi uygulanmaktadır. Dünya çay tüketici analizleri yapılarak hem dünyayla entegre olmalı hem de çay üretiminde farklılaşmaya geçilmelidir.
- Verim ve kalitenin artırılabilmesi için gübrelemenin yanı sıra budama, hasat, taşıma, işleme gibi tüm aşamaların bir bütün olarak ele alınması ve bu konularda yaşanan sorunların çözülmesi sağlanmalıdır.

- Yeni yetişen nesillerin çay tüketim eğilimi azalmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için gençlerin ve çocukların beklentilerine ve taleplerine uygun ürün çeşitliliği sunan çalışmalar yapılmalıdır.
- Okullarda gazlı veya şekerli diğer içeceklerin yanında çayın sağlığa olumlu etkisi anlatılarak çay tüketimi özendirilmelidir.
- Çay sektöründe KDV yükünün azaltılması için KDV %1'e indirilmeli veya alternatif olarak bu gerçekleşmiyorsa, et ve fındıkta olduğu gibi, toptan satışlarda %1, perakende satışlarda %8 olacak şekilde uygulama yapılmalıdır. Bu şekilde KDV yükü sanayicilerin üzerinden kalkmış olacaktır.
- Türk çayının doğallığını anlatan kamu spotu hazırlanmalıdır.
- Uluslararası fuar ve tanıtım organizasyonları yapılmalıdır.
- Rize çayına coğrafi işaret alınmalıdır.
- Ülkemizde çay üretiminde inovasyon yapılmalıdır. Tüketici beklentilerine göre sadece siyah, yeşil, beyaz ve soğuk çay üretimi değil çaydan çok çeşitli ürünler geliştirilmelidir.
- Rafta fiyat ve kalite kontrolünün daha etkin uygulanması gerekmektedir.
- Türk çayının korunması için %145 olan gümrük vergisi oranının düşürülmesi gereklidir.

1.1.2.9. Üzümsü Meyveler

Üzümsü meyveler grubu içinde en önemli tür çilektir. Bunun dışında frenküzümü, yaban mersini, maviyemiş, aronya, mürver, kurt üzümü, turnayemişi, çay üzümü, çoban üzümü, kuşburnu ahududu ve böğürtlen yer almaktadır. Ancak bunlar çok fazla tanınan türler değildir. 516.405 ton üzümsü meyve üretim miktarı içerisinde önemli tür çilektir. 440.968 ton üretim miktarı ile %85,39 paya sahiptir. Frenküzümü, yaban mersini ve böğürtlen üretimi ise yok denecek kadar azdır. Türkiye frenküzümü, yaban mersini ahududu ve böğürtlen türlerinin doğal yayılma alanı içinde bulunmakta ve hemen bütün bölgelerde bir veya birkaç türün farklı formlarına rastlanmaktadır. Türkiye'nin her yöresinde üzümsü meyve türlerinden biri veya birkaçı yetiştirilebilmektedir.

Son yıllarda farklı meyve türlerine duyulan ilgi aronya, mürver, kurt üzümü, maviyemiş gibi diğer üzümsü meyve türlerinin yetiştiriciliğini artırmıştır. Bugün Marmara ve Karadeniz Bölgesi başta olmak üzere birçok bölgede yeni üzümsü meyve türlerine ait bahçeler kurulmuştur.

Tablo 18. Üzümsü meyveler (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Üzümsü meyve yetiştiriciliği için uygun ekolojik koşullara sahip olunması, • Üzümsü meyve yetiştiriciliğinin diğer birçok üretim faaliyetine göre kârlı olması, • Üzümsü meyvelerin gıda ve eczacılık alanında işlenerek kullanılabilimleri, • Ara ziraati şeklinde yetiştirilebiliyor olmaları, • Birçok ürün için alternatif olabilmeleri, • Çok yüksek dağlık ve ormanlık alanlarda yetiştirilebiliyor olmaları, • Kış soğuklarına dayanıklı olmaları, ilk bahar geç donlarından birçoğunun zarar görmemesi, • Üzümsü meyvelerin birçoğundan dikimin ertesi yıl ürün alınmaya başlanması, • Yetiştiriciliklerinin kolay olması, • Yüksek fiyattan alıcı bulmaları, tesis maliyeti karşılama hızlarının yüksek olması, • Pazarda meyvenin olmadığı dönemde birçok türün meyvesinin hasat edilmesi ve piyasaya arz edilmesi • Çileğin dünyada yaklaşık 2.200.000.000 \$'lık ticari gücünün olması, • Ülkemizin örtüaltı çilek yetiştiriciliğine uygun olması, • Türkiye'nin üzümsü meyvelerin doğal yayılma alanı içinde bulunması, • Örtüaltı yetiştiricilikte çok erkenci ürün alma avantajı olması, • Büyük işletmelerin yanı sıra küçük aile işletmeciliğine de uygun olmaları, • Birim alandan daha yüksek gelir elde etme imkânı sağlaması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Derim öncesi ve sonrası ürün kayıplarının özellikle çilek, ahududu ve böğürtlende fazla olması, • Birçok üzümsü meyve türünün özellikle aronya, mürver, kurt üzümü, maviyemi vb. insanlar tarafından yeterince bilinmiyor olması, • Aronya dışında yer alan birçok üzümsü meyve türünde kademeli hasat yapılmasının gerekliliği, • Markalaşma, reklam ve promosyona gereken önemin verilmemesi, • Soğuk zincirin yeterince gelişmemiş olması, • Çilek dışında yer alan türlerin hobi bahçesi veya ara ziraati şeklinde yetiştiriciliklerinin yapılması, • Çilek dışında yer alan diğer türlerin üretiminin azlığı, • Üreticilerin yetiştiricilik konusunda bilgi eksikliklerinin olması, • Ülkemize ait tescil edilmiş ticari üretimde kullanılacak özelliklerde yerli çeşitlerimizin az olması, • Kalifiye iş gücünün yetersiz olması, • Üretici birliklerinin yetersizliği, • Çilek dışında öteki üzümsü meyvelerin üretiminin azlığı, • Fide ihtiyacının henüz karşılanabilecek düzeyde olmaması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Üzümsü meyve türlerinin birçoğunun yetiştiriciliğinde kimyasal ilaç kullanılmaması,• Çilek dışında yer alan türlerin organik yetiştiriciliğe geçişinin kolay olması,• Ülkemiz üzümsü meyve tüketiminin büyüme eğiliminde olması,• Meyvelerin gıda sektöründe birçok farklı ürün üretiminde kullanılması,• Piyasanın talep ettiği dönemlerde piyasaya ürün sunmak amacıyla çilek yetiştiriciliğinde örtüaltı yetiştiricilik yapılabilir olması,• Ülkemiz ikliminin üzümsü meyve tarımına uygun olması,• Erken veya geç turfanda yetiştiricilikle üretim ve geliri artırma imkânı,• İşleme sanayine uygunluğu nedeniyle katma değer katılabilme imkânı,• Farklı bölgelerde yetiştiriciliğe uygun olduğundan daha fazla yaygınlaştırılabilme imkânı.	<ul style="list-style-type: none">• Çilek yetiştiriciliğinde 3 yaşından büyük çilek bahçelerinde verim düşüklüğünün görülmesi,• Çilek yetiştiriciliğinde kimyasal mücadele nedeniyle kalıntı riski olması,• Üzümsü meyve yetiştiriciliği konusunda fiyatta ve satışta aktif rol alan çiftçi kooperatiflerinin olmaması,• Çilek yetiştiriciliğinde işçilik masraflarının fazla olması,• Markalaşma ve uluslararası pazarda yer alamama,• İşleme ve pazarlama eksikliği,• Çoğaltma konusunda eksiklikler.

Sorunlar:

- Üzümsü meyve türlerinden özellikle ahududu ve böğürtlende ismine doğru ve sertifikalı fidanlarla kapama bahçelerin azlığı,
- Markalaşma ve uluslararası pazarda yer alamama,
- Katma değerli ürün ve işletme azlığı,
- Çilek yetiştiriciliğinde, fide genellikle üreticinin kendi tesislerinden veya komşusundan sonbahar temizliği sırasında elde edilen fidelerden sağlandığı için fidelerde ilgili karantina önlemleri gerektiği şekilde yapılamamakta bu da hastalık ve zararlıların daha çabuk yayılmasına ve verimin düşmesine neden olmaktadır. Meristem kültürü yolu ile fide üretim henüz ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir.
- Çileğin ekonomik ömrü ortalama 3 yıl olmasına karşın ülkemizde aynı bitkiden 6-7 yıl ürün alınmaktadır. Bu uygulama, verimliliğin düşmesine, hastalık-zararlı etmenlerin çoğalmasına ve toprak yorgunluğunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Öneriler:

- Ülkemizde uzun yıllardır üretimi yapılan yabancı çilek çeşitlerine göre tat ve aroma bakımından çok daha üstün niteliklere sahip olan Osmanlı çileğinin koruma altına alınması gerekmektedir.
- Türkiye’de üzüksü meyvelerin yetiştiriciliği sosyoekonomik açıdan da çok önemlidir. Özellikle gelir düzeyi düşük ve çok göç veren Doğu Anadolu Bölgesi’nde, Karadeniz Bölgesi’nde ve İç Anadolu Bölgesi’nde yetiştirilebilirler. Küçük aile işletmeleri için uygundur.
- Çilekte frigo fide kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Örtüaltı çilek yetiştiriciliğine uygun bölgeler olan Akdeniz ve Ege Bölgelerinde üreticilere gerekli destekler verilerek, erkenci çilek yetiştiriciliği teşvik edilmelidir.
- Özellikle taze (erkenci ve geç turfanda) ve dondurulmuş olarak ihracat olanaklarının artırılması için gerekli altyapı, çeşit standardizasyonu ambalajlama, nakliye, muhafaza, depolama, değerlendirme ve pazar organizasyonu kurulmalıdır.
- Türkiye, çilek dışındaki diğer üzüksü meyve türlerinin yetiştiriciliğine son derece uygun alanlara sahip olması nedeni ile üretimi artırıcı önlemler alınmalı, yapılmakta olan adaptasyon ve seleksiyon çalışmalarından elde edilecek sonuçların bir an önce pratiğe aktarılması gereklidir. Özellikle çok düşük gelirli orman köyleri için ahududu, böğürtlen ve frenk üzümü ideal türlerdir. Genellikle bitkiler yarı otsu yapıda ve alçak boylu olduklarından işçilik ve bakımı kolaydır. Bu meyve türlerinin üretiminin artmasıyla tarıma dayalı endüstri kuruluşları da teşvik edilmiş olacaktır.
- Çilek ve diğer üzüksü meyvelerin gerek dondurarak gerekse diğer değerlendirme teknikleri geliştirilerek ve bu sanayi kolu desteklenmelidir.

1.1.3. Sebze Yetiştiriciliği

1.1.3.1. Açıkta Sebze Yetiştiriciliği

Dünya sebze üretimi 1 milyar ton olup ülkemizin bu üretimden almış olduğu pay %2,78’dir. Ülkemizde toplam 30.032.827 ton sebze üretilmektedir. Türkiye sebze üretim miktarı ile Çin, Hindistan ve Amerika Birleşik Devletleri’nden sonra dördüncü sırada yer almaktadır. Ülkemiz yetiştirilen sebze türlerinin sayısı ve çeşitliliği bakımından dünya ülkeleri arasında önemli bir konuma sahiptir.

2018 yılı TÜİK verilerine göre toplam sebze üretiminde meyvesi yenen sebzeler %79,5, yaprağı yenen sebzeler %6,6, soğansı-yumru ve kök sebzeleri %11,1 ve baklagiller %2,8’lik paya sahiptir. Ülkemizde üretilen sebzelerin neredeyse yarısını (%41,3) sofralık ve salçalık domates oluşturmaktadır. Domates, karpuz ve biber toplam sebze üretiminin %63,7’sini oluşturmaktadır. Kışlık sebze türleri içerisinde ilk ona giren sebze türleri ise soğan (dördüncü), havuç (sekizinci) ve beyaz baş lahana (dokuzuncu) olarak sıralanmaktadır.

Ülkemizin ekolojik zenginliği nedeniyle bölgelere yetişen sebze türleri ve ürün grupları değişkenlik göstermektedir. Türkiye’de sebze üretiminde özellikle 2000’li yıllardan itibaren toplam üretim miktarlarında belirgin artışlar sağlanmıştır. Özellikle meyvesi yenen sebze türlerinde üretim artış miktarları oldukça fazla düzeylerde gerçekleşmiştir.

Açık tarlada sebze üretimleri yazlık ve kışık ürünler olarak ayrılmaktadır. Yazlık türlerde domates, biber, patlıcan, kavun, karpuz, kabak ve kışık türlerde marul, pırasa, lahana, karnabahar, soğan yetiştiriciliği çoğunlukla açık tarla üretimleri şeklinde yapılmaktadır. Ülkemizde bölgesel sebze üretimlerinin şekillenmesinde bölgenin coğrafi, iklim ve toprak özellikleri yanında üretici ve tüketici talepleriyle birlikte üretim materyali yani tohum ya da fidenin kolaylıkla ulaşılır olması önemli rol oynamaktadır.

2018 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye sebze ekiliş alanlarının miktarı, 784.000 ha ve toplam sebze üretimi de 30.032.827 ton olarak gerçekleşmiştir. Domates üretiminin ise aynı yıl 12.150.000 ton olduğu görülmektedir. 2018 yılı verileri üzerinden değerlendirme yapıldığında domates üretimi, toplam sebze üretiminin %41,3'ünü oluşturmaktadır. Ülkemizde üretimi yapılan sebze türlerinde en yüksek paya sahip domatesin ve domates ürünlerinin ayrıcalıklı değerlendirilmesi gereklidir. Ülkemizde domates üretiminin genel olarak 2/3'ü açık tarlada yapılmaktadır. Açık tarla üretiminde sofralık ve sanayi tüketimine yönelik olarak üretim yapılmaktadır. Domates ekiliş alanları sebze üretiminin yaygın olarak yapıldığı bölgeler Marmara, Ege, Akdeniz Bölgeleri yanında lokal olarak Karadeniz Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu'dur.

Domates ekiliş alanları uzun yıllar üzerinden değerlendirme yapıldığında stabil bir seyir izlediği görülmektedir. Ancak domates üretiminde dünyada dördüncü sırada yer almamız ve domates ihracatında sahip olduğumuz avantajın çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumu daha iyi yere taşımak için üretimin desteklenmesi ve bilinçlendirilmesi zorunludur. Sebze üretiminde tek başına domates için geleceğe yönelik olarak ülkesel stratejiler oluşturulmalıdır.

Açık tarla domates üretiminde sofralık ve sanayi domatesi üretimi yapılmakta olup, özellikle sanayi domatesi üretimleri artış yönünde eğilim göstermektedir. Sanayi domatesi üretimi 500-1000 da gibi geniş alanlarda üretilirken, sofralık domates üretimi ise 5-10 da gibi küçük alanlarda yapılmaktadır. Toplam domates üretiminin 2/3'ü ise açık tarladan elde edilmektedir. Bu üretimlerde çoğunlukla hibrit çeşitler kullanılmakta olup, bunların bir kısmı yurt dışı kaynaklı firmaların ülkemizde geliştirdikleri ya da tescil ettirdikleri çeşitlerinden oluşmaktadır. Domates çeşit ıslahı ve yetiştirme tekniği AR-GE çalışmaları ülkesel bazda planlanmalı ve kamu araştırma enstitüleri ile yerli özel sektör tohumculuk kuruluşlarına finansman ve altyapı desteği sağlanmalıdır.

Domates ülkemizde dış ticarete avantaj ve rekabet gücüne sahip ürünlerin başında gelmektedir. Hem taze hem de salça, sos, kuru domates gibi işlenmiş ürün olarak ihracatı yapılmaktadır. Ülkemiz domates ihracatında sahip olduğu avantaj ve rekabet gücünün sürekliliğini sağlamak amacı ile uluslararası standartlara uygun üretim ve işleme yapılmalıdır.

Domates üretimi ve üretimde kullanılan çeşitler, tohumculuk, salça ve kuru domates işleme sektörü ile çok yakından ilişkilidir.

Ülkemizde bitkisel üretimde kullanılan tohumlukların (özellikle domates üretiminde) yabancı tohumculuk firmalarının çeşitlerinin payı yüksektir. Yerli tohumculuk firmalarının kendi ıslah çalışmalarından çeşit geliştirmeleri özendirilerek yaygınlaştırılması planlanmalıdır.

Domates işleme sektöründe özel ürün yapımında başlangıç yerli çeşit kullanımı olmalı ve işlenmiş ürünün yerli ıslah çalışmalarından geliştirilen çeşitlerle yapılması avantajlı konuma getirilmelidir.

Tablo 19. Açıkta sebze yetiştiriciliği (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizin üretim için uygun ve farklı ekolojik koşullara sahip olması, • Elde edilen mahsulün kurutularak saklanmasına imkân veren ekolojik yapı, • Türk mutfağında geleneksel işlenmiş ürün tüketim alışkanlıkları, salça, turşu ve kurutulmuş sebze yemekleri, • Anadolu'nun birçok sebze türünün gen merkezi konumunda olması, • Türkiye'nin zengin bir biyoçeşitliliğe sahip olması, • Ekonomik olarak yetiştirilen tür sayısının fazla olması, • Yerli firmalar tarafından üretilen ve pazarda tercih edilen sebze çeşitlerinin sayılarının her geçen gün artış göstermesi, • AB, Rusya ve Orta Doğu gibi ticari pazar ülkelere yakınlık, • AB ülkelerine kıyasla ucuz iş gücü varlığı, • Özellikle meyvesi yenen sebze türlerinde yüksek üretim kalitesinin sağlanması, • Üretimde deneyim, • Son yıllarda birçok sebze türünde coğrafi işaret alınarak bunların koruma altına alınması, • Sebze tohum üretiminin artması ve tohum ihracatının ithalatı karşılama oranının yükseltilmesi, • Sebze tohumculuk sektörünün istihdama katkı ve ülke ekonomisine yüksek gelir sağlaması • Modern fide üretim tesislerinin artması. Bu tesislerde çalışan kadın istihdamının artması ve aile ekonomisine katkı sağlaması, • Hazır fide üretiminin artış göstermesi, • Hazır ve aşılı fide üretimi ile kimyasal ve ilaç kullanımının azaltılması, • Yeni sebze türlerinin yaygın bir şekilde yetiştirilmeye başlanması, • Nitelikli endemik tohumlara, havzalara, sahip olmamız, • Kamu ve özel sektörde özellikle yazlık sebze ıslahında ciddi bir gelişmenin olması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Sebze fiyatlarındaki istikrarsız ortamın üreticiler üzerindeki olumsuz etkileri, • Üretim materyalinde (özellikle kışlık sebze türlerinde) tohumlukta dışa bağımlılık, • Sebze üreticisi başına düşen arazi miktarının göreceli olarak küçük olması ve bunun sonucunda modern üretim tekniklerinin uygulanamaması, • Sebze tür bazında agronomik uzmanlaşma oranının düşüklüğü, • Sebze türlerinde üretim deseni ve üretim planlamasının bulunmaması, • Enerji, tohumluk, gübre ve kimyasal ilaçların pahalı olması, • Devlet tarafından sebze üreticisine özel bir ek destek verilmemesi, • Sebze üretiminin tarla bitkilerine göre değişken masraflarının yüksek olması, • Sebze üretici birliklerinin çok fazla fonksiyonel olmaması, • Sebze üreticilerinin eğitim düzeyinin düşüklüğü ve yeniliklere yeterince açık olmaması, • Üretimi artırmaya yönelik aşırı kimyasal girdi (büyümeyi düzenleyici, ilaç ve gübre) kullanımı, • Küçük ve parçalı arazi varlığı nedeniyle hastalık ve zararlılarla mücadelede entegre mücadele yöntemlerinin uygulanması, münavebenin takip edilememesi, • Üretim ve ürün üzerindeki yüksek vergiler, • Kalıntı bulunan sebzelerden dolayı ihracat yapılan ülkelerin duyduğu güvensizlik, • Kaliteli işçi yetersizliği, • Yetersiz gıda güvenliği sistemleri; izlenebilirlik ve kalite standartlarının sınırlı düzeyde uygulanması, • Sebzelerde modern nakliye sistemi olmaması nedeniyle hasat sonrası kayıpların fazlalığı, • Yüksek lojistik maliyetleri, • Geniş ölçekli sebze üreticisi sayısının düşüklüğü nedeniyle AR-GE geleneğinin oluşmaması, • Sanayi sebzeçiliğinde sözleşmeli üretimde var olan aksaklıklar, • Yetiştiricilikte yeterli düzeyde münavebe yapılmaması ya da yanlış ürün deseni, • Sebze üretim planlaması olmadığı için ihracatçı firmaların ürün tedariki ve fiyat konusunda yaşadığı belirsizlikler, • Satış ve pazarlamada profesyonelleşememe, • Hal yasasının sebze üreticisini koruyacak şekilde şekillendirilememesi, • İhracatta ürün ve ülke çeşitliliğinin yeterince sağlanamaması. • Mevsim dışı sebze üretimine karşı oluşmuş/oluşturulmuş olan bazı yanlış ön yargılar, • Sebze fidesinde ulusal bir standardın olmaması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> İlerleyen otomasyona bağlı olarak üretim verimliliğinde görülen artış, Henüz değerlendirilmemiş olan sebze üretim alanlarının varlığı, Yenilenebilir enerji (jeotermal ve güneş vb.) kaynaklarının varlığı, Yıl boyu üretime olanak sağlayan iklim koşulları, Arap ülkeleri ve Türk Cumhuriyetlerine yönelik pazarlama, Genç, dinamik ve inovasyona açık nüfus, İşlenmiş sebze için yüksek düzeyde iç ve dış talep, Ürün bazında uzmanlaşmak, İşlenmiş organik sebzeçiliğin ileride büyük potansiyel taşıması ve ülkemizin bu sektöre uygun olması, Coğrafi işaret ile uluslararası markalaşma, Yeni ürünler ve sistemler için inovasyon imkânları, Yerli kışlık sebze çeşitlerinin ıslahı konusunda projelerin başlatılmış olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Bitkisel üretim materyalinde dışa bağımlılığın devam etmesi, AR-GE yetersizliğinden dolayı teknolojik farkın giderek açılacak olması, Yerli üretim üzerindeki ithalat baskısı, Fidelere uygulanan KDV oranının yüksek olması, Gelişmiş ülkelerin teknolojik ve AR-GE üstünlüğünü kullanarak yüksek verim ve kaliteli ürün alması, Yabancı firmaların ülke içi sebze üretimi yapmaya başlaması, Küresel ekonomik krizden etkilenen değişken ekonomik ortamın, sebze üretimine olası olumsuz etkisi, İklim değişikliği ve ekolojik dengenin bozulması, Sebze üretiminde kullanılan entansif uygulamalar sonucunda toprakların yakın zamanda özelliğini kaybetme durumu, İhracatta ülke çeşitliliğinin az olması nedeniyle bu durumun karşı ülke tarafından tehdit unsuru olarak kullanılabilmesi, Geleneksel sebze kurutma yöntemlerinin aflatoksin oluşumuna sebep olması, Yetersiz soğutma, depolama tesisleri ve soğuk hava depoları.

Tablo 20. Domates (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Ülkemizin domates üretim miktarında dünyada 3. sırada yer alması ve domates üretiminde kendi kendine yeten bir ülke olması, Sebze türlerinde kayıt altına alınan en fazla çeşit sayısının domates türüne ait olması, Domateste ürün segment gruplarının çok fazla olması ve yıl boyu taze domates üretiminin sağlanması, Taze ve işlenmiş domates ürünlerinin ihracatında (2,7 milyar TL) sayılı ülkeler arasında yer almamız, AB, Rusya ve Orta Doğu gibi ticari pazar ülkelere yakınlık, Domates tohumunda yerli çeşitlerin üretiminin artması, Bölgelere göre değişen ve öne çıkan yerli domates çeşitlerinin bulunması, Yeni hibrit yerli çeşitlerin geliştirilebileceği AR-GE imkân ve altyapılarında iyileşmelerin olması, Domatesin oldukça farklı şekillerde işlenerek tüketilebilir olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Domates fiyatlarındaki istikrarsız ortamın üreticiler üzerindeki olumsuz etkileri, Adaptasyon yetenekleri henüz tam olarak belirlenmeden domates çeşitlerinin kısa sürede üretim izni alması ve üreticinin bazen bu nedenle zor durumda kalması, Yerli sermaye kullanılarak geliştirilmiş yerli hibrit domates çeşit sayısının arzu edilen düzeyde olmayışı, Domates üretiminin planlamasına yönelik teşvik sistemi olmaması nedeniyle oluşan arz ya da talep fazlalığının hem üreticiyi hem de tüketiciyi olumsuz yönde etkilemesi, Sözleşmeli sanayi tipi domates üretiminde var olan aksaklıklar (piyasa dalgalanması), Domateste düşük sıcaklıkta döllenebilme yeteneğini arttırmada kullanılan büyümeyi düzenleyicilerin bilinçsiz kullanımı, Domateste gereksiz ilaç-gübre kullanımı ve bunun sonucunda oluşan kalıntı riskinin olması, Domates hastalık ve zararlılarına yönelik yeterli sayıda ruhsatlı ilaç bulunmaması ve bu durumun kalıntı sorunlarına neden olması, Biyolojik mücadelede yetersizlik, Enerji, tohumluk, gübre ve kimyasal ilaçların pahalı olması. Domates yetiştiriciliğinde çok sayıda küçük üreticinin bulunması ve bunun sonucu olarak arzın kontrol edilememesi, Modern depolama desteklerinin yetersiz oluşu, üreticilerdeki ve aracı tüccarlardaki sağlıksız depolama koşulları, Hasat sonrası kayıplar ve bunlarla ilgili çalışmaların yetersizliği, Bazı domates tiplerinde düşük raf ömrü, Hal Yasası'nın domates üreticisini koruyacak şekilde şekillendirilememesi, İhracatta ürün segmenti ve ülke çeşitliliğinin yeterince sağlanamaması,

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Üretim potansiyelimizin yüksek olması, • Yerel çeşitlerin fazla olması, • Coğrafi işaret belgeleri alınarak yeni pazarlar bulunabilmesi, • Tüketiciler tarafından son yıllarda işlenmiş domates ürünlerine olan talep artışı. 	<ul style="list-style-type: none"> • Domates yetiştiriciliğinde karşılaşılan yeni hastalık ve zararlı ırklarının ortaya çıkması, • Hibrit domates çeşitlerinde yurt dışına bağımlılığın devam etmesi, • İthalatı yapılan tarımsal girdilerin fiyatlarındaki belirsizlikler, • Sıklaşması beklenen doğal afetler (özellikle sel baskını), • En büyük domates alıcısı ülkelerin kalıntı limitlerini giderek düşürmesi, • Daha ucuz domates üretimi yapabilen ülkeler nedeniyle pazar kaybı, • Ülkeler arası politik ve stratejik sorunların domates ürünlerindeki dış ticareti olumsuz etkileme olasılığı, • Geleneksel domates kurutma yöntemlerinin aflatoksin oluşumuna sebep olabilmesi, • İhracatta ülke çeşitliliğinin az olması nedeniyle bu durumun karşı ülke tarafından tehdit unsuru olarak kullanılabilmesi. • Ülkelerin kendi üretimlerine başlamaları ve kendi üreticilerini korumak adına uyguladıkları tarife dışı engeller.

Sorunlar:

- Medyada yer alan ve konu uzmanı olmayan kişilerce dile getirilen hibrit tohum ve ilaç-gübre gibi kimyasal girdilerin kullanımıyla ilgili hatalı, eksik, hatta kasıtlı yanlış bilgilendirmeler yapılması,
- Çiftçiliğin bir meslek olarak tanımlanmaması, her arazi sahibinin yetiştirici kabul edilmesi,
- Üretimde kullanılan çeşit sayısının çok fazla olması ve birçok üründe aynı kalitede standart ürün bulunmasını güçleştirmesi,
- Üretimin çiftçi bazında küçük alanlarda yapılmasının standart ürün elde edilmesini güçleştirmesi,
- Fidencilik sektöründe bilinçsiz kimyasal gübre, pestisit ve bitki büyüme düzenleyicilerinin kullanımının insan ve çevre sağlığı ile ilgili sorunlara yol açması,
- Üretim planlamasının olmaması ve sebze üreticilerinin bir önceki yılın fiyatlarına göre yetiştireceği türe karar vermesi,
- Hasat, paketlenme ve nakliye sırasında yapılan yanlışlar, hasat sonrası kayıpların sebzelerde türlere göre %15-35 hatta %40'a kadar çok büyük oranlara ulaşması,
- Çiftçinin ürününü tasnifleyebileceği tasnifleme, soğuk depolama merkezlerinin bulunmaması nedeniyle elde edilen ürünün tasniflenmesi, depolanmasının hal ve komisyoncularca yapılması neticesinde çiftçinin kazancının düşmesi,

- Girdi maliyetlerinin yüksek oluşu,
- Sebze türlerine ait standartlar belirlenmiş olmasına rağmen bu standartların yurt içinde uygulanmaması,
- Ülkemizde önemli bir sebze üretim potansiyeli bulunmasına karşın, sebze ihracatının düşük düzeyde olması,
- Diğer üretici ve ihracatçı ülkelerle maliyet, kalite, gıda güvenliği gibi rekabette yaşanan sorunlar,
- Hasat, paketlenme ve nakliye sırasında yapılan yanlışlar,
- Uluslararası kalite ve kontrol sistemlerine uyum sağlama zorunluluğu,
- Tarım alanlarının tarım dışı kullanıma açılması ve turizm alanlarının tarım alanlarını tehdit etmesi,
- Üretim alanlarında yoğun ve gereksiz kimyasal kullanımı,
- Sözleşmeli üretim modelinin uygulanmaması ve pazarlama sıkıntısı,
- Nitelikli iş gücü göçünün artması,
- Tarımsal pazarlamada altyapı yetersizliği,
- Özellikle sanayi için üretilen sebzelerde sözleşmelerden kaynaklanan hatalar nedeniyle sofralık ürün piyasasına mal satışı olmakta veya fasulye, bezelye gibi baklagillerde fabrikalara verilemeyen ürünler tohuma bırakılmakta ve tohum piyasasını ve takip eden yılki sertifikalı temiz tohumluk kullanımını etkilemektedir. Sözleşmeli üretimde firmaların çeşitli gerekçeler sunarak fiyat düşürmeleri,
- Alıcı ülkelerin uyguladığı tarife dışı engellerle ihracatın zorlaşması.

Öneriler:

- Genetik çeşitliliğin korunmasına yönelik önlemler alınmalı; mevcut kaynakların toplanması, muhafaza edilmesi ve ıslah çalışmalarında gen kaynağı olarak kullanımı sağlanmalıdır.
- Sertifikalı tohum kullanımı artırılmalı ve tohumda dışa bağımlılığı ortadan kaldıracak önlemler alınmalıdır.
- Fide ve tohum üretimi yapan yerli kuruluşlar desteklenmelidir.

- Fidede yeni yönetmelikte sertifikasyon yönüne gidilmektedir. Bunun yerine fide işletmelerinin ruhsatlandırılması doğru olacaktır.
- Sebze üretiminde kullanılan tarımsal ilaç ve gübrelerin bilinçsiz kullanımının önlenmesi amacıyla danışmanlık sistemi devreye sokularak pestisit, gübre ve bitki büyüme maddelerinin kullanımı kontrol altına alınmalıdır.
- Sebze ihracat olanaklarının artırılmasına yönelik teşvikler artırılmalıdır.
- Rekabet gücümüzün artırılması için verim ve kalitenin artırılması gereklidir.
- Sebze üreticilerinin desteklenmesi ve üretim maliyetlerinin düşürülmesi gereklidir.
- Biyotik ve abiyotik stres faktörlerine dayanıklı yeni sebze çeşitleri geliştirilmelidir.
- Sebze türlerinde ürün kayıplarını azaltmak üzere uygun hasat yöntemleri, sınıflandırma ve depolama yöntemleri uygulamaya aktarılmalıdır.
- Sanayiye yönelik sözleşmeli sebze üretimi teşvik edilmelidir.
- Sanayiye yönelik yetiştirilen ürünlerin amaç dışı pazarlanmasını önleyici tedbirler alınmalıdır.
- Sebze türlerine ait belirlenmiş standartların yurt içinde de uygulanması sağlanmalıdır.

1.1.3.2. Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliği

Ülkemizde örtüaltı üretimine ilişkin istatistikler cam ve plastik seralar, yüksek tüneller ve alçak plastik tüneller şeklinde toplanmaktadır. Örtüaltı tarımı farklı şekillerde gerçekleştirilmekle birlikte, en önemli örtüaltı uygulaması seracılıktır. Seralarda iklim kontrolü bitkilerin isteklerine uygun şekilde gerçekleştirilmekte veya basit önlemler ile dış koşullara bağlı üretim yapılmaktadır. Türkiye sera varlığı açısından Çin, Güney Kore ve İspanya'nın ardından dördüncü sırada yer almaktadır. Sebze yetiştirilen sera alanı bakımından ise Avrupa'da İspanya'dan sonra ikinci sıradadır.

2018 yılı verilerine göre, ülkemizde toplam örtüaltı alanı 772.091 da'dır. Bu alanın %27,3'ü alçak plastik tünellere, %14,8'i yüksek tünellere, %47,8'i plastik seralara ve %10,1'i cam seralara aittir. Örtüaltı üretimine ilişkin verilerin derlenmeye başlandığı 1995'ten 2018'e cam sera alanı %129 plastik sera alanı %239 yüksek tünel alanı %443 alçak plastik tünel alanı %6 artış göstermiştir. 2017 yılı verilerine göre, sera alanının %94'ünde sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Örtüaltı üretim alanının en fazla olduğu iller sırası ile Antalya (283.283 da), Mersin (196.55 da), Adana (150.729 da), Muğla (39.049 da), İzmir (15.726 da) ve Aydın (15.018 da)'dır. Bununla birlikte Adana ili alçak plastik tünel alanı bakımından ilk sıradadır, sera alanları bakımından Antalya, Mersin ve Muğla illeri ilk üç sırada yer almaktadır.

Ülkemizdeki sera işletmeleri yapısal özelliklerine ve teknoloji kullanım düzeylerine göre geleneksel (küçük aile işletmeleri) ve modern işletmeler şeklinde iki gruba ayrılabilir. Geleneksel sera işletmelerinde teknoloji kullanımı sınırlı olup, üretim genellikle sadece don zararından korunmaya yönelik önlemlerin alındığı basit yapılar altında gerçekleştirilmektedir. Geleneksel seralar halen toplam sera alanının %97-98'ini oluşturmaktadır.

Yüksek teknolojinin uygulandığı iklim kontrollü modern işletmelerde ise bitkilerin istediği optimum koşullar yaratılmaya çalışılmakta ve üretime 12 aya yakın süreyle devam edilmektedir. Mevcut sera alanının yaklaşık %3'ünün ısıtıldığı rapor edilmektedir. Seraların ısıtılmasında başlıca enerji kaynakları kömür ve jeotermal enerjidir, sanayiden gelen atık ısı enerjisi ile ısıtılan seralar da bulunmaktadır. Ülkemizde, jeotermal enerji ile ısıtılan sera varlığının 4.344 da olduğu rapor edilmektedir. Ülkemizde ilk modern sera işletmeleri 1990'lı yıllarda Antalya'da kurulmuş olmakla birlikte, 2000'li yıllarda modern sera yatırımları jeotermal alanlara yönelmiştir. İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Afyonkarahisar, Şanlıurfa jeotermal ısıtılı modern sera yatırımları ile dikkat çekmektedir. Ağrı'da ve Van'da da jeotermal enerji ile ısıtılan sera işletmeleri kurulmuştur. Kuruluş harcamalarının yüksek olduğu bu işletmelerde yüksek verim ve kaliteye ulaşmak için topraksız tarım tercih edilmektedir. Topraksız tarım alanının 2016 yılında 12.000 da'a ulaştığı bilinmektedir.

Ülkemizde seralarda üretimi yapılan başlıca sebze türleri domates, hıyar, biber ve patlıcan'dır. Ayrıca fasulye, marul, kavun, kabak gibi diğer sebze türlerinin de yetiştiriciliği yapılmaktadır. Alçak plastik tünellerde yetiştiriciliği yapılan en önemli tür ise karpuzdur. 2017 yılında, örtüaltında gerçekleştirilen karpuz üretiminin %93'ü, kavun üretiminin ise %80,5'i alçak plastik tünellerde gerçekleştirilmiştir. Bu iki tür dışında alçak plastik tünellerde kabak ve kapy biber yetiştiriciliği önemlidir.

2018 yılında örtüaltında toplam 7.535.511 ton sebze üretilmiştir. Toplam örtüaltı sebze üretiminde domates (3.888.555 ton) %51,6, hıyar %15,1, karpuz %11,6, biber %9,1, patlıcan %4,4, kabak %3,2 ve kavun %2,4 oranlarında paya sahiptir. Son 10 yılda örtüaltında sebze üretim miktarları değerlendirildiğinde, toplam sebze üretiminin 2009'dan 2018'e %43,3 düzeyinde arttığı görülmektedir. Bu süreçte örtüaltında gerçekleşen domates üretimi %46,3, hıyar üretimi %16,5, karpuz üretimi %15,3, dolmalık biber üretimi %18,6 sivri biber üretimi %46,7 patlıcan üretimi %68,2 düzeyinde artmıştır.

Geleneksel seralarda verim değerleri yetiştirme dönemine, dönem içi iklim koşullarına ve yetiştirme döneminin uzunluğuna bağlı olarak değişmektedir. En fazla yetiştirilen tekli domates çeşitlerinin ortalama verimi kısa dönem yetiştiriciliğinde 10-12 ton/da, uzun dönem yetiştiriciliğinde 15-20 ton/da'dır. Topraksız tarım yapılan seralarda salkım domateste, İzmir'de (ağustos dikim-temmuz söküm) ortalama verim 30 ton/da düzeyindedir. Bununla birlikte, kış aylarında düşük sıcaklık ve güneşlenme süresine, yaz aylarında serada üretime olanak verecek düşük sıcaklıklara sahip olan Afyonkarahisar'da ekim-kasım aylarında dikim yapılarak üretimin 11-12 ay süreyle devam etmesi durumunda daha yüksek verim (45-55 ton/da) almak mümkün olabilmektedir.

Tablo 21. Örtüaltı sebze yetiştiriciliği, geleneksel seralar (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Sera sahiplerinin seracılık konusunda deneyimli olması, Aile iş gücünün değerlendirilmesi, Ülkenin coğrafik yapısının çok farklı bölgelerde alanda örtüaltı yetiştiricilik yapılabilesine imkân sağlaması. 	<ul style="list-style-type: none"> Altyapı eksikliği ve seraların yapısal özelliklerindeki eksiklikler, Üretimin dış koşullara bağımlı olması, Ürün kalitesinde sorunlar, Örgütlenme eksikliği, Sürekli iş gücü istemesi; istenilen nitelikte iş gücü temininde yaşanan güçlükler, Ortaklık sisteminden kaynaklanan hukuksal ve sosyolojik sorunlar.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Serada yetiştirilen sebze türlerinde çeşit sayısının fazla olması, Açık alan yetiştiriciliğinde hastalık-zararlı baskısı; doğa olayları nedeniyle bitki yetiştiriciliğinin zorlaşması neticesinde serada yetiştirilen ürünlere yıl boyunca talep olması, Yeterli ve kaliteli sulama suyunun varlığı, Yurt içinden ve yurt dışından Türkiye'de seracılık yatırımlarına olan ilgi. 	<ul style="list-style-type: none"> Son yıllarda etkisini artıran sel, dolu, hortum gibi doğa olayları, Medya yolu ile tüketicilerin sera ürünleri konusunda yanlış bilgilendirilmesi, Tarımsal yayımın yetersizliği, Kontrolsüz gübre-ilaç kullanımı.

Tablo 22. Örtüaltı sebze yetiştiriciliği (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Yatırımcıların ticaret, organizasyon ve finansman konularında güçlü olması, Yüksek verimli ve kaliteli ürün üretimi, İstihdam yaratması, Sertifikalı üretim. 	<ul style="list-style-type: none"> Yatırımcıların seracılığı bilmiyor olması, Uygun olmayan fizibiliteleler nedeniyle yatırımcıların yanlış yönlendirilmesi, İşletmelerin kurumsal olmayışı, Üniversite-Bakanlık ve özel sektör iş birliğinin yeterli olmaması, Girdi temininde ve laboratuvar hizmetlerinde dışa bağımlılık.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Jeotermal enerji varlığı, Modern sera yatırımlarına devlet desteğinin artmış olması, İhracat olanağı, Ürünler yıl boyunca talep olması, Ürünlerin yurt içinde de yüksek fiyatla pazarlanabilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Enerji kaynağı ile ilgili sıkıntılar, Jeotermal alanlarda sulama suyu sıkıntısı, Nitelikli eleman bulmada zorluklar, İhracatın dış siyasetten ve alıcı ülkelerdeki ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklardan etkilenmesi, AB pazarındaki talebin yüksek gümrük vergileri nedeniyle dönemsel sorunlar.

Sorunlar:

- Geleneksel seralarda havalandırma açıklığının yeterli olmayışı nedeniyle bitki yetiştiriciliğini olumsuz etkilemesi,
- Seralarda iklim kontrolü yapılmadığından, kış aylarında özellikle gece saatlerinde düşük, yaz aylarında gündüz saatlerinde yüksek sıcaklıkların üretimi zorlaştırması, verim ve kalitenin düşük olmasına neden olması, hastalık ve zararlı baskısının artması, üretimin dış koşulların etkisi altında sürdürülmesi,
- Bilinçsiz ve kontrolsüz pestisit ve kimyasal gübre kullanımı,
- Modern sera işletmelerinin hatalı yer seçimi olanlarında kârlı bir üretim yapamaması nedeniyle kapanması veya satılması,
- Sera yapısı ve donanımı konusunda dışa bağımlılığın devam etmesi,
- Modern sera işletmelerinin laboratuvar analizlerini dış ülkelerde yaptırmaları,
- Genelde sera işletmelerinin küçük ölçekli oluşları, son yıllarda kurulan birkaç büyük işletme dışında, teknoloji kullanım düzeyinin düşüklüğü, üretimin ısıtmasız seralarda gerçekleştirilmesi neticesinde verim ve kaliteyi düşürmesi, pestisit ve bitki büyüme maddelerinin kullanımının artırılması ve sonuçta pazarlama ile ilgili sorunlara yol açması, kimyasal gübre kullanımının bilinçsiz yapılması ve bunun sonucunda, seracılığın yoğun olduğu özellikle kumsal alanlarda, yüzey ve yer altı sularında nitrat birikiminin mevcudiyeti.
- Türkiye'nin sahip olduğu 31.500 MW'lık termal kapasite ile 15.000 ha seranın ısıtılmasının mümkün olduğu ortaya konmuş olmakla birlikte, sadece 63.5 ha'lık bir sera alanının jeotermal enerji ile ısıtılması,
- Türkiye'de seracılık sektöründe girdi temininin İsrail, Hollanda gibi dış ülkelere bağımlı olarak sürdürülüyor olması, Kullanılan tohumların büyük bir kısmının ithal edilmesi,
- Ürün bazında iç tüketim istekleri değil ihracat yapılan ülkelerdeki damak tadı ürün çeşitliliğini şekillendirmektedir. Bu durumun yerli çeşitlerin korunmasında ve üretim materyalinde genetik kaynak olarak dışa bağımlılığa yol açması.

Öneriler:

- Geleneksel seracıların birlik oluşturması (kooperatif, üretici birliği) desteklenmeli, bu birliklerin etkin çalışması ve bünyelerinde yeterli sayıda ziraat mühendisi istihdam etmeleri sağlanmalıdır.
- Tarımsal yayım etkinleştirilmelidir.
- Geleneksel seraların yapısal özelliklerinin iyileştirilmesi desteklenmelidir.
- Ortak paketleme evi, depo kurulması ve markalaşma desteklenmelidir.
- Geleneksel seralarda üretilen ürünlerin güvenilir ve izlenebilir olması sağlanmalı, gerekli denetimler yapılmalı ve yaptırımlar uygulanmalı, kalıntı içerdiği için ihracattan dönen ürünlerin iç piyasada tüketimi engellenmelidir.
- Suyun etkin kullanımı sağlanmalı, düşük maliyetli sensör ve otomasyon ekipmanının kullanımı teşvik edilmeli, Gübre kullanımının toprak analizine göre yapılması sağlanmalıdır.
- Entegre hastalık ve zararlı yönetimi desteklenmelidir.
- Bitki atıklarının çevreye atılması engellenmeli, değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Geleneksel seralarda sertifikalı üretim daha fazla desteklenmelidir.
- Tüketici güvenini kazanmaya yönelik televizyonda bilgilendirme programları yayınlanmalı, tarımı bilmeyen kişilerin halkı yanlış yönlendirmesi engellenmelidir.
- Jeotermal kaynak ve sera ısıtmasına uygun diğer alternatif enerji kaynaklarının (örneğin atık ısı enerjisi) kullanımı desteklenmelidir.
- Devlet jeotermal kaynakların sürdürülebilir kullanımını sağlamaya yönelik olarak işletmeleri denetlemeli ve yaptırım uygulamalı; bu amaçla denetim yapabilecek personel istihdamı ve yetiştirilmesine önem vermelidir. Mevcut durumda bu konuda sıkıntılar bulunmaktadır.
- Jeotermal enerji kullanımının çevreye olası zararları bilimsel olarak ortaya konmalıdır.
- Marjinal arazilerin modern sera yatırımlarında kullanılması desteklenmelidir.
- Topraksız tarımda kapalı sistem kullanımı desteklenmelidir.
- Atık yönetimi denetlenmeli ve yaptırım uygulanmalıdır.

1.1.4. Süs Bitkileri Yetiştiriciliği

Türkiye’de süs bitkileri üretim alanları 1999-2018 yılları arasında %259,45 oranında artış göstererek 51.802 da’a ulaşmıştır. Ürün grupları arasında, dış mekan süs bitkileri %72,79’luk oran ve 37.306 da alan ile en fazla üretim alanına sahip grup olup bunu %22,24’lük oran ve 11.520 da alanla kesme çiçekler izlemektedir. İç mekân süs bitkileri ve çiçek soğanlarının üretim alanları sırasıyla 2.081 ve 493 da’dır.

Türkiye’de süs bitkileri üretim alanları iller bazında incelendiğinde, en fazla süs bitkileri üretim alanına sahip il, 16.251 da ve %31,37’lik pay ile İzmir olup bunu 10.806 da ve %20,86’lık oran ile Sakarya ili izlemektedir. Sakarya ilini %11,50’lik pay ve 5.959 da alan ile Antalya ve %6,87’lik pay ve 3.559 da alan ile Yalova izlemektedir.

Türkiye’nin süs bitkileri ihracatı 2000-2018 yılları arasındaki son 18 yılda %1174,82 oranında artış göstererek 71.231.156 \$’a ulaşmıştır. 2018 yılı verilerine göre, süs bitkilerinde en fazla ihracat %47,94’lük pay ve 34.147.782 \$ değer ile kesme çiçeklerde gerçekleşmiştir. Kesme çiçekleri %35,04’lük pay ve 24.957.410 \$ değer ile canlı bitkiler (dış mekan ve iç mekan süs bitkileri) izlemiştir.

Türkiye’nin 2018 yılındaki kesme çiçek ihracatının %95,11’ini tek başına karanfil oluşturmuştur. Ülkemiz 2018 yılında, 418.540.612 adet ve 32.478.418 \$ değerinde toplam 35 ülkeye karanfil ihraç etmiştir. En fazla karanfil ihracatı 180.415.858 adet ve 14.936.943 \$ değer ile Hollanda’ya gerçekleştirilmiş, bunu 113.343.318 adet ve 11.692.270 \$ değer ile İngiltere, 38.153.100 adet ve 2.010.806 \$ değer ile Romanya izlemiştir.

Türkiye’nin 2018 yılında gerçekleştirdiği 24.957.041 \$ değerindeki canlı bitkiler ihracatının %28,68’ini Almanya, %13,66’sını Hollanda ve %13,57’sini Irak’a gerçekleştirmiştir.

Tablo 23. Süs bitkileri yetiştiriciliği (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Hedef pazarlara (AB, Rusya vb.) coğrafi yakınlık, Çeşitli ve uygun iklim özellikleri, Zengin biyoçeşitlilik, Bazı ürünlerde yüksek üretim kalitesi, Üretimde ve pazarlamada (kesme çiçek) deneyim, İç piyasaya yönelik kesme çiçek mezatlarının varlığı, Mesleki örgütün bulunması, Birim alanda kârlılığın yüksek oluşu, Yoğun istihdam sağlaması, Türkiye'nin karanfil üretimi ve ihracatında dünyada söz sahibi ülkeler arasında yer alması, Katma değeri yüksek sektör olması, Gelişmeye açık ve farklı ölçeklerde firmaların bulunması, Sözleşmeli üretim modelinin uygulanması (kesme çiçek). 	<ul style="list-style-type: none"> Üretim materyalinde dışa bağımlılık, Üretim planlamasının olmaması, Girdi maliyetlerinin yüksek olması, girdi temininde dışa bağımlılık, Üretim altyapısı ve teknoloji kullanımındaki yetersizlikler, Kayıt dışı üretim ve kayıt dışı üretimin neden olduğu haksız rekabet, Sektörde yurt içine yönelik satış ve pazarlama hakkında sağlıklı bir veri tabanı ile düzenlenmenin olmaması nedeniyle sektörün ülkemize sağladığı katma değer net olarak bilinmemesi, Arazi sorunu, (küçük, parçalı, kiralık) ve üretim alanlarının kiralık olması (özellikle dış mekân süs bitkileri) nedeniyle uzun vadeli yatırım yapılamaması, İşletmelerin çoğunun küçük aile işletmesi olması nedeniyle rekabet güçlerinin zayıf olması, İç pazarda gerek kayıt dışı üretim gerekse satışa yönelik düzenleme olmadığından dolayı sektörün katma değerinin bilinmemesi, Düşük kapasiteli ve teknolojik düzeyi düşük işletmeler, Modern sera varlığının azlığı, Sermaye yetersizliği ve finansman sorunu, Örgütlenmede yetersizlik, Seralarda ısıtma ve soğutma maliyetleri ile enerji giderlerinin yüksek olması, Süs bitkileri alanında çalışan akademisyen ve araştırmacı sayısının azlığı, Eğitimsiz iş gücü, kaliteli ve yetişmiş iş gücü temininde karşılaşılan zorluklar, Üretim ve pazarlamada nitelikli eleman eksikliği, ara eleman eksikliği, Üretimde kalite standardizasyonuna gidilmemesi, Hasat sonrası soğuk zincirin sağlanamaması, Üniversite-sanayi iş birliğinden yararlanamama ve yetersiz AR-GE kültürü, Satış ve pazarlamada profesyonelleşememe, pazarlama teknik ve stratejilerindeki eksiklikler, Dış satıma yönelik mezat olmaması, Kesme çiçek sektöründe ihracatın ağırlıklı olarak tek ürüne (karanfil) yönelik olması ve ürün çeşitliliğinin yeterince sağlanamaması, İç pazarda tüketim azlığı, Kooperatif, birlik ve dernekler arasındaki iletişim eksikliği, Birlikte hareket etme, pazarlama ve tanıtım konularındaki eksiklikler, Tanıtım eksikliği, Ülkenin içinde bulunduğu bölgedeki istikrarsızlıklar, Sektördeki şirketlerde kurumsallaşmanın düşük olması, Kamuda süs bitkileri alanında çalışan AR-GE personelinin azlığı, Özel sektörde AR-GE ve çeşit geliştirme çalışmalarının olmaması, Sektörün iç ve dış pazarlardaki geleceği konusunda yeterli projeksiyon çalışmalarının yapılmaması, Sektörde markalaşma bilincinin henüz oluşmaması, Sağlıklı üretim materyali (tohum, çelik, fide, fidan) üreten işletmelerin yetersizliği, Dış mekan süs bitkilerinin tarım sigortaları kapsamına alınmaması, Makine teknolojilerinde (ekim, dikim, söküm, hasat, boylama vb.) dışa bağımlı olunması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle birçok pazar (AB, Rusya, Orta Doğu, Türk Cumhuriyetleri vb.) için köprü işlevi görmesi ve diğer rakip üretici ülkelere göre önemli stratejik avantajlara sahip olması,• Büyüyen ve gelişen pazar yapısı ve yurt dışı ihracat potansiyelinin yüksek olması,• Organize süs bitkileri üretim bölgelerinin kurulması ve kümelenme,• Nitelikli kamu arazilerinin varlığı ve bu arazilerin uzun vadeli sektöre tahsis edilmesi,• Yenilenebilir enerji (jeotermal vb.) kaynaklarının varlığı,• Yıl boyu üretime olanak sağlayan iklim koşulları,• Uygun ekolojilerde üretim yapılarak maliyetlerin azaltılması,• AB ülkelerinde kesme çiçek sektöründe yüksek maliyetlerden dolayı üretim alanlarının azalması, buna karşılık tüketimin artış göstermesi,• Arap ülkeleri ve Türk Cumhuriyetlerine yönelik pazarlama,• Üretim-Pazarlama-Dağıtım ağı sisteminin birlikte işlemlerini sağlamak,• Kesme çiçek sektöründe örgütlenme, üretim ve ihracat deneyimi,• Genç, dinamik ve yeniliğe açık nüfus,• Doğal kaynakların sürdürülebilirliği ilkesine bağlı kalınarak, floramızda süs bitkisi olarak kullanılma potansiyeli yüksek olan türleri sektöre kazandırmak ve bunların ekonomik açıdan sürdürülebilir kullanımını sağlamak,• Ters laleler ve geofitler gibi zengin endemik süs bitkisi türlerine ait tescil ettirilen çeşitlerin varlığı,• Türkiye Tohumcular Birliği çatısı altında Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği (SÜSBİR) gibi yasal bir oluşumun varlığı.	<ul style="list-style-type: none">• Ticareti yapılan yerli çeşitlerin geliştirilememesi nedeniyle bitkisel üretim materyalinde dışa bağımlılığın devam etmesi,• Üretim girdilerinde (yetiştirme ortamı, üretim kabı, gübre, pestisitler vb.) dışa bağımlılık ve yüksek girdi maliyetleri,• AR-GE çalışmalarının ve AR-GE'ye ayrılan bütçenin yetersiz olması,• Modern sera yatırımı ve teknoloji kullanımındaki yüksek maliyetler,• Seralarda ısıtma, soğutma ve enerji giderlerinin yüksek olması,• Yatırım sermayesinin yetersiz olması,• Hasat sonrası soğuk zincirin kırılması sonucu ürün ve kalite kayıpları,• İşletme yapılarının küçüklüğü, işletmelerde mekanizasyon ve teknoloji kullanımındaki yetersizlikler• Üretim ve ürün üzerindeki yüksek vergiler, (KDV, SSK, stopaj vb.)• Üreticiler ile ithalatçı firmalar arasındaki rekabet ve yerli üretim üzerindeki ithalat baskısı,• Afrika'da uygun iklim koşulları (açıkta ve örtüaltında), ucuz iş gücü ve üretimde rekabet gücü yüksek olabilecek ülkelerin üretim ve ihracata başlaması ile fiyatlarda rekabet edebilirlik,• Sektörde önemli üretici ve ihracatçı ülkelerin pazar paylarını artırma veya pazardaki yerlerini sağlamlaştırmaya yönelik girişimleri,• Gelişmiş ülkelerde üretimden pazarlamaya kadar ileri teknoloji kullanımı ile birim alandan yüksek verim ve kaliteli ürün alınması,• Ekonomik ve siyasi krizlerin sektöre olumsuz etkileri,• Yurt dışı ve yurt içi riskler ile düşük işletme sermayesi nedeniyle ekonomik krizlerden kolay etkilenme,• Sektörde birçok girdide dışa bağımlı olmamız nedeniyle ülkenin ekonomik göstergelerine göre değişen döviz kurunun yarattığı kur riski,• Kısa, orta ve uzun vadeli planlama ve strateji eksikliği,• Süs bitkilerinin (özellikle kesme çiçek ve iç mekan süs bitkileri) tüketimine yönelik toplumda olumsuz algı oluşturulması,• Süs bitkileri ihtisas gümrüklerinin olmaması,• Yüksek ıslahçı hakları (royalite) nedeniyle illegal çoğaltma yöntemlerine başvurulması.

Sorunlar:

- Süs bitkileri yetiştiriciliği, büyük-modern işletmelerin yanında genelde küçük ölçekli aile işletmelerinde gerçekleştirilmesi,
- Küçük işletmelerde seraların basit, çatı yüksekliklerinin az, havalandırma olanaklarının yetersizliğinin üretimin miktarını ve kalitesini olumsuz etkilemesi,
- Arazilerin parçalı ve çoğunun kiralık olması,
- Süs bitkisi çoğaltım materyalinde ve girdi kullanımında dışa bağımlı olunması,
- Kamuda süs bitkileri alanında çalışan AR-GE personelinin azlığı,
- Özel sektörde AR-GE ve çeşit geliştirme çalışmalarının olmaması,
- Sektördeki kayıt dışılık,
- KDV oranının yüksek olması (%18), Devlet desteklerinin yetersizliği,
- Oturmuş ürün kalite standartlarının oluşmaması,
- Pazarlama /satış ağı oluşturulmasına yönelik çalışmalar ve çabaların azlığı,
- Yerli üretimin ithal ürünler karşısında desteklenmemesi,
- Kesme çiçekte ihracatın tek ürüne bağlı olması,
- Dış mekan süs bitkileri ürün satışında ağırlıklı olarak kamu kurum ve kuruluşlarına (belediye vb) yapılması,
- Sektörün algı sorunu (lüks olarak algılandığı için ilk vazgeçilecek sektör)

Öneriler:

- Süs bitkileri yetiştiriciliğine uygun bölgelerde Süs Bitkileri İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri kurularak kümelenme sağlanmalı ve bu bölgelerde modern mezarlar inşa edilmelidir.
- Üniversite ve araştırma enstitülerinin teknik altyapısı iyileştirilmelidir.
- Süs bitkilerine uygun destekleme modeli oluşturulmalıdır.
- Nitelikli kamu arazileri uzun süreli sektöre kiralanmalıdır.

- Üretim materyalinde dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla yerli çeşitler hızla geliştirilerek sektöre kazandırılmalı ve ticaretleri yapılmalıdır.
- Seracılıkta işletme giderleri arasında en büyük paya sahip olan ısıtma giderlerinin düşürülmesi amacıyla jeotermal enerji kaynaklarının sera ısıtmasında kullanılması teşvik edilmelidir.
- Kayıt dışı üretimin önlenmesi ve üreticilerin kayıt altına alınmasını kolaylaştırmak amacıyla üreticilere teşvik verilmelidir.
- Ürün çeşitliliği sağlanmalı, üretim planlaması yapılmalı ve ürün bazında uzmanlaşmaya gidilmelidir.
- Belediyelerin orta ve uzun vadeli planlama yaparak ithal dış mekan süs bitkileri (özellikle yaprak dökken ağaç ve çalı türleri ile yaprak dökmeyen ağaçlar) kullanımını azaltmaları ve bu türlerin ülkemizde yerli üretimini teşvik etmeleri gerekmektedir.
- Üretime yönelik altyapı ve işletmelerin yapısal özellikleri iyileştirilmeli, klasik seralar modernize edilmeli, modern seralar ve teknoloji kullanımı artırılmalıdır. Bu amaçla uzun vadeli ve faiz oranı düşük yatırım ve işletme kredileri sağlanmalıdır. Bunun dışında sektörde özellikle ihracata yönelik üretim yapan işletmelere yatırıma yönelik (alt ve üst yapı, alet-ekipman, sulama sistemleri, enerji ve teknolojiyi kullanan modern sera yatırımları vb.) uzun vadeli ve faiz oranı düşük kredilerin sağlanması hem yatırımların önünü açarak işletmelerin altyapılarını güçlendirecek hem de ihracatı artıracaktır.
- Süs bitkileri sektöründe AR-GE çalışmalarının neredeyse tamamı üniversiteler ile kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı araştırma enstitülerinde yürütülmektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de özel sektörün AR-GE çalışmalarına katılımı teşvik edilmeli ve desteklenmelidir. Üniversite, özel sektör ve araştırma enstitüleri koordine içerisinde sektörün kısa, orta ve uzun vadeli ihtiyaçlarını belirleyerek AR-GE politikaları oluşturmalı ve buna yönelik ortak projeler gerçekleştirmelidir.
- Sektörde bütün paydaşları içerecek şekilde örgütlenme ve koordinasyon sağlanmalıdır.
- Floramızda süs bitkisi olarak katma değeri yüksek olabilecek türler belirlenip sektöre kazandırılmalıdır.
- Sektörde ısıtma ve enerji indirimine gidilmesi, sektörün katma değeri daha yüksek çeşitlere yönelmesine ve gelişmesine katkı sağlayacaktır.
- Süs bitkilerine uygulanan KDV oranı %18 iken, tohumculuk kanunu kapsamında faaliyet gösteren Alt Birliklerin kapsadığı ürünlere (tohum, fide, fidan) uygulanan KDV oranı %1-8 arasında değişmektedir. Süs bitkileri sektörüne uygulanan yüksek KDV oranı üreticilere kayıt dışı üretime yöneltmektedir. Süs bitkileri ile diğer sektörler arasındaki KDV eşitsizliği giderilmeli ve sektöre uygulanan KDV oranı %8'e düşürülmelidir.
- Süs bitkileri sektöründe ürün gruplarına göre Süs Bitkileri Kalite Standartları (TSE) oluşturulmalıdır.

- Süs bitkilerinde bütün ürün grupları Tarım Sigortaları kapsamına alınmalı veya Tarım Sigortaları kapsamı bütün süs bitkilerini içerecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Yeni pazarlama teknik ve stratejileri geliştirilmelidir.
- Bakanlık bünyesinde sektörün temsil gücünün artırılması, kamu ile sektörün ilişkilerine yön vermesi, gerekli yasal mevzuatların hazırlanması ve düzenlenmesi, sektörün faydalanabileceği destek ve teşvik modellerinin geliştirilmesi ve karşılaşılan sorunların kısa sürede çözüme kavuşturulması için Süs Bitkileri Daire Başkanlığı kurulmalıdır.
- Ticarete uygun yeni çeşit geliştirme çalışmalarının artırılması gerekmektedir.

1.2. Tarla Bitkileri

1.2.1. Tahıllar

Ülkemizde 2018 yılında toplam 10.899.178 ha alanda buğday, arpa, mısır, çeltik, çavdar, yulaf, tritikale, kaplıca, darı, kuşyemi ve sorgum ekimi yapılmıştır. II.Tarım Şûrası'nın gerçekleştirildiği 2004 yılında 41,2 milyon ha olan toplam tarım alanı günümüzde 37,8 milyon ha'a düşmüştür. Toplam tarım alanlarındaki %8,2'lik azalmanın yarısından fazlası ülkemizin stratejik bitkileri olan buğday ve arpa ekim alanlarının azalmasından kaynaklanmıştır. Tahıllar içerisinde 2004-2018 yıllarında buğday ve arpa ile birlikte çavdar, yulaf, darı ve sorgum ekim alanları toplam 198.320 hektar azalırken; mısır, çeltik, darı, kuşyemi ve tritikale ekim alanlarında toplam 2.790 hektar artış olmuştur. 2004 yılında II. Tarım Şûrası'nda alınan kararlarda "Arazi kullanım planlarına uygun olarak mutlak tarım arazilerinin korunması" gerektiği önemle vurgulanmıştır. Bu bağlamda tarım arazilerinin korunması ve tarım dışı kullanımının engellenmesi konusuna çok daha fazla önem verilmesi tarımımızın sürdürülebilirliği açısından önem arz etmektedir.

Tahıllarımızın ülkemizdeki mevcut durumunu ürün bazında değerlendirecek olursak:

Buğday

Türkiye`de 2004 yılında 9,3 milyon ha alanda buğday ekimi yapılmışken, 2018 yılında 7,2 milyon hektar alanda buğday ekimi yapılmıştır. Aynı dönemde 47.5 milyon ton buğday ithal edilmiş, karşılığında 13,2 milyar dolar ödenmiştir. Bu yılın ilk yarısında ise 3 milyon ton buğday ithal edilerek 634 milyon dolar ödemiştir. Buğday üretimi bakımından kendine yeterli düzeyde olan Türkiye`de, bazı yıllar olumsuz iklim koşullarına bağlı olarak verimde ve kalitede yaşanan sorunlardan dolayı talep karşılanamamakta ve ithalat yapılmaktadır. Ülkemizin buğday ticareti ile ilgili ilginç durum, buğday ithal etmesine karşın, önemli miktarda un ihracatı gerçekleştirmesidir. 2017 yılında 3,5 milyon tona yakın un ihraç edilmiştir. Bu miktar da ithal edilen buğdaydan un yapıldığında elde edilecek bir miktardır. 2018 yılında DİR (Dahili İşleme Rejimi) kapsamında yaklaşık 5,8 milyon ton buğday ithal edilerek 1,3 milyar dolar ödenmiş, ithal buğdayın işlenmesi sureti ile 5,3 milyon ton ihracat yapılarak 2,7 milyar dolar gelir elde edilmiştir. Türkiye`de buğday üretimi 2004 yılında 21 milyon ton iken 2018 yılında 20 milyon tona düşmüştür. Yüksek kaliteli sertifikalı tohum kullanımı buğdayda verimliliği

etkileyen en önemli faktördür. Aynı yıllarda buğdayda dekara verimimiz ise 230 kg'dan 281 kg'a çıkmıştır. Buğday verimi yıllar itibarıyla yükselme kaydetmesine rağmen verim ortalamamızın dünya veriminin oldukça altında olduğu görülmektedir. Nitekim sağlanan bu verim artışı ile azalan ekim alanı karşısında toplam üretimde de son 15 yılda bir ilerleme kaydedilememiş olup buğday üretim miktarı uzun yıllardır 19-21 milyon ton arasında gerçekleşmiştir.

Arpa

Dünyada yaygın olarak tarımı yapılan tahıllar arasında dördüncü sırada yer alan arpa, ülkemizde buğdaydan sonra en çok yetiştiriciliği yapılan tahıl cinsidir. Hayvan beslenmesinde, malt yapımında ve az da olsa insan gıdası olarak tüketilen arpa, ağırlıklı olarak yarı kurak ve yarı nemli alanlarda, çok farklı enlem ve boylamlarda yetiştirilmektedir. 1960'lı yıllarda arpa, dünya genelinde 100 milyon ton civarında üretilirken, son on yıllık ortalama dikkate alındığında bu rakam yaklaşık 145 milyon tona çıkmıştır. Aynı dönemdeki verim değerleri incelendiğinde tane veriminin 150 kg/da'dan 300 kg/da düzeyine ulaştığı görülmektedir. Türkiye dünyanın önemli arpa gen merkezlerinden birisi olup dünyada ilk kez arpa tarımının yapıldığı kabul edilen Verimli Hilal (Fertile Crescent) Bölgesinin içinde bulunmaktadır. Türkiye'de son 15 yılda arpa ekim alanı 3.600.000 hektardan 2.611.940 hektara, üretiminin ise 7,5 milyon tondan 7 milyon tona düştüğü, dekara verimin ise 218 kg'dan 268 kg'a yükseldiği görülmüştür. Aynı dönemde, dünyadaki toplam arpa üretimi 145 milyon ton, verim ortalaması 300 kg/da civarındadır. Ülkemizin arpa ithalat ve ihracat miktar ve değerlerine bakıldığında, son dört yılda ithalat miktarı önemli oranda artarak 2015 yılında 199.596 ton, 2016 yılında 39.994 ton, 2017 yılında 384.108 ton ve 2018 yılında 655.987 ton olmuştur. 2016 yılında bir önceki yıla göre ithalatta %80 oranında azalma, 2018 yılında bir önceki yıla göre %71 oranında artış olmuştur. Arpa ihracatımız ise 2015 yılında 134 ton, 2016 yılında 5.573 ton, 2017 yılında 8.645 ton ve 2018 yılında 15.609 ton olmuştur. Arpa ihracatımızda artış olmasına rağmen ithalatımızda önemli artışın sebebi: olumsuz iklim şartları ve üreticinin üretiminden uzaklaşması nedeniyle üretim miktarında meydana gelen düşüştür. Ayrıca 2017 yılında gümrük vergi oranlarının düşürülmesi de 2018 yılında ithalatımızın önemli bir miktara ulaşmasına neden olmuştur.

Mısır

Ülkemizde tahıllar içerisinde buğday ve arpadan sonra en geniş ekim alanına sahip olan mısır, ana ürün ve ikinci ürün olarak başarıyla üretilmektedir. 1980'li yıllardan sonra Türkiye'de mısır üretiminde belirgin artışlar kaydedilmiştir. Devletin mısır üretimini teşvik etmesi, üreticilerin bölgelere uygun tohum çeşitlerini seçmesi, modern mısır üretim tekniklerini uygulamaya koyması, hibrit tohum kullanımının yaygınlaştırılması, mısır üretiminin sulanan alanlara kaydırılması, ikinci ürün üretiminin artması ve gübre kullanımı mısırdaki üretim artışına neden olmuştur. Geçmiş yıllarda Akdeniz Bölgesi'nde mısır üretiminin yaygınlaştırılması, son yıllarda ise İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki yoğun mısır ekilişleri ile birlikte Türkiye mısır ekim ve üretiminde gözle görülür bir artış olmuştur. Mısır üretimi, ülkemiz tarımı açısından vazgeçilemeyecek öneme sahiptir. Tane mısır üretiminin, Türkiye ekonomisine katkısı, 2018 yılı verilerine göre yaklaşık 5.415 milyar TL olarak hesaplanmaktadır. Mısır bitkisi halen dünya nüfusunu doyuran altı tahıldan bir tanesidir. Çok yönlü kullanım alanı, adaptasyon kabiliyeti ve verimliliği ile dünyada en fazla üretilen tahıldır. Dünya mısır üretimi 2019 yılı Temmuz ayı verilerine göre 1108,24 milyon ton olmuştur. Ülkemizde 2018 yılında 5,7 milyon ton mısır üretimine ulaşılmasına rağmen üretimin tüketimi karşılama oranı %73 civarında

gerçekleşmiştir. Mısırdaki üretim artışına rağmen üretimin tüketimi karşılamamasındaki en önemli etken kanatlı, yumurta, nişasta ve yem gibi mamul madde ihracatımızdaki artıştır. 2008 ile 2018 yılları arasında yumurta ve yem ihracatımız 5 kat, mısır irmiği ve beyaz et ihracatımız 7 kat ve nişasta ihracatımız 6 kat artmıştır. Toplam mamul ihracatının mısır karşılığı 2008 yılında 338 bin ton iken 2018 yılında 1,9 milyon tona ulaşmıştır. Ülkemizde üretilen tane mısırın %78'i yem sanayinde %15'i ise nişasta sektöründe kullanılmaktadır. Son yıllarda özellikle ikinci ürün olarak silaj amaçlı mısır ekimi oldukça yaygınlaşmıştır.

Türkiye'de ortalama mısır verimi 2004 yılında 550 kg iken 2018 yılında 963 kg olarak gerçekleşmiştir. Ortalama verimin artışı ekilen çeşitlerin verim performanslarının yanı sıra istatistik verilerin daha sağlam zemine oturması ve yetiştirme tekniklerinin gelişmesine bağlıdır. Ülkemizde silajlık mısır ekim alanı, üretimi ve verim miktarları incelendiğinde ekim alanı ve üretimin yaklaşık üç kat artmış olmasına rağmen verimin çok fazla değişmediğini görmekteyiz. Bunun başlıca sebepleri; silaj ekimi yapılan alanların hemen hemen tüm bölgelerde yaygın olduğu hatta tane mısır üretimi yapılmayan illerde bile silajlık mısır üretiminin yapılması, bu bölgelerdeki çiftçilerin mısır tarımına henüz başlaması ile uygun çeşitlerin ekilmemesi olarak sıralanabilir. Mısır için çok fazla uygun olmayan alanlarda yapılan üretimden dolayı verimlerin düşük kaldığı ve her yıl bu alanların arttığını düşündüğümüzde ortalama verimin sabit kaldığı söylenebilir. Ayrıca silaja uygun çeşit seçiminin de tam olarak yapılamaması, silaj mısırı yetiştirme tekniklerinin tam olarak oturtulamaması da verim konusundaki sabit değerlerin değişmemesine sebep olmaktadır. Ülkemizin hemen hemen her yerinde silajlık mısır ekimi yapılmaktadır. Ticari olarak silajlık mısır üretimi yapan çiftçiler veya şirketler balyalama yaparak silajı farklı illere satabilmektedir. Silajın hayvan beslenmesindeki önemini daha fazla anlaşılması ve kaliteli kaba yem ihtiyacını karşılaması gibi sebepler silajın her geçen yıl daha da popüler olmasını sağlamaktadır. Silaj üretim miktarlarına göre 700 bin ton üzeri üretim yapan iller sırasıyla: İzmir, Konya, Balıkesir, Bursa, Aydın, Sakarya ve Çanakkale'dir. Üretim miktarının yoğun olduğu iller aynı zamanda hayvancılığın, süt-et üretim ve işleme tesislerinin de yoğun olduğu iller olarak ortaya çıkmaktadır.

Çeltik

Ülkemiz çeltik ve pirinçte ithalatçı bir ülke olmasına rağmen, özellikle 2000 yılından sonra, başta Osmancık-97 çeşidi olmak üzere, yüksek verimli çeşitlerin kullanılması, çeltik yetiştirme tekniği uygulamalarının iyileştirilmesi ve çeltik üreticilerinin, lazer kontrollü tesviye aleti gibi modern tarım alet ve ekipmanı kullanarak, ekimden hasada mekanizasyonu sağlamasıyla üretim ve verimde önemli artışlar görülmüştür. Türkiye'de 2004 yılında 70.000 hektar alanda çeltik ekimi yapılırken, bu alan 2018 yılında 120.142 hektara çıkmıştır. Aynı şekilde, 2004'de 490.000 ton olan çeltik üretimi, 2018 yılında 940.000 tona yükselmiştir. Buna bağlı olarak verimlilikte 700 kg/da'dan 782 kg/da'a yükselerek 2004 yılına göre 82 kg/da artmıştır. Ülkemizde pirinç tüketimi de yıllar itibarıyla artış göstermiştir. 2000'li yılların başında yaklaşık 550 bin ton olan tüketim miktarımız, son yıllarda 700 bin tonun üzerine çıkmıştır. 2018 yılında iç tüketimin 564 bin tonu yerli üretim ile karşılanmıştır. Son yıllarda, toplam pirinç tüketimindeki artışta, ülkemizdeki mülteci ve turist sayısındaki artış da etkili olmuştur. Hesaplama, bu unsurlar dikkate alınmadığından, kişi başına pirinç tüketimimiz beklenenden biraz fazladır. 15-20 yıl önce yerli pirinç üretiminin iç tüketimi karşılama oranı %40 civarındayken, son yıllarda %80'e ulaşmıştır. Osmancık-97 gibi bir çeşidin ıslah edilip çiftçilerin hizmetine sunulması, çiftçilerin gelirlerini önemli ölçüde arttırmış ve ucuz maliyetli ithal pirinç ile rekabet etmelerini kolaylaştırmıştır.

Diğer Tahıllar

Ülkemizde yetiştirilen önemli tahıllardan buğday, arpa, mısır ve çeltik dışında yetiştirilen diğer tahıllar ise 2018 yılındaki ekim alanı büyüklüğüne göre sırasıyla çavdar, yulaf, kaplıca, darı, kuşyemi, tritikale ve sorgumdur. Bu tahıllar için ekim alanı son 15 yılda kuşyemi ve tritikalede artış göstermiş, kaplıcada aynı kalmış, diğerlerinde ise azalmıştır. Bu zaman diliminde toplam 41.660 hektar alanlık azalmaya rağmen özellikle sağlanan verim farklarına bakacak olursak sorgumda dekara 267 kg, çavdarda 100 kg, kaplıcada 75 kg ve yulafta 30 kg olmuş; bu da toplam üretimin 663.910 tondan 768.699 tona yükselmesini sağlamıştır. Ülkemizde 2002 yılında 129.000 ha olan yulaf ekim alanı 2018 yılında 105.825 ha düşmüştür. Ülkemizde Konya, Trakya, İzmir Tarımsal Araştırma Enstitülerinde yapılan ve devam eden yulaf ıslah çalışmaları sonucu dünya ile rekabet edebilecek tane verimi yüksek, kaliteli ve hastalıklara dayanıklı yeni çeşitler geliştirilmiştir. Bu çeşitlerin çiftçi nezdinde kabul görmesi, sertifikalı tohum kullanımının yulafta da yaygınlaşması ile ortalama 200 kg/da olan verim kapasitemizin 300 kg/da çıkarılması hedeflenmektedir. Ülkemiz topraklarında bulunan yerel çavdar popülasyonlarının yeniden toplanıp, değerlendirilmesini sağlamak ve bu materyallerin karakterizasyonunu yapmak, diğer kaynaklardan sağlanacak materyallerle çavdar genetik materyal havuzu oluşturmak öncelikli hedeflerimiz arasındadır. Sorgumda ise 2004 yılında 233 kg/da olan verim 500 kg/da a yükselmiş, 2018 yılında 2.743 ton sorgum tohumu 746 bin dolara ithal edilirken 222 bin dolara 620 ton ihraç edilmiştir. Ekim alanı 150 hektardan 6 hektara düşmüş olan sorgumda verimli ve daha yüksek kaliteli tohum elde edilmesi amacıyla tarımsal araştırma enstitülerimizde 2018 yılında ıslah çalışmalarına başlanmış ve ekim alanında artırılmasıyla ithalatımızı sıfırlayacağımız bitkilerden biri olduğu görülmektedir.

2019 yılında ekim alanların daralması, girdi maliyetleri, doğal afetler, buğday hastalıkları nedeniyle verim ve kalite düşüklüğü beklenmektedir. Tarımsal alanın tarım dışına çıkması ve çiftçinin alternatif ürünlere kayması bu durumun en önemli etkenlerini oluşturmaktadır. Dekara buğday verimi ise son 15 yılda 230 kilogramdan 280 kilografa kadar yükselmiştir fakat kuraklık durumunda bu verimin azalması olasılığı Türkiye için önemli bir risk faktörüdür. Bu nedenle buğday ekim alanlarının kritik sınır olan 7 milyon ha altına düşmemesi gerekmektedir. Bu azalmaya rağmen gerek yeni çeşitlerin ıslahı gerekse yetiştirme tekniklerindeki gelişmeler, ekim nöbeti ilkelerine uyulmasından kaynaklı olarak birim alan veriminin daha da arttırılması gereklidir. Çünkü geline nokta nüfus artışı, göçmen nüfus, artan turist sayısı, dışarıya yapılan yardımlar ve çevremizde yaşananlardan dolayı tüketim öngörülenin çok üzerinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle buğday ekim alanları sınır değerlerin (8 milyon ha) de altına düşmüş olup, düzensiz iklim koşullarında muhtemel üretim yetersizliği; ciddi ekonomik, sosyal, hatta ulusal güvenlik sorunlarına yol açabilecektir.

Tablo 24. Tahıllar (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Zengin biyolojik çeşitlilik ve agroekoloji, Girdi tedarikinde güçlü bir özel sektörün varlığı, Ülkemizde buğday, arpa, çeltik, tritikale, çavdar ve yulaf ıslahı üzerine çalışan araştırma enstitülerinin geliştirdiği çeşitlerin ülkemiz ihtiyacını karşılayacak düzeyde olması ve araştırmaların dünya standartlarında devam ediyor olması, Türkiye'de iç üretimin tüketimi karşılayacak düzeyde olması, Bölgesel konum ve lojistik avantajlar sağlaması, Belli ürünlerde dünyada ön sıralarda olunması, Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları sistemlerinin bitkisel üretimde giderek yaygınlaşması, Sanayinin talebine uygun bitkisel üretimin sağlanması, Yetmiş teknik elemanın varlığı, Sulanabilir arazilerde mısır bitkisinin münavebeye girmesi, Tahıllarda mekanizasyon probleminin olmaması Tahıl üretimine verilen tarımsal destekler, Silajlık mısır üretimlerinin ikinci ürün olarak ekilebiliyor olması ile mısır ekiminin cazip hale gelmesi, Mısır bitkisinden tane ve silaj için birim alandan alınan verimin diğer bitkilerden daha yüksek olması, Tane mısır için kurutma tesislerinin bulunması, üreticilerin ve mısırı kullanan sanayicilerin depolama işlemlerini kolaylaştırması, Yerli ve yabancı mısır çeşitlerinin ülkemizde adaptasyon kabiliyetinin yüksek olması, Hububat sektöründeki diğer paydaşların gereksinimlerini dikkate alarak arz-talep-fiyat dengesini sağlayacak kurumların varlığı ve hububat sektöründeki üretimin sürdürülebilirliği Ülkemizde faaliyet gösteren pirinç imalat fabrikalarımızın gerek kapasite gerek kullanılan teknoloji yönüyle güçlü olması, Çeltikte diğer tahıl ürünlerine nazaran belirli üretim alanları ve üretici sayısının daha az olmasından dolayı organizasyon ve planlamada kolaylık sağlaması, Un, makarna, bulgur, bisküvi, yem, nişasta, kanatlı ve yumurta sanayimizin gelişmiş olması, üretim ve ihracatımızın hemen hemen her yıl artış göstermesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Yüksek doğa kaynaklı risk oranı, Artan monokültür tarım yapma eğilimi, Tarımsal girdilerde dışa bağımlılık, Yüksek üretim maliyetleri, Maltlık arpa üretimimizin yeterli olmaması, Makarnalık buğday üretiminde yetersiz kalınması, Özel sektör araştırma kuruluşlarının daha çok sulu şartlara yönelik çeşit geliştirme, kuru tarıma yönelik çeşit geliştirme çalışmalarını yapmaması, Çeşit kavramının henüz çiftçiler tarafından tam anlamıyla benimsenememesi, Sertifikalı tohum üretiminin yetersizliği, Sertifikalı tohumluk üretim sistemindeki aksaklıklar, Üretimde ön bitki ve münavebe sisteminin usulüne uygun olarak yapılmaması, Özellikle nemli bölgelerde yaprak ve kök hastalıklarına yönelik mücadelede görülen aksaklıklar, Nadas yapılan bölgelerde, ilk toprak işleme zamanı ve tekniğinin bilinmemesinden dolayı verim kaybına sebep olması, Tohum, gübre ve ilacın çiftçiler tarafından gereğinden fazla kullanılması, Arazinin çok parçalı, işletmelerin küçük olması, Tarımsal üretimde planlama eksikliği, AR-GE'ye yeterince kaynak ayrılmaması, Araştırma sonuçlarının uygulamaya/ üreticilerimize yeterince aktarılamaması, Tarımsal verilerin kayıt altına alınmasındaki aksaklıklar, Teknoloji kullanımının yetersiz olması, Depolama ve pazarlama altyapısının yetersizliği, Tarımsal AR-GE çalışmalarında kamu, özel sektör ve üniversite iş birliğinin istenilen seviyeye çıkarılmamış olması, Mısır üretiminde kullanılan karık sulama, yağmurlama veya vahşi sulama yöntemleri suyun etkin kullanımını engellemesi, Mısır üretiminde kullanılan tohumluğun yaklaşık %90'ının yabancı sermayeli özel sektöre ait olması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Kaliteli yerli çeşitler ve jeopolitik konum avantajı ile yüksek ihracat potansiyeli,• Yetiştirilmiş iş gücü kaynağı,• İkinci ürün ekilişine fırsat tanıyan erkenci arpa çeşitlerinin devreye girmesi,• Arazi toplulaştırma faaliyetlerinin /çalışmalarının hız kazanmış olması,• Sınırlı kaynakların kullanımı ve artan gıda talebi nedeniyle bitkisel üretimin daha önemli hale gelmesi,• Tarımsal AR-GE çalışmalarında kamu, STK, özel sektör ve üniversite iş birliğinin gelişmesi,• Diğer sektörlerden tarım sektörüne sermaye girişinin artması,• Sulu tarım yapılan arazilerin artması,• Uluslararası örgütlerle iş birliği olanaklarının artması,• Yayım ve danışmanlık kuruluşlarında insan kaynağı ve teknoloji kullanımının yaygınlaşması,• Tüketici bilincinin gelişiyor olması,• Genç nüfusun varlığı,• Uygulanan ithalat gümrük vergilerinin mısırdaki yerli üreticiyi olumlu yönde etkilemesi,• Lisanslı depoculuk ve Ürün İhtisas Borsasının kurulması.	<ul style="list-style-type: none">• Türkiye'de iklim değişikliği,• İşçilik ve enerji maliyetlerindeki artış,• Bölgesel ve küresel siyasi riskler,• Kırsaldan kente göç,• Yurt dışından ülkemiz ekolojisine uygun olmayan çok sayıda çeşit getirilmesi,• Sulu ekolojik koşullar için tescil edilmiş çeşitlerin İç Anadolu ve Geçit Bölgelerinin kuru alanlarında da çiftçiye satılması ve bu alanlarda yaygınlaştırılmaya çalışılması,• Toprak kaynaklarının hızla kirlenmesi ve doğal kaynaklar üzerinde artan baskı,• Su kaynaklarının bilinçsiz kullanımı, kirlenmesi, yüzey akışı sularının kontrol edilememesi ve sulamaya açılan alanlarda yetersiz drenaj,• Bazı ürünlerde fiyat dalgalanmaları,• Maliyet artışları,• Tarım arazisinin terk edilmesi veya tarım dışı kullanımı,• Tarım nüfusundaki yaşlanma, genç nüfusun tarıma kazandırılmaması,• Üstünlüğümüz olan ürünlerde yeni ülkelerin devreye girmesi ve bundan kaynaklanacak rekabet ortamı,• Üretim kapasitemiz olan ürünlerde yapılan ithalatın üreticiyi üretimden uzaklaştırması,• Dünyadaki ekonomik ve siyasi krizler ve uluslararası ticari bloklaşmalar, ülkelerin uyguladıkları tarife dışı engeller.

Sorunlar:

- Buğday ve arpada ekim alanlarının azalması sonucu rekoltenin yeterli seviyeye gelmemesi,
- Tarımsal üretimde girdi maliyetlerinin yükselmesi,
- Serin iklim tahıllarına yapılan desteklerin yetersiz olması,
- Lisanslı depoculuğun arzu edilen seviyeye henüz ulaşmamış olması,

- Rekolte, hastalık ve dış etkenlerden meydana gelebilecek kalite ve verim düşüklüğü,
- Maltlık arpa üretiminin azalması,
- Değişen iklim koşullarına karşı bilimsel çalışmalarda eksiklik,
- Çeltik yetiştiriciliğinde bireysel tarım yapılması, üst birliğin olmaması,
- Türk Gıda Kodeksi Pirinç Tebliği'ne uyulmaması sebebiyle çeltik ve pirinç pazarlamasında karşılaşılan sorunlar,
- Uzun yıllar aynı araziye çeltik ekilmesi ve sertifikasız çeltik tohumu kullanılması sebepleri ile kırmızı çeltik yoğunluğunun artması,
- Çeltikte hasat sonrası, sap ve anız artıkları, tarlada çürüyüp yok olmadığı için sürüm ve toprak işlemede sorunlar ortaya çıkarması ve ekim sonrası toprağı kabartarak, genç bitkilerin toprağı tutunmasını engellemesi,
- Kontrolsüz tohumluk hareketi (taşınması),
- Üretim ve verim tahminlerinin sağlıklı yapılamaması,
- Son yıllarda insan beslenmesinde popüleritesi artan çavdar, yulaf ve tritikale üretiminin az olması,
- Çeltik üretimini düzenlemek amacıyla 1936 yılında çıkarılan 3039 sayılı Çeltik Ekim Kanunu'nun günümüz ihtiyaçlarına cevap vermemesi,
- Türkiye mısır üretiminin tüketimimizi karşılayamaması,
- Çeşit, tohumluk ve bitkisel üretim yetiştiriciliğinde yapılan hatalar,
- Hasatta yapılan hatalar,
- Anız artıklarının gerektiği şekilde değerlendirilememesi,
- Tahıllarda küçük işletme genişliği ile gerekli sermayenin sağlanamaması,
- Çeltikte üreticilerinin her geçen gün üretimden çekilerek yerlerine büyük firmaların (tedarikçi, toptancı) üretime girerek çeltik fiyat piyasasını bu firmaların belirlemesi.

Öneriler:

- 2004 yılında 9,3 milyon hektar olan buğday ekim alanları giderek azaldı. 2009 yılında 8,1 milyon hektar, 2012 yılında 7,5 milyon hektar, 2018 yılında ise yaklaşık 7,3 milyon hektar oldu. Verim değerleri ise yeni çeşitlerin ıslah edilmesi, yetiştirme tekniklerindeki gelişmeler, ekim nöbeti ilkelerinin uygulanması sonucunda artış gösterse de 2016 yılında 79 milyon kişi olan ülke nüfusu, 2017 yılında 80 milyon kişiye ulaştı; 2023 yılında ise 86 milyon kişiye ulaşması beklenmektedir. Dolayısıyla artan nüfusun beslenmesi için buğday ekim alanlarının acilen artırılması ve sertifikalı tohumluk kullanımının teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Buğdayın diğer ürünlere göre tercih edilebilmesi için bölge bazında destek, teşvik ve primler yeniden düzenlenmelidir.
- Tarımsal üretim ve verimliliği artırmaya yönelik araştırma faaliyetlerine önem verilmelidir.
- TAGEM'in elinde bulunan yüksek verimli ve kaliteli çeşitlerin tohumluklarının TİGEM tarafından öncelikli olarak çoğaltılarak maliyetine yakın bir bedelle üreticiye dağıtım faaliyetleri artırılarak devam etmelidir.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi başta olmak üzere kaliteli makarnalık buğday üretilen bölgelerde üretimin korunmasına ve geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Tahıllarda motorin, elektrik, gübre ve kimyasal ilaçlar gibi temel girdilerin fiyatlarını tahıl ithalatı yapılan: ABD, Mısır, Tayland, Hindistan, İtalya, Arjantin ve Uruguay gibi ülkelerin fiyatları ile karşılaştırdığımızda oldukça yüksektir. Bu da ülkemizde üretim maliyetini arttırmaktadır. Bunun sonucu ucuz maliyetli ithal tahıl ile rekabet zorlaşmaktadır. Yapılan bu hatalı uygulamalarda, üretim maliyetini arttırmaktadır. Tahıl üretimi, sertifikalı tohum kullanımı ve ürüne yapılan desteklerle desteklenmektedir. Destek miktarının arttırılması ülkemiz için stratejik olan tahılların da üretimi arttıracaktır. Çiftçilerimizin, gübre ve yabancı ot ilacı kullanımı gibi konularda, bilgi eksikliği bulunmaktadır. Etkin gübre ve yabancı ot ilacı uygulaması konularında, çiftçiler bilgilendirilmelidir.
- Sulu tarım alanlarında diğer tarım ürünlerinin kârlılık oranının yüksek olmasından dolayı buğday, artık kıraç alanların ürünü ya da münavebe ürünü olarak görülmektedir. Bunun için buğdaya yapılan destekler bölgesel olarak yeterli yağış altında, sulu/kurak farklılıkları dikkate alınarak arttırılmalıdır. Üretimde yağışa bağlı olarak görülen dalgalanmaları azaltmak için kuru tarımda uygulanması gereken yetiştirme tekniklerine önem verilmeli, sulama imkânlarını arttırmak için yatırımlar hızlandırılmalıdır. Tarımsal desteklerin çiftçilerin üretime başlamadan önce verilmesini sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir.
- NAD (Nadas Alanlarının Daraltılması) Projesi ile 8,2 milyon ha olan nadas alanları, 1982 yılından itibaren 1992'ye kadar tedrici olarak azaltılmış ve bugünkü seviyesine gelmiştir. Bu proje; yıllık yağışı 400 mm'nin üzerinde olan alanlarda bir alışkanlık sonucu uygulanan nadasın kaldırılmasını ve her sene ekim sistemine geçilmesini öngörmüştür. Proje Batı- Geçit, Kuzey-Geçit, Doğu-Geçit

illeri ile Güneydoğu illerinde uygulanmıştır. Bu bölgelerde nadas alanını azaltmak yerine, nadas uygulamaları olan ilkbahar ve yaz toprak işlemlerinin uygun zamanda, uygun derinlikte ve uygun aletlerle yapılmasını temin edecek eğitim çalışmalarına ağırlık verilerek, nadas etkinliğini arttıracak yeni teknikler araştırılmalıdır.

- Lisanslı depoculuk faaliyetlerinden birçok üretici haberdar değildir ya da yanlış bilgiye sahiptir. Sistemin geliştirilmesi için öncelikli olarak, desteklemelerin yanında sahada tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri etkin olarak yapılmalıdır.
- Her yıl verim, kalite, stres koşullarına direnç vb. özellikler bakımından bölgeler için çeşit tavsiye listeleri yayınlanmalı; listede yer alan çeşitlerin istenen özellikleri taşıdıkları sürece, diğerlerine göre daha yüksek fiyatla satılması sağlanmalıdır.
- Sulanabilir alanlarda özellikle mısır ekilişlerinin ardından arpaya yer verilmesi, yani ekim nöbetine arpa konulması çoraklaşmaya karşı iyi bir katkı sağlayacaktır.
- Yulaf üretiminin başta Orta Anadolu Bölgesi olmak üzere kuru tarım alanlarında ekim nöbetinde yaygınlaştırılması önemlidir. Kireç düzeyleri yüksek olan topraklar fosforu büyük oranda bağladıklarından, fosfor birikmesi oluşmaktadır. Toprakta fosforu çekip alabilen yulafın, üretime zarar veren bu birikmenin azaltılmasında katkısı olacaktır.
- Triticale, çavdara kıyasla özellikle kanatlı hayvanlar için daha kaliteli bir yem ham maddesi olduğundan buğday ve arpa yetiştiriciliğinin ekonomik olmadığı kuru tarım alanlarında yaygınlaştırılmalıdır.
- Triticale ve tarımı ülkemizde yeterince tanınmamaktadır. Ekim alanına bakıldığında tahıllara ait ekim alanlarının %0,3'ü tritikaleye aittir. Hala birçok çiftçi tritikaleyi tanımıyor, sahada görev yapan birçok teknik eleman da bu tür hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Bu nedenle demonstrasyon çalışmaları, tanıtım toplantıları vs. düzenlenmelidir.
- Elverişsiz alanların tarıma kazandırılması adına tritikale tarımına desteklerin artırılması gerekir. Kullanılmayan araziler değerlendirilebilirse ülkemiz tarımının gelişmesine de katkı sağlanacaktır.
- Kendi bir cins olmasına karşılık hala birçok yerde çavdar olarak tanınan ve serbest piyasada çavdar muamelesi gören tritikale, stres koşullarına direnç bakımından da çavdardan sonra en dayanıklı serin iklim tahılı olması nedeniyle bugüne kıyasla daha fazla ciddiye alınmalıdır.
- Araştırma Enstitüleri tarafından son yıllarda özellikle tahıllarda kuraklığa ve tuzluluğa dayanıklı çeşitlerin ıslah edilmesine yönelik projelerin desteklenmesine ağırlık verilmektedir. Uzun vadede kurağa daha dayanıklı genetik materyal ve çeşit geliştirilmesi amaçlanan bu çalışmalar daha da yaygınlaşmalıdır.
- Ülkemizdeki çeltik üreticileri birliği çok sayıda olmayıp resmi olarak sadece 6 adet bulunmaktadır. Bu birlikler, bir araya getirilerek, bir üst birlik oluşturulabilir.

- Pirinç Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlar:

- a. Farklı çeşitlere ait pirinç mahsullerinin karıştırılarak pazarlanması.

Düşük kaliteli veya tüketici tercihi olmayan pirinç mahsulleri, yüksek kaliteli veya tüketici tarafından tercih edilen pirinçler ile karıştırılarak pazarlanmaktadır. Bu şekilde, düşük kaliteli pirinçler daha yüksek fiyatla pazarlanmak istenmektedir.

- b. Düşük kaliteli veya tüketiciler tarafından tanınmayan, yurt içinde üretilen veya yurt dışından ithal edilen ve aynı vasıflara sahip pirinçler, piyasada tutulan veya tüketiciler tarafından tanınan pirinç çeşitlerinin isimleri (“Baldo”, “Osmancık” ve “Karacadağ” gibi) altında pazarlanmaktadır. Türk Gıda Kodeksi Pirinç Tebliği, eksiksiz bir şekilde uygulanır ve bu konudaki denetimler arttırılır ise bu sorun çözülebilir.

- Uzun yıllar aynı araziye çeltik ekilmesi ve sertifikasız çeltik tohumu kullanılması gibi nedenlerden dolayı, kırmızı çeltik yoğunluğu yıldan yıla artmaktadır. Bu da ürün verimi ve kalitesini düşürmektedir. Kırmızı çeltiği kontrol etmek üzere, son yıllarda, IMI çeşit veya Clerafield çeşit teknolojisi kullanılmaktadır. Ancak, çiftçilerimiz bu teknolojiyi kullanmada, hata yapmaktadırlar. Bu teknolojinin aynı tarlada veya bölgede uzun yıllar kullanılabilmesi için uygulamadan sonra tarlada hiçbir kırmızı çeltik bitkisi kalmaması gerekmektedir. Eğer kalır ise IMI grubu yabancı ot ilaçlarına dayanıklı çeşitlerden, yabancı tozlanma yolu ile kırmızı çeltik bitkilerine, dayanıklılık geni kaçmakta ve kırmızı çeltik bitkileri de IMI gurubu yabancı ot ilaçlarına dayanıklı hale gelmektedir. Bunun sonucu, o tarla veya bölgede IMI teknolojisi kullanılamamaktadır. Kırmızı çeltik yoğunluğunu azaltmanın tek çaresi, münavebe yapmaktır. Bunun yanında, ilk defa çeltik ekimi yapılacak sahalara, sertifikalı tohum ekerek çeltik üretimine başlanması ve daha sonraki yıllarda aynı şekilde devam edilmesi, en az 3-4 yıl kırmızı çeltik sorununun ortaya çıkmasını önleyecektir.

- Ülkemizde 15-20 yıl önce çeltik hasadı elle yapılmakta; bunun için önce orak ile biçilen demetler 3-4 gün tarlada kurutmaya bırakılmakta, kuruma işleminden sonra, demetler harman yerine veya tarlanın bir kenarına taşınarak, orada batöz veya biçerdöver ile harman edilmekteydi. Daha sonra, ortaya çıkan sap veya saman yakılarak yok edilmekte, bu durumda, anız konusunda herhangi bir sorun yaşanmamaktaydı. Hasat-harman işleminin biçerdöver ile yapılmaya başlanmasından sonra, anız sorunu ortaya çıkmıştır. Biçerdöver ile hasatta ürün, toprak seviyesinden 15-20 cm yükseklikten biçilmektedir. Bunun sonucu, biçerdöver tarlada önemli bir miktarda, sap bırakılmaktadır. Hasat sonrası, sap ve anız artıkları, tarlada çürüyüp yok olamadan kalmaktadır. Bu da sürüm ve toprak işlemede sorunlar ortaya çıkarmakta veya ekim sonrası toprağı kabartarak, genç bitkilerin toprağı tutunmasında sıkıntılar yaratmaktadır. Anızın yok edilmesinin en kolay yolu, biçerdöverlerin arkasına takılan, sap kıyıcıları ile sapı ince, kepek halinde kıyıp tarla yüzeyine yaymaktır. Bu ekipmanın biçerdöverlere takılması ve çalıştırılması, çiftçilerimize bir miktar ek masraf getirmektedir. Eğer, anızı yakmadan sap kıyıcıları ile yok eden çiftçilere dekar başına bir miktar destek verilirse, bu sistemin kullanılması yaygınlaşabilir. Bu da anız veya sap sorununun çözümünü kolaylaştıracaktır.

- Ülkemizde çeltik tarımında, tohumluk üretimi ve dağıtımı konusunda herhangi bir sorun yaşanmamaktadır. Üretimde kullanılan tohumluğun tamamı yerli üretimden karşılanmaktadır. Ancak, çiftçilerin sertifikalı tohumluk kullanımı istenen seviyede değildir. Üretilen sertifikalı

tohumluğun önemli bir kısmı üretici firmaların elinde kalmaktadır. Bakanlığımız, sertifikalı tohumluk kullanan çiftçilere dekar başına 8 TL destek vermektedir. Ancak, çiftçilerimizin çoğu bu destek konusunda bilgi sahibi değildir. Son yıllarda, tohumluk kullanımında, yaşanan bir sıkıntı, yurt dışından, başta İtalya olmak üzere, Bulgaristan üzerinden, ülkemizde tecilli olmayan veya adaptasyon denemesi yapılmayan çeşitlerin (CL 31, CL 33, Onice ve Linche gibi) mahsulleri, ülkemize getirilerek tohumluk olarak kullanılmaktadır. Bu mahsuller hiç temizleme ve eleme işlemine tabi tutulmadan, tohumluk olarak kullanılmaktadır. Bunun sonucunda, ülkemizde olmayan bazı yabancı otların tohumları ile zararlılar ülkemize bu yolla gelebilmektedir. Ayrıca, getirilen çeşitlerin, genelde kaliteleri düşüktür, bu da ülkemiz pazarlarında, pirinç kalitesini düşürmektedir

- Sertifikalı tohumluk kullanımının faydaları, çiftçilere iyi anlatılmalı ve bu konuda yayım yapılmalıdır. Ayrıca, yurt dışından, ithal edilen mahsullerin, tohumluk olarak kullanılmasını önlemek için gerekli denetim önlemleri alınmalıdır.
- Üretim ve verim tahminlerinin sağlıklı yapılabilmesi için Tarımsal Coğrafi Bilgi Sisteminin etkin bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır. Fiili olarak üretim yapılan ancak ÇKS’de kayıtlı olmayan arazilerin sistemde kayıt altına alınması gerekmektedir. Meteorolojik veriler ve diğer gözlem yöntemleri kullanılarak verim ve rekolte değerlendirmeleri güncel tutularak olası olumsuzluğa karşı tedbir alınmalıdır.
- Diğer tarım ürünlerinin yetiştirilemediği marjinal alanlarda çavdar ya da tritikale üretimi teşvik edilmelidir. Yulafta, sanayicinin ihtiyacı olan ürünün karşılanması için sözleşmeli üretim modeli yaygınlaştırılmalıdır.
- Ülkemizde çeltik ekimleri 1936 yılında yürürlüğe giren “3039 sayılı Çeltik Ekimi Kanunu” ile düzenlenmiştir. Kanun’da bugüne kadar vergi, resim ve harçlara ilişkin sadece parasal değerleri içeren bazı maddeler güncellenmiş, bunun dışındaki diğer tüm hususlar hiç değişmeden günümüze kadar gelmiştir. Mevcut Kanun’un su planlaması, su dağıtımı ve drenaj konularındaki uygulamalarının günümüzdeki uygulamalarla farklılık göstermesi; bunun yanında adları hala Kanun’da geçen Sıhhat ve İçtimai Muavenet Müdürü, Ziraat Müdürü, Nafia gibi kurum ve kuruluşların günümüzde kaldırılmış olması, yazım dilinin çok eski kalması yanında tarımda yaşanan teknolojik değişimler ve AB kriterleri gibi hususlar dikkate alındığında gerek üreticilerimizin gerekse sektörün ihtiyaçlarına cevap verebilecek durumda olmadığı görülmektedir. Yapılacak yeni düzenleme ile çeltik üretimi yapılacak bölgelerin tespit edilmesi, ürün kalitesinin iyileştirilmesi, ulusal ve uluslararası pazarlama gücünü artırıcı tedbirlerin alınması sağlanmalı; çeltik komisyonlarında üreticiyi temsil eden ziraat odaları ve üretici birlikleri, sektörü temsil eden sanayi ve ticaret odaları ile çeltik tarımında esas olan su ve suyun kontrolünü yapan sulama birliği ve kooperatif temsilcilerinin komisyon üyesi olarak görev almaları sağlanarak tüm kesimlerin bulunduğu güçlü bir yapı oluşturulmalıdır.

- Mısır tüketimi ikame ürünlerin fiyatına bağlı olarak 7,5-8 milyon ton aralığında değişiklik göstermekte olup, bu rakam son 10 yılda %85 artmıştır. Ülkemiz açısından mısır tarımının önemi her geçen gün artmaktadır. Mısır üretiminde yoğun üretim yapan bölgelerimizde bölgeye uygun hibrit tohum kullanımının bilinçlendirilmesi ve üretim tekniklerinin geliştirilmesi yanında sulanabilir tarım alanlarının artırılması için gerekli önlemler alınarak üretime uygun olan havzalarda mısır üretiminin gelecek projeksiyonunun yapılması önem arz etmektedir. Yerli hibrit verimli ve kaliteli mısır çeşitlerinin sayısının kısa süre içinde artırılması önem arz etmektedir. Yerli çeşitlerin kullanılan tohumluk içindeki oranının artırılması için AR-GE'ye yapılan yatırımın artırılması gerekir. Yerli mısır çeşitlerinin çok sayıda yerli sermayeli özel sektör tohumculuk şirketi tarafından büyük miktarlarda daha ucuz ve daha kaliteli üretilmesi gerekmektedir. Bunun için:
- Tarım Kredi Kooperatifleri, Pancar Kooperatiflerinin satış ofislerinde yerli sermayeli özel sektörün geliştirdiği çeşitlerin tohumluk satışlarına öncelik verilmelidir.
- Piyasadaki çeşitlerle rekabet edebilecek verimli kaliteli çeşitlerin sürekli geliştirilerek, birçok sanayi ürününde olduğu gibi yüzde 51 yerlilik şartı aranabilir.
- Yerli hibrit mısır çeşitlerini eken çiftçilere desteklemelerde farklılık yapılabilir.
- Yerli sermayeli özel sektörün tohum üretim ve işleme gibi faaliyetlerine farklı destekler verilebilir.
- Yerli sermayeli özel sektörün istihdam ettiği personel için sigorta desteği yapılabilir.
- Üretiminde yerli hibrit mısır ürününü satın alıp kullanan yem ve nişasta sanayine destek verilebilir (vergi indirimi vb).
- Yerli sermayeli özel sektörün tohum ihracatına gümrük vergileri sıfırlanabilir.
- Kamu spotu ile yerli çeşitlerin geliştirildiği halka benimsetilebilir.
- Çeşitli sosyal medya kanalları ile yerli çeşitlerin kullanımı ile farkındalık oluşturulabilir.
- Son 30 yılda 2 milyon hektar alan yerleşim, yol vb. amaçlar için kullanılmıştır. İşlenen tarım alanlarımız tarım dışı amaçlar için kullanıma açılmamalıdır.
- İşlemeli tarıma uygun olmayan alanlarımızı, işlemekten vazgeçip, işlemeli tarım yapılan alanlarımızın toprak yapımızı bozmayacak standartlara kavuşturulması ve işlemli tarıma uygun olmayan alanlarımızı, uygun olan doğal ortamlarına (çayır mera ve orman alanlarına) terk etmemiz gereklidir.
- Taban su seviyesi ve üretilecek tahıl grubu dengesi iyi kurulmalı, hem ekonomik açıdan ve hem de su kaynaklarımızı korumak açısından dikkatli olunmalıdır.

- Tahıl alanlarımızda oluşan organik madde azlığının giderilmesi için ülke geneli stratejiler (münavebe, anız yakmama, gereksiz kimyevi gübre kullanılmaması vb.) geliştirilmelidir.
- Hasatta, harmanda, depolamada, muhafazada ve tüketime sunuluncaya kadarki süreçte ortaya çıkan kayıplar azaltılmalıdır.
- Günümüz teknolojisine uygun arazi toplulaştırmasına gidilerek emek ve girdi israfının azaltılması sağlanmalıdır.
- Tahıl yetiştirilen alanlarda derin ve devirerek toprak işlemekten vazgeçilmeli, doğrudan anıza veya en az (minimum) toprak işleyerek anıza ekim miktarı artırılmalıdır.
- Bir an önce tescilli çeşitlerin tavsiye listelerinin hazırlanıp, çiftçinin tarla bazında ekeceği çeşitler hakkında bilgilendirilmesi, ekeceği tohumluğa zamanında, ucuz fiyatla ve kolayca ulaşması sağlanmalıdır.
- Tohum yatağı hazırlama, ekim ve gübreleme konularında çiftçiler bilgilendirilmeli ve birim alanda istenen sıklıkta homojen bitki çıkışını sağlayabilmesi için gerekli yardımda bulunulmalıdır. Gerektiğinde ekim ve gübreleme aletlerinin temininde ve tarladaki uygulamalarında aletlerin ayarlarının yapılmasında yardımcı olunacak mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Hasatta yapılan kayıpların azaltılması için gerekli eğitim, bilgilendirme ve teknik destekler yerinde ve zamanında yapılmalıdır. Biçerdöver ayarlarının çok iyi yapılması sağlanmalı ve zamansız hasattan kaçınılmalıdır.
- Anız artıklarının tarlada bırakılması ve işlenmesine yönelik gerek eğitim ve mekanizasyon desteği ve gerekse yakılmasına yönelik zararları ile ilgili bilgilendirmeler ve yaptırımlar yapılmalıdır.
- Çeltik tarımında kullanılan işletmelerin çoğu küçük boyuttadır. Günümüzde çeltik tarımında kullanılan makine ve ekipman parkının oluşturulmasında çok yüksek bir yatırım maliyetine ihtiyaç duyulmaktadır. Ancak, küçük işletmelerde, bu sermaye birikimi ve makineleşme sağlanamamaktadır. Bu durumda: Lazer kontrollü tesviye aleti ve biçerdöver gibi ekipmanların temin edilmesinde birlikte hareket edilmeli, bunun için kooperatifler devreye sokulabilir. Söz konusu bu alet ve ekipmanların satın alınmasında, devlet desteği arttırılmalıdır.
- Arazi toplulaştırılması ile işletme genişlikleri arttırılmalıdır.

1.2.2. Yemelik Tane Baklagiller

Yemelik tane baklagiller, istihdama olan katkıları, ihracat potansiyelleri, nadas alanlarının azaltılmasında etkili olmaları, besin değeri yönünden zengin olmaları nedeniyle üretim ve tüketimde önemli bir ürün grubudur. Yemelik Tane Baklagiller besin değeri açısından bitkisel protein kaynağıdır ve günümüz diyet programları için kıymetli gıdalardır. Bunun yanında, havanın serbest azotunu toprağa bağlayarak toprak verimliliğini artırmaları nedeniyle tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve çevre koruma açısından da önemlidirler. Ülkemiz nohut ve mercimeğin gen merkezlerinden biridir. Türkiye, dünyada ana baklagil üreticisi ve ihracatçısıdır. Türkiye’de baklagiller ürün grubuna bakla, bezelye, börülce, fasulye, nohut mercimek gibi çeşitli türler girmekle beraber, ağırlıklı olarak dünyada nohut, mercimek ve kuru fasulye yetiştirilmektedir.

Türkiye baklagillerin gen merkezidir ve ekolojik şartları baklagil üretimine uygundur. Bu nedenle Türkiye’de geleneksel tarım ürünlerinden biri olan baklagiller, tarla bitkileri ekim alanları içerisinde tahıllardan sonra ikinci sırada gelmektedir. 2017 yılı itibarıyla 7.9 milyon dekar alanda 1,16 milyon ton üretim gerçekleştirilmiştir. Üretim miktarlarına bakıldığında nohut, fasulye ve mercimek toplam baklagil üretiminin %97’sini oluşturmaktadır. Nohut 470 bin ton, kırmızı mercimek 400 bin ton, kuru fasulye 239 bin tondur. 2017 yılında baklagil üretiminin %20,6’ını kuru fasulye oluşturmaktadır.

TÜİK verilerine göre: 2018 yılında baklagil üretiminin %51,4’ünü nohut, %25,3’ünü kırmızı mercimek, %17,9’unu kuru fasulye, %3,5’ini yeşil mercimek, %1’ini bakla, %0,2’sini bezelye ve %0,1’ini börülce oluşturmaktadır. 2004 yılında baklagil ekim alanı 1.226.350 hektardan 2018 yılında 887.922 hektara düşmüştür.

Baklagillerin ülkemizdeki mevcut durumuna ürün bazında sırasıyla bakacak olursak:

Nohut

Nohut, yemelik tane baklagiller içerisinde kurağa en dayanıklı bitki olduğundan, kurak ve yarı kurak alanlarda ekim nöbetine girerek nadas alanlarının daraltılmasında önemli rol oynamaktadır. Türkiye’de nohut ekim alanları 2004 yılından 2017 yılına kadar azalmış fakat 2018 yılında bir önceki yıla göre %30 artış olmuştur. 2004 yılında dekara 102 kg olan nohut verimi 2018 yılında dekara 122 kg olmuştur. Nohut üretim miktarı 2004 ten 2017 yılına kadar azalmıştır. 2018 yılında ekiliş alanındaki artışla birlikte üretim miktarı da 470 bin tondan 630 bin tona yükselmiştir. Dünya nohut üretimi 2016 yılında 12 milyon tona ulaşmıştır. Dünya nohut üretiminde Hindistan, Avustralya ve Myanmar en büyük paya sahip ülkelerdir. 2016 yılı itibarıyla nohut üretiminin %64’ü Hindistan, %7’si Avustralya ve %4’ü Myanmar olmak üzere üretimin %75’i bu ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Türkiye ise 455.000 ton ile 5. sırada yer almıştır. Türkiye 2012 yılından itibaren net bir şekilde nohut ithalatçısı bir ülke olmuştur. 2003-2017 yılları arasında 328 bin ton nohut ithalatına 412 milyon dolar ödeme yapılmıştır. 2018 yılının ocak-mayıs döneminde ise 117 milyon dolarlık nohut ithalatı yapıldı. Türkiye 2018/19 sezonundan itibaren nohutta net ihracatçıdır. 2018 yılı hasadından 2019 yılı Haziran ayına kadar toplam 153.000 ton nohut ihracatı, 6.000 ton nohut ithalatı yapılmıştır. 2019 yılı hasadında da üretim en az bir önceki yıl seviyesinde olup ihracatımızın daha da artması beklenmektedir.

Mercimek

Dünya mercimek üretimi 2016 yılı itibarıyla 6,3 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dünya mercimek üretiminde Kanada, Hindistan ve Türkiye en büyük paya sahip ülkelerdir. 2016 yılı itibarıyla mercimek üretiminin %51'i Kanada, %16'sı Hindistan ve %5'i Türkiye olmak üzere toplam üretimin %72'si bu ülkeler tarafından gerçekleştirilmiştir. Dünyada 2017 yılında yaklaşık 3,5 milyon ton mercimek ihracatı gerçekleştirilmiştir. Bu ihracatın %46'sını karşılayan Kanada, 1,6 milyon ton mercimek ihracatı ile lider konumdadır. Dünya mercimek ihracatının %7'sini karşılayan Türkiye, 264 bin ton ihracat ile 4. sırada yer almaktadır. Ülkelerin yıllar itibarıyla ihracat miktarları incelendiğinde en büyük artışın Avustralya'da olduğu görülmektedir. Türkiye'deki mercimek ihracatı 2005 yılına göre 2017 yılında 2 katına, Avustralya ihracat miktarı ise 8 katına ulaşmıştır. Türkiye mercimek üretimi yıllara göre farklılıklar göstermektedir. 2017 yılında 2.693 bin dekada 400 bin ton kırmızı mercimek, 232 bin dekada 30 bin ton yeşil mercimek üretimi gerçekleşmiştir. 2017 yılında yapılan 371 bin ton mercimek ithalatının 217.000 tonu Kanada'dan, geri kalan miktarlar ise Kazakistan, Avustralya, Rusya Federasyonu ve diğer ülkelerden yapılmıştır.

Kırmızı mercimekte ekim alanlarındaki azalmanın en önemli nedeni Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde sulama imkânlarının artması ile daha fazla gelir getiren ürünlerin tercih edilmesidir. Pazarlama imkânlarının artırılması ve maliyeti düşürücü önlemlerin alınması durumunda ekim alanlarında artış sağlanabilecektir.

Kuru Fasulye

Kuru fasulye Türkiye'de üretilen baklagiller içinde nohut ve mercimekten sonra üçüncü sırada yer almaktadır. Fasulye, dünyada bütün önemli karasal alanlarda yoğun olarak yetiştirildiği için temel bir bitkidir. Dünyada 520 kuzey enleminden 320 güney enlemine kadar geniş bir adaptasyon alanına sahip olan fasulye bitkisi, Amerika ve Avrupa'da deniz seviyesine yakın alanlarda, Güney Amerika'da ise 3.000 m'den daha yüksek alanlarda üretimi yapılmaktadır. Türkiye'de toplam yemeklik tane baklagil üretiminden %20 pay alan kuru fasulye, ülkemizin hemen her bölgesinde yetiştirilmekte olup; Konya, Karaman, Niğde, Erzincan, Balıkesir, Nevşehir, Kahramanmaraş ve Aksaray illerimiz önemli üretici iller arasındadır. Genel olarak kuru fasulye Orta Anadolu ve geçit bölgelerinde, yetişmektedir. Milli Çeşit Listesi'nde kayıtlı 34 adet kuru fasulye çeşidimiz bulunmaktadır.

Kuru fasulyede fiyatların belirsizliği, istikrarsızlığı, aşırı dalgalanmalar, üretim maliyetinin yüksek olması üretim kararlarını kısıtlayıcı faktörlerdir. Üretici talepleri de dikkate alınarak kuru fasulye ve diğer baklagillerde taban ve tavan fiyat uygulaması önem arz etmektedir.

Bezelye

Bezelye tanelerinde %20-25 ham protein içerir. Bezelye taneleri aminoasitler özellikle lizin bakımından zengindir. Bezelye(kuru) yüksek besleyici özelliğe sahip iyi bir hayvan yemidir. Avrupa'da özellikle domuz çiftliklerinde kullanılmaktadır. Avrupa önemli bir yemlik bezelye pazarıdır.

İki önemli bezelye şekli vardır. Yuvarlak bezelyeler insan gıdası ve yem olarak kullanılırken, kırışık tohumlular konserve ve dondurulmuş gıda sanayinde tercih edilmektedir. Ülkemizde daha çok sofralık taze bezelye üretimi yapılmaktadır. Bezelye tarımı ülkemizde Marmara-Trakya, Ege, Akdeniz ve Karadeniz Bölgelerinde yapılmaktadır. Üretim miktarı bakımından Bursa, Bilecik, Çanakkale ve Antalya illeri ön plana çıkmaktadır. Kuru bezelye tarımı için Çukurova Bölgesi ekolojik koşulları uygundur. Yemeklik tane baklagiller ana başlığı altında her ürün için üretici talepleri de dikkate alınarak farklı strateji ve politikalar geliştirilmelidir.

1980 yılından itibaren yaşanan hızlı göçler baklagil üretimini önemli ölçüde etkilemiştir. İş gücü ihtiyacı yüksek ürünler olmaları ve daha önceden aile iş gücüne dayalı üretim yapılmasından dolayı, ailedeki birey sayısı azaldıkça daha fazla yabancı iş gücüne ihtiyaç duyulmuştur. İşçi fiyatlarının yüksek olması ve işçi temin edilememesi birçok üreticinin üretimden vazgeçmesine sebep olmuştur. Yeşil mercimekte iş gücü ihtiyacı en önemli problemdir. Yabancı ot mücadelesi ve hasadın elle yapılması üretim maliyetini yükseltmektedir. Makineli hasada uygun çeşitler geliştirilmeli, geliştirilen bu çeşitlerin yetiştirilmesi, hastalık, zararlı ve yabancı otlara karşı mücadelesi konusunda demonstrasyonlar ile üreticiler bilgilendirilmelidir.

Bakla

Türkiye’de yemeklik tane bakla üretimi 6 bin tondur. Ülkemizde bakla tarımı Ege Bölgesi’nde yoğunlaşmıştır. Muğla, Balıkesir ve Çanakkale illeri kuru bakla tarımında ön plana çıkmaktadır. Ege Bölgesi’nde işletmelerin kendi yemeklik ihtiyacı amacıyla küçük çaplı üretimler yaygın olup bu üretimler istatistiki verilere yansımamaktadır. Türkiye bakla(kuru) dış alımı 2.904 tondur. Bu dış alım karşılığında 2 milyon dolar dışarıya döviz ödenmiştir. Türkiye en fazla Mısır, Lübnan ve Avustralya ülkelerinden bakla satın almaktadır. Türkiye’nin alım yapmış olduğu bu baklaların bir kısmı işlenmek suretiyle özellikle AB ülkelerine pazarlanmaktadır. Dış alım yapılması nedenlerinin başında üretim yetersizliği ile birlikte yurt içinde kaliteli ürün temin edilememesi gelmektedir.

Türkiye bakla (kuru) dış satımı 714 tondur. Türkiye Irak, İspanya ve Almanya başta olmak üzere Avrupa, Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerine bakla ihraç etmektedir.

Tablo 25. Yemelik tane baklagiller (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Geliştirilen yerli çeşitlerin üretimi karşılayabilecek kalite ve verim kapasitesine sahip olması, Türkiye'nin dünyada ana baklagil üreticisi ve ihracatçısı olması, Ülkemizdeki baklagil üretim kültürünün çok eski yıllara dayanması, Ülkemizin sahip olduğu ekoloji nedeniyle hemen her bölgede yetiştirilebilmesi, Köklerindeki Rhizobium bakterileri ile havanın serbest azotunu yaşadıkları ortama bağlayarak ekildikleri toprakların verimliliğini arttırmaları, Farklı bölgelerde farklı iklim koşullarında üretimin yapılabilmesi, Yemelik tane baklagillerin taze, kuru ve işlenmiş olarak tüketilebilmeleri, Türk mutfağının ve özellikle dar gelirli ailelerin protein kaynağı olmaları, Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde yetiştirilebilmeleri, Nadas alanlarının azaltılmasında etkili olması, Potansiyel olarak ikinci ürün olarak ekilebilmesi, TMO'nun, alım fiyatları açıklamak suretiyle alım garantisi vermesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Nohut, mercimek ve fasulyede sertifikalı tohumluk kullanılmaması nedeniyle kaliteli tarımsal üretimin yapılamaması, Bakla, bezelye ve börülcede üretimin küçük alanlarda yapılması, Baklagiller işleme sanayinin yeterince gelişmemiş olması, Pazarlama sorunlarının bulunması, Baklagillerin hasadında mekanizasyon problemleri, Bezelyede hasadın elle yapılması nedeniyle maliyetin artması Bezelye tüketimi insan gıdası ve hayvan yemi olarak kullanılmasının yok denecek kadar az olması, Çiftçi örgütlenmelerinin zayıf olması, Kuru fasulye üretiminde girdi (mazot, gübre, ilaç, tohum) fiyatları yüksek olması, Kuru fasulyede makine kullanımının kısıtlı, işçiliğin oldukça zahmetli olması, Üretimin küçük alanlarda yapılması, Depolama imkânları ve muhafazasının diğer tarım ürünlerine nazaran daha zor olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Ülkemizin nohut ve mercimeğin önemli gen merkezlerinden biri olması nedeniyle hastalık ve zararlılara dayanıklılık ıslahı çalışmalarında gen kaynağı olarak kullanılacak genotiplere sahip olmamız, Doğada halen yabancı nohut ve mercimek bitkilerine rastlanması, Uzun yıllar ülkemizde baklagil tarımı yapılması nedeniyle üreticilerimizin bilgi birikiminin ve alternatiflerinin fazla olması, Araştırma enstitülerinde yapılan baklagil çalışmaları neticesinde nohut, mercimek ve fasulyede 30'un üzerinde tescilli çeşit bulunması ülkemize diğer ülkeler karşısında rekabet avantajı sağlaması, Ekim alanı yaygın olan bitkilerde (buğday, mısır vb.) kâr marjının azalması, Bakla tarımı yapılan alanlarda büyükbaş ve kümes hayvancılığının gelişimine bağlı olarak yem ihtiyacının artması, yemlik bakla kullanımının yaygınlaşması, İhracat potansiyelinin yüksek olması, İthalatçı konumundaki yakın çevremizdeki ülkelerde nüfus artışına bağlı olarak bakla talebinin artma eğiliminde olması, Nohutta makineli tarıma uygun yeni çeşitlerin ıslah edilmesi, Yemelik Tane Baklagiller besin değeri açısından bitkisel protein kaynağı olması, Son yıllarda diyet programları için kıymetli gıdalar olması, Nohut ve mercimek yetiştiriciliği ekim nöbetine girmesi, Konserve, sos, dondurulmuş gıda vb. değişik tüketim alışkanlıklarında sürekliliği sağlaması. 	<ul style="list-style-type: none"> Baklagillerden özellikle nohutta yağışlı ve ılıman geçen yıllarda özellikle çiçeklenme döneminde antraknoz hastalığının kısıtlayıcı bir faktör olması, Baklagillerin depolanmasında böcek zararı (brucus) olması, Pazar standardını karşılayacak yeterli ve kaliteli bezelye üretiminin yapılamaması, Gümrük vergilerinin kaldırılması sonucunda yerli üretimin düşmesi, çiftçilerin zarar etmesi, Baklagil ithalatında gümrük vergi oranlarının mısır ve buğdayda olduğu gibi yükseltilerek yerli üretimin koruma altına alınması, Sağlıklı politikalar oluşturabilmek için doğru bilgi sağlayacak yeni bir veri üretim sisteminin bulunmaması, Dış pazar ihtiyacını karşılayacak kaliteli ürün ihtiyacının iç piyasadan sürekli karşılanamaması, Küçük alanlarda geleneksel üretim yöntemlerinin kullanılması nedeniyle yaşanan verim düşüklüğü ve kârlı bir yetiştiriciliğin yapılamaması, Alıcı ülkelerin dış ticaret politikalarının ülkemiz aleyhine değişmesi, Büyük alanlarda üretim yapılan ihracatçı ülkelerle (Avustralya, ABD) rekabette zorluklar olması.

Sorunlar:

- Nohut üretiminde sertifikalı tohum kullanım oranının düşük olması,
- Yabancı otla mücadele edilememesi,
- Tohum fiyatlarının yüksek olması,
- Ürünün istenilen fiyattan satılamaması ve satış fiyatlarındaki aşırı dalgalanmaların üreticiye büyük problemler çıkarması ile üreticilerin bu fiyat dalgalanmalarından korunamaması.
- Baklagil piyasasında örgütlenmiş bir yapı olmaması,
- Üreticilerin mercimek fiyat oluşum aşamasına herhangi bir müdahalede bulunamaması,
- Baklagil üreticileri de üretim kararını o yıl oluşan piyasa fiyatlarına göre verdiği için üretimde bir kısır döngü yaşanması,
- Yurt dışı fiyatların yurt içi fiyatlardan düşük seviyelerde gerçekleşmesiyle ithalatın cazip hale gelmesi,
- Üreticilerin daha kârlı olan ürünleri yetiştirmeye yönelmesi.

Öneriler:

- Sertifikalı nohut yemeklik tane baklagil tohumlarının üretimi artırılmalıdır.
- Uygun yetiştirme tekniklerinin bilinirliği ve kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Kurak alanlarda nohut ve mercimeğin ekim nöbetine girmesi teşvik edilmelidir.
- Nadas alanlarında baklagil üretime destek verilmelidir.
- Etkin bir örgütlenme yapısı oluşturulması için çalışmalar yapılmalıdır.
- Tarımsal sigorta uygulaması yaygınlaştırılmalı, baklagillerde hastalık ve zararlılar sigorta kapsamına alınmalıdır.
- Mekanizasyon kullanımı desteklenmelidir.
- Ülkemizde baklagil üretiminin artırılması için; sertifikalı tohumluk kullanımı yaygınlaştırılmalı ve desteği artarak devam etmelidir.
- Hasat dönemlerinde baklagil ithalatına izin verilmemelidir.
- Baklagil yetiştiriciliğinde yabancı ot sorunu giderilmelidir.
- Üretici birlikleri düzen sağlayıcı olarak kurulmalıdır.
- Bakliyat ürünlerine verilen desteğin arz fazlası veya arz açığı olan bakliyat ürünleri dikkate alınarak ürün bazında ayrı ayrı düzenlenmesi gerekmektedir.

1.2.3. Yağ Bitkileri

Yağlı tohumlu bitkiler, içerdikleri yağ, protein, karbonhidrat, mineral maddeler ve vitaminler nedeniyle insan ve hayvan beslenmesinde önemli bir yere sahiptir. Bu bitkilerden elde edilen yağlar, gıda maddesi olarak insan beslenmesinde, ham madde olarak sanayide ve yakıt olarak biyodizel üretiminde kullanılmaktadır. Bugün sanayide işlenerek tohumlarından yağ elde edilen bitkilerin başında, ayçiçeği, soya, çığıt, kolza, yer fıstığı, aspir, susam, keten, kenevir, haşhaş, jojoba, zeytin, hurma ve hindistan cevizi gelmektedir.

2018 yılı yağlı tohumlu bitkilerin ekim alanı 9 milyon dekar ve üretim miktarı yaklaşık 4 milyon tondur. 2010 yılından 2018 yılına kadar yağlı tohumlu bitkilerin ekim alanlarında %17, üretim miktarında %35'lik bir artış olmuştur. Ülkemizde yağlı tohumlu bitkilerin üretiminde ayçiçeği ekim alanı ve üretim miktarı bakımından ilk sırada yer almaktadır. Ayçiçeğinden sonra sırasıyla çığıt ve yer fıstığı gelmektedir. Toplam yağlı tohumlu bitkilerin ekim alanının %82'sini ve üretimin %49'unu ayçiçeği oluşturmaktadır. Tohumunda bulunan yağ oranının %22-50, birim alandan elde edilen yağ miktarının ve yağ kalitesinin yüksek olması ayçiçeği yağının üretim talebini artırmaktadır. Bitkisel yağ üretimimizin %69'u, toplam sıvı yağ tüketimimizin yaklaşık %84'ü, toplam yağ kullanımının ise %32'si ayçiçeğinden karşılanmaktadır. 2002-2018 yılları arasında yağlı tohumlu bitkilerin üretim miktarında %133,3 lük bir artış meydana gelmiştir.

Dünyada giderek artan nüfusa paralel olarak gıda maddeleri tüketimi, dolayısıyla bitkisel yağ tüketimi artmaktadır. Ülkemizde yılda 1,5 milyon ton yağ tüketilmekle beraber tüketilen bu yağın %85'ini ayçiçek yağı oluşturmaktadır.

Ülkemiz yağlı tohum, bitkisel yağ ihrac ve ithal eden bir ülke olup, net ithalatçı konumundadır. İthalatımız her geçen yıl artmakta olup, 2003 yılında rekor bir artışla yağ ve yağlı tohum ithalatımız yaklaşık 937 milyon dolar olmuştur. Bu rakam 2003 yılındaki tarım ürünleri ithalatımızın %18'ini oluşturmaktadır. Bunun yaklaşık 425 milyon dolarını yağlı tohum ithalatı oluşturmuştur. Bu yılda 1,4 milyon ton yağlı tohum ithal edilmiştir. Türkiye aynı zamanda özellikle işlenmiş bitkisel yağ ihrac eden bir ülke olup, 2003 yılında yağ ve yağlı tohum ihracatımız yaklaşık 303 milyon dolara yükselmiştir. Bununla birlikte yağ ve yağlı tohumlarda dış ticaret açığımız 2003 yılında 634 milyon dolar gibi oldukça yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. Bu rakamlar tarım ürünleri ihracatında ve dış ticaret açığında en büyük payın, yağ ve yağlı tohumlarda olduğunun açık bir göstergesidir.

Yağlı tohumlu bitkilerin ülkemizdeki mevcut durumuna ürün bazında bakacak olursak:

Ayçiçeği

Dünyada en önemli yağ bitkilerinden biri olan ayçiçeği ülkemizde de en fazla ekim alanına ve üretime sahip bir yağ bitkisidir. Ayçiçeği tarımı dünyada en fazla Rusya, Ukrayna, AB-28 ve Arjantin'de yapılmaktadır. AB ülkeleri içinde Fransa, Romanya, Portekiz ve İspanya önemli ayçiçeği üreticisi ülkelerdir. Türkiye'de bitkisel ham yağ üretiminin %46'sı ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Halkın genelde bitkisel yağ olarak ayçiçeği yağını tercih etmesi, Trakya Bölgesinde özellikle ekim nöbetinde temel bitki oluşu (Buğday-Ayçiçeği), geniş adaptasyon kabiliyetine sahip olması ve mekanizasyona uygun olması gibi nedenler ayçiçeğini ülkemizde en önemli yağ bitkisi haline getirmektedir. Ülkemiz ayçiçeği üretimi 2011 yılında yaklaşık 1,2 milyon ton, 2018 yılında ise toplam 1,9 milyon ton olmuştur (yağlık ayçiçeği 1,8 milyon ton, çerezlik ayçiçeği üretimi ise 149 bin ton). Dünyada ayçiçeği verimi ortalama 181 kg/da, ülkemizde ise ortalama 264 kg/da'dır.

Susam

Susam, 2011 yılında 318.242 da alanda üretilirken 2018 yılında ise üretim 259.858 da alana düşmüştür. Susamda, ekim alanındaki düşüş ile birlikte verimde de düşüşler görülmüştür. Ülkemizde ortalama verim 2010 yılı itibarıyla 74 kg/da iken 2018 yılında 68 kg/da'a kadar düşmüştür. Oysa yapılan çalışmalar, tescilli-sertifikalı tohumluk kullanımı ile verimin ana ve ikinci ürün koşullarında en az %100 artırılabilceğini ortaya koymaktadır. Sertifikalı tohumluk kullanımı ile sulu koşullarda 100-150 kg/da, kuru koşullarda ise 75-100 kg/da verim değerlerine ulaşılabilceği gerek deneme, gerekse çiftçi koşullarında kurulan demonstrasyon çalışmaları ile görülmüştür. Bununla birlikte 2010 yılı susam üretimi 23.460 ton olarak gerçekleşirken 2018 yılında 17.437 ton'a kadar düşmüştür. 2002-2018 yılları arasında susam üretim miktarında %20,7'lik bir düşüş meydana gelmiştir. Susam ekim alanlarındaki daralma: ikinci ürün ekim alanlarında mısırın rekabet üstünlüğü, tarımının zor oluşu ve mekanizasyon problemleri ile açıklanabilir.

Yer fıstığı

Toplam yağlı tohumlu bitkilerin ekim alanının %5'ini ve üretimin %4'ünü yer fıstığı oluşturmaktadır. Türkiye yer fıstığı ekim alanları 2010 yılından 2018 yılına %61, üretim miktarı ise %79 oranında artmıştır. 2018 yılı verilerine göre yer fıstığı ekim alanı 443.342 dekar, üretim miktarı 173.835 ton ve verimi ise 392 kg/da'dır. Türkiye yer fıstığı üretiminde ilk sırayı Akdeniz Bölgesi almakta ve neredeyse tamamına yakın bir kısmı bu bölgede üretilmektedir. Bunu sırasıyla Ege ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi izlemektedir. Akdeniz Bölgesi'nde yer fıstığı üretiminde en önemli iller Adana ve Osmaniye'dir. Adana ve Osmaniye illeri Türkiye yer fıstığı ekim alanlarının %83'ünü ve üretiminde %84'ünü oluşturmaktadır.

Soya

Ülkemizde soya, daha çok 2. ürün olarak yetiştirilmesine, ekim alanı ve üretim miktarı açısından dünya sıralaması açısından çok önemli olmamasına rağmen verim değerleri bakımından bir çok ülkeden daha ileridedir. Türkiye soya üretiminde, ekim alanı ve üretim miktarı bakımından dünyada önemli konumda olmasa da verim bakımından birçok ülkeden daha ileridedir. TÜİK verilerine göre, ülkemizdeki soya üretimi genel olarak istikrarlı olmamakla birlikte tarım politikalarına bağlı olarak dönemsel artış ve azalışlarla dalgalı bir seyir izlemektedir. Ancak 2004 yılında 140.000 da olan soya ekim alanımız 2018 yılında artarak 328.483 da olmuştur. Soya üretimimiz ise 2002 yılında 75.000 ton iken yaklaşık 2 kat artarak 2018 yılında 140.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 2002 yılından 2018 yılına gelindiğinde verim de 294 kg/da'dan 426 kg/da'a çıkmıştır. Türkiye soya üretimindeki artış, hem birim alana verimden hem de ekim alanlarındaki artıştan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de soya uzun yıllardır hem 2. ürün üretimini teşvik edebilmek hem de bitkisel yağ açığını giderebilmek amacıyla devlet destekleme alımları kapsamına dâhil edilmiştir.

Aspir

Aspir bitkisinin, ülkemizde ekim alanı çok fazla olmasa da ilk altın çağını 1972-1977 yılları arasında yaşamıştır. Ekim alanları 1972 yılında 1100 hektardan 1980 hektara yükselmiş, 1976 yılında ise 2200 hektara ulaşmıştır. 2000 yılında ise ekim alanları çeşitli sebeplerle 30 hektara kadar gerilemiştir. Ancak, 2005 yılında verilen ve 2006 yılında ilk defa uygulanmaya başlanan destek primi sayesinde aspir ekim alanları hızla artmaya başlamış ve 2014 yılında 44.305 hektara ulaşmıştır. Günümüzde 941 havzaya ayrılan tarımsal bölgelerimizdeki ürün desenlerinde hak ettiği yeri alamamış olan aspir sadece yoğunluk olarak Ankara, Konya ve Yozgat illerinde yetiştirilmektedir. Ülkemizdeki ekiliş alanlarına bağlı olarak, her yıl elde edilen üretim miktarları da değişiklik göstermiştir. Örneğin, 2015 yılında üretim miktarı 70.000 ton'a kadar çıkmasına rağmen son yıllarda üretim miktarı yarı yarıya düşmüş ve 35.000 ton'a gerilemiştir.

Kolza

Kolza (Kanola) ekimi 2011'de 268.298 da iken, artarak 2018'de 378.456 da'a, üretimi 125.000 ton'a çıkmış, ancak üretimdeki bu artışa rağmen verimde gözle görülür bir artış sağlanamamıştır. Ülkemizin kışlık kolza çeşitlerine ihtiyacı fazladır. Şu anda 26 civarında tescilli ve üretim izinli yabancı firma çeşidi ülkemizde mevcuttur. Fakat üretim izni alan veya tescil ettiren firmaların birçoğunun kolza departmanını kapatması çeşit probleminde yol açmaktadır. Kolza bir yağ bitkisi olduğu kadar, alternatif bir yakıt olan "biyodizel" üretiminde de değerlendirilebilecek bir bitkidir.

Tablo 26. Yağ bitkileri (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Ayçiçeğinin çok geniş bir adaptasyon alanına sahip olması veriminin yüksek olması, Ekim alanı ve verim artışının devamı halinde gelecekte ayçiçeği üretiminde artış öngörülmesi, Yağlık ayçiçeğinin yüksek oranda (%40-55) yağ içermesi, Ayçiçeği yağının beslenme değerinin yüksek olması, Türkiye bitkisel yağ üretiminin %69'unu ayçiçeğinin karşılaması, Ayçiçeği küspesinde yüksek oranda protein bulunması nedeniyle yem kalitesinin yüksek olması, Ayçiçeği tanesinin çerez ve kuşyemi olarak tüketilmesi, Ayçiçek yağının Türkiye'de tüketicilerin %80'inin damak tadına uygun bir yağ çeşidi olması ve yağ sanayisinin gelişmiş olması, Ayçiçeğinin ekiminden hasat-harman aşamasına kadar her aşamasında mekanizasyona uygun olması, Yerli susamların, ithal edilen susamlara göre kalite özellikleri ve lezzet yönünden oldukça üstün olması, Yer fıstığından %50-60 arasında yağ elde edilebilmesi, Türkiye yer fıstığı veriminin dünya ortalamasının oldukça üzerinde olması (2017 yılı FAO verilerine göre dünya yer fıstığı veriminin 169 kg/da iken ülkemizde 394 kg/da olarak gerçekleşmesi), Yer fıstığının uygun koşullara sahip bölgelerde buğdaydan sonra ikinci ürün yetiştiriciliğine uygun olması, Yer fıstığının üretim, ekim alanı ve verim artışının olması, Yer fıstığı, dünya genelinde bir yağ bitkisi olarak değerlendirilmesine karşın ülkemizde çerezlik olarak da kuruyemiş sanayinde kullanılıyor olması, Yer fıstığının Beyaz sinekten etkilenmemesi ve bu sebeple yetiştirildiği bölgelerde diğer ürünlere göre daha avantajlı olması, Yer fıstığı, çok yönlü değerlendirilebilirliği sebebiyle alternatif tarla bitkilerine göre daha yüksek fiyatlarla alıcı bulması, Yer fıstığı pazar ve sanayisinin Osmaniye ilinde olması sebebiyle yer fıstığını Çukurova bölgesinde avantajlı bir konuma getirmesi, Yer fıstığının iyi bir münavebe bitkisi olması, ekim nöbetine girmesi, kendinden sonra gelen bitkiye işlenmiş ve azotça zengin bir tarla bırakması, Yer fıstığı saplarının kaba yem kalitesinin yüksek olması, Soya yetiştirilmesi için Türkiye'nin iklim ve toprak yapısının çok uygun olması, Soyada son 20 yıldaki verim artışı ile birlikte ekim alanındaki artış trendinin gelecekte soya üretimini artırmasının öngörülmesi, Soyanın kanatlı yem rasyonlarında yüksek oranda kullanılması ve tüketiminin tavukçuluk sektörünün gelişimiyle birlikte artış göstermesi, Soya yetiştirilmesinde Türkiye'de sulanabilir arazi potansiyelinin yüksek olmasının avantaj sağlaması, Soyanın ikinci ürün olarak ekilebilmesi, Soyanın baklagil bitkisi olması sebebiyle köklerdeki nodoziteler sayesinde toprağa azot bağlaması ve kendinden sonra gelen bitkiye de fayda sağlaması. Bu simbiyotik ilişki sonucunda gübreleme maliyetini de azaltması, Soyanın diğer baklagil bitkileri gibi toprağı iyileştirici özellikleri sebebiyle iyi bir rotasyon bitkisi olması, Soya üreticilerinin prim ödemesi desteklerinden faydalanabilmesi, Aspir kuraklığa dayanması ve geniş adaptasyon kabiliyeti sayesinde ülkemizin her tarafında yetiştirilebilmesi, nadas alanlarımızın azaltılmasında alternatif olması, Kanola yetiştiriciliği için Türkiye'nin iklim ve toprak yapısının oldukça uygun olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Ayçiçeğinde yerli tohumluk sorununun olması. Özellikle yağlık olarak yaklaşık %95 oranında yabancı menşei hibrit çeşitlerin kullanılması, Ayçiçeğinde hibrit tohumların yerli çeşitlere göre pahalı olması, Ayçiçeğinin münavebe sorununun olması. Uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak çiftçilerin aynı tarlaya iki yıl üst üste buğday ekmesi durumunda ayçiçeği alanlarında azalma görülmesi, Ayçiçeğinde hastalık, zararlı ve yabancı ot ile mücadelenin zor olması (orobans, mildiyö, ayçiçeği pası), Susamın ülkemizde çok geniş ekiliş alanına sahip olmasına rağmen ortalama veriminin oldukça düşük olması, Yer fıstığında kurutma mekanizasyonunun yetersiz olması ve sonbahar yağışlarının erken olması sebebiyle ikinci ürün yer fıstığı tarımını sınırlandırması, Yer fıstığı üretimi yapılan bölgeler arasında yapısal farklılıkların olması. Akdeniz Bölgesi dışında yer fıstığı tarımının genellikle küçük, parçalı, sulama olanaklarının yetersiz olduğu, düşük verime sahip marjinal alanlarda yapılması, Yer fıstığı üreticilerinin örgütlü olmaması dolayısıyla piyasadaki pozisyonlarını zayıflatması, Yer fıstığında mekanizasyonun yeterince gelişmemiş olması, Yer fıstığında mevcut politika uygulamaları yıldıan yıla farklılık gösterdiğinden sürdürülebilir bir planlamanın olmaması, Yer fıstığı üretim alanlarında yaygın olarak kök boğazı çürüklüğü, sap çürüklüğü ve yaprak leke hastalığı görülmüştür, Yer fıstığının ülkemizde sadece çerezlik olarak tüketiminin yaygın olması, bunun dışında herhangi bir alanda geniş kullanım alanı yaratmaması, Yer fıstığında Türkiye'nin dünya ticaretindeki öneminin çok az olması, Soya üretimi bakımından ülkemizin kendine yetmemesi, Soya yağının ve soyalı gıdaların tüketicilerce pek fazla tercih edilmemesi, Soya ekiminin Akdeniz Bölgesi ve Samsun ili dışında hemen hemen hiçbir bölgede yapılmaması, Soya üretimine yeterli seviyede prim ve girdi desteği verilmemesi, Soyanın Türkiye'de üretiminden dış ticaretine kadar tüm yönlerini kapsayan bir ulusal soya ürün politikasının olmaması, Aspirde, bazı zararlılar ile (Aspir sineği vb.) zamanında ve yeterli mücadele edilmez ise önemli derecede verim kaybının olması, Kanola tarımı açısından ülkemizin kendine yetmemesi, Kanola yağının ülkemizde ayçiçek yağından sonra ikinci olarak tercih edilmesi, Kanola üretimine yeterli seviyede prim ve girdi desteği verilmemesi, Kanola piyasasının Türkiye'de üretiminden dış ticaretine kadar tüm yönlerini kapsayan bir ürün politikasının olmaması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Ayçiçeği yağının Türk damak tadına en uygun bitkisel yağ olması, Ayçiçeği ekiminin ülke genelinde yaygınlaşması, özellikle eğimli arazilerde şubat-mart aylarında ayçiçeği ekimi yapılması ve Temmuz ayında hasat edilmesi, Ayçiçeği bölgesel üretim planlaması yapılarak, verilen ürün desteklemelerinin de bu planlamaya uygun şekilde düzenlenmesi ve farklı özellikte yağ üretmek suretiyle pazar tipinin çeşitlendirilmesi, Ayçiçeğinde %100 epidemi oluşturan orobanş ve mildiyö hastalığına karşı çeşit geliştirebilmesinin mümkün olması, Yer fıstığının yağ sanayisine, endüstriyel uygulamalara ve kızartmalık olabilecek çeşitlerin geliştirilmesi yalnızca çerezlik tüketim amacıyla değil aynı zamanda yağ sanayisine girmesine de bir fırsat doğurması, Soyanın çok sayıda ürünün üretiminde ham madde olarak kullanılmasının yanı sıra soyadan elde edilen ürünlerin çeşitliliğinin artması ve bunun soya talebini de artırması, Soyada sözleşmeli üretim sisteminin yaygınlaşması ile soya üretiminde istikrar sağlanması, Soya fiyatlarının yüksekliği soya üretimini teşvik edici etki yaratmasının yanı sıra üretiminin devamlılığını da sağlaması, Soyanın organik tarım için uygun olan ekolojik koşulların ve GDO'lu tohum yasağının değerlendirilmesi kapsamında değerlendirilmesi dolayısıyla dış pazarlara yönelik organik soya üretiminin ülkemize döviz geliri sağlaması, Soya üretici örgütlerine ve kooperatiflere destek sağlanmasıyla: soya pazarlama, fiyat stabilizasyonu, girdi ve kredi sorunlarını çözüme ulaştırması, Soya üretiminde Türkiye'de üretim tekniklerini bilen, eğitim seviyesi yüksek üreticilerin bulunması, Kanolanın çok sayıda ürünün üretiminde ham madde olarak kullanılması sebebiyle talebinin artması, Kanolada sözleşmeli üretim sisteminin yaygınlaşması ile kanola üretiminde istikrar sağlanabilecek olması, Kanola fiyatlarının yüksekliği kanola üretimini teşvik edici etki yaratmasının yanı sıra üretimin devamlılığını da sağlayabilmesi, Üretici örgütlerine ve kooperatiflere destek sağlanması; kanola pazarlama, fiyat stabilizasyonu, girdi ve kredi sorunlarını çözüme ulaştırması, Kanola üretiminde Türkiye'de üretim tekniklerini bilen, eğitim seviyesi yüksek üreticilerin olması, Yeni pazar imkânlarının olması, Türkiye'nin yağ sanayi sektörünün kapasitesinin yüksek olması, Ülkemizde yağ sanayine, endüstriyel uygulamalara ve kızartmalık olabilecek seviyede yerli ve milli yağ bitkisi çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik ıslah çalışmalarına ağırlık verilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Büyük firmalarla rekabet edebilecek AR-GE çalışmalarını yürüten kamu araştırma enstitülerinin yeterli miktarda desteklenememesi, Çerezlik ayçiçeği tohumluğunda genellikle hibrit çeşitlerin kullanımı çok az olmakla beraber giderek yaygınlaşması. Özellikle yabancı çerezlik hibrit çeşitlerin piyasaya girmesi ve çerezlik piyasada tüketici alışkanlıklarını değiştirmesi sonucunda yerli çerezlik çeşitlerimizin üretimini ve tüketimini tehdit etmesi, Yer fıstığında ürünün kurutulması ve depolanması sırasında aflotoksin sorunu olması. Standartlara uygun yer fıstığı tohumluğu üretiminin az olması, Birçok tarım ürününde olduğu gibi soya ve kanolada da belirli bir standardizasyonun ve kalitenin bulunmaması, Ülkemizde kullanılmamasına rağmen GDO'lu tohumlarla üretilen soyanın insan sağlığı üzerindeki etkilerinin bilinmemesi, tüketicilerin soya ve soya ürünlerine karşı bakışını olumsuz yönde etkilemesi, Dünya piyasalarında ihracatçı ülkeler tarafından uygulanan ihracat sübvansiyonları vb. nedenlerle oluşan soya ve kanola fiyatlarının yurt içi piyasa fiyatlarından daha düşük olması ve bu durumun ithalatı cazip hale getirmesi, Üretimde girdi fiyatlarının fazla (giderek artan) olmasının soya ve kanolada üretim maliyetini artırması. Dolayısıyla düşük dünya fiyatları ile rekabet gücünü azaltması.

Sorunlar:

- Üretici girdi maliyetlerinin çok yüksek oluşu,
- Yağlı tohumlu bitkiler üretim miktarının ülkemiz ihtiyacını karşılayamaması,
- Destekleme primleri hesaplanırken ürün deseninin dikkate alınmaması,
- Yaygınlığı artan hastalık ve zararlılara karşı yeterince dayanıklı yeni çeşitlerin henüz geliştirilmiş olmaması,
- Ayçiçeği ekiminde yanlış münavebe uygulamalarının yapılması,
- Lisanslı depoculuk sistemlerinin yetersizliği,
- Bitkisel yağ sanayisinde taşıma problemi,
- Yerli çeşitlerde pazarlama sorunlarının mevcudiyeti,
- Susam hasadının yaygın olarak elle yapılması ve mekanizasyon problemi,
- Susam üreticilerinin yetiştirme tekniği açısından yeterli bilgiye sahip olmayışları,
- Yer fıstığı tohumluğu üretiminin yetersizliği,
- Yer fıstığının depolanmasından kaynaklı aflatoksin problemi,
- Yüksek verimli ve yüksek yağ oranına sahip aspir çeşitlerinin yaygın olarak yetiştirilmemesi,
- Aspirde yabancı ot mücadelesi için ruhsatlı bir herbisitinin yokluğu,
- Üretilen aspirin pazarlama sorunları,

Öneriler:

- Ülkemizde yağlı tohumlu bitkilerin üretim maliyetlerini düşürücü politikalar üretilmesi gerekmektedir. Böylece sanayiciler de ham yağını dış ülkelerden almak yerine yerli üretimi tercih edecektir. Üretim, tüketim, ithalat ve ihracat verileri üzerine oturan bir üretim planlaması yapılmalı, üreticiye verilen destekler artırılmalı, yağ bitkilerinde müdahale alım fiyatı belirlenmeli; üretimi artıracak, dışa bağımlılığı azaltacak politikalar uygulanmalıdır.

- Yağlı tohumlu bitkilerin üretim alanları arttırılmalıdır. Bu konuda tüm zamanların en yüksek seviyesine çıkmış olmasına rağmen, ayçiçeği ekim alanlarını %25-30 kadar arttırmak gerekmektedir.
- Destekleme primleri aynı alanda yetiştirilen bitkilerde dikkate alınarak hesaplanmalıdır.
- Hastalık ve zararlılara dayanıklı, bölgesel anlamda yüksek verimli ve yağ oranlı çeşitlerin geliştirilmesi için ıslah çalışmaları desteklenmelidir. Ayçiçeği tohumluk piyasasındaki yabancı şirketlerin, AR-GE çalışmalarının daha büyük kapsamlı olması ve bu yönde yaptıkları büyük yatırımlar ıslah çalışmalarında yerli firmaların veya kamu kuruluşlarının rekabet gücünü olumsuz yönde etkilenmesinin önüne geçilebilir.
- Sulanabilir alanlarda mevcut su durumu dikkate alınarak ayçiçeği ekimi münavebe kurallarına uygun bir şekilde teşvik edilmelidir. Yağ oranları yüksek hibrit tohumların kullanımı arttırılmalı ve ekolojik koşullara, bölgelere uygun olarak üretilmeleri sağlanmalıdır. Yüksek oleik tip, herbisitlere dayanıklı ve adaptasyon yeteneği iyi olan ayçiçeği çeşitleri geliştirilerek geniş alanlarda ekilmeye başlanmalıdır.
- Sulanabilir alanlarda su varlığı da dikkate alınarak ikinci ürün ekimlerine gerekli desteklemeler hayata geçirilmelidir.
- Lisanslı depoculuk sistemi oluşturulmalı ve üretici korunmalıdır.
- Bitkisel yağ sanayisinde taşıma probleminin önüne geçilerek üreticilerin dolaylı yoldan zarara uğramaları engellenmelidir.
- Ülkemizde tohumculuk fonu oluşturulmalı, bu fon yerli firmalara destek vermelidir.
- Trakya'da ayçiçeği tohumunun yarısının Trakya Birlik tarafından tedarik edilmesinden dolayı burada özel sektör ile yarışabilecek yerli çeşitlerin devreye sokulması gerekmektedir.
- Yerli firmalar birleşmeli ya da ortak çalışmalar yürütmelidir.
- Çerezlik ayçiçeği üretiminde arı popülasyonlarından yararlanılarak dölleme-tohum bağlama oranı arttırılmalıdır. Sulama uygulamaları ve gübreleme, çerezlik çeşitlere daha fazla olacak şekilde planlanmalıdır.
- Susamda makineli hasada uygun çeşitler geliştirilmelidir.
- Susam üreticileri yetiştirme teknikleri konusunda bilgilendirilmelidir.
- Standartlara uygun yer fıstığı tohumları iyi kalitede olmalıdır. Ülkemizde henüz standartlara uygun yer fıstığı tohumluğu çok az üretilmektedir.

- Yer fıstığında aflatoksin hem çiftçiler hem de sanayiciler için ortak bir sorundur. Bu sebeple iş birliği içinde kurulacak bir kurutma-depolama tesisi üründen gelir elde eden taraflar için daha ucuz maliyetle daha etkin bir çözüm yöntemi olabilecektir.
- Yer fıstığında üreticiye ucuz girdi sağlayıp, ürününe değerinde pazar bulacak; üretim teknikleri, yenilikler konusunda bilgilendirerek ürününü istediği zaman satması için depolama ve danışmanlık hizmeti sunacak bir üretici örgütünün olması gereklidir. Fiyat oluşum safhasında, tek alıcıya fırsat verecek bir durumun oluşmaması için Yerfiskobirlikleri piyasadan destekleme alımları yaparak üreticiyi korumalıdır.
- Yer fıstığında yağ oranının yüksek olmasından dolayı yer fıstığının yağ üretimi amacıyla işlenerek katma değer sağlayacak şekilde ihracatının yapılması; hem işletmelerin atıl durumda bulunan kapasitelerini kullanmalarını sağlayacak hem de dış ticareti canlandırarak ülke ekonomisine uluslararası piyasalarda pazar payının artışında ve rekabet gücünü artırma konusunda avantaj sağlayacaktır.
- Üretici girdi maliyetleri düşürülmeli ve soya üretimi arttırılmalıdır.
- Destekleme primleri aynı alanda yetiştirilen bitkilerde dikkate alınarak hesaplanmalıdır. Soya tohumu fiyatları diğer ürünlerle rekabet edebilir seviyede tutulmalıdır.
- Bölgesel anlamda yüksek verimli soya çeşitlerinin geliştirilmesi için ıslah çalışmaları desteklenmelidir.
- Soyada ikinci ürün ekimlerine gerekli desteklemeler hayata geçirilmelidir.
- Soya üretimi için yeni elverişli alanlar oluşturulmalı, ekim nöbeti uygulamalarındaki titizlikle pek çok hastalığın kültürel mücadelesi yapılmalıdır.
- Soyada lisanslı depoculuk sistemi oluşturulmalı ve üretici korunmalıdır.
- Sanayide 200'den fazla kullanım alanına sahip soyanın ileri teknolojiyle işlenebilmesi ve sanayimize tam entegrasyonu için yatırımlar teşvik edilmelidir
- Aspir -12oC'ye kadar dayanabilse de yazlık karakterde olan bir bitkidir. Bu nedenle üretimde ciddi verim düşüklükleri yaşanmaktadır. Bu durumda üreticiler sadece tohumdan değil aspir çiçeği (yalancı safran) üretiminden de gelir sağlamaları için desteklenmelidir.
- Bitkisel üretim, nadasa bırakılan alanlarda ağırlıklı olarak buğday-nadas şeklinde gerçekleştirilmektedir. Uzun yıllardan beri devam eden bu ekim sisteminin yerine buğday-aspir-nadas ekim sisteminin adapte edilmesi halinde her yıl 1,36 milyon hektar alanda aspir üretimi yapmak mümkün olacaktır.

- Aspir, oleik asit içeriğinden dolayı kaliteli yağı olan bir bitkidir. Ayrıca sadece tohumları değil, çiçeklerinden de yararlanılması gereken bir bitki olup tanıtılmalıdır.
- Kolza yabancı döllenmiş bir bitkidir. Kısa süreli hedefimiz yerli çeşit sayısını arttırmak olmalıdır. Bu da saf hat seleksiyon yöntemi ve sentetik çeşit geliştirmek ile mümkündür. Aynı zamanda hibrit kolza çeşidi geliştirme çalışmaları da devam ettirilmeli; çeşit tescil ettirildiğinde üretime yansması için mutlaka erkek kısır hat ve restorer hat geliştirilmelidir.
- Kanolada geç ekimlerde bile kışı atlatabilecek mutlak kışlık çeşitlerin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Türkiye'nin uygun bölgelerinde kışlık kolza/kanola üretimi teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Kanola üretiminde çeşit tercihi, tohumluk üretim sisteminin oluşturulması ve tohumluk tedarik zincirindeki aksaklıkların giderilmesi şarttır. Erusik asit içeriği %0 veya en azından %1'in altında olan çeşitlerin geliştirilmesi ve kullanımına özen gösterilmelidir.
- Kanolanın kışlık ekimi tercih edilmeli ve kışa girerken güçlü bitkilerin oluşturulmasına özen gösterilmelidir.
- Kanolanın kışlık ekiminde erken olacak şekilde eylül sonu ekim başı döneminde ekilmeli ve çıkışı sağlayacak tedbirler (gerekirse sulama) alınmalıdır. Güçlü bitkilerle kışa girilmezse, soğuk zararından olumsuz yönde etkilenmesi durumu ortaya çıkmaktadır.
- Üreticilere kolza ekimi eğitimleri, tohumluk miktarı ve ekim normu konusunda doğru uygulamalar öğretilmelidir.
- Kolza/kanola üretiminde başarılı bir yetiştiricilik için gübreleme ve özellikle kükürt kullanımına dikkat edilmelidir.
- Kanola üretiminin arıcılık ve bal üretimi yönünden de değerlendirilmesi yoluna gidilmelidir.
- Kolzada dekara verimi 400 kg'ların üzerinde tutmak hedeflenmelidir.
- Kolza/kanola eş zamanlı çiçeklenen veya hasat olgunluğuna gelen bir bitki değildir. Bu yüzden hasat zamanına çok çok dikkat edilmelidir. Gecikmelerin olması durumunda harnuplar çatlayarak, tohum dökülmeleri ile karşılaşmaktadır. Bu durum düşük verime sebep olduğu için üretimi tercih edilmemektedir.
- Hasat esnasında makine ayarı ve hasat saati çok iyi ayarlanmalı, kolza hasat kayıpları fazla olan bir ürün olmaktan çıkartılmalıdır.

- Kolza üretiminde yeni ve yerli çeşitlerin geliştirilmesi önemli olduğu kadar, çeşit ve tohumluk temininde istikrar da önemlidir.
- Türkiye, önümüzdeki beş yılda kolza/kanola üretimini 300 bin ton seviyesine çıkartmalıdır.
- Biyodizel kullanımı için de üretim planlaması yapılarak, sektörün talepleri karşılanmalıdır.
- AR-GE çalışmalarına yapılan destekler arttırılmalı ve devam ettirilmelidir.
- Aspir bitkisinde başlatılan sözleşmeli tarım modeli tüm yağlı tohumlarda uygulanmalı ve devam ettirilmelidir.
- Yağlı tohumlu bitkilere verilen destek devam ettirilmeli ve destek miktarları ekim tarihinden önce mutlaka açıklanmalıdır.
- Çiftçi tarafından üretilen ürünlere devlet tarafından alım garantisi getirilmelidir.
- Ayçiçeğinde en büyük problem olan orobanş parazitine ve mildiyö hastalığına dayanıklılık çalışmaları devam ettirilmelidir.
- Kendimize yeter ve ithalat yapılacak düzeyde üretime yönelik politikalar belirlenmelidir.
- Tohumculuk sektöründe yerli yağlı tohum çeşitlerinin ıslahı, üretimi ve pazarlaması teşvik edilmelidir. Bunun için gereken tüm önlemler alınmalı, yağlı tohum üretimini artırıcı ve ithalatı azaltıcı politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Bitkisel yağ sanayi ve yağlı tohumlu bitki üretiminde, uzun vadeli planlamalar ve devamlılık arz eden politikalar uygulanmalıdır.
- Ülkemizde yağ üretim politikaları ayçiçeği, kolza (kanola), soya ve aspir bitkileri üzerine yoğunlaştırılmalıdır.
- Yağlı tohumlu bitkilere destekleme politikaları geliştirilmelidir.
- Nadas alanlarında alternatif ürün projesinde yağlı tohumlu bitkiler üretimi devreye girmelidir.
- Şekerpancarı tarımı yapılan alanlar ile GAP Bölgesi'nde ekim nöbetinde kışlık kolza ve ayçiçeğine yer verilmelidir.
- Üretici pazarlama riski taşımamalıdır.
- Etkin bir tarımsal eğitim ve yayım hizmeti sunulmalıdır.

1.2.4. Nişasta-Şeker Bitkileri

Nişasta-şeker bitkilerinin ülkemizdeki mevcut durumuna ürün bazında bakacak olursak:

Patates

Türkiye’de 2002 yılı verilerine göre 198.000 ha alanda patates ekimi yapılmış, üretim 5.200.000 ton olarak gerçekleşmiş ve verim 2629 kg/da olmuştur. 2018 yılında ise 135.937 ha alanda 4.550.000 ton üretim gerçekleşmiştir. Buna karşılık dekara verim 3.347 kg’a çıkmıştır. 2001-2017 yılları arasındaki süreçte ortalama verim dikkate alındığında patates üretim alanı %13,65 oranında, üretim miktarı ise %0,66 oranında azalmıştır. Diğer yandan patatesteki verim %13,8 oranında artış göstermiştir.

Patates ekim alanındaki değişimleri, tamamen pazar fiyatları belirlemektedir. Patateste yaşanan en önemli sorun, bünyesinde yüksek düzeyde su ihtiva etmesi nedeniyle uzun süreli depolamalar için özel şartlar istemesi ve bir sezondan fazla stok olarak bekletilmesinin mümkün olmamasıdır. Böylelikle üretimin yüksek olduğu veya ihracatının düşük olduğu yıllarda fiyatının belirgin olarak düşmesi ya da üretiminin düşük olduğu yıllarda aşırı bir şekilde yükselmesi mümkündür. Üretim-tüketim dengesinin kurulamaması etkili bir üretici birliğinin olmayışına da bağlanabilir.

FAO (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü) 2017 yılı verilerine göre dünyada toplam 161 ülkede yetiştirilen patatesin üretim alanı 19,30 milyon hektar, üretim miktarı ise 388,19 milyon ton olmuştur. En fazla patates üreten kıtalar sırasıyla Asya, Avrupa, Kuzey ve Güney Amerika ve Afrika’dır. Üretimin %50,41’i Asya kıtasında olmakla birlikte bu üretimin %76’sı ise sadece Çin ve Hindistan tarafından gerçekleşmiştir. Avrupa’nın üretimindeki payı %31,37 iken AB ülkelerinin üretimdeki payı %16 olmuştur. Kuzey ve Güney Amerika’nın üretimi %11,38 iken Afrika kıtasındaki üretim %6,44 olmuştur.

Şekerpancarı

Sözleşmeli ve planlı üretim modeliyle ülkemizde entansif tarımın gelişmesine büyük katkısı olan şeker pancarı yetiştiriciliği, ilk fabrikanın kurulduğu 1926 yılından itibaren tarıma dayalı sanayinin özel bir alanı olarak ele alınmış ve yönetilmiştir. Şeker pancarı halkımızın ihtiyaç duyduğu şekerin ana ham maddesi olması yanında, melas ve küspe başta olmak üzere elde edilen yan ürünleriyle hayvancılığa, işletilen fabrikaları ile istihdam ve bölgesel kalkınmaya önemli katkılar sunmaktadır. Ayrıca pancar ekicilerinin bir araya gelerek kurduğu kooperatif yapısı, girdi temininden, şeker üretim ve pazarlama sürecine kadar sektörde etkin bir rol alarak diğer tarımsal üretimlere örnek bir modeli sürdürmeye devam etmektedir.

Ülkemizde şeker, 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu ile planlı bir üretim modeli olan kota sistemi ile düzenleme altına alınmıştır. Kota düzenlemesi ile yurt içinde üretilen şekerle yurt içi talebin tamamı karşılanmakta ve tüketim amaçlı şeker ithalatı yapılmamaktadır. Şeker Kanunu hükümlerince kotalar şeker şirketlerine tahsis edilmekte, şeker şirketleri ise kendilerine tahsis edilen bu kota miktarı üzerinden üretim yapmak üzere sözleşmeli olarak şeker pancarı ürettirmektedir. Şeker

fabrikalarının oluşturduğu üçlü veya dörtlü münavebe planına göre pancar ekimi yapan çiftçilerin, diğer münavebe yıllardaki üretimlerini de sözleşmeli olarak yapmaları durumunda ülkemizdeki tarımsal üretim planlamasına önemli katkılar sağlanabilecektir. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde yem bitkilerinin, İç Anadolu Bölgesi'nde ise yağlı tohumlu bitkilerin münavebe yıllarında sözleşmeli modele dahil edilmesi ülkemizde arz açığı olan ürünlerin artışına imkân sağlayabilecektir.

Ülkemizde sözleşmeli üretilen şeker pancarının ihtiyacı karşılama oranı %100'dür. Şirketlere tahsis edilen şeker kotalarını karşılayacak miktarda pancar sözleşmeli üretilmekte ve ürün taşıyan alanda önemli değişiklik olmamasına rağmen üretilen pancar miktarı iklim, hastalıklar gibi dış etkenler nedeniyle yıllar itibarıyla değişiklik göstermektedir. Türkiye'de 2002 yılı istatistiklerine göre, 372.468 ha alanda şeker pancarı ekimi yapılmakta olup, üretimi 16.523.166 ton, verimi 4443 kg/da'dır. 2018 yılı verilerine göre 290.697 ha alanda 17.436.100 ton üretim yapılarak 6 ton/da verim alınmıştır. TÜİK I. tahminlerine göre 2019 yılında 19.830.000 ton şeker pancarı üretimi beklenmektedir (TÜİK II. tahmin).

Ülkemizin şeker politikası, yurt içi talebin öncelikle yurt içi üretimle sağlanması temeline dayanmaktadır. 2001 yılında yürürlüğe giren 4634 sayılı Şeker Kanunu ile bu amaç doğrultusunda önemli düzenlemeler getirilmiştir. Kanun'un amacı, yurt içi talebin yurt içi üretimle karşılanmasına ve gerektiğinde ihracata yönelik olarak Türkiye'de şeker rejimini, şeker üretimindeki usul ve esaslar ile fiyatlandırma, pazarlama şart ve yöntemlerini düzenlemektir. 2018 yılında 4634 sayılı Kanun'da yapılan değişiklik ile şeker kotaları Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenmeye başlamış ve daha önce toplam şeker içerisinde yüzde 10 olarak belirlenen NBŞ kotası 2018/2019 pazarlama yılında %5, 2019/2020 pazarlama yılında ise yüzde 2.5'e çekilerek ve oluşan kota farkı pancar şekerine verilmiştir. Böylece, önceki yıllara göre 2019 yılında ilave 1,5 milyon ton şeker pancarının kota kapsamında üretilmesi sağlanmıştır.

Hali hazırda ülkemizde 15 şeker şirketine ait 33 şeker fabrikasında Şeker Kanunu kapsamında tahsis edilen şeker kotalarının üretimini sağlamak üzere şeker pancarı tarımı, şirketlerle çiftçiler arasında imzalanan pancar üretim sözleşmeleri kapsamında sözleşmeli olarak yapılmaktadır. 2018 yılında kamuya ait 10 şeker fabrikası özelleştirilmiştir. Özelleştirme sonrasında kamuya ait Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ halen 15 şeker fabrikasına sahip olup şeker sektörünün %34'üne, pancar kooperatiflerine ait şirketler %37'sine, özel sektör ise %29'una sahiptir.

2000 yılında özelleştirme kararı alınan TÜRKŞEKER AŞ, 2008 yılında özelleştirme programına alınmış ve 2018 yılında 10 şeker fabrikası özelleştirilmiştir. Özelleştirme süreci, Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı olan Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yönetilmektedir. Özelleştirme düzenlemelerinde, alıcılara mevcut çiftçilerle asgari 5 kampanya dönemi boyunca pancar üretim sözleşmelerini devam ettirme zorunluluğu getirilmiştir. Bu düzenleme ile mevcut tüm çiftçilere pancar üretim sözleşmelerini devam ettirme imkânı sağlanmıştır. Diğer taraftan, fabrikalara da üretime devam etme zorunluluğu getirilmiştir.

Dünyada 2018/19 Pazarlama Yılı (PY) itibarıyla şekerin yaklaşık %78'i kamıştan, %22'si pancardan üretilmiş olup dünya şeker borsa fiyatlarını, ticarete hâkim pozisyonda olan düşük maliyetli kamış şekeri belirlemektedir. Kamış ve pancardan elde edilen şekerler arasında kalite bakımından bir farklılık bulunmamakta ancak, sadece tropik ve alt tropik bölgelerde yetiştirilebilen şeker kamışının şeker pancarına kıyasla daha düşük maliyetle üretilmesi ve işlenmesi gibi nedenlerle pancar şekeri

maliyetine göre kamıştan elde edilen şekerin maliyeti daha düşük olmaktadır. Şeker kamışı tropik ve subtropik bölgelerde, şeker pancarı ise daha ılıman bölgelerde yetişmektedir. Şeker pancarından şeker üretimi, şeker kamışından yapılan üretime göre daha pahalı olmasına karşın, birçok ülkede hem şeker sanayine ekonomik katkıları hem de tarımsal ve sosyal nedenlerden dolayı, çeşitli önlemler alınarak devamlılığı sağlanmaktadır. Türkiye’de geçmişte şeker kamışı tarımı için denemeler yapılmış, ancak ekonomik olmayacağı anlaşıldığı için vazgeçilmiştir.

Üzerinde bulunulan coğrafya gereği ülkemizde olduğu gibi Avrupa Birliği ülkeleri, Rusya, Ukrayna gibi ülkeler şeker pancardan, ABD, Japonya, Çin gibi ülkeler hem pancardan hem kamıştan, Brezilya, Hindistan, Meksika, Tayland, Avustralya başta olmak üzere birçok ülke kamıştan üretmektedir.

Tablo 27. Patates (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Geleneksel patates üretiminin iyi olması, Ülkemizde farklı tarihler ve farklı yerlerde yıl boyunca patates üretimi olasılığının olması, Tohumluk patates üretimi için büyük uygun alanların bulunması, Patateste doku kültürü tekniklerinden de yararlanarak temiz (hastalıklarla bulaşık olmayan) alanlarda tohumluk üretimi yapıp üreticilerin kaliteli ve ithal edilenine kıyasla daha ucuz tohumluk temin etmelerinin sağlanması, Patates üretiminde güçlü ve özel firmaların mevcut olması, Patateste doğal mağara depoların var olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Yer altı su seviyelerindeki düşüş ve artan elektrik fiyatları vb. girdi maliyetlerinin yüksek olması, İç Anadolu Bölgesi’nde oluşan su kısıtı, buna karşılık üretimin iç bölgelerde yoğunlaşması, Küresel iklim değişikliğinin yetiştiricilik üzerindeki olumsuz etkileri, Münavebeye uygun üretim yapılmaması durumunda toprak ve su kaynaklarının kirlenmesi, hastalık ve zararlıların artması, Rakip ürünlerin üretim alanının genişlemesi, Kırsal nüfusun azalması ve emek yoğun faaliyetlerde çalışma isteksizliği, Tarım arazisinin tarım dışı kullanıma açılması, Global fiyat dalgalanmaları ve patatesteki fiyat istikrarsızlığı, Yabancı tohum şirketlerinin tohumluk patates için yüksek fiyat talepleri, Karantinaya tabi hastalıkların yayılma riskinin olması, Planlı üretim modeli ile arz ve talep dengesinin oluşturulmaması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Sulanan alanların artması, basınçlı sulama teknolojisinin gelişmesi, Yetiştiricilik ve hasat sürecinde kullanılma imkânı olan teknolojilerin gelişmesi, Tarımsal AR-GE çalışmalarında kamu, STK, özel sektör ve üniversite iş birliğinin gelişmesi, Ülkemizin coğrafi konumu, Sanayi taleplerinin artması, Komşu ülkelerin tohumluk patates taleplerinin artması. 	<ul style="list-style-type: none"> Girdi ve üretim maliyetlerinin yüksek olması, Patatesteki fiyat istikrarsızlığı, Küresel iklim değişikliği, Karantinaya tabi hastalıkların yayılma riskinin olması.

Tablo 28. Şeker pancarı (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Kamunun güçlü müdahale mekanizması,• Alım garantili sözleşmeli üretim modeliyle güçlü üretim altyapısı,• Yasal düzenleme ile planlı üretim modeli,• Tüm pancar çiftçisinin kooperatif çatısı altında bir araya gelmesi,• Şeker pancarını işleyecek fabrika varlığı,• Üretim girdilerinin, planlı bir şekilde şeker şirketlerince karşılanması,• Yaygın mekanizasyon kullanımı,• Teknik bilgi seviyesi yüksek çiftçi kitlesi.	<ul style="list-style-type: none">• Pancar tohumu ebeveyn hatlarında dışa bağımlılık,• İç Anadolu Bölgesi'nde yer altı su kaynaklarının kullanılarak sulama yapılması,• Doğu bölgelerinde verim düşüklüğü, batı ve kıyı bölgelerinde polar şeker oranının düşüklüğü,• Arazinin çok parçalı, işletmelerin küçük ölçekte olması,• Girdi maliyetlerinin yüksekliği,• Hasat sonrası nakliye süreçlerinde yüksek kayıplar ve fireler.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Planlı üretim modeli ile arz ve talep dengesinin oluşturulması,• NBS kotalarının azaltılması,• Fiyat istikrarı,• Pancar şekerinin doğallığı konusunda olumlu tüketici yaklaşımı,• Yan ürünlerinin (küspe, melas vb) hayvancılık sektörü ile entegrasyon imkânı,• Arazi toplulaştırma faaliyetlerinin/çalışmalarının hız kazanmış olması,• Sulanan alanların artması, basınçlı sulama teknolojisinin gelişmesi,• Tarımsal AR-GE çalışmalarında kamu, STK, özel sektör ve üniversite iş birliğinin gelişmesi,• Sanayi taleplerinin artması,• Yetiştiricilik ve hasat sürecinde kullanılma imkânı olan teknolojilerin gelişmesi.	<ul style="list-style-type: none">• İç Anadolu Bölgesi'nde oluşan su kısıtı, buna karşılık üretimin iç bölgelerde yoğunlaşması,• İklim değişikliği,• Münavebeye uygun üretim yapılmaması durumunda toprak ve su kaynaklarının kirlenmesi, hastalık ve zararlıların artması,• Kırsal nüfusun azalması ve emek yoğun faaliyetlerde çalışma isteksizliği,• Rakip ürünlerin üretim alanının genişlemesi,• Tarım arazisinin amaç dışı kullanımı,• Global fiyat dalgalanmaları.

Sorunlar:

- Piyasada çok sayıda çeşidin olması nedeni ile çiftçilerin bilinçsizce çok yüksek fiyatlarla tohum temin etmesi ve normal ekim normundan daha sık ekim yapması, bu durumun çiftçinin maliyetini yükseltmesi ve kârlılığını düşürmesi,
- Pancar tohumu ebeveyn hatlarında dışa bağımlı olunması,
- İç Anadolu Bölgesi'nde yer altı su kaynaklarının kullanılarak sulama yapılması,

- Doğu bölgelerinde verim düşüklüğü, batı ve kıyı bölgelerinde polar şeker oranının düşüklüğü,
- Arazinin çok parçalı, işletmelerin küçük ölçekte olması,
- Girdi maliyetlerinin yüksekliği,
- Hasat sonrası nakliye süreçlerinde yüksek kayıplar ve fireler olması,
- İç Anadolu Bölgesi'nde oluşan su kısıtı, buna karşılık üretimin iç bölgelerde yoğunlaşması,
- İklim değişikliği,
- Münavebeye uygun üretim yapılmaması durumunda toprak ve su kaynaklarının kirlenmesi, hastalık ve zararlıların artması,
- Kırsal nüfusun azalması ve yoğun emek gerektiren faaliyetlerde çalışma isteksizliği,
- Rakip ürünlerin üretim alanının genişlemesi,
- Tarım arazilerinin amaç dışı kullanımı,
- Global fiyat dalgalanmaları,
- Yoğun patates üretiminin yapıldığı illerde ekim nöbeti prensiplerine uyulmaması,
- Patateste aşırı sulama ve gübrelemenin, kalitenin düşmesine, çevre kirliliğine, toprak yapısının bozulmasına neden olması,
- Patates piyasasında arz-talep dengesi kurulamaması,
- Sertifikalı tohumluk üretim miktarı ve kullanım oranının yetersizliği,
- Patateste tohumluk üretiminde ihracat hedefleri doğrultusunda potansiyel pazarlar bulunmaması,
- Patateste sağlıklı tohumluk üretimi için yeterli izole alan bulunmaması,
- Patateste münavebeye gereken önem verilmemesi,
- Patateste üretim ve işleme çeşitliliğinin tam olarak sağlanamaması,
- Patateste yeteri kadar tasnif ve paketlenme tesisi bulunmaması,

Öneriler:

- Toprak ve su kısıtı dikkate alınarak belirlenen üretim havzalarında, optimum ölçekteki şeker fabrikalarının işletmeye alınması,
- Daha az su kaynağı kullanılarak, pancar üretimi sağlayacak bölgelerde üretimin yaygınlaştırılması,
- Fabrika ve tarla aşamasında ölçek ekonomisine geçilerek, üretim maliyetlerinin azaltılması,
- Ülke ihtiyacına uygun olarak kotaya esas fabrika kapasitelerinin geliştirilmesi, ham madde kaynağına uygun olarak ekonomik işletme ölçeklerine ulaşılacak mevzuat düzenlemelerinin yapılması,
- AR-GE faaliyetlerinin artırılıp bölgesel planlamaya uygun olarak hastalık ve zarlılara dayanıklı yerli pancar tohumu ebeveyn hatlarının geliştirilmesi ve ticarileştirilmesi,
- Toprak ve su kısıtı yanında birim alandan elde edilen şeker verimi dikkate alınarak uygun ekim alanlarının (pancar havzalarının) belirlenmesi, birim alandan elde edilen şeker verimini artırılması,
- Daha az su kaynağı kullanılarak, pancar üretimi sağlayacak bölgelerde üretimin yaygınlaştırılması,
- Fabrika ve tarla aşamasında ölçek ekonomisine geçilerek, üretim maliyetlerinin azaltılması,
- Ülke ihtiyacına uygun olarak kotaya esas fabrika kapasitelerinin geliştirilmesi, ham madde kaynağına uygun olarak ekonomik işletme ölçeklerine ulaşılacak mevzuat düzenlemelerinin yapılması,
- Ham maddenin temininden nihai ürün olan şekerin ve yan ürünlerinin kullanıcılara ulaştırılmasına kadar geçen lojistik sürecin optimizasyonu,
- Üretici örgütlerinin ham maddenin temininden itibaren girdi tedariki, üretim, işleme ve pazarlama süreçlerinde etkinliğinin artırılması,
- Toprak ve su şartları dikkate alınarak münavebenin etkin bir şekilde uygulanması,
- Münavebe yıllarında diğer ürünlerin sözleşmeli alım modeline dahil edilmesi,
- Pancar üretiminde iyi tarım uygulamalarının geliştirilmesi,
- Tüm pancar alanlarında hasat ve hasat sonrası süreçte firelerin (toprak ve yaprak) azaltılmasını sağlayacak uygun mekanizasyonun kullanımının artırılması,
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi, eğitim-yayım çalışmalarının etkinleştirilmesi,
- Şeker üretim sürecinde oluşan yan ürünlerin (melas, posa/küspe vb.) başta biyoplastik ve hayvancılık sektörü olmak üzere en etkin şekilde kullanılması, ayrıca atık ve artıklardan alternatif ürünlerin elde edilmesine yönelik iş modellerinin geliştirilmesi,

- Yoğun patates üretiminin yapıldığı illerde (Niğde, Nevşehir) mono kültür tarım sonucu, önemli fitopatolojik sorunlar yaşandığından, ekim nöbeti prensiplerine uyulması yönünde çalışmalar yapılması,
- Aşırı sulama ve gübrelemenin patatesteki kalitenin düşmesine, çevre kirliliğine, toprak yapısının bozulmasına neden olması, damla sulama gibi yöntemlerin yaygınlaştırılarak, yeterli su ve azot tüketimine gidilmesi,
- Sanayiye dönük spesifik patates üretiminde sözleşmeli üretim modelinin yaygınlaştırılması,
- Patates piyasasında arz-talep dengesini kurmak için üretim planlanması yapılması,
- Patatesteki hastaliksız tohumluk üretiminde doku kültürü tekniklerinin yaygınlaştırılması yönünde projelerin devreye sokulması,
- Sertifikalı tohumluk üretim miktarı ve kullanım oranının artırılması,
- Tohumluk üretiminde ihracat hedefleri oluşturulması ve potansiyel pazarlar bulunarak bu alanın genişletilmesi,
- Daha sağlıklı tohumluk üretimi için ekim nöbeti başta olmak üzere izole alanların oluşturulması,
- Belgesiz ve kontrolsüz tohumluk üretimine müsaade edilmemesi, kontrol mekanizmasının çalıştırılması,
- Üretici ve kullanıcılar açısından sertifikalı tohumluk desteklerine devam edilmesi ve üretim maliyetinin düşürülmesine katkı sağlanması,
- Tohumluk, yemeklik ve sanayilik patates depolarının ayrı ayrı planlanması,
- Patatesteki üretim planlanması yapılması; çiftçinin nerede ne kadar ürün yetiştireceğini bilmesi, üretimin Türkiye'nin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi,
- Piyasaya daha uzun süre ürün sunmak açısından patatesin sanayiye entegrasyonunun sağlanması, üretim ve işleme çeşitliliğinin sağlanması,
- Taze patates için ihracat desteğinin her yıl düzenli olarak verilmesi,
- Patatesteki tasnif ve paketleme tesisleri kurulması, ihraç edilecek ürünler başta olmak üzere pazara arz edilecek ürünlerde standardizasyonun sağlanması; yemeklik, tohumluk ve sanayi tipi olmak üzere bir sınıflandırma yapılması,
- Patates tohumluğu konusunda yürütülen çalışmalara ve sertifikalı tohumluk kullanımının desteklenmesine devam edilmesi.

1.2.5. Lif Bitkileri

Türkiye dünya lif pamuk üretiminde 6. tüketimde ise 5. sırada yer alan önemli bir pamuk ülkesidir. Ülkemizde dünya pamuk alanlarının %1,5'i kullanılarak dünya üretiminin %3,5'ini gerçekleştirilmektedir. Pamuk verimimiz dünya ortalamasının çok üzerinde olup, büyük üretici ülkeler sıralamasında Avustralya'dan sonra, sadece %10 kadar bir farkla, 2. sırada yer almaktadır. 2002 yılı itibarıyla 720 bin ha olan pamuk ekim alanlarımız, izleyen dönemde 400 bin ha'a kadar geriledikten sonra, pamuk üretiminin destekleme kapsamına alınmasıyla birlikte tekrar artmaya başlamış ve son iki yıl itibarıyla 500 bin ha seviyesinin üstüne çıkmıştır. Ekim alanlarındaki bu sınırlı artışa karşılık, yüksek verimli çeşitlerin devreye girmesi ve sertifikalı tohum kullanımının desteklenerek yaygınlaştırılmasına bağlı olarak kütlü verimlerinin kararlı bir şekilde artması ve çırçır randımanlarının iyileşmesi sonucunda lif pamuk üretimimiz çok daha yüksek oranlarda gelişmiş, son üç yıl itibarıyla 800 bin ton ortalamasının üzerine çıkmıştır.

Pamuk sınai hâsıla ve istihdam ile ihracat geliri açılarından ülkemiz ekonomisinin en önemli sektörü olan tekstil ve hazır giyim temel ham maddesidir. Hâlihazırda tekstil ve hazır giyim sanayi ürünlerimizin ağırlık olarak üçte biri, değer olarak ise yarısı pamuktandır. Bu sanayilerimizin 1,5 milyon ton +/-%10 dolayında seyreden yıllık lif pamuk ihtiyacının yarıdan fazlası yerli üretimle karşılanmaktadır. Dolayısıyla hem yerli pamuğun ülkemiz ekonomisine katkısının katlanarak artırılması hem de söz konusu sanayilerimizin dışa bağımlılığının azalması, küresel rekabet gücünün gelişerek sürdürülebilirliği sağlanmaktadır. 2017 itibarıyla 1,4 milyar ABD doları değerindeki yerli pamuk ham maddesi bu sanayilerimizde işlenerek brüt 10 kat, net 2,5 kat değer artışlarıyla ülkemiz ekonomisine kazandırılmış; bu kazanımın %44' ü döviz olarak sağlanmıştır.

Pamuğun ülke ekonomisine katkısı tarım sektörü, tekstil, hazır giyim sanayileri ile sınırlı kalmamakta bitkisel yağ, yem, tıbbi malzemeler, kozmetik vb. pek çok sanayi dallarındaki kazanımlarla sürmektedir. Örneğin, 2017 itibarıyla kütlü pamuk üretiminden elde edilen 1.370 milyon ton dolayındaki pamuk çığitinden, yaklaşık 200 bin ton yanma derecesi ve doymamış yağ oranı yüksek yemeklik yağ, 1 milyon ton yüksek protein içerikli yemlik küspe ekonomimize kazandırılmıştır. Bu bağlamda tıbbi malzemeler ve kozmetik ürünlerde henüz miktar ve değerini belirleyemediğimiz büyüklükte pamuk kullanılmıştır.

Keten ve kenevir son yıllarda tekrar önem kazanmaya başlayan lif bitkileridir. 2017 yılı FAO verilerine göre, dünyada yaklaşık 216.544 hektarlık alanda liflik keten tarımı yapılmakta ve bunun karşılığında, 780.554 ton ürün elde edilmektedir. Fransa son yıllarda liflik keten ekim alanlarını artırarak birinci sıraya yükselmiştir. Onu, Fransa, Belarus ve Rusya Federasyonu izlemektedir. Ülkemizde ise 2002-2018 yıllarında liflik keten ekim alanları 2.500 da'dan 50 da'a, endüstriyel kenevir alanları 6.600 da'dan 55 da'a düşmüş, üretim miktarları da alanlardaki bu dramatik düşüşlerin paralelinde ketende 3, kenevirde 55 tona gerilemiştir.

Tablo 29. Lif bitkileri (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> İplik sanayimizin 1 milyon 600 bin tonluk lif pamuk ihtiyacı ve bunun karşılığında çiftçinin ürettiği kütlü pamuğun her zaman çirçir işletmeleri ve kooperatifler tarafından satın alınması, Bakanlığımızın her yıl düzenli olarak kütlü pamuğa verdiği fark ödemesi desteği sayesinde lif pamuk rekoltemiz yıllar içerisinde 400 bin tondan 1 milyon tona doğru yaklaşmıştır. 1 milyon ton ve üzeri lif pamuk üretiminin devamı açısından alan bazlı destekleme sisteminin devam ettirilmesi ve günün ihtiyaçlarına göre artırılması, Üreticinin sahip olduğu yüksek deneyim, makine ve ekipman parkı ile hasadın %80 makineli yapılması, Ülkemizde pamuk üretiminin sulanabilir alanlarda yapılması, Pamuk ekim alanlarının özellikle pamuk tarımı için yüksek verim potansiyeline sahip olması, Bir milyon tona yakın çirçirlama kapasitemiz ile elyaf özelliklerini koruyabilen çirçir işletmelerine sahip olunması (%94 Rollerjin tesisi), Orta ve uzun elyafli pamuk çeşitlerimizin lif teknik değerlerini koruyan rollerjin çirçir işletmelerimiz sayesinde, ring iplik sanayimizin talebi yerli üretimle karşılanabilmesi, GDO'suz pamuk tohumu ve yetiştiriciliğinde yakalanan başarı, Yerli ve milli tohum olgusunun yaygınlaşması, Yerli tohum pamuk ıslah çalışmalarının desteklenmesi, Pamuk sektörünün geliştirilmesi amacı ile sanayi, kamu ve üniversite ortak projelerinin artması, Pamuk üreticilerimizin bilinçli olması, Sertifikalı tohumluk kullanımının yaygın olması, Ürün İhtisas Borsasının faaliyete geçmiş olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Üretim maliyetlerinin yüksek olması, Pamuğa alternatif ürün çeşitlerinin olması, Yabancı orijinli pamuk çeşitlerinin ekim oranlarının yüksek olması, Küçük alanlarda üretim yapılması, Pamuklarda görülen yüksek yabancı madde ve kirlenme (kontaminasyon) sorunu, Pamuk hasat sezonunun sonbahar ayına denk gelmesi ile birlikte oluşan yağmur riskine karşı hasat tarihinden önce defoliant uygulaması sonucu verim ve kalitede düşüş olması, Pamuk sektörünün farklı bakanlıkların sorumluluğunda bulunması ve birbirleri arasındaki koordinasyon eksikliği, Mevcut mevzuatların güncel olmaması, Fark ödemesi desteğinin kütlü pamuk esas alınarak verilmesi, Pamuk hasat makineleri müteahhitliği yönetmeliğinin uygulanmaması, Çağdaş teknolojiler kullanılarak oluşturulmuş tarım veri tabanının eksikliği.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> GDO'dan arı Türk Pamuğu gibi bir markamızın olması, Lisanslı depoculuk ve ürün ihtisas borsalarının varlığı, Son yıllarda pamuk ipliğine ve pamuklu ürünlere olan yönelim, Kontaminasyonsuz (yabancı maddesiz) pamuğa artan talep, İyi tarım uygulamalarının yaygınlaşması, Pamuk kooperatiflerinin elinde bulunan atıl durumdaki pamuk asıl ve yan ürünleri işletme kapasiteleri, Son yıllarda GDO'suz ürünlere olan yönelim, Genç bir nesle sahip olmamız, Araştırma ve geliştirme altyapımızın güçlü olması, Yeni yerli çeşitlerin geliştirilmesinin hız kazanması. 	<ul style="list-style-type: none"> Üretim alanlarında hatalı kimyasal kullanımına dayalı bitki zararlılarında ve yabancı otlarda direnç oluşumu, Sertifikasız tohum kullanımında yaygınlaşma, Önemli pamuk ekim havzalarında sulama suyu eksikliği ve bazı bölgelerde aşırı sulamadan dolayı toprakta tuzlanma riski, Yeterli işletme altyapısı olmayan çirçirlerde işlenen pamuklarda kalitenin bozulması, Uluslararası tohum firmalarının ülkemize GDO'lu tohum satma çabaları, Balya ambalajında kullanılan sentetik lif karışımı bezler, Pamukta münavebe (ekim nöbeti) uygulanmaması, Şehre göç ve genç neslin köy hayatından uzaklaşması, Dünyada olabilecek iklim değişikliklerine karşı dirençli yerli tohum gelişmesine yönelik çalışmaların az olması.

Sorunlar:

- Pamuk fiyatındaki istikrarsızlık,
- Yüksek üretim maliyetleri,
- Pamukta kontaminasyon ve kalite kaybı probleminin olması,
- Pamuk destek miktarlarının belirlenme zamanı,
- Mevcut üretici organizasyonlarımızın aktif olmaması,
- Pamuk üretimi yapılan alanların küçük ve parçalı olması,
- Pamuk üretiminde münavebe sisteminin uygulanmaması,
- Pamuk sektörünün farklı bakanlıkların sorumluluğunda bulunması,
- Ruhsatı bulunmayan ve üretimi yasaklanan kimyasal ilaçların (özellikle yabancı ot ilaçları) merdiven altı üretilerek, pamuk ekim alanlarında kullanılması,
- Hasat makinelerinin yetersizliği,
- Lisanslı depoculuk kapasitesinin az olması,
- Keten ve kenevire dayalı sanayinin az olması,
- Liflik keten ve endüstriyel kenevirde yerli çeşidin az ya da hiç olmaması,
- Liflik keten ve endüstriyel kenevirde hasat ve hasat sonrası mekanizasyon eksikliği.

Öneriler:

- Pamuk tarımı ile tekstil ve hazır giyim sanayilerimizde sahip olduğumuz potansiyel değerleri faydaya dönüştürerek ülkemiz ekonomisine kazandırabilmek üzere bir milyon ton kaliteli lif pamuk üretimi eşik değeri olarak belirlenmeli, uygun politika ve uygulamalarla üretimin her koşulda bu eşik değeri üzerinde seyretmesi sağlanmalıdır.
- Ülkemizde pamuk üretim maliyetleri yüksektir. Bu maliyetlerdeki artışların temel kaynağı olan dört girdinin (ilaç, gübre, akaryakıt ve hasat) maliyetlerinin azaltılmasını sağlamak üzere:
 - a. Zirai ilaçların ve gübrelerin etkin kullanımına yönelik eğitim ve yayım faaliyetleri yaygınlaştırılmalı ve genç çiftçiler özelinde yoğunlaştırılmalıdır. İlaç bayilerinin etkinliği sınırlandırılmalı, ilaçlama kararları uzman danışmanlarca reçetelendirilmelidir.

- b. Tarım ilaçlarının, etkin maddeleri itibarıyla, taban ve tavan fiyatları Bakanlıkça belirlenmeli ve belirli aralıklarla güncellenmelidir.
 - c. Aşırı ve bilinçsiz gübrelemenin engellenmesi amacıyla toprak analiz laboratuvarları etkin şekilde kullanılmalı, analiz sonuçları denetlenerek laboratuvarlara olan güven artırılmalıdır.
 - d. Akaryakıt maliyetinin düşürülmesi için azaltılmış toprak işleme teknikleri ve buna uygun makine kullanımı teşvik edilmelidir.
- Pamuk üreticilerinin lisanslı depo desteklemelerinden yararlanması ve böylece lisanslı depoculuğun, üretimin büyük bölümünü kapsar hale gelmesi sağlanmalıdır.
 - Lisanslı Depo Destekleme Yönetmeliği'nde acilen yapılacak bir değişiklikle müstahsil makbuzlarının yanı sıra lisanslı depolara ait elektronik ürün senetleri de (ELÜS) “desteklemeye esas belge” sayılmalı; ELÜS’ler üzerinden kütlü pamuk destekleme miktarının hesabında, ilgili ticaret borsasınca yayınlanan “Sezon Ortalaması Çırçır Randımanı” değeri esas alınmalıdır.
 - Lisanslı depoculuk kapasitesinin artırılması ile Ürün İhtisas Borsası etkin şekilde çalıştırılabilir. Böylelikle üretici ürününü yıl içerisinde yayarak satma, tekstil işletmeleri de daha uzun soluklu ticari bağlantı yapma şansına sahip olacaktır.
 - Üreticilerin önündeki diğer büyük bir engel de kütlü pamuklarını lif haline getirmek için aldıkları çırçırılama hizmetinin %18 KDV’ye tabi olmasıdır. Bu engelin ortadan kaldırılması için çırçırılama hizmetinde KDV oranı %1’e düşürülmelidir.
 - Tarım Satış Kooperatifleri lisanslı depoculuk desteklerinden yararlanamamaktadır. Tariş, Çukobirlik, Antbirlik gibi tamamen üreticilerden oluşan bu kooperatiflerin sistem dışında kalması lisanslı depoculuktan beklenen yararların tabana yayılmasını engellemektedir. İlgili yönetmelikte yapılacak bir düzenleme ile bu yanlış acilen düzeltilmelidir.
 - Mevcut uygulamada çırçır işletmeleri de lisanslı depoculuk desteklerinden yararlandırılmamaktadır. Çırçır işletmelerine analiz desteği verilerek bunların da sisteme katılmaları ve bunlar sayesinde lisanslı depoculuk hizmetine erişemeyen küçük çiftçilerin dolaylı olarak sistemden yararlanmaları sağlanmalıdır.
 - Pamuğa yabancı madde bulaşması (kontaminasyon) sorununun önemi ve çözüm yolları, kimyasal ilaçlama, hasat yardımcıları, koza açtırıcı (yaprak döktürücü), toprak işleme ve gübreleme vb. yönelik eğitim çalışmaları yaygınlaştırılmalı ve genç çiftçiler özelinde yoğunlaştırılmalıdır. Nemli pamuk hasadının önlenmesi için tedbirler alınmalıdır.
 - Çırçır işletmeleri ile ilgili mevzuat aşağıdaki öneriler dikkate alınarak güncellenmeli ve etkin bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır:
 - a. Bütün çırçır işletmelerinin makineli hasada uygun, standardı belirlenmiş ön temizleme üniteleri ve kurutma sistemleri bulundurma ve çalıştırma mecburiyeti olmalıdır. Çırçır işletmesinin kapasitesine göre sahip olması gereken asgari kapalı ve açık depolama alan sayıları ve büyüklükleri: çalıştırılması zorunlu çırçır ustası ve pamuk ustası sayıları belirlenmelidir.

- b. Yangın risklerine karşı alınacak önlemler listesi oluşturularak, işletme içerisinde bulunması gereken yangın tüpü adedi ve büyüklükleri, köpük makinesi sayısı, su tankı adedi ve büyüklüğü, yer üstü hidrant adedi ve büyüklüğü belirlenmeli; yağmurlama sistemleri, jeneratör vb. ekipmanları bulundurma zorunluluğu getirilmelidir.
 - c. Elektronik kantarların maliyeye e-devlet üzerinden entegrasyonu ile giren ürün ve çıkan mamulün anlık takibi sağlanmalıdır.
- Pamuk destek miktarı 3-5 yıllık dönemler halinde önceden belirlenmeli ve desteklemelerle ilgili gerekli düzenleme yapılmalıdır.
 - Ülkemizde prim sistemi özellikle üretimi yönlendirme ve üretici gelir seviyesinin korunması açısından istenilen başarıyı sağlayamamıştır. Prim miktarı hedef fiyat ile piyasa fiyatı arasındaki fark olarak belirlenip üreticiye ödenmelidir.
 - İyi Tarım Uygulamaları desteklemesine daha önceden olduğu gibi pamuk üreticilerimiz dahil edilerek sürdürülebilir pamuk tarımı yaygınlaştırılmalıdır.
 - Tekstil ve hazır giyim sanayilerimizin giderek artan talebini yerli üretimle karşılayabilmek amacıyla “İyi Pamuk Uygulamaları (BCI-Better Cotton Initiative)”na uygun pamuk üretimi teşvik edilmelidir.
 - Ekim alanları ve rekolte tahmin çalışmaları modern teknolojiler kullanılarak güvenli ve hızlı şekilde yapılmalı, sonuçları önceden duyurulan tarihlerde düzenli olarak paylaşılmalıdır.
 - Maliyetin kontrol altına alınması, doğal afet risklerinin azaltılması ve tarla veriminin artırılması amacıyla temel meteorolojik veriler ziraat odaları ile paylaşılmalı ve bu verilerin üreticiye ulaştırılması sağlanmalıdır.
 - GDO’suz pamuk tohumunda sahip olduğumuz avantajı korumak adına, tescilli tohum çeşitlerinin her yıl önce GDO tarama ve gerekirse GDO kimliklendirme analizine tabii tutulmaları zorunlu kılınmalıdır.
 - Yanlış sulama nedeniyle tuzlanma, erozyon ve verim kayıplarının önlenmesi için modern sulama yöntemleri yaygınlaştırılmalı ve gerekli altyapı yatırımları teşvik edilmelidir.
 - Tekstil sanayisinde yerli pamuk kullanan sanayiciler desteklenerek yerli pamuk kullanımı teşvik edilmelidir.
 - Ülkemizde lif pamuk satışı borsa ajanları vasıtası ile yapılmaktadır. Ürün borsa ajanı tarafından alıcı adına alınır borsa ajanı alıcı ve satıcıdan komisyon ücretini alır anlaşma olduktan sonra işlem borsaya bildirilerek satış yapılır. Kimi zamanlarda herhangi bir gerçek satış olmadığı halde fiyat oluşması için çeşitli şahıs ve işletmeler kendi aralarında satış yaparak fiyatı tespit etme imkânları olmaktadır. Lif pamuk olarak önce borsaya gelmeli ve borsada alım satımın yapılması için gerekli düzenlemeler ve altyapılar buna göre hazırlanmalıdır.

- Kışın su altında kalan ve ilkbaharda suların geç çekildiği alanlar ile tuzluluk sorunu nedeniyle pamuktan başka ürün yetiştirilmesi mümkün olmayan araziler destekleme için 3 yılda bir münavebe uygulaması zorunluluğundan muaf tutulmalıdır.
- Pamuk sektörü ile ilgili bakanlıklar arasında gerekli koordinasyonun sağlanması için Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde ve sorumluluğunda bir birim oluşturulmalıdır.
- Keten ve kenevire dayalı sanayi mutlaka geliştirilmeli ve çeşitlendirilmelidir. Başta tekstil sektörü olmak üzere, selüloz ve biyoplastik ile ilaç sektöründe daha yüksek düzeyde yararlanacak oluşumlara gidilmelidir.
- Tarımsal açıdan üretiminin artırılması için mutlaka yerli endüstriyel çeşitler geliştirilmeli THC oranları düşük veya olmayan çeşitler hedeflenmelidir.
- Kenevirden daha ucuza elyaf elde etme ve tekstilde kullanabilmek için rekabete uygun üretim maliyeti oluşturulmalı, lif kalitesi ve randımanını arttıracak tedbirler alınmalıdır. Çok çeşitli sanayi kollarıyla desteklenmeli ve mümkünse sözleşmeli üretim modeli geliştirilmelidir.
- Üretim teknikleri ve kaliteli ham madde için teknik iş birliği ve AR-GE faaliyetlerine devam edilmelidir. Kenevir tarımında her şeyin mekanize olması, başta havuzlama olmak üzere, hasat ve lif eldesinin mutlaka makineyle pratik ve hızlı bir şekilde en düşük maliyetle olacak şekilde yapılmasının şartları oluşturulmalıdır.

1.2.6. Tütün, Haşhaş ve Tıbbi Aromatik Bitkiler

Tütün, haşhaş ve tıbbi aromatik bitkilerin ülkemizdeki mevcut durumuna baktığımızda:

Tütün

Ülkemizde tütün üretimi, özellikle kır ve kır taban karakterli verimsiz tarımsal arazilerde gerçekleştirilmektedir. Ortalama 18,3 dekar büyüklüğe sahip küçük aile işletmeleri için düşük girdili ancak emek yoğun ve aynı alandan elde edilecek gelir açısından alternatifsiz bir ürünü ifade etmektedir.

Dünyada yaklaşık 130 ülkede her yıl yaklaşık 4 milyon hektarda, 6,5-7,0 milyon ton yaprak tütün üretilmektedir. Dünya tütün üretiminde Çin ilk sırada yer alırken ülkemiz yıldan yıla değişmekle beraber 10.-15. sıra arasında yer almaktadır. Türkiye, dünya Oriental tütün üretiminde gerek kalite, gerekse miktar açısından lider konumundadır. 2018 ürünü dünya Oriental tütün üretiminin yaklaşık %38'ini tek başına Türkiye üretmiştir. Ayrıca ülkemiz dünya Oriental tütün ihracatında uzun yıllardır liderliğini devam ettirmektedir.

Türkiye'de tütün üretimi ve alım satımı yazılı sözleşme esaslı veya açık artırma sistemine konu olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. 2019 ürün yılında, Türkiye'de: 6 coğrafi bölgede, 24 il ve 101 ilçede, 50.040 üretici ile 920.515 dekar alanda 79.727.330 kg tütün üretilmek amacıyla sözleşme imzalanmıştır.

2018 ürün yılında üretici başına düşen ortalama yıllık gelir 25.866 TL olmuştur. Organik tarımı yapılan tütünde ise üretici başına düşen ortalama yıllık gelir 36.492 TL olarak gerçekleşmiştir.

2018 yılında, 50 ülkeye yapılan tütün ihracatı 62.798.676 kg, ortalama 6,22 ABD doları ile gerçekleşmiş; karşılığında da 390.890.120 ABD doları elde edilmiştir.

2018 yılında 46 ülkeden yapılan tütün ithalatı 110.583.641 kg, ortalama 5,33 ABD doları karşılığında, 590.233.641 ABD doları bedel ödenerek gerçekleştirilmiştir. Bu bedelin 388.494.199 ABD doları, iç piyasaya arz amaçlı üretilen sigaralarda kullanılmak üzere ithal edilen tütünlere ödenen bedeldir. 201.739.441 ABD doları ise ihracat amaçlı üretilen sigara, kıyılmış tütün ve nargilelik tütün mamullerinde kullanılmak üzere ithal edilen tütünlere ödenen bedeli oluşturmaktadır. İhracat amaçlı ithal edilen tütünler karşılığında 634.800.000 ABD doları ihracat gerçekleştirilmiştir.

2018 yılında toplam Türkiye sigara iç piyasası perakende satışı 118,5 milyar adet sigara karşılığında 62,7 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

TEKEL sigara fabrikalarının 2008 yılında özelleştirilmesi ve Tütün Fonunun kademeli olarak azaltılması ve sıfırlanması sonucunda: iç piyasaya satılan sigaralarda yerli tütün kullanım oranı 2003 yılında %42,07 iken bu oran 2018 yılında %14,50'ye düşmüştür.

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgemiz illerinin bir kısmında ve Hatay ilinde yoğunlaşmış olan sarmalık kıyılmış tütün üretimi ve ticaretinin kayıt altına alınması sorunu sürmektedir.

Haşhaş

Birçok bitkinin gen kaynağı olan ülkemiz, Papaver türleri bakımından zengin olup, kültür haşhaşının da ana vatanıdır. Dünyada yasal haşhaş ekimi, üretimi ve ticareti 1961 TEK Sözleşmesi'ne (Single Convention on Narcotic Drugs) ve Tadiline İlişkin 1972 Protokolü'ne göre düzenlenmektedir. 1961 TEK Sözleşmesi dünyadaki uyuşturucu madde işlerinin ülkelere tek elden yürütülmesi hükmünü getirmekte ve BM Teşkilatının uyuşturucu maddelerin kontrolü hususundaki yetkisini kabul etmektedir. Tıbbi amaçlarla afyon ve afyon alkaloidlerini elde etmek amacıyla yapılan haşhaş tarımı, BM denetiminde Türkiye, Hindistan, Avustralya, Fransa, İspanya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Çin gibi ülkelere yapılmaktadır.

Dünyada haşhaş kökenli tıbbi ve bilimsel amaçlı uyuşturucu madde tüketimi yılda yaklaşık 400 ton civarındadır. Üretim ise yıldan yıla değişiklik göstermekle birlikte tüketim miktarının üzerinde gerçekleşmektedir. Bu durum ise dünyada stok oluşmasına ve satış fiyatlarının düşmesine neden olmaktadır. Bu itibarla dünyada önde gelen yasal haşhaş üreticisi ülkeler arasında kıyasıya rekabet yaşanmaktadır. Dünyanın en büyük haşhaş kapsülü işleme kapasitesine sahip olan Afyon Alkaloidleri Fabrikasında yılda 25.000 ton haşhaş kapsülü işlenebilmektedir. Fabrikada üretilen morfin miktarı doğrudan kapsülün morfin oranıyla ilişkilidir. Kapsüldeki morfin oranındaki artış, morfin üretim verimini ve maliyetini olumlu etkilemektedir.

Ayrıca Birleşmiş Milletler Teşkilatının tavsiye kararları doğrultusunda ülkelerin ihtiyacı olan ilaç ham maddeleri tedarikinde ülkemize önemli sorumluluk da yüklemektedir. Tüm dünya genelinde ülkemiz güvenilir tedarikçi olarak değerlendirilmektedir.

Afyon Alkaloidleri Fabrikasında üretilen morfin ve türevleri yurt içi ihtiyacın tamamı (yaklaşık %5) karşılandıktan sonra kalan %95'i tıbbi amaçlı olarak ihtiyaç sahibi ülkelere ihraç edilmektedir. AAF' de üretilen morfin ve türevlerinin ihracatından yıllara göre değişmekle birlikte ortalama 50 milyon dolar civarında ülkemize döviz girdisi sağlanmaktadır. Ayrıca üreticiler haşhaş tohumundan yağ, haşhaş ezmesi vb. gıda amaçlı; küspesinden hayvan yemi, sapından ise yakacak olarak yararlanmaktadırlar.

Geçit Kuşağı Tarımsal Araştırma Enstitüsünde gerek ıslah gerek yetiştirme tekniği çalışmaları 1988 yılından itibaren devam etmekte olup 16 çeşit tescil ettirilmiştir. Enstitü tarafından geliştirilen çeşitlerin morfin oranları %1 civarında olup, kapsül ve tohum verimi yüksek çeşitlerdir. Son yıllarda kamu kuruluşları tarafından geliştirilen çeşitlerin yayımının sağlanması amacıyla Eğitim, Yayın ve Yayınlar Dairesi tarafından desteklenen “Geliştirilmiş Haşhaş Çeşitlerinin Eskişehir, Uşak, Afyonkarahisar ve Denizli illerinde Yayımı Projesi” yürütülmektedir.

Diğer taraftan Toprak Mahsulleri Ofisi bünyesinde yapılan ıslah çalışmaları sonucunda tescil ettirilen ve %2'ye yakın morfin ihtiva eden çeşitlerin üreticilerce kullanımının artırılması konusunda söz konusu kurum çalışmalarını sürdürmektedir.

Tıbbi ve Aromatik Bitkiler

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de tıbbi ve aromatik bitkiler üretimi yetiştiricilik ve doğadan toplama şeklinde gerçekleştirilmektedir. Türkiye florasında 167 familyaya ait 11.707 bitki taksonu bulunmakta olup, bunların 3.649'u endemiktir. Bu mevcut bitkilerin tıbbi bitki olarak kullanılan miktarı kesin olarak bilinmemekle birlikte bazı kaynaklara göre 650 türün tıbbi bitki olarak kullanıldığı ifade edilmektedir.

Yapılan çeşitli çalışmalarda, Türkiye'de ticari amaçla doğadan toplanarak iç ve dış piyasada satılan bitki türlerinin sayısı 347'dir. Bu türlerin 35'i endemik tür olarak bildirilmektedir. Yaklaşık 100 bitki türü ise doğadan toplanarak ihraç edilmektedir. Yurdumuzda çeşitli bölgelerde yapılan etnobotanik çalışmalarda, doğal bitki türlerinin ortalama %10-12'sinin çeşitli amaçlarla halkımız tarafından kullanıldığı belirlenmiştir. Tüm bunlar birlikte değerlendirildiğinde: ülkemizdeki en az 1.000 türden çeşitli şekillerde yararlanıldığı ve 500 kadarının ticaretinin yapıldığı tahmin edilmektedir.

Tıbbi ve aromatik bitkilerde sürdürülebilir üretim ve pazar potansiyelinin yeterince değerlendirilebilmesi için bu ürünlerin istenen miktar ve kalitede üretilmesi gerekmektedir. Türkiye'de tıbbi bitkilerin öneminin artmasına paralel olarak tarımsal çalışmalara başlanmış, özellikle son yıllarda bu bitkilerde çeşit geliştirmeye yönelik ıslah çalışmalarında da artış gözlenmiştir.

TAGEM bünyesindeki 15 araştırma enstitüsünde tıbbi aromatik bitkiler alanında ıslah, agronomi, kalite ve kültüre alma ve içerik analizi konularında 55 adet AR-GE projesi yürütülmektedir. Bugüne kadar 50 türde kültüre alma çalışmaları sonuçlandırılmış, bunlardan 16 tanesinin adaptasyon çalışmaları tamamlanmıştır. Kamu, özel sektör ve üniversiteler tarafından 20 türde toplam 64 tescilli çeşit geliştirilmiştir (TAGEM tarafından 16 türde 24 tescilli çeşit). TAGEM bünyesindeki Tohum Gen Bankalarında tohum olarak saklanan 264 türe ait 2641 tıbbi bitki örneği bulunmaktadır. Bunun dışında TAGEM'e bağlı enstitüler bünyesinde tıbbi bitki genetik kaynak toplama ve ıslah çalışmaları yapılmakta ve bu çalışmalara ait koleksiyon bahçeleri yer almaktadır. Ülkemiz diğer bitki türlerinde olduğu gibi boya elde edilen bitkiler konusunda da çok zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Bunlardan en önemlileri: *Rubia tinctoria* (Kök boya), *Datisca cannabina* (Sarı kendir), *Alcanna tinctoria* (Hava civa), *Isatis tinctoria* (Çivit otu), *Reseda lutea* (Muhabbet çiçeği), *Euphorbia sp* (Sütleşen) *Hypericum sp.* (Kantaron), *Rhus coriaria L.* (Sumak), *Juglans regia* (Ceviz kabuğu), *Quercus infectoria* (Meşe mazısı), *Allium cepa L.* (Soğan Kabuğu), *Carthamus tinctoria* (Cehri)'dir.

Haşhaş, kekik, anason, safran, tıbbi adaçayı, karabuğday, şevketibostan ve kişniş gibi birçok tıbbi ve aromatik bitkide standarda uygun çeşitler geliştirilmiştir. Tüketici ve sanayicinin taleplerine cevap veren kaliteli ve standart ürün için: ıslah edilmiş çeşitlerin geliştirilmesi, uygun ekolojik koşulların belirlenmesi, bitkilerin doğaya zarar vermeden doğru zamanda toplanması, hasat sonrası işlemler ve işleme teknolojilerinin belirlenmesi, tıbbi ve aromatik bitkilerde üretim ve pazar olanaklarının artırılması hedeflenmiştir.

Tablo 30. Tütün (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">Türkiye'nin kaliteli Oriental tütün üretiminde ve üretim miktarında dünyada lider konumda olması,Kaliteli tütün üretiminde tecrübeli ve bilgili üretici olması,Tütün sektöründe kalifiye personel-teknik eleman sayısının yüksek olması,Yüksek ihracat kapasitesinin olması,Rezidü ve NTRM (Non Tobacco Related Material-Tütün Dışı Yabancı Madde) konusunda ciddi mesafe alınmış olması, bu konularda teknik yeterlilik olması,Tütün üretiminde GAP (Good Agricultural Practices-İyi Tarım Uygulamaları) ve ALP (Agricultural Labor Practices-Tütün Tarımında Çalışma Koşulları) uygulamalarının hayata geçirilmiş olması,Modern tütün işleme tesisleri ve yüksek işleme kapasitenin olması,Gelişmekte olan pazarlara yakın olması.	<ul style="list-style-type: none">Tütün üretim ve pazarlama kooperatifleri adı altında üretici örgütlenmesinin yeterince olmaması,Üretim maliyetlerinin artması ve döviz kurundaki dalgalanmalar olması,Modern işleme tesislerinin yeterince değerlendirilememesi,Özellikle dünyadaki dolguluk tütün ihtiyacına karşılık verebilecek Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerindeki potansiyelin yeterince kullanılamaması,Tütünün tarımsal destekleme ve teşviklerden yeterince faydalanamaması,Oriental tütün üretiminin emek yoğun üretim olması ve mekanizasyona geçilememiş olması,Genç nüfusun tütün üretiminden uzaklaşması ve üretici profilinin giderek yaşlanıyor olması, bu nedenle sürdürülebilir tütün üretiminin sağlanamaması,Oriental tip harmanlı sigaraların yerini, düşük oranda Oriental tip tütün kullanılan Amerikan blend harmanlı sigaraların alması,Tütün fonunun kaldırılmış olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">Türkiye'nin kaliteli Oriental tütün üretiminde rakibi konumundaki ülkelerde tütün üretiminin azalmasıÇevre ülkelere ekonomik fiyatlarla sigara ihraç etme imkânının olması,Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde daha düşük maliyetle tütün üretim potansiyelinin ve menşee çeşitliliğinin olması,Modern işleme tesislerinin kullanılmayan kapasitelerinin değerlendirilebilirliğinin olması,Tütün agronomisine yapılan yatırımların artması ve ülkemizin bu anlamda bir merkeze dönüşmesinin sağlayacağı fırsatların olması.	<ul style="list-style-type: none">Tütün üretim maliyetlerinin yükselmesine karşılık tütün satış fiyatlarının aynı oranda artış göstermemesi,Uzak Doğu'da ve Balkanlarda üretim çalışmaları devam eden düşük maliyetli Oriental tütün üretiminin ülkemiz tütünleri yerine ikame edilme olasılığı olması,Üreticilerin yaşlanması, genç nüfusun tütün üretimine sıcak bakmaması,Amerikan blend harmanlarda katkı maddesinin kullanılmasını engelleyen yasal düzenlemenin dünyada yaygınlaşması halinde bu harmanlarda kullanılan Oriental tütüne olacak talebin azalması,Sigara şirketleri ve tedarikçi yaprak tütün firmalarının tütün alımını azaltması,Sahte/kaçak sigara ve yasa dışı sarmalık kıyılmış tütün piyasasında dönemsel gelişmeler olması.

Tablo 31. Haşhaş (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Dünyada tıbbi amaçlı yasal haşhaş ekimi ve üretimi yapan 6 ana üretici ülkeden (Türkiye, Hindistan, Avustralya, Fransa, İspanya ve Macaristan) birisinin ülkemiz olması, BM Teşkilatının, Türkiye ve Hindistan'ı "geleneksel haşhaş üreticisi" ülkeler olarak kabul etmiş olması ve üye olan tüm ülkelere "tıbbi ve bilimsel amaçlı opiyat ham madde ihtiyaçlarını öncelikle bu ülkelere temin etmeleri" yönünde bir Tavsiye Kararının alınmış olması, Dünya genelinde ülkemizin güvenilir tedarikçi olarak değerlendirilmesi, Haşhaş kapsüllerinde bulunan morfin, tebain, noskapin, oripavin ve papaverin gibi alkaloidlerin ilaç sanayisinde yoğun olarak kullanılması ve bu alkaloidlerin sadece haşhaşta bulunması, Bu bitkiden elde edilen tohumun ve tohumdan elde edilen yağın gıda sektöründe kullanılması, Dünya haşhaş ekim alanının en büyük kısmının Türkiye'de bulunması, Kaççağa kayma oranı çok düşük olduğundan kontrol çalışmalarımızın BM nezdinde takdir edilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Üretilen haşhaş kapsüllerinin morfin ortalamasının düşük olması, Haşhaş tarımında yoğun iş gücü ihtiyacının olması, mekanizasyonun yeterince gelişmemiş olması, İklim şartlarından kolay etkilenen bir bitki olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Gerek iç gerekse dış piyasa açısından haşhaşın öneminin anlaşılması, Çiftçinin son yıllarda bu bitkiye olan talebi, Haşhaş tohum ihracatı açısından son yıllarda ülkemize olan talep, Çiftçinin ürettiği ürünü (kapsül) TMO'nun alması, alım garantisinin olması, Gıdalarda (hamur işi) haşhaş kullanımının artması, Haşhaş tohum ihracatı açısından son yıllarda ülkemize olan talep. 	<ul style="list-style-type: none"> Geleneksel üretim yöntemleri gibi alışkanlıkların önüne geçilememesi, çiftçinin sertifikalı tohumluk yerine kendi yerel tohumu kullanması, Haşhaştan elde edilen afyonun, tıbbi amaçlar dışında uyuşturucu olarak da kullanılması, İzinli bir bitki olması nedeniyle çiftçi bu bitkinin tarımını yaparken yaşadığı güvenlik sorunu, Yüksek morfinli tescilli çeşitler yerine üretici alışkanlıklarından kaynaklı yerel çeşitlerin kullanılması, Dünya piyasalarında artan morfin stokları.

Tablo 32. Tıbbi ve aromatik bitkiler (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Ülkemiz zengin bir biyolojik çeşitliliğe sahip olması (Türkiye’de 3649’u endemik olmak üzere 11.707 adet bitki türü bulunmaktadır.),• Türkiye’de kültüre alınabilecek birçok türün doğal olarak bulunması,• Ülkemizde ve dünyada doğal-bitkisel tedaviye ilginin giderek artması,• Kırmızıbiber üretim alanındaki artışa paralel üretimde de artışın sağlanması.• Uçucu yağ üretiminde kullanılan kekik, lavanta ve adaçayı tarımının, yıllar itibarıyla, ivme kazanmış olması.	<ul style="list-style-type: none">• Tıbbi ve aromatik bitki tür ve çeşitliliği açısından oldukça zengin kaynaklara sahip olan Türkiye’nin plansız bir üretimden dolayı ihracatta hakkettiğinin çok altında gelir elde etmesi,• Bazı bitkilerin aşırı toplama nedeniyle doğada çok azalması ve yetiştirilmesinde karşılaşılan güçlükler,• Tıbbi ve aromatik bitki ihracatının büyük bir kısmının işlenmemiş ürünlerden oluşması,• Yağlık gül üretiminde yüksek potansiyele sahip olan Türkiye’nin, katma değeri yüksek ürünler yerine ham madde olarak ihraç etmesi sebebiyle ihracat gelirlerinin düşük olması,• Üretimin geliştirilmesi ve kapasite kullanımının artırılmasına yönelik planlama yapılmamasına bağlı olarak iç ve dış pazarın talep ettiği miktar ve kalitede yeterli üretimin sağlanamaması,• Parçalı arazilerde yapılan tarımın maliyetleri artırması,• Rekabet gücümüzün diğer ülkeler lehine azalması,• Tedarik zincirinde iş birliği ve imkânların paylaşım noksanlığı,• Tıbbi bitkilerin doğadan toplanması, depolanması ve kullanılması ile ilgili mevzuatın eksikliği,• Doğadan toplanan ya da yetiştiriciliği yapılan tıbbi ve aromatik bitkilerde belirli bir standardizasyonun olmayışı.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Kalkınma politikalarında TAB sektörüne önem verilmesi,• Marjinal alanları değerlendirme arayışı,• İklim değişikliklerine uygun üretim,• Sektöre yönelik finans kaynaklarının artması,• TAB pazarında kısmen arz açığının olması,• Yeni kullanım alanlarının ortaya çıkması,• Kişi başına gelir artışı,• Yeni kullanım alanlarının ortaya çıkması,• Ülkemizin özellikle tıbbi ve aromatik ürün tarımı yapan bölgelerin sosyal yapısının sektör için uygunluğu,• İşlenecek yeter miktarda her yıl tıbbi ve aromatik bitkinin toplanabilme potansiyeli,• Bölge çiftçisinin maliyetleri ve altyapısı desteklediği sürece ilgisinin artma eğilimi.	<ul style="list-style-type: none">• Rakip ülkelerin üretim maliyetlerinin düşüklüğü,• Piyasada ihracatçı ülkeler arasında yüksek oranda yoğunlaşma olması,• Sentetik ürünlerin maliyetinin doğal ürünlere göre düşük olması,• TAB (Tıbbi Aromatik Bitkiler) ürünlerinin amaç dışı kullanımı,• Dünya ticaretinde tarife dışı engellerin artması,• Rakip ülkelerin aralarında serbest ticaret anlaşmaları ve ortak pazarların kurulması,• Kontrolsüz kimyasal ilaç kullanımı veya yanlış ilaç kullanımı ve buna bağlı ulusal piyasada yaşanan sıkıntılar,• Endüstriyel atıklar sebebi ile ağır metal risklerinin artması.

Sorunlar:

- Devletin tütün üretimine müdahil olmaması,
- Üreticilerin tarımsal desteklerin tamamından faydalanamaması,
- Üreticilerin, üretici birlik ve kooperatifler altında yeterince toplanamaması, üreticinin sözleşme esnasında pazarlık şansına sahip olmaması. Ülke tütüncülüğünün geliştirilmesi amacıyla 1986 yılından itibaren ithal edilen tütünlere uygulan ton başına 3.000 ABD doları tütün fonunun, 2011 yılından başlayarak kademeli olarak düşürülmesi ve 2019 yılının başında sıfırlanması,
- İç piyasada tüketilen tütün mamullerinde yerli tütün kullanım oranının düşük olması,
- Tütün üreticisinin, emek yoğun üretiminden kaynaklanan tarımsal mekanizasyondan uzak olması,
- Türkiye’de yetiştirilen tütünlerin iç piyasada tüketilen harmanlarda kullanım oranının hızla azalması, buna karşılık yabancı menşeli tütün kullanımının dikkat çekici oranda artması,
- Oriental tütün üreten ülkeler ile tütün mamulü üreticisi firmalar arasında uzun vadeli alım garantisi içeren anlaşmaların ülkemizle yapılmamasının ülkemizin yaprak tütünde dış piyasalardaki rekabet gücünü önemli ölçüde zayıflatması,
- Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde üretilen tütünlerin sarmalık kıyılmış tütün olarak yasa dışı piyasaya arzının yapılması,
- Haşhaşa güzlük ekimlerde ekim zamanının gecikmesi,
- Ekimin yoğun olarak elle yapılması,
- Haşhaşa hastalık ve zararlıların artması, mücadelesinde sıkıntıların olması,
- 2001 yılında itibaren münavebe sistemi ile ekimi yapılan haşhaşa hastalık ve zararlıların artması, mücadelesinde sıkıntıların olması,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerde, biyolojik zenginliğimizin, ekonomik zenginliğe dönüştürülememesi,
- İsmine doğru, istenilen kalitede üretimin yaygınlaştırılmaması,
- Tohum, fide ve fidan gibi sertifikalı üretim materyallerinin yeterli düzeyde bulunmaması,
- Üretimin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle, bu bitkilere özel bitki koruma ürünlerinin ruhsatlandırmasının yeterli düzeyde olmaması, bilinçsiz ilaç kullanımı sonucu önemli düzeyde kalıntı sorunu oluşması,
- Her tıbbi bitki için ayrı GTİP numarasının olmaması, dış ticarete ait sağlıklı verilere ulaşılamaması,

- Tıbbi ve aromatik bitkilere özel ticaret daha çok niş piyasalarda oluşması,
- Ham madde ile son ürün arasındaki ara ürünlerin tam bilinmemesi katma değerli ürün eksikliğinin olması,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerde gerekli üretim, depolama, pazarlama vb. konularda mesleki örgütlenmelerin eksik olması.
- Özellikle sağlık riski taşıyan ürünler başta olmak üzere tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanım alanları ve şekli konusunda bilinç düzeyinin yeterli olmaması,
- Özellikle son yıllarda önemli bir pazarlama kanalı haline gelen ve denetiminin özel uygulamalar gerektirdiği e-ticaretin etik kural ve standartlarının olmaması,
- Sektörde ulusal marka, coğrafi işaret ve belgelendirmenin yeterli düzeyde olmaması,
- Standart çeşit eksikliğinden dolayı standart ürün ve drog eldesinin zor olması,
- Hasat ve hasat sonrası işlemlere ait bilgi eksikliği sebebi ile ara mamul veya tam mamul ürünlerde kalite eksikliğinin olması,
- Tıbbi ve aromatik bitki ham madde/mamul ürünlerinin taşıdığı (yabancı madde karıştırma) sonucu güven sorununun olması,
- Tıbbi ve aromatik bitkilerde, kamu ve özel sektör arasındaki koordinasyonun tam olmaması,
- Merkezi bir kayıt sisteminin tam olarak sağlanamaması,
- Kayıt dışı yerli ve yabancı üretimin önüne tam geçilememesi.

Öneriler:

- Tütün borsası ve üretici birlikleri ile ilgili yasal altyapının hazırlanması gerekmektedir.
- Havza modelinde tütüne de yer verilmelidir.
- Devletin diğer tarımsal ürünlere vermiş olduğu desteklemelerden tütün üretiminin de yararlandırılması gerekmektedir.
- Tütün fonunun, dış alımın baskılanması ve ülke üreticilerinin desteklenmesi amacıyla uygun olarak yeniden düzenlenmelidir.
- Tütün, Bakanlığımızın Milli Tarım Projesi ile yeniden tanımladığı Tarımsal Havzalar içerisine alınmalı ve desteklemelerden faydalanmalıdır.

- Piyasanın az sayıda ulus ötesi şirketlerin kontrolünde bulunması, alım satım sözleşme fiyatlarının oluşması rekabetin olmadığı koşullarda yapılmasından dolayı üretici örgütlerinin kurulması gerekmektedir.
- İç piyasada tüketilen tütün mamullerinde yerli tütün kullanım oranının artırılması için düzenleme yapılmalıdır.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgemizde üretimde yaşanan sarmalık kıyılmış tütünün üretim ve satışında kayıt dışı sorunu çözülmelidir.
- 4733 sayılı Yasa'nın Tütün Mamulü Üretim Tesisleri kurulumunu düzenleyen 6. maddesindeki hükümler çok yüksek yatırım miktarı ve zorlayıcı koşulları nedeni ile yerli üreticinin bu alana girişine engel olmaktadır. Bu maddeler yerli sanayicinin yerli tütünden sigara üretimine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Türkiye sigara tüketim miktarında dünyanın ilk on pazarından biridir. Bu nedenle Türkiye'de tütün mamulü üreten firmalara pazar payları oranında belli bir miktar yaprak tütünü ülkemizden satın alma zorunluluğu getirilmelidir. Türkiye'de üretilmiş tütüne alım zorunluluğu getirilmesi ile her yıl belli bir miktar tütün üretimi ve satışı garanti edilmelidir.
- Ülkemizin Oriental tip kaliteli tütün yetiştiren ülkelerle dünya piyasalarında rekabet edebilmesi için maliyetler düşürülmeli, kaliteyi bozmadan birim alandan azami ekonomik verimin alınması sağlanmalıdır.
- Ülkemizin geleneksel ihraç ürünlerinden olan tütün, meyilli, kıraç ve gübrelenmeyen arazilerde üretilmektedir. Tütün alternatifi olmayan bir üründür. Bu bilinçle kırsalın yerinde istihdamı ve bu işten geçimini sağlayan çiftçilerin yaşamının idamesi için yeterli geliri elde etmeleri yönünde politikalar geliştirmelidir.
- Başta hasat ve kurutma olmak üzere üretimin bütün aşamalarında mekanizasyonun artırılması için AR-GE programları oluşturulmalıdır.
- Yabancı tütünlerin ülkemizdeki adaptasyon çalışmalarının, kurutma, fırın ve hangar tesislerinin kurulması gerekmektedir.
- Ülkemizde haşhaş ekimi genelde elle serpme şeklinde yapılmakta olup mibzerle ekim son zamanlarda yaygınlaşmaktadır. Makineli ekimde çıkışlar üniform tekdüze olmakta, özellikle çapalama ve ilaçlamada büyük oranda işçi tasarrufu sağlanmaktadır. Elle ekimde tohum yalnız, bazen de yarı yarıya ince kumla karıştırılıp serpilir. Serpme dekara verilen tohum 1-2,5 kg arasında değişmektedir. Makineli tarıma geçilmesi halinde tohumdan yapılacak tasarruf göz ardı edilemez.
- Haşhaş ülkemizde genel olarak güzlük ekilmektedir. Güzlük ekim zamanı, yörelere göre farklılık göstermekle birlikte eylül sonu ekim başı yapılması gerekir. Geç yapılan ekimlerde haşhaş kıştan zarar görmektedir. Bu konuda çiftçilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

- Haşhaşın tohum ve kapsül olmak üzere iki temel ürünü bulunmaktadır. Tohumluk fiyatı ile kapsül fiyatı arasında uzun yıllar itibarıyla tohum lehine 2-3 kat fark bulunmaktadır. Ayrıca uzun yıllar ortalamasında tohum verimi kapsül veriminden %20-30 kadar fazla olmaktadır. Üreticiler toplam gelirlerini hesap etmektedirler. TMO'nun morfin oranı yüksek çeşitlerin ekimini teşvik etmeye devam etmesi ve üretici kazancını diğerlerine göre yüksek tutması gerekmektedir.
- Son yıllardaki iklim farklılıkları, özellikle tozlanma ile hasat dönemi arasındaki yoğun yağışlı ve kapalı hava haşhaş hastalıklarının artışına neden olmaktadır. Ülkemizde haşhaş hastalık ve zararlısını çalışan bitki korumacıların olması şarttır. Haşhaş hastalıkları için kullanılacak ilaçların bulunması gereklidir. Aksi halde beklenen verimin alınması zor görülmektedir. Haşhaş ülkemiz için stratejik bir üründür. Ülke ekonomisine yapacağı katkı göz ardı edilemez.
- Tıbbi ve aromatik bitkiler için ürün deseni tespit edilip, üretim planlaması yapılmalıdır. Arz açığı olan diğer tarımsal ürünlere rakip olmayacak şekilde, küçük işletme ölçeğindeki, kurak, meyilli ve marjinal alanlar öncelikle değerlendirilmelidir.
- Üretimin geliştirilmesi için en önemli ihtiyaç tohumluktur. Ancak sertifikalı tıbbi ve aromatik bitkiler tohumunun yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Bu nedenle agronomik çalışmaları tamamlanan bitkilerde ıslah çalışmalarının yapılması, ıslahı tamamlanan tür ve çeşitlerde ise ivedilikle tescil ve sertifikasyona gidilmesi gerekmektedir. Tohumluk üretimde, yasal ve kurumsal altyapının kamu tarafından güçlendirilmesi yanında, özel sektörün de tohumluk üretimi konusunda teşvik edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.
- Baharat sektöründe kapasitenin ve teknolojinin uluslararası düzeyde olduğu ancak, uçucu yağ sektöründe kapasite kullanımında sorunlar yaşandığı, bazı bölgelerde yıl içerisinde dönemsel atıl kapasite oluşurken, bazı bölgelerde kapasitenin yeterli olmadığı görülmektedir. Bu nedenle coğrafi bazda ürün veya ürün grubu olarak kümelenmenin sağlanması gerekmektedir.
- Kamu tarafından sağlanan destekleme araçları, ürün ve ürün grubu bazında kümelenmeyi sağlayacak şekilde planlanmalıdır. Kümelenmenin sağlanmasında, küçük aile işletmelerine öncelik verilerek işleme ve distilasyon tesislerinin desteklenmesi (ev tipi imbik vb.) gerekmektedir. Entegre tarım tesislerinin küçük ve orta ölçekli çiftçiye uyumlu hale getirilmesi ve sektörde yer alan firmalara farklı desteklerin oluşturulması gerekmektedir.
- Tıbbi ve aromatik bitkiler üretimi daha çok emek yoğun bir üretim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkilerin üretimi için ihtiyaç duyulan tarımsal araç ve mekanizasyon açığı giderilmelidir.
- İç ve dış piyasaların talep ettiği standart ve kalitede ürünlerin temini sağlanmalıdır.
- Tıbbi ve aromatik bitkilerin farklı alanlarda kullanımı için ilgili kurumlar tarafından ortak mevzuat hazırlanarak çalışmaların tek elden yürütülmesi gerekmektedir.
- Üretim ve işleme sürecinde, ruhsatsız bitki koruma ürünlerinin kullanımını engellemek üzere eğitim ve yayım çalışmaları yanında, risk esasına dayanan kontroller artırılmalıdır.

- Doğru ürünü rekabetçi bir şekilde pazara arz edebilmek için pazarlama zincirinde yer alan çiftçi, toplayıcı, aracı, işleyici, toptancı, perakendeci, ihracatçı, ithalatçı ve tüketici gibi aktörlerin şeffaf platformlarda bir araya getirilerek bilgi paylaşımı sağlanmalıdır.
- Üretimden satışa kadar geçen tüm aşamalarda gerekli yapılar oluşturulmalıdır.
- Markalaşmaya önem verilmelidir.

1.2.7. Yem Bitkileri

Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde toplam tarla arazisinin ortalama %25-30'unda yem bitkileri yetiştiriciliği yapılmaktadır. Ülkemizde ise bu oran yaklaşık %11,8'dir.

Ülkemizde 2002 yılına göre yem bitkileri ekim alanları %104 artmıştır. Toplam 19 milyon ha [(ekilebilir tarla + nadas) arazi içerisindeki yem bitkileri ekilişi 2,24 milyon ha; 2,05 milyon ha yem bitkileri + 0,18 milyon ha özel mülkiyeti çayır olan alanlar] olmuştur.

Ülkemizde en çok ekilen yem bitkilerini sırasıyla yonca, silajlık mısır, fiğ ve korunga olarak sıralayabiliriz.

Bakanlığımız tarafından desteklenen çiftçi sayısı ve ekim alanlarına baktığımızda ise 2002 yılında 51.383 çiftçi %376 artarak 2018 yılında 244.744 olurken, desteklenen alanda 2002 yılında 216 bin ha alandan %365 artışla 2018 yılında 995 bin ha alana çıkmıştır. Görülen o ki desteklemelerle birlikte yem bitkileri ekilişinde ve üretilen yeşil ot miktarlarında büyük bir artış olmuştur.

2018 yılında üretilen 67 milyon ton kaba yemin %22,5'ü yem bitkilerinden (2,05 milyon ha yem bitkileri ekilişinden, 15 milyon ton kuru ot üretimi), %2,2'si çayırlardan (0,18 milyon ha özel mülkiyeti çayır olan alanlardan 1,5 milyon ton üretim), %23,1 çayır mera ve orman içi meralardan (14,6 milyon ha çayır-mera ve 1,5 milyon ha orman içi mera alanlarından elde edilen 15,5 milyon ton kaba yem), %14,9'u bahçe ve orman içi otlaklardan (Orman Genel Müdürlüğü tarafından otlatmaya açılan 11,7 milyon hektar ve bahçe içi alanlardan elde edilen 10 milyon ton kaba yem), %14,9'u alternatif kaba yemlerden (anız, nadas ve bitkisel atıklardan elde edilen 10 milyon ton kaba yem), %22,4'ü sap saman grubundan (hububat ve baklagil ürünlerinden elde edilen hayvan beslemede kullanılan 15 milyon ton sap ve saman) elde edilmiştir.

TÜİK verilerine göre ülkemizde 2018 yılında 16.449.681 HB (Hayvan Birimi) bulunmaktadır. Buna göre yaklaşık 75 milyon ton kaba yem ihtiyacımız bulunmaktadır. BÜGEM tarafından yapılan ve kayıt altına alınabilen rakamlar üzerinden yapılan hesaplamalara göre yaklaşık 52 milyon ton kaba yem üretimi bulunmaktadır. Hayvan beslemede kullanılan ancak kaliteli kaba yem olmayan sap-saman grubunun dâhil edilmesi durumunda bu rakam 67 milyon ton olmaktadır. Ancak bu konuda çalışmalar yürüten farklı akademisyenlerin, ilgili farklı kurum ve kuruluşların hesaplamalarında 20-25 milyon ton kaba yem açığının olduğu yönünde sonuçlarda bulunmaktadır. Bu durum mevcutta kaba yem olarak kullanılan materyallerin üretim miktarları konusunda ortada net verilerin olmaması ve kaliteli kaba yem açığı hesaplanırken sabit bir hesaplama yönteminin kullanılmamasının sonucudur. Ortak görüş, mevcut durum hayvan varlığımız için kaliteli kaba yem açığımızın olduğu, açığın kapatılması ile hayvancılık faaliyetlerinden alınabilecek verimin de artacağı yönündedir.

Milli çeşit listemizde 2018 yılı itibarıyla 185 adet yem bitkisi çeşidi bulunmaktadır. (Silajlık mısır, yulaf, tritikale gibi hayvan beslemede kullanılan ürünler diğer ürün grupları içerisinde listelendiğinden bu rakamlara dahil değildir) Bu çeşitlerin 64 tanesi TAGEM'e bağlı enstitüler tarafından, 26 tanesi üniversitelerimiz ziraat fakülteleri, 4 tanesi TİGEM tarafından geliştirilerek tescil ettirilirken diğerleri özel sektör tarafından tescil ettirilmiştir.

Tablo 33. Yem bitkileri (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Türkiye'nin zengin biyoçeşitliliğe sahip olması,• Teşvik ve desteklemelerin uzun süredir devam etmesi,• Türkiye'nin yem bitkileri yetiştiriciliği için uygun ekolojik koşullara sahip olması,• Bakanlığımızın yem bitkileri yetiştiriciliği, uygun hasat zamanı ve yöntemleri gibi konularda eğitim faaliyetleri düzenleyerek, dönem dönem alet ekipman desteklemeleri yapması.	<ul style="list-style-type: none">• Yem bitkileri tohumculuğunun genel olarak diğer tohumculuk faaliyetlerinden daha zor ve düşük kazançlı olması, üretim esnasında kayıpların fazla olması, verimin düşük olması gibi sebeplerden dolayı özel sektörün bu alanda yatırım yapmaması,• Yem bitkileri üretim alanlarının, tarla arazileri içerisindeki oranının hayvancılığı gelişmiş ülkelere kıyasla düşük olması,• Tohumluk üretim alanlarının yetersiz olması,• İşletme başına düşen arazi varlığının azlığı ve tarlaların parçalı veya küçük olması,• Hasat ve hasat sonrası verim kayıpları,• Üreticilerin yem bitkileri yetiştiriciliği konusunda bilgi eksikliği,• Yapılan araştırma sonuçlarının uygulamaya tam anlamıyla yansıtılmaması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Kışlık ara ürün olarak ekilebilecek (pamuk, mısır vb. ürünlerin önüne) uygun alanların ve üretime uygun yem bitkileri çeşitlerimizin olması,• TİGEM'in tohumluk üretimi için izole edilmiş, mekanizasyona uygun, geniş alanlara sahip olması,• Kullanılan su ve azotlu gübreden tasarruf ederek, verim artışı sağlayacak sulama sistemlerinin ve yetiştirme tekniklerinin olması,• Devletin yem bitkileri yetiştiriciliği konusunda eğitim alabilecek ve bunu üreticiye aktarabilecek yeterli sayıda teknik personele sahip olması,• Yem bitkilerinin hem kaba yem üretim sağlamak hem de toprak verimliliğinin artırılması açısından münavebe sistemlerinde kullanılabilir olması.	<ul style="list-style-type: none">• Su kaynaklarının bilinçsiz ve aşırı kullanılması, kirlenmesi, yüzey akışı sularının kontrol edilememesi,• İklim değişikliği ve tarımsal kuraklık,• Kırsaldan kente göç ve hayvancılıkla uğraşan genç nüfusun azalması,• Hayvan varlığımızda plansız yapılabilecek artışlara karşı artacak olan kaba yem ihtiyacı,• Gübre ve tohum fiyatlardaki artış.

Sorunlar:

- Nitelikli/kaliteli kaba yem açığı: Ülkemizin kaba yem ihtiyacını ve üretim miktarlarını hesaplayabilmek adına ortada net verilerin olması gerekmektedir. Gerek kayıt altına alınamayan üretim miktarları, gerekse kaba yem ihtiyacımız hesaplanırken farklı kurumların farklı veriler ortaya koyması, sorunun tam olarak tespiti konusunda sıkıntılar doğurmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda ortak görüş ülkemizde azımsanmayacak nitelikli/kaliteli kaba yem açığı olduğu yönündedir.
- Ot / yem borsalarının bulunmaması: Hayvancılık yapanlar için, yemi ucuza almak önemliyken, kaba yem üreticisi içinde önemli olan durum, otu pazarlayabilmektir. Üretici ürettiği otu satacağı yeri, tedarikçi de alacağı yeri bilmesi gerekmektedir. Bu belirsizlik üreticide isteksizliğe neden olmaktadır. Ot piyasasını belirlemek sayılı tüccarın elinde olmamalıdır. Yem bitkisini, tüketecek olan hayvancılık sektörüne, aracısız veya en az aracı ile ulaştırmamız gerekmektedir. Ot borsası kurulmadığı takdirde hayvancılık yapmayanlar arasında, yem bitkisi ekilişini arttırmak çok zor olacaktır. Desteklemeler yapılırsa da otu nasıl değerlendireceği konusu üretici açısından büyük bir soru işareti olarak kalacaktır.
- Tohumluk üretiminin zor ve kâr marjının düşük olması: Yem bitkileri tohumculuğu genel olarak diğer tohumculuk faaliyetlerinden daha zor ve kazanç açısından da daha düşüktür. Kârlılık ve iş gücü bakımından tahıllar ve endüstri bitkileri ile rekabet etme şansları zayıftır. Bu durum özel sektörün tohumluk üretimi konusuna yatırım yapmamasına sebep olmaktadır.
- Tohumluk ithalatı: Tohumculukta ithalatın da önünün açık olması yem bitkileri tohumculuk firmalarını üretimden çok yurt dışından al-sat ticareti yapmalarına ve ithalata yüksek rakamlar vermemize sebep olmaktadır. Ancak değişen döviz kurları ve uzun vadede yem bitkileri tohumluk üretim sektöründeki bu davranışın bağımlılığa dönüşebilmesi ciddi riskleri beraberinde getirmektedir.
- Kışlık ara ürün yem bitkisi yetiştiriciliğinin yaygın olmaması: Hızla artan insan nüfusuyla, gıda talebimiz giderek artmaktadır. İlerleyen zamanlarda, en büyük yem bitkisi ekiliş alanları da, insanların beslenmeleri için yetiştirilen ürünlerin ekim alanlarını küçültmeden, sulama ihtiyacı olmayan, kışlık ara ürünlere kaymak zorunda kalacaktır. Şu an Türkiye’de mısır, pamuk, ayçiçeği, şeker pancarı üretilen alanların yaklaşık %60-70’ini sulu alanlar oluşturmaktadır. Ancak özellikle mısır, ayçiçeği, pamuk yetiştirilen yerlerde monokültüre dönmüş durumda üretim yapılmaktadır. Bu durum, sadece bu alanlarda 15-20 milyon dekar arası kışlık ara ürün yetiştirebileceğimiz anlamına gelmektedir. Bu alanlarda, boş kalan zamanlarda, gerek baklagiller gerek buğdaygiller gerekse karışımlar rahatlıkla yetişebilmektedir. Uzun yıllardır yapılan ekim nöbeti çalışmalarında; uygun ara ürün yetiştirildiği takdirde kendisinden sonra gelecek ürünün veriminde herhangi bir azalmaya sebep olmadığı, hatta ana ürün verimini önemli ölçüde artırdığı bildirilmiştir. Bu alanlar ise ne yazık ki ülkemiz genelinde yaklaşık 5-6 ay boş bırakılmaktadır.

- Aşırı ve bilinçsiz su tüketimi: Son zamanlarda özellikle silajlık mısır ve yonca gibi ürünlerde suyun kullanımı ile ilgili sıkıntılar yaşanmaktadır. Özellikle Aksaray, Konya gibi illerimizdeki yem bitkileri üretiminde, büyük üretim alanları oluşturulmasına rağmen, aşırı su kullanımı söz konusudur. Böyle alanlarda kullanılacak, yer altı damla sulama sistemi teknikleri mevcuttur. Yapılan çalışmalarda, özellikle yonca için %25 verim artışı ve %25 su tasarrufu sağladığı da görülmüştür. Aynı zamanda mısırdaki uygulanan azotlu gübrelemede yıkanmayı engelleyerek, verilen azot miktarının azalması sağlanabilmektedir.
- Hasat ve hasat sonrası verim kayıpları: Hasat işlemlerinin zamanında yapılmaması, üreticinin yetiştiricilik konusunda bilgi eksikliği, hasat sonrası işlemlerde uygun muhafaza yöntemlerinin kullanılmaması verim kayıplarını beraberinde getirmektedir.
- Yurt dışından getirilen tohumlukların bölgelere uyumunda sorunlar: Ürünler göre değişmekle beraber genel olarak yem bitkileri verimlerinin beklenenden daha düşük olduğu bilinmektedir. Üretici bulunduğu ekolojik koşullara uygun yem bitkisi tohumluğunun temininde sıkıntı yaşamaktadır. Bu nedenle çoğu zaman uygun olmayan tohumluk kullanmakta ve sonuç olarak da beklenen verim elde edilememektedir. Bölgelere uyumlu, biyotik ve abiyotik streslere dayanıklı daha stabil çeşitlere ihtiyaç vardır.

Öneriler:

- Üreticinin ürünü satma kaygısı yaşamadan, tüketicinin ucuz ve yılın her dönemi kaba yem ihtiyacının karşılanabileceği Ot Borsaları kurulmalıdır.
- Havzalara göre ürünler belirlenerek yem bitkileri üretiminde planlamalar yapılmalı, destekleme modeli bu doğrultuda geliştirilerek devam etmelidir.
- Monokültür mısır, pamuk vb. yetiştiriciliği yapılan ve hasat sonrası 5-6 ay boş kalan tarım alanlarında ara ürün olarak yem bitkileri yetiştiriciliği yapılması konusu teşvik veya zorunluluklarla kaba yem üretiminde faydalı hale getirilmelidir.
- Kaba yem karışımları ve kalitesi konusunda yapılan çalışma sonuçları paylaşılmalı, araştırma sonuçlarına göre karışım standartları hazırlanarak üreticiler ve hayvancılıkla uğraşan işletmelerin faydalanması sağlanmalıdır.
- Ülkemizin farklı ekolojik koşullarına uygun, yüksek ve kaliteli ot sağlayan yem bitkisi çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik ıslah projelerinin yoğunlaştırılması, kaynak temini ile hızlandırılmalı ve tohumlarının yeterli miktarda üretilmesi sağlanmalıdır.
- Sertifikalı yem bitkileri tohumu kullanımı teşvik edilmeli, sözleşmeli tohumluk üretimi modelleri yaygınlaştırılmalı, verilen teşvikler artırılarak, yaygın ithalatın önüne geçilmelidir.

- Belirli ürün gruplarında TTSM tarafından tescil sürelerinin revize edilmesiyle, hâlihazırda tescil aşamasında olan ve ıslah çalışmaları devam eden çeşitlerimizin üretime kazandırılması; ülke ekonomisine katkıda bulunulması adına önem arz etmektedir.
- Yem bitkisi çeşit geliştirme çalışmalarında değişen iklim şartları, yem bitkisi ekim alanlarının ara ürünlere kaymak zorunda olacağı gerçeği ve ileriki yıllarda yaşanabilecek su ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Ürün verim potansiyellerini artırmak adına bölgelere uyumlu daha stabil çeşitlerin sertifikalı tohumlukları kullanılmalı, üreticiye uygun yetiştirme tekniklerinin uygulanması konusunda eğitimler verilmelidir.
- Nadas alanlarının azaltılması için, bu alanlarda yem bitkileri ekimi teşvik edilmelidir.
- Aşırı ve gereksiz su kullanımının önüne geçmek için yer altı damla sulama sistemi tekniklerinin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Tarla tarımında hem yem bitkileri ekiliş alanlarının hem de toprak verimliliğinin artırması açısından yem bitkileri, münavebe sistemlerinde etkin bir şekilde kullanılmalıdır.
- Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) bünyesindeki araştırma enstitülerinde yem bitkileri ve çayır ve mera konularında çalışan teknik personel ve işçi istihdamı arttırmalıdır.
- Çayır mera ve yem bitkileri araştırmaları öncelikli AR-GE araştırmaları arasına almalı ve desteği arttırmalıdır.
- Yem bitkisi yetiştiriciliğinde verim ve kalite kayıplarını en aza düşürebilecek ekipmanlar desteklenerek, kooperatiflerin veya büyük alanlarda üretim yapan çiftçilerin, temin etmesi sağlanmalıdır.

2. BİTKİ SAĞLIĞI FAALİYETLERİ

Ülkemizde 24.000.000 ha ekilebilir alan, 30 farklı agroekolojik bölge, 165 ticari bitki türü bulunmaktadır. Yetiştiriciliği yapılan bu bitkisel ürünlerde ekonomik zarar oluşturabilen 644 zararlı organizma ile mücadele çalışmaları yürütülmektedir. Zararlı organizmalar ile mücadele yapılmadığı takdirde dünya ortalamalarına göre %30-35 oranında ürün kaybı oluşabilmekte, hatta bu zarar oranı bazı ürünlerde %100'e ulaşabilmektedir. Bitkisel üretim hasılamızın yaklaşık 160.000.000.000 TL olduğu düşünüldüğünde zararlı organizmalarla mücadele edilerek bu kaybın önlenmesi ile bütçeye yaklaşık 45-55 milyar TL kazanç sağlanmaktadır. Bakanlık 18-35 milyon TL'lik bir bütçe ile tüm tarım alanlarındaki bitki sağlığı hizmetini yürütmektedir. Bitkisel üretimde verim ve kalite kayıplarının önlenmesi için zararlı organizmaların mücadelesinin zamanında ve doğru bir şekilde yapılması, yeni bulaşma ve yayılmaların önlenmesi, karantina önlemlerinin alınması ve uluslararası ticarete sürdürülebilirliğin sağlanması amacıyla bitki sağlığı faaliyetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir.

Ülkemizde tarım alanlarındaki bitki sağlığı çalışmaları 5996 sayılı “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu” ve 639 sayılı KHK ile bu Kanunlara bağlı olarak hazırlanmış olan ikincil mevzuat: Zirai Mücadele Teknik Talimatları, Entegre Mücadele Teknik Talimatları ve Sürvey Talimatları çerçevesinde yürütülmektedir. Ayrıca her yıl “Bitki Sağlığı Uygulama Programı” talimatı yayınlanarak yapılacak tüm bitki sağlığı faaliyetleri detaylı olarak il bazında belirtilmektedir.

Bu faaliyetler, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (GKGM) bünyesinde üç daire başkanlığı tarafından sevk ve organize edilmekte ve bitki sağlığı araştırmaları yönüyle Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (TAGEM) bünyesinde bir daire başkanlığı bulunmaktadır. Taşra faaliyetleri Bakanlığa bağlı 81 İl Müdürlüğü bünyesinde Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü, İlçe Müdürlükleri, 8 Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ve 14 Zirai Karantina Müdürlüğü aracılığı ile yürütülmektedir.

Orman alanlarındaki bitki sağlığı faaliyetleri ise 645 sayılı KHK ile Orman Genel Müdürlüğüne(OGM) bağlı Orman Zararlılarıyla Mücadele Dairesi Başkanlığı ve bölge müdürlüklerinde Orman Zararlıları ile Mücadele/Orman Koruma Şube Müdürlüklerince yürütülmektedir. Zararlı organizmaların takip ve mücadele işleri 2188 orman işletme şefliği tarafından yürütülmektedir. Orman alanlarında yaklaşık 70 kadar zararlı etmen bulunmaktadır. Bu etmenlere karşı yılda ortalama 250 bin hektarlık alanda mücadele çalışmaları yürütülmekte ve bu çalışmalar için yıllık 8.000.000 TL civarında harcama yapılmaktadır. Böceklerin ormanlardaki zararının yangın zararından daha çok olduğu belirtilmekte olup, böcek zararı nedeniyle ormanlarda artımdaki azalmanın yanında, yıllık 200 ile 300 bin m³ arasında olağanüstü eta (aynı hasılat) kaybı olmaktadır. Bu miktar böcek popülasyonunun yoğun olduğu yıllarda 1 milyon m³’ün üzerine çıkabilmektedir.

Ayrıca, üniversitelerin ziraat fakülteleri bitki koruma bölümleri, orman fakültelerinin orman entomolojisi ve koruma anabilim dalları ile bitki koruma ürünleri satış bayileri (7.200 adet), bitki koruma ürünü üreticileri ve ithalatçıların teknik ekipleri de bitki sağlığı hizmetlerini yürütmektedir.

İnsan kaynağı açısından bakıldığında, 81 il ve bağlı ilçelerde yaklaşık 3.400 personel, karantina işlemlerinde çalışan 480’i inspektör olmak üzere 1000’e yakın personel, araştırma enstitülerinde 300 civarında uzman araştırmacı, 35 ziraat fakültesinde ve diğer fakülte veya meslek yüksekokullarında yaklaşık 1000’e yakın akademisyen, OGM bünyesinde binlerce personel ve şeflik bulunmaktadır.

Ülkemizde bulunan 35 ziraat fakültesinin tamamında bitki koruma bölümü mevcut olup, 3’ü hariç hepsinde öğrenci alımı yapılmaktadır. 2018 yılı sonu itibarıyla 35 fakültenin bünyesinde yer alan tüm programlara ait kontenjan sayısı 5482 olup, 1033 kontenjan sayısı ile Bitki Koruma Bölümü en fazla kontenjana sahiptir. Bu durumda yıllık ortalama 1000 civarında öğrenci bu bölümden mezun olmaktadır.

Tarım ve Orman Bakanlığının bitki sağlığı konularına ilişkin iş birliği yapılan uluslararası kuruluşlar; Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Bitki Koruma Kurulu (IPPC), Avrupa ve Akdeniz Ülkeleri Bitki Koruma Organizasyonu (EPPO), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Çevre Koruma Örgütü (EPA), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Avrupa Gıda Güvenliği Dairesi (EFSA), Uluslararası Pestisit Analiz Kurulu (CIPAC), Uluslararası Tohum Test Birliği (ISTA), Amerika Test ve Malzeme Kurumu (ASTM), Avrupa Kimyasallar Ajansı (ECHA)’dır. Ülkemiz EPPO’nun üyesi olup, bu doğrultuda zararlı organizmalar ile ilgili alarm listeleri takip edilmekte ve hızlı risk analizleri yapılarak karantina listelerinde güncellemeler yapılmaktadır.

Bitkisel üretimde zararlı organizmaların ülkemize girişinin veya mevcut olanın ülke içerisindeki dağılımının önlenmesi, mücadelesi, gereksiz ve hatalı ilaç kullanımı ve kalıntının önlenmesi, doğal dengenin korunması ile sürdürülebilir tarım konularında farkındalık oluşturulması amacı ile teknik eleman ve çiftçi eğitimleri yapılmaktadır.

Teknik personel eğitimleri arazi ve laboratuvar imkânlarının bir arada kullanıldığı bir organizasyon planlaması ile 11 eğitici kurum (Araştırma Enstitü Müdürlükleri ve Genel Müdürlük) ve 71 programla yürütülmektedir.

Bitki sağlığı çiftçi eğitimleri dünya ile uyumlu olarak çiftçi tarla okulu ve çiftçi toplantıları şeklinde yürütülmektedir. Çiftçi Tarla Okulu ile aynı yöreden aynı ürünü yetiştiren çiftçi grubu hedef alınarak, tarla, sera, bağ ve bahçe gibi üretim yerinde “Entegre Mücadele Prensipleri” doğrultusunda yapılmaktadır. Çiftçi toplantılarında yazılı ve görsel medya ürünleri etkin olarak kullanılmaktadır.

Zararlı organizmaların mücadelesinde etmenin biyolojisi ve popülasyon yoğunluğu ile meteorolojik parametreler arasındaki ilişkileri esas alan “Tahmin ve Uyarı Sistemleri” uygulanmaktadır. Bu sistemlerle bitkisel üretimde hastalık ve zararlılarla mücadelede ilaçlamanın gerekli olup olmadığına karar verilmesi, en uygun ilaçlama zamanının belirlenmesi, üreticilerin uyarılması suretiyle gereksiz ilaçlamaların önlenmesi ve ilaçlamaların çevreye verdiği zararın en aza indirilmesi amaçlanmaktadır. 45 ilde 329 istasyonda yürütülen tahmin ve uyarı çalışmaları ile ürün kaybı önlenmekte, bunun yanı sıra gereksiz ilaçlamalar önlenmekte, ilaçlama masrafları da azaltılarak ülke ekonomisine büyük katkı sağlanmaktadır. Bu alanda yeni sistemler geliştirilmekte ve mevcut sistemler teknolojik gelişmelere göre güncellenmektedir.

Ülkemizde varlığı bilinen 644 Zararlı Organizma (ZO)’dan 41 adedi için resmi sürvey programı uygulanmaktadır. Bitki Koruma Şube Müdürlükleri Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü şeklinde yapılandırıldıktan sonra bu şubede çalışan personel iş yükü nedeniyle sürvey çalışmaları için yeterli zaman ayıramamaktadır. Ayrıca bu şubelerde görevli personel bazı durumlarda her yıl değişmekte, Bitki Koruma Bölümü mezunu personel ya hiç ya da çok az sayıda bulunmakta, hatta bir bölümü ihtiyaç duyulmayan şubelerde görevlendirilmektedir.

Mevcut Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şubesi görev tanımı: genellikle bir ildeki bitkisel üretim potansiyelini geliştirme projeleri hazırlamak ve/veya hazırlatmak, Bakanlığın politika, stratejik plan ve programlarına dayalı il için üretimi uygun ve çiftçilere kazanç sağlayıcı, bitkisel üretim desenlerini belirlemek, ildeki bitkisel üretimi, bakanlığın belirlediği esaslar çerçevesinde tarım ve sanayi arasında entegrasyonu sağlayacak şekilde yönlendirmek, Bakanlığın belirlediği esaslar doğrultusunda ildeki bitkisel ürünlerde üretimi, verimliliği ve çeşitliliği artırıcı çalışmalar yapmak şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma bakıldığında bitki sağlığı veya bitki koruma ile ilgili herhangi bir vurgu bulunmamaktadır. Bu durumda bu şubelerin bitki sağlığı ile ilgili görev önceliğinin olmayacağı aşikârdır.

Genel Sorunlar:

2011 yılı öncesinde Bitki Koruma Şube Müdürlükleri, bu konularda ihtisaslaşmış Şube Müdürlüğü ile daha etkin hizmet sağlayabilmekteyken; 2011 yılı yapılanmasından sonra Bakanlığımız İl Müdürlükleri yapısında Bitki Koruma Şube Müdürlüklerinin kaldırılarak, Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü şeklinde yapılandırılması bitki sağlığı hizmetlerini aksama ve neredeyse bitme noktasına getirmiştir.

Yapılanma sonrası bitki sağlığı hizmetlerinde iş hacmi artmasına rağmen, bitki sağlığında yeterli personel görevlendirilmemesi, hızlı personel değişimi olması ve bitki sağlığı uzmanlarının şubenin iş yoğunluğu nedeniyle bitki sağlığı hizmetleri dışında büro işlerinde görevlendirilmesi nedeniyle sorunlar yaşanmaktadır.

Bitki sağlığı alanında uzmanlaşmış personelin yer değiştirmesi veya emekli olması nedeniyle usta-çırak ilişkisi kaybolmuştur.

İl Müdürlüklerinde araç tahsislerinde sürvey çalışmalarına öncelik verilmemekte ve sürveyler tam anlamıyla yapılamamaktadır.

Özellikle ihracata gidecek ürünlerde ithalatı yapacak ülkenin istediği zararlı organizmalar ile ilgili güncel ve doğru bilgilere ulaşamamaktadır.

Küresel ısınma ve buna bağlı iklim değişikliği tüm dünyayı olduğu gibi ülkemizi de tehdit etmekte olup, zararlı organizmaların yer değiştirmesi, etki alanlarının genişlemesi, popülasyonlarında ani çıkış ve inişlerin gözlenmesi sıklıkla yaşanmaktadır.

Zararlı organizmaların ülkemize giriş yapmaları durumunda hızla yayıldıkları halde taşra teşkilatındaki mevcut yapılanma nedeni ile gereken tedbirler zamanında alınamamaktadır.

Enstitülerin ve üniversitelerin elinde bulunan bitki patojeni ve antagonist mikroorganizmaların muhafazası, ilgili personel çalıştığı sürece yapılmakta emeklilik ya da görev değişikliği olduğunda çoğunlukla bu materyal muhafaza edilememektedir.

Karantina ve sertifikasyon analizlerinde gereken referans materyalin temininde ve muhafazasında güçlükler yaşanmaktadır.

Özellikle zararlı organizma takibinde üretim alanlarında yapılan sürveylerde bölge araştırma enstitüleri ile İl Müdürlüklerinin koordinasyonu yeterince sağlanamamaktadır.

TAGEM ve üniversitelerde çok sayıda proje yürütülmekte, ancak bu projelerin sonuçlarının uygulamaya aktarılmasında sıkıntılar yaşanmaktadır.

2.1. Kimyasal Mücadele Uygulamaları

Kimyasal mücadele: bitkilerde ekonomik kayba neden olan zararlı organizmalarla sentetik veya doğal yollarla elde edilmiş kimyasallar kullanılarak yapılan mücadeledir. Ülkemizde kimyasal mücadele 1950'li yıllarda başlamış; birçok zararlıya karşı Devlet mücadelesi şeklinde, zirai mücadelede ilaç kullanımının yaygınlaştırılması ve üreticiye benimsetilmesi çalışmaları şeklinde yapılmıştır. Hatta 1960'tan sonra hazırlanmaya başlanan 5 yıllık kalkınma planlarında zirai mücadele çalışmalarında ilaç tüketiminin arttırılması hedeflenmiştir. Ülkemizde süneye karşı 1955 yılında yer aletleri ve uçak ile pestisit kullanılarak ilk ilaçlı mücadeleye başlanmış, 2006 yılında uçakla ilaçlamanın olumsuz etkileri nedeniyle bu uygulama yasaklanmıştır. Pestisitlerin insan sağlığı, çevre ve doğal denge üzerindeki olumsuz etkilerinin tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de görülmesinden sonra, kimyasal mücadeleye alternatif metotların araştırılması ve bunların uygulamaya konulması stratejik hedef olarak benimsenmiştir.

Bitki sağlığı için yapılan mücadelenin maliyeti 3-6 milyar TL, kullanılan pestisit miktarı ise yaklaşık 60.000 ton olup, kazanılan ekonomik değer ise 10-20 milyar TL'dir. Kimyasal mücadele yapılmadığı zaman meydana gelebilecek kayıp ise bunun yaklaşık iki katı yani 25-35 milyar TL (%50-%100) civarındadır.

Kimyasal mücadele denince doğal olarak, pestisitler, zirai mücadele ilaçları veya yeni adıyla her ne kadar tüm Bitki Koruma Ürünleri (BKÜ) kimyasal değilse bile BKÜ bu mücadele yöntemi ile birlikte anılmaktadır. Bu yüzden bu bölümde kimyasallar yerine BKÜ daha çok zikredilecektir. Ülkemizde 2018 yılsonu itibarıyla iştigal izin belgesine sahip ve aktif durumda olan 163 firma bulunmaktadır. BKÜ imalatının gerçekleştiği 51 üretim tesisi ve bu ürünlerin satışının yapıldığı 7.295 BKÜ bayi ve toptancısı bulunmaktadır. Ülkemizde 2018 yılsonu itibarıyla 385 BKÜ aktif maddesi ruhsatlı olup, bu aktif maddelere ait hâlihazırda yaklaşık 5.160 ruhsatlı BKÜ bulunmaktadır. Yıllık ortalama 5.000-6.000 BKÜ veya BKÜ ham maddesine ithalat onayı düzenlenmektedir. Ruhsatlı zirai mücadele alet ve ekipman sayısı 960 olup, 149 BKÜ makineleri üretim tesisi ve 4.819 bayi ve toptancısı bulunmaktadır. Bu çerçevede bitki koruma ürünlerinin uluslararası standartlar doğrultusunda ruhsatlandırılması, imali, ithali, piyasaya arzı ve kontrolü sağlanmaktadır.

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de kimyasal mücadele sektörü gerekli sevk ve organizasyon, altyapı, üretim, dağıtım, satış ve kullanımı bakımından diğer mücadele metotlarını yürüten sektörler göre güçlü ve organize bir sektördür. Ülkemizde çok uluslu firmalar olduğu gibi ulusal yerli büyük firmalar da bulunmaktadır. Kimyasal mücadele çiftçiler tarafından uygulandığında kısa sürede etkileri görüldüğünden dolayı, bu mücadele metodunun benimsenmesi bakımından bir tereddüt olmadığı gibi aksine aşırı derecede benimsenmesi ve yaygın kullanımı nedeniyle birçok olumsuz etkileri ve riskleri bulunmaktadır. Bu nedenle pestisitlerin olumsuz etkiler oluşturmaması için teknik talimatlara ve etiketindeki tavsiyelere uygun olarak kullanılması gerekmektedir.

2.1.1. Bitki Koruma Ürünlerinin Ruhsatlandırılması, Üretimi, İthalatı, Satışı ve Kontrolü

Bitki koruma ürünlerinin ruhsatlandırılması 09.11.2017 tarihli ve 30235 sayılı “Bitki Koruma Ürünlerinin Ruhsatlandırılması ve Piyasaya Arzı Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü (GKGM) bünyesinde yürütülmektedir. Söz konusu Yönetmelik hükümlerine göre istenilen bilgi ve belgelerin firmasınca sunulması halinde gerekli ön incelemeler yapılmakta ve uygun bulunanlar ruhsata esas teknik değerlendirmeye alınmaktadır. Ruhsata esas teknik değerlendirme: bitki koruma ürünlerinin fizikokimyasal verileri, kalıntı, toksikoloji, ekotoksikoloji, biyolojik etkinlik ve yan etki çalışmaları, konularında uzmanlaşmış araştırmacılar tarafından oluşan “Bitki Koruma Ürünleri Ruhsatlandırma ve Değerlendirme Komisyonu” tarafından yapılmaktadır. Teknik ve idari incelemesi uygun bulunan ürünlere ruhsat belgesi düzenlenmektedir.

Ülkemizde ekonomik zarar yapan ancak ruhsatı veya teknik talimatı bulunmayan zararlı organizmalara karşı belirlenen BKÜ’lerine 120 gün süreyle acil durumlar için geçici kullanım izni verilerek, beklenmedik problemlerin çözümünde bitkisel üretimde arzu edilen ürün miktarının elde edilmesine katkı sunulmakta ve üretici açısından olası maddi kayıpların önüne geçilmesi sağlanmaktadır.

Bitki koruma ürünlerinin üretim izinleri “Bitki Koruma Ürünlerinin Üretim Yerleri Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” hükümleri çerçevesinde verilmekte olup, yapılan kontroller esnasında mevzuat açısından aksi bir durumun olmaması halinde özel ve tüzel kişi ile kuruluşlara bitki koruma ürünlerinin üretilmesine ilişkin olarak Üretim İzni Belgesi tanzim edilmektedir.

Üretim, satış, ihracat ve deneme amaçlı ithal edilen BKÜ ve ham maddelerinin ithalat izin ve onayları, 14.12.2018 tarih ve 30625 sayılı “Bitki Koruma Ürünleri İle Bitki Koruma Ürünü Ham maddelerinin İthalatı Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre yürütülmektedir.

Bakanlıkça onaylı BKÜ’nün toptan veya perakende olarak satışında ve depolamasında kimlerin yetkili olduğu, bu işi yapacakların görev, yetki ve sorumlulukları, toptan veya perakende satış yerlerinin özellikleri, bu yerlerin açılması, işletilmesi, yer değişikliği, devri ve kapanması ile bu ürünleri toptan veya perakende satacak ve depolayacakların uyması gereken usul ve esaslar 13.02.2019 tarihli ve 30685 sayılı “Bitki Koruma Ürünlerinin Toptan ve Perakende Satılması ile Depolanması Hakkında Yönetmelik” hükümleri ile belirlenmiştir. Bu çerçevede her yıl rutin olarak düzenlenen BKÜ bayilik ve toptancılık sınavından 70 ve üzeri alan kişiler bayi veya toptancı olma hakkı kazanmaktadır.

Bitki koruma ürünlerinin içerdiği etkili madde oranı ile formülasyonun fiziksel özellikleri, bu ürünlerin biyolojik aktivitelerini etkileyen önemli unsurlar olup, bu özelliklerin belirlenmesi, bu ürünlerin etkin kullanımı, firmaların ilaç üretiminin denetlenmesi ve üreticilerin maddi açıdan korunması gerekmekte ve BKÜ’nin kalite kontrollerine ihtiyaç duyulmaktadır. 20.05.2011 tarihli ve 27939 sayılı “Bitki Koruma Ürünleri Kontrol Yönetmeliği” hükümleri çerçevesinde bitki koruma ürünlerinin kalite kontrol analizleri, Ankara Ziraî Mücadele Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (ZMMAE) Ziraî Mücadele İlaçları Laboratuvarı ve İstanbul Tarım ve Orman İl Müdürlüğü Ziraî Mücadele İlaçları Kontrol Laboratuvarı tarafından yapılmaktadır. BKÜ’nün kalite kontrolleri, Bakanlık tarafından hazırlanan programlar çerçevesinde veya gerek görüldüğü zamanlarda veya şikâyetle ilgili müracaatlarda yapılmaktadır. Bitki koruma ürünlerinin kalite kontrollerinde bitki koruma ürününün aktif madde miktarı, görünüşü, pH’ı, stabilitesi ve formülasyon tipine göre çeşitli fiziksel özellikleri kontrol edilmektedir.

Ayrıca alınan diğer tedbirler ile birlikte üretim alanlarında “Hasat Öncesi Pestisit Denetimi”, ürün piyasadayken “Hasat Sonrası Pestisit Denetimi” yapılmaktadır. Kalıntı tespit edilen ürünler için kaynağında tedbir alınarak tüketime sunulması önlenmektedir. Denetimler ile kalıntı görülen ürünler ve bölgeler tespit edilerek bu bölgelerde kalıntının önlenmesine yönelik ilave çalışmalar yürütülmektedir.

2.1.2. Pestisit Kalıntılarının Önlenmesi

Pestisit kalıntısı: pestisit kullanımı sonucu tarımsal ürünlerde ve gıdalarda ürün üzerinde veya içinde belirlenen pestisit miktarıdır. Pestisit kalıntısı pestisit türevlerini, yani dönüşüm ürünlerini, metabolitlerini, reaksiyon ürünlerini ve toksikolojik öneme sahip olduğu kabul edilen diğer ögeleri kapsar. Pestisit kalıntı tanımı yapılırken tüm bu bileşenlere dikkat edilmekte böylece olası risklerin tamamı bir arada değerlendirilmektedir.

Bitki sağlığı açısından tarımsal ürünlerin üretimi ve depolanması sırasında bitki koruma ürünlerinin kullanımı gerekir. Bitki koruma ürünlerinin tavsiyesine uygun kullanılması halinde herhangi bir kalıntı problemi ile karşılaşılması beklenmez, ancak uygulamadaki yanlışlıklar, tavsiye dışı uygulamalar gibi nedenlerle pestisit kalıntıları ile ilgili sorunlar yaşanabilmektedir. Gıda maddeleri üzerinde veya içinde bulunmasına müsaade edilen diğer bir ifadeyle tolere edilebilen pestisit kalıntı miktarına Maksimum Kalıntı Limitleri (MRL) denilmektedir. MRL değerleri AB mevzuatı, Codex Alimentarius ile ülkemiz mevzuat hükümlerine göre ihtiyaç duyulması halinde yeniden değerlendirilerek güncellenebilmektedir.

2.1.3. Zirai Mücadele Alet ve Makinelerin Ruhsatlandırılması

Bitki koruma ürünlerinin etkin ve doğru kullanılması amacıyla zirai mücadelede kullanılan bitki koruma alet ve makinelerinin ruhsatlandırma işlemi, imalatı, ithalatı, bayilik hizmetleri ve kontrolü Zirai Mücadele Alet ve Makineleri Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre yürütülmektedir.

Zirai mücadele alet ve makinesinin ruhsatlandırmaya esas test ve deneyleri Tarım Alet ve Makineleri Test Merkezi Müdürlüğünde gerçekleştirilmektedir. Uygun bulunması durumunda ruhsatlandırma işlemi gerçekleştirilmektedir.

Tablo 34. Kimyasal mücadele uygulamaları (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Zararlıları yüksek oranda ve hızlı öldürme kabiliyetinin olması, Etkisinin üretici tarafından kısa sürede ve kolayca görülebilmesi, Birden fazla zararlı organizmaya aynı anda uygulanabilmesi, Gelişmiş mekanizasyon olanaklarından dolayı kolay uygulanabilmesi, Ürünlerin fabrikasyon ve standart olması, Ürünlerinin muhafaza ve naklinin kolay olması, Üreticilerin BKÜ'ye kolaylıkla erişebilmesi, Üreticinin kimyasal mücadele konusunda kültür ve alışkanlığının bulunması, Uygulama için fazla iş gücüne ihtiyaç duyulmaması, Kimyasal mücadele sevk ve organizasyonu, altyapı, üretim, dağıtım, satış ve kullanımı bakımından güçlü ve sektörün organize olması, Ulusal ve uluslararası ithalatçı ve üretici çok sayıda firma bulunması. 	<ul style="list-style-type: none"> Atık ambalajlardan kaynaklanan dolaylı çevre sağlığı risklerinin olması, Yerel üretim olanağı olmayan aktif veya formülasyonlar için dışa bağımlılığın bulunması, Ülkemizde kullanılan Bitki Koruma Makinelerinin bakım, temizlik ve kalibrasyonlarının yapılmasında çiftçilerin yeterli eğitime sahip olmaması, Uygulama dozuna uyulmaması, tavsiye dışı kullanım, hasat öncesi bekleme süresine dikkat edilmemesi nedeniyle gıda ve yemde kalıntı riski bulunması, Pestisitlerin üretilmesi, taşınması, depolanması, uygulanması ile pestisitlerle bulaşan ürünlerin tüketilmesi veya kullanılması, toprak, su, hava yoluyla canlıların yaşadığı ortamlara taşınması, kısa veya uzun sürede insan ve çevre üzerinde istenmeyen etkiler oluşturması olasılığının yüksek olması, BKÜ'de reçeteli sistemin arzu edildiği şekilde yürütülememesi, BKÜ satan bayilerin yeterince denetlenememesi, ve ticari kaygı ile çiftçiye gereksiz pestisit kullandırma eğiliminde olması, BKÜ uygulamaları için üreticinin yeterince bilgiye sahip olmaması; hangi alet ile hangi kalibrede ve ilave edilecek suyun ph derecesi gibi hususlarda bilgi noksanlıklarının bulunması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Gelişmekte olan pazarlara Arap ülkeleri ve Türk Cumhuriyetlerine yönelik pazarlama ve satış imkânı bulunması, Yeni ürünler ve sistemler için inovasyon imkânları bulunması. 	<ul style="list-style-type: none"> İnsan ve diğer sıcakkanlı canlılarda kronik toksisite riski bulunması, Toprak ve su kaynaklarında oluşan birikimli kalıntı riski olması, Hatalı uygulamalarda bitki ölümleri (fitotoksisite) oluşabilmesi, Hedef alınan ve alınmayan zararlıların doğal düşmanlarını ve faydalı organizmaları da öldürerek yeni zararlıların ortaya çıkması ve salgın oluşturması riskinin bulunması, Zamanla gelişebilecek direnç nedeni ile ekonomik kayıpların oluşabilmesi, Yeni formülasyon veya molekül geliştirmede sürekli maliyet artması, Bitki koruma ürünleri ve uygulama yöntemi konusunda yaygınlaşan olumsuz kamuoyu algısı ve bu konuda -özellikle- özel sektördeki yetersiz sosyal sorumluluk anlayışının bu algıyı daha da arttırması, İntihar, zehirlenme vb. amaç dışı kullanım ihtimali gibi risk ve dezavantajları bulunması, Birkaç kez tekrarlanması gerektiği durumlarda, işçilik ve maliyet artması.

Sorunlar:

- Pestisitlerin üretilmesi, taşınması, depolanması, uygulanması ve pestisitlerle bulaşan ürünlerin tüketilmesi veya kullanılmasıyla toprak, su, hava yoluyla canlıların yaşadığı ortamlara taşınarak, kısa veya uzun sürede insan ve çevre üzerinde istenmeyen etkilere neden olabilmektedir.
- İnsan ve diğer sıcakkanlı canlılarda kronik toksisite riski bulunmaktadır.
- Toprak ve su kaynaklarında oluşan birikimli kalıntı riski bulunmaktadır.
- Atık ambalajlardan kaynaklanan dolaylı çevre sağlığı riskleri vardır.
- Yerel üretim olanağı olmayan aktif veya formülasyonlar için dışa bağımlılık olduğu gibi bu tür BKÜ fiyatları çok yüksek ve temin edilmesi zordur.
- Hedef alınan ve alınmayan zararlıların doğal düşmanlarını ve faydalı organizmaları da öldürerek yeni zararlıların oluşmasına neden olmaktadır.
- Sık ve aşırı kullanım nedeniyle ekonomik kayıplar olduğu gibi zamanla zararlı organizmalara karşı direnç oluşmaktadır.
- Uygulama dozuna uyulmaması, tavsiye dışı kullanım, hasat öncesi bekleme süresine dikkat edilmemesi nedeniyle gıda ve yemde kalıntı oluşturmaktadır.
- Özel sektörde sosyal sorumluluk anlayışı yetersizdir.
- İntihar, zehirlenme vb. amaç dışı kullanım gibi sorunlar yaşanmaktadır.
- BKÜ'ye karşı hassasiyet, farkındalık ve bilinç düzeyi, yeterli değildir.
- BKÜ uygulamalarını yapan uygulayıcılar yeterince önlem almadıkları ve önlem alınması gerekliliği bilinci olmadığı için kullanıcı maruziyeti yaşanabilmektedir.
- BKÜ'nün denetimleri, analizleri, ithalat, üretim, satış aşamasındaki denetimleri ve analizleri hususunda yeterince denetim yapılamamaktadır.
- İl ve ilçelerde bayi ve toptancı denetimi arzulandığı gibi yapılamamakta, gıda denetimine verilen önem bu tehlikeli madde denetimlerine verilememekte ve böylece gıda güvenilirliği zedelenmektedir.
- Birçok eski aktif madde etkinliğini kaybettiği halde piyasada bulunmakta ve tavsiye dozunun 2-3 katı kullanıldığı halde etkin olmadığından tavsiye dışı kullanım, aşırı tüketim, direnç, kalıntı ve ekonomik kayıp yaşanmaktadır.
- Birçok zararlı organizmaya karşı ayrı ayrı veya birlikte birkaç kez ilaçlama gerektiği için ilaç girdi maliyetleri artmaktadır.
- BKÜ'de uygulanmaya çalışılan reçeteli sistem istenilen sonucu verememektedir.
- Birçok il ve ilçede çok sayıda kaçak ve yasa dışı BKÜ ve makineleri satışı yapılmakta, yasak olduğu halde internet üzerinden satışlar yapılmaktadır.

2.2. Kültürel, Fiziksel ve Mekanik Mücadele Uygulamaları

2.2.1. Kültürel Mücadele

Bitkisel üretimde zararlı organizmaların zararlarının engellenmesi veya azaltılması için, sağlıklı bitki yetiştirme, münavebe, sulama sisteminin seçimi, tohum ve yer seçimi, ekim ve dikim zamanının ayarlanması, toprak işleme, dayanıklı çeşit, uygun hasat ve muhafaza koşullarını içeren önlemler bütünüdür. Kültürel mücadelede amaç zararlı organizmaların ortaya çıkmasını engelleyecek üretim tekniklerinin kullanılmasıdır. Bitkiyi doğasına uygun en iyi şartlarda yetiştirmek ilkesine dayanır. Bu yüzden Zirai Mücadele Teknik Talimatlarında öncelikle kültürel mücadele yöntemleri önerilmektedir.

Birçok zararlı organizmanın mücadelesinde kültürel önlemler yaygın olarak kullanılmaktadır. Bazı kültür bitkilerinde ise hastalık ve zararlılarla mücadelede kültürel mücadele neredeyse tek çözüm yoludur. Örnek olarak patates hastalık ve zararlılarıyla etkin mücadele edilmesi ve temiz alanlara bulaşmalarının önlenmesi için kültürel önlem olarak 3 yıllık ekim nöbeti zorunlu olarak uygulanmakta ve patates üreticilerine 3 yılda bir destekleme ödemesi yapılmaktadır. Şeker pancarı üretiminde de etkin hastalık ve zararlı yönetimi için kota sistemi ile 4 yıllık ekim nöbeti uygulanmaktadır. Aynı zamanda diğer mücadele metotları ile birlikte tamamlayıcı olarak uygulanabildiği gibi birçok hastalık ve zararlının yeni alanlara bulaşmasını engellemek ve bulaşık alanlarda ise hastalık ve zararlıları baskı altında tutmak için kültürel tedbirler önem arz etmektedir. Son yıllarda geniş toplum kesimlerinde artan çevre duyarlılığı ve organik ürünlere olan talebin artması kültürel mücadele yönteminin uygulanmasında ve yaygınlaştırılmasında önemli katkılar sağlamaktadır. Bu mücadele metodunun uygulanmasında üretici alışkanlığı ve metodun üretici tarafından benimsenmesi son derece önemlidir.

2.2.2. Fiziksel ve Mekanik Mücadele

Fiziksel veya mekanik mücadele bazen kültürel mücadelenin bir parçası gibi kabul edilmekle beraber mücadele şekli ve işlevi bakımından kültürel mücadeleden ayrılmaktadır. Ancak kültürel mücadelede olduğu gibi bu mücadele metodu da çevreye ve doğaya en az şekilde zarar vererek sadece zararlı organizmaları hedef alan mücadele yöntemidir. Fiziksel veya mekanik mücadelede zararlıların el, araç ya da makineler kullanarak toplanması, imha edilmesi ya da davranışlarının bozulması gibi işlemler bütünüdür. Sıcak su, ısı uygulaması, tohumlarda kaplama gibi metotlar zararlı organizma riskini azaltmak için bazı ürünlerde uygulanmaktadır. Aynı zamanda orman alanlarında zararlı böceklerin yumurta, ergin ve tırtıllarını toplayarak imha etmek, böcekli ağaçların kabuklarını soymak, mantar ve ökse otu zararlılarının ise hastalıklı bölgelerini kesip yakmak veya toprağa gömmek şeklinde fiziksel mücadele uygulanmaktadır. Birçok hastalık ve zararlının uzun yıllar aynı alanlarda bulunması, yaşaması, üremesi, çoğalması ve yeni alanlara bulaşması hastalıklı bitki artıklarının toplatılıp imha edilmemesi, uzaklaştırılmaması ve bu artıkların zararlı organizmanın yaşam alanı haline gelerek sağlıklı bitkilerin de tehdit altında kalması ile mümkün olmaktadır. Bu yüzden hastalıklı bitki artıklarının, zararlıların ve yabancı otların toplanıp imha edilmesi zararlı organizmalarla mücadelede önemlidir. Fiziksel mücadele aynı zamanda bir nevi bitki bakımı ve bitkilerin yetiştirildiği alanların temiz tutulması olup, entegre mücadele uygulamalarının önemli bir parçasıdır.

2000-2003 yıllarında Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü tarafından yürütülen bir proje kapsamında geliştirilen silikonize elyaf uygulaması, mekanik bir mücadele metodu olup kimyasal ilaç kullanmaya gerek kalmadan bağda maymuncukların zararını etkili şekilde önlemektedir. Bu zararlıya karşı ilaçlamaya gerek kalmaması ile Ege Bölgesi'nde bağcılık yapılan Denizli, İzmir ve Manisa illerinde yaklaşık 100.000 da alanda her yıl en az 1 ilaçlamadan tasarruf edilmekte, bu durumda ekonomiye katkı en az yılda 1.000.000 TL olmaktadır.

Günümüzde insan sağlığı, çevrenin ve doğal dengenin korunması ön plana çıkmış olup, bu nedenle zirai mücadelenin sürdürülebilir üretim esasları dikkate alınarak yapılması zorunluluk haline gelmiştir. Ancak kültürel ve fiziksel tedbirler başta olmak üzere kimyasal mücadeleye alternatif mücadele yöntemlerinin öncelikli olarak uygulanması, tüm mücadele tekniklerinin uyumlu bir şekilde kullanılması ile mümkün olmaktadır.

Tablo 35. Kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele uygulamaları (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Önemli bazı zararlı organizmaların tek çözümünün kültürel, fiziksel ya da mekanik mücadele yöntemlerinden sadece birisi ile gerçekleşmesi, Kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele uygulamaları çevre dostu uygulamalar olup, çevreye ve doğaya en az düzeyde zararı olması, İstisnai uygulamalar hariç işçilik dışında makine ekipman girdi ihtiyacına gerek duyulmadan yapılabilmesi, Kimyasal mücadeleyi azaltarak sürdürülebilir tarıma katkı sağlayabilecek önemli bir potansiyel barındırması. 	<ul style="list-style-type: none"> Kültürel, fiziksel ve mekanik mücadelenin çoğu zaman tek başına yeterli olmaması, Kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele yöntemlerinin düzenli olarak işçilik gerektirdiğinden dolayı göz ardı edilmesi, Bu uygulamaları bilen ve sahaya aktarabilen nitelikli kişi sayısının yok denecek kadar az olması, Kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele konusunda yapılan AR-GE ve inovasyon çalışmalarının yetersiz olması, Kamu, özel sektör ve üniversitelerde kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele konusunda inovasyon odaklı çalışan araştırmacı sayısının gelişmiş ülkelere göre oldukça düşük olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Ülkemizde gıda güvenilirliği alanında tüketici bilinci ve farkındalık arttığından alternatif mücadele metotlarının toplum tarafından benimsenmesi ve yaygınlaşmasının daha kolay olması, Bakanlık politikalarının alternatif mücadele metotlarına pozitif bakışı ve bu konuda bir hedef ortaya konması, yasal düzenlemeler ve çeşitli çalışmalar ile sürekli bir artış eğiliminde olması, Taze sebze ve meyve ihracatında ve iç tüketimde yaşanan kalıntı sorununun çözümüne dolaylı olarak katkı sağlaması. 	<ul style="list-style-type: none"> Üreticiler bu önlemleri uygulamada kolay ikna olmamakta ve kimyasal mücadele gibi daha kısa sürede etkin olan mücadele yöntemlerinin bu yöntemlere tercih edilmesi.

Sorunlar:

- Kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele çoğu zaman tek başına yeterli değildir.
- Üreticiler bu önlemleri uygulamada kolay ikna olmamakta ve kimyasal mücadele gibi daha kısa sürede etkin mücadele yöntemlerini uygulamaktadır.
- Günümüzün en kompleks sorunlarından biri işçilik sorunu olup, kültürel, fiziksel ve mekanik mücadele düzenli olarak işçilik gerektirdiğinden dolayı üretici tarafından göz ardı edilmektedir.

2.3. Biyolojik Mücadele

Biyolojik mücadele, bitkisel üretimde ekonomik kayıplara yol açan zararlı organizmalarla mücadelede doğada var olan faydalı organizmaların kullanılmasıdır. Biyolojik mücadele yöntemi aynı zamanda üreticileri organik tarım ve iyi tarım yöntemine teşvik etmekte, bu iki yönetime geçişi sağlama adına bir köprü görevi üstlenmektedir. Biyolojik mücadele çalışmalarında 18. yüzyılın sonlarından bu zamana kadar birçok uygulama yöntemi geliştirilmiş ve başarıyla uygulanmıştır. Bu yöntemler yıldan yıla sistematik bir şekilde geliştirilmiş ve geliştirilmeye de devam etmektedir. Ülkemizdeki çalışmalar 1910 yılında, *Rodolia cardinalis*'in getirilip turuncgil bahçelerine salınmasıyla başlamış (Kansu ve Uygun 1980), ve 1970'li yıllardan itibaren giderek daha da fazla önem kazanmıştır. Hâlihazırda ekonomik öneme sahip birçok zararlı organizma doğal düşmanları tarafından baskı altında tutulmakta ve pestisit kullanılmadan zararları önlenmektedir. Son yıllarda üniversiteler ve araştırma enstitüleri uzmanlarınca yürütülen çalışmaların sonuçlarına göre pek çok zararlı organizmaya karşı ülkemizdeki doğal düşmanların varlığı ve etkinliği umut vaat etmektedir. "Biyolojik Mücadele" yönteminin kalıcı çözüm sağladığı yapılan birçok çalışma ile kanıtlanmıştır. Örnek olarak predatörlerden *Icerya purchasi* Maskell (Hemiptera: Monophlebidae)'ye karşı *Rodolia cardinalis* (Mulsant) (Coleoptera: Coccinellidae), *Planococcus citri* 'ye karşı *Cryptoleamus montrozieri* Mulsant (Coleoptera: Coccinellidae), *Aleyrodidae* türlerine karşı *Serangium montazeri* Fürsch (Coleoptera: Coccinellidae) kullanılarak etkili bir mücadele yapılmıştır. Parazitoidlerden ise *Parabemisia myricae* (Kuwana) (Hemiptera: Aleyrodidae)'ye karşı *Eretmocerus debachi* Rose and Debach (Hymenoptera: Aphelinidae); *Phenacoccus solenopsis* Tinsley (Hemiptera: Pseudococcidae) karşı *Aenasius arizonensis* (Girault) (Hymenoptera: Encyrtidae); *Eurygaster* spp. (Hemiptera: Scutelleridae)'ye karşı *Trissolcus* (Hymenoptera: Platygasteridae) türlerinden başarılı bir şekilde yararlanılmakta olup, bunun gibi daha nice faydalıları saymak mümkündür.

TAGEM bünyesinde Biyolojik Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü biyolojik mücadele konusunda görevlendirilmiştir. Müdürlük tarafından biyolojik mücadele üretim laboratuvar ve seraları kurulmuştur. Ülkemizde başta süneye karşı yumurta parazitoiti *Trissolcus semistriatus* Nees, olmak üzere bazı önemli doğal düşmanların her yıl üretimi ve salımı yapılmaktadır. Aynı zamanda üniversiteler, özel sektör ve araştırma enstitüleri tarafından da biyolojik mücadele etmenlerinin etkinliği ve üretimi üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.

Ülkemizde, 2010 yılından itibaren biyolojik/biyoteknik mücadelenin destekleme kapsamına alınması ile birlikte uygulama alanı 19 kat artmıştır. Desteklemeler ilk aşamada sadece örtüaltında başlamış olup, 2011 yılından itibaren açık alanda turuncgil, domates, elma, bağ, kayısı, zeytin, nar, ayva, armut, şeftali ve nektarin dâhil edilerek kapsamı genişletilmiştir. Destekleme sonucunda yapılan etki değerlendirme analizinde, bu desteklemelerin üreticiler tarafından kabul gördüğü, entegre mücadelenin yaygınlaşmasına katkı sağladığı ve en önemlisi de kalıntı riskinde azalmalara neden olduğu belirlenmiştir (Anonim, 2018b). Aynı zamanda biyolojik mücadele etmenleri, tuzak ve feromonlar ile biyo-preparatların ruhsatlandırılabilmesi için daha önceki yönetmeliklerde var olan Avrupa Birliği ve G8 ülkelerinde ruhsatlı olma şartı kaldırılarak bu kategorideki ürünlerin ruhsatlandırılabilmesinin önü açılmıştır.

Orman zararlıları ile mücadele çalışmalarında, teknolojik gelişmeler de göz önüne alınarak, zaman içinde daha etkin ve doğaya en az zarar veren mücadele yöntemleri uygulanmaktadır. Bu yöntemlerin en önemlisi zararlı organizmalara karşı kullanılan biyolojik mücadeledir. Bu mücadele yöntemi ile laboratuvar ortamında üretilen predatör (avcı böcek), parazitoit, faydalı virüs, bakteri, nematod, kuşlar, kırmızı orman karıncaları vb. canlı organizmalar doğada zararlı böceklerle karşı kullanılmaktadır. Böylece biyolojik çeşitliliğin korunması ve orman ekosisteminin devamlılığının sağlıklı bir şekilde sürdürülmesi sağlanmaktadır.

Kimyasal ilaçların biyolojik dengeyi olumsuz yönde etkilemesinden dolayı, 2007 yılından itibaren sentetik kimyasalların kullanılması yasaklanmıştır. Bunların yerine biyolojik preparatların, doğal organik bileşiklerin ve entegre mücadeleye uygun böcek gelişimini önleyici ilaçların kullanılması benimsenmiştir. Bu kapsamda pek çok avcı böcek ve diğer faydalı böcek üretimi ve salımı yapıldığı gibi kuş vb. diğer doğal düşmanların da barınmasına ve uygun yaşam alanlarının oluşturulmasına olanak sağlayacak çalışmalar yapılmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü (OGM) bünyesinde biyolojik mücadele kullanım oranı neredeyse %99 seviyesine ulaşmıştır.

Kırmızı orman karıncasından (*Formica rufa* L., Hymenoptera: Formicidae), ormanlarda zarar yapan böceklerle karşı biyolojik mücadelede yararlanılmaktadır. Çam kese böceğinin larva parazitoiti *Compsilura concinnata* (Meigen), *Phryxe caudata* (Rondani) (Diptera: Tachinidae) vb. ile avcılarında *Calosoma sycophanta* L. (Coleoptera: Carabidae) doğada çok sayıda rastlanan önemli doğal düşmanlarıdır. Adacık ve tel kafes yöntemleriyle, orman alanlarında yapılan mekanik mücadele ile zararlıların popülasyonunun azaltılması sağlanmakta, aynı zamanda doğal düşmanların etkinliklerinin arttırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla; *Calosoma sycophanta* 2004 yılından beri ülkemizde laboratuvar ortamında kitle halinde üretilen Çam keseböceği (*Thaumetopoes pityocampa* Denis&Schiff., T. wilkinsoni Tams), Sünger örücüsü (*Lymantria dispar* L.)'nün biyolojik mücadelesinde kullanılmaktadır. Diğer taraftan *Rhizophagus grandis* (Gyllenhal) (Coleoptera: Rhizophagidae) 1985 yılından bu yana kesintisiz olarak üretimi sürdürülen ve *Dendroctonus micans* (Kugelann) (Coleoptera: Curculionidae, Scolytinae)'in biyolojik mücadelesinde 2018 yılı sonuna kadar 9.950.568 adet ergini zararlı ile yoğun bulaşık alanlardaki ağaçlara yerleştirilmiştir. *D. micans* galerilerinin *R. grandis* tarafından istila oranının ortalama %50 ve daha fazla olduğu alanlarda, yeterli etkililiğin sağlanabildiğine ve doğal dengenin oluştuğuna hükmedilmektedir. Ayrıca *Thanasimus formicarius* L. ve *Rhizophagus depressus* (F.)'un ülkemizde üretimi 2006 yılından bu yana yapılmakta olup, *Ips sexdentatus* (Boerner), *Pityokteines curvidens* (Germ.) ve *Ips typographus* (L.) (Coleoptera: Curculionidae) gibi kabuk böceklerinin biyolojik mücadelesinde kullanılmaktadır.

Torymus sinensis Kamijo (Hymenoptera: Torymidae), Kestane galarısı, *Dryocosmus kuriphilus* Yasumatsu (Hymenoptera: Cynipidae) ile mücadele amaçlı kullanılmaktadır. Bu parazitoitin erginleri Yalova'da kurulmuş olan biyolojik mücadele laboratuvarında çoğaltılarak kestane ormanlarına salımı yapılmaktadır. Kestane dal kanseri (*Cryphonectria parasitica*) ile biyolojik mücadele kapsamında hipovirulent (fungus) ırkları belirlenmiş olup, üretimi yapılmakta ve yararlanılmaktadır. Bu hastalık iç ve dış karantina listesinde yer almaktadır. Türkiye'de bu hastalığa karşı sadece kültürel önlemler ve karantina önlemleri önerilmektedir. Hastalığın sorun olduğu ülkelerde bu önlemlere ek olarak *C. parasitica*'nın hipovirulent ırkları kullanılarak başarılı bir şekilde biyolojik mücadele yapılmaktadır.

Tablo 36. Biyolojik mücadele uygulamaları (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Türkiye Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının ortasında yer alan bir geçit bölgesi konumunda olması nedeniyle gerek bitki ve gerekse hayvan biyo-çeşitliliği bakımından oldukça zengindir. Bu durum çoğu zaman doğal biyolojik mücadelenin başarısı ile sürdürülebilir bir durumda olmasına imkân verir, Biyolojik mücadele ile ilgili oldukça yetkin, bilgi birikimine sahip uzman ve bilim insanının ülkemizde mevcut olması, Biyolojik mücadelenin uzun vadede etkisini gösteren kalıcı ve çevre dostu bir yöntem olması, Taze sebze ve meyve ihracatında ve iç tüketimde yaşanan kalıntı sorununun çözümüne katkı sağlaması, Biyolojik mücadele yöntemi kullanılarak fauna ve floranın korunması ile daha temiz, yaşanabilir sağlıklı bir çevre tesis edilmesine katkı sağlanması, doğal dengenin korunması, Biyolojik mücadelenin kendi kendine sürdürülebilir tek mücadele yöntemi olması, Sürdürülebilir tarımın olmazsa olmaz bir unsuru olması, Küresel iklim değişikliğine karşı etkili ve sürdürülebilir çözüm sunması, Uygulama kolaylığı sunması. 	<ul style="list-style-type: none"> Başta tarımsal aktiviteler, hatalı pestisit kullanımı ve insan odaklı kentsel dönüşümler nedeniyle biyo-çeşitlilik büyük tahribata uğramakta ve bu bozulmadan en çok biyo-çeşitliliğin tahribata uğraması bunun sonucu olarak da biyolojik mücadelede yararlanılan parazitoit ve predatörlerin olumsuz etkilenmesi, İl müdürlüklerinde biyolojik mücadele konusunda uzman personel bulunmadığından dolayı yeterince tanıtımı ve yaygınlaştırılması yapılamamaktadır. Çiftçi ve kamuoyu bilgilendirilmesinin oldukça yetersiz olması, Çiftçinin ve uygulayıcı tekniğin bu yönetime karşı sabrı ve toleransı bulunmaması, Çiftçiden ürünü daha ucuza satın alma isteği, bilinç düzeyi eksikliği nedeniyle üretici ve uygulayıcıların bu yönetime karşı küstürülmesi, Biyolojik mücadele yöntemi bilgili ve bilinçli olmayı gerektiren bir yöntemdir. Bu konuda yayım servisleri bilgisiz ve yetersiz olup, yayım konusunun mutlaka bitki koruma lisanslı mühendisler tarafından yapılması, Kamu, özel sektör ve üniversitelerde biyolojik mücadele konusunda inovasyon odaklı çalışan araştırmacı sayısının gelişmiş ülkelere göre oldukça düşük olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Son yıllarda görülen orman yangınları, yeni yerleşim alanları ve iklim değişikliği nedeniyle görülen bir takım felaketler bu coğrafyada yaşanmasına karşın henüz geniş kapsamlı bir felakete dönüşmemiş durumdadır. Biyolojik mücadele etmenlerinin yaşaması, üremesi ve varlığını sürdürmesi için halen büyük bir potansiyel bulunması, Biyolojik mücadele uygulanmış bitkisel ürünlerde kalıntı sorunu olmadığı ve bu ürünler daha güvenilir olduğu için bu ürünleri tanıtmaya ve pazarlamaya hususunda farkındalık oluşturulursa üretici daha yüksek gelir elde eder. Bu ürünlerin marka değeri ile birlikte gerek Avrupa ve gerekse Uzak Doğu pazarına sunulma fırsatları olması, Biyolojik mücadele yöntemi kimyasal mücadeleye göre ilk uygulamada maliyeti yüksek olsa da sonuçta daha az maliyet, daha az iş gücü, daha kaliteli ürün, insan ve çevre sağlığına daha uygun olması, Biyolojik mücadele etmenleri kullanıldığında daha sağlıklı ürün ile üretici sağlığı korunması ve zamandan tasarruf sağlanması, Kimyasal mücadeleyi azaltarak, sürdürülebilir tarıma katkı sağlayabilecek önemli bir potansiyel barındırması. 	<ul style="list-style-type: none"> Orman yangınları, toprak erozyonu, plansız kentleşme ve son yıllarda az da olsa hissedilen iklim değişikliği etkileri ülkemizi kuraklaşmaya ve çölleşmeye itmektedir. Bu durumun başta bitki çeşitliliğinin azalması ve dolayısı ile hayvan varlığının yok olması tehdidi ile kendini göstermesi, Çiftçinin ve tüccarın para kazanma hırslının her şeyin önüne geçmesi, Bitki koruma uzmanlığı göz ardı edilerek pestisit kullanıma mantığı hâkimdir. Bu nedenle biyolojik mücadele ve diğer alternatif mücadele metotları kimyasal mücadele ile rekabet edememesi ve kimyasal mücadelenin tehdidi altında olması, Pazar hazır ürün beklerken, kimyasallarla doyurulmuş tarım ürünleri elimizde kalmaktadır. Bu durum gerek çiftçiyi ve gerekse tüccarı yaptığı işten uzaklaştırması, hem iç pazarda hem de dış pazarda sıkıntılara neden olması, gıda güvenliğinin tehdit altında kalması.

Sorunlar:

- Biyolojik mücadele maliyeti bazen kimyasal yöntemle göre daha yüksek ve uygulamadaki başarısı yine kimyasal yöntemle göre daha uzun bir süreç gerektirmektedir.
- Biyolojik mücadele etmenleri canlı materyal olduğu için özel firmaların satış ve dağıtım ekibi dışında temini yapılamamaktadır.
- Biyolojik mücadele etmeni kullanılan alanlarda kimyasal kullanımı riski de bulunmaktadır.
- Üreticiler almış olduğu desteğin önemli bir kısmını biyolojik mücadele kullanım etmenlerine vermektedir. Biyolojik mücadele desteklerinin artması ile birlikte etmen ve faydalı böceklerin fiyatları artmaktadır. Bu durumda destek miktarının yıllar itibarıyla tek başına arttırılması pek bir anlam ifade etmemektedir.
- Destekleme ödemelerinin ödeme zamanının gecikmesi üreticileri olumsuz etkilemektedir.
- Üreticilerin, süreci bizzat kendilerinin takip etmesi gerektiğinin bilincinde olmaması nedeniyle zararlı organizma takibi yeterince yapılmamaktadır.
- Yeterince denetim yapılmadığından pestisit kullanımında kurallara uyulmamakta ve bu nedenle biyolojik mücadele uygulamaları sekteye uğramaktadır.
- Belirli alanlarda biyolojik mücadele uygulanıp diğer alanlarda uygulanmadığında sürekli komşu alanlardan etkilenme riski bulunmaktadır.

2.4. Biyoteknik Mücadele

Pestisitlerin insan sağlığı, çevre ve doğal denge üzerindeki olumsuz etkilerinin görülmesinden sonra, kimyasal mücadeleye alternatif metotların araştırılması ve bunların uygulamaya verilmesi dünyada olduğu gibi ülkemizde de genel bir kabul görmüştür. Ayrıca Bakanlık tarafından belirlenen politikalar doğrultusunda zararlı organizmalara karşı öncelikle kültürel tedbirlerin alınması, biyolojik ve biyoteknik mücadelenin yaygınlaştırılması, kalıntının önlenmesi, bu amaçla üreticilerde farkındalık oluşturulması ve güncel bilim ve teknolojinin kullanımının yaygınlaşması hedeflenmiştir.

Türkiye’de biyoteknik mücadele çalışmaları 1980’li yıllardan bu yana gelişerek devam etmektedir. Zararlılara karşı tuzakların etkinlik denemeleri, tuzaklardaki yakalanma ile zarar oranı arasındaki ilişkinin saptanması, kitle halinde yakalama, cezbedici, gelişmeyi engelleyici veya çiftleşmeyi engelleyici teknikler ve bu konuda kullanılan tuzak ve preparatlar ile biyoteknik yöntemler uygulanmaktadır. Biyoteknik mücadele metodu kimyasal mücadeleye alternatif bir mücadele metodu olup, diğer mücadele metot veya metotları ile entegre edilebilmektedir. 2010 yılından itibaren biyoteknik mücadelenin destekleme kapsamına alınması ile birlikte uygulama alanı 19 kat artmıştır. Desteklemeler ilk aşamada sadece örtüaltında başlatılmış olup, 2011 yılından itibaren açık alanda turuncğil, domates, elma, bağ, kayısı, zeytin, nar, ayva, armut, şeftali ve nektarin dahil edilerek kapsamı genişletilmiştir. Destekleme sonucunda yapılan etki değerlendirme analizinde, bu desteklemelerin üreticiler tarafından kabul gördüğü, entegre mücadelenin yaygınlaşmasına katkı sağladığı ve en önemlisi de kalıntı riskinde azalmalara neden olduğu saptanmıştır.

Aynı zamanda kimyasal mücadeleye alternatif olan bu mücadele metotlarının Bakanlık tarafından desteklenmesi, kapsamının genişletilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılması kayda değer bir çalışmadır.

Her ne kadar biyolojik ve biyoteknik mücadele desteklemelerinin yaygınlaştırılmasına yönelik Bakanlığın hedefleri bulunsa da ülkemizdeki ürün çeşitliliği ve zararlı organizma sayısı göz önüne alındığında bu çalışmalar ihtiyaca tam olarak cevap verememektedir. Ancak yine de bazı ana zararlılara (Akdeniz meyve sineği, Elma iç kurdu, Salkım güvesi vb.) karşı daha etkin mücadele yapılabilmesi için hem ürün deseni hem de üretim alanı bakımından biyoteknik mücadele çalışmalarında ciddi bir ivme kaydedilmiştir.

Bornova Zirai Mücadele Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ülkesel görev alanı olarak Biyoteknik mücadele konusunda görevlendirilmiştir. Bu kapsamda yapılacak tüm çalışmalar veri bankası, AR-GE merkezi vb. çalışmaların bu araştırma kurumunda toplanması ve insan kaynağı ile altyapısının buna göre geliştirilmesi önem arz etmektedir. Tarım alanlarında olduğu gibi orman alanlarında da Bakanlık tarafından ruhsatlandırılmış feromon ve tuzaklar kullanılmakta ve orman alanlarında bazı zararlıların dağılımı, yoğunluğu, gelişim süreleri ve kitle halinde tuzakla yakalama çalışmalarında bu yöntemden de yararlanılmaktadır.

Adana Biyolojik Mücadele Araştırma Enstitüsü tarafından ülkemizin en önemli iki kayısı üretim merkezi olan Malatya ve Mersin (Mut) illerinde ülkemizde ilk defa 2005-2011 yıllarında kayısının ana zararlısı, Şeftali güvesine karşı yürütülen çiftleşmeyi engelleme tekniği etkinlik çalışması ile yöntemin oldukça etkili olduğu belirlenerek, üreticilerimizin kullanacakları feromon yayıcıların ruhsatlandırılması sağlanmıştır. Sonuç olarak, ülkemizde hiç ilaç kullanmadan organik kayısı üreticilerinin güvenle kullanabileceği bir yöntem uygulamaya verilirken, kayısının dış piyasada daha güvenli bir şekilde satışının yapılmasının yanı sıra ülke insanımızın daha sağlıklı meyve tüketmesi sağlanmıştır.

Elma iç kurduna karşı çiftleşmeyi engelleme tekniği ile cevizde ilaçlama sayısı 3-4 iken, ilaçlamaya gerek kalmadan üreticilere güvenle kullanabilecekleri çevre dostu bir yöntem önerilebilmektedir. Ceviz bahçelerinde yapılan yoğun ilaçlamalar sonucu bozulan doğal dengenin yeniden tesisi ile çevre ve insan sağlığının korunmasının yanı sıra ülke ekonomisine de katkı sağlanmaktadır.

Ülkemizde biyolojik mücadeletmenleri, tuzak ve feromonlarla biyopreparatların ruhsatlandırılabilmesi için daha önceki yönetmeliklerde var olan Avrupa Birliği ve G8 ülkelerinde ruhsatlı olma şartı kaldırılarak bu kategorideki ürünlerin ruhsatlandırılabilmesinin önü açılmıştır.

Tablo 37. Biyoteknik mücadele uygulamaları (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Biyoteknik yöntemlerin zararlıya spesifik olması, • Kalıntı riskinin bulunmaması, • Hedef dışı organizmalar üzerine yan etkilerinin düşük olması, • Çevre dostu bir uygulama olması, • Entegre ürün yönetimi ve organik tarım gibi tarım sistemlerinde önemli bir uygulama olması, • Biyolojik mücadele gibi çevre dostu yöntemlerle uyumlu olması, • Biyoteknik mücadele ürünlerinin çevre koşullarına kolay adapte edilebilmesi, • Uygulama sonrası etkinliğinin uzun sürmesi, • Tuzakların tekrar kullanılabilmesi nedeniyle maliyetinin düşmesi, • Uygulamada komplike alet ve cihaza ihtiyaç duyulmaması, • Biyoteknik yöntemlerin kullanılması ile temiz ve sağlıklı bir çevre oluşmasına katkı sağlanması, • Kalkınma planı ve Bakanlığın stratejik planında bitkisel üretimde biyoteknik mücadele uygulamalarının destekleneceği ve yaygınlaştırılacağı yer alması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Biyoteknik yöntemlerden bir kısmının fazla teknik bilgi gerektirmesi, • Girdilerin pahalı ve tedarikte dışa bağımlı olunması, • Bazı durumlarda yüksek işçilik maliyeti bulunması, • Doğrudan mücadelede kullanıldığında etkinlik için geniş ve izole alanlara ihtiyaç duyulması, • Biyoteknik mücadele ürünlerinin bir kısmının pestisitlere göre daha düşük etkili olması, • Uygulamanın takip gerektirmesi, • Biyoteknik mücadele desteklemelerinin ülkemizdeki ürün çeşitliliği ve zararlı organizma sayısı göz önüne alındığında henüz ihtiyaca tam olarak cevap verememesi, • Kamu, özel sektör ve üniversitelerde biyoteknik mücadele konusunda inovasyon odaklı çalışan araştırmacı sayısının gelişmiş ülkelere göre oldukça düşük olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Biyoteknik mücadele ürünlerinin destekleme kapsamında olması, • Bakanlık politikalarının pozitif bakışı, bu konuda bir hedef ortaya koyması, yasal düzenlemeler ve çeşitli çalışmalar ile sürekli bir artış eğiliminde olması, • Biyoteknik mücadele ürünlerinin geliştirilmesine yönelik araştırma çalışmalarının yapılması, • Biyoteknik mücadele ürünlerinin ruhsatlandırılması ile ilgili mevzuat şartlarının iyileştirilmiş olması, • Biyoteknik mücadele ürünlerinin geliştirilmeye uygun olması, • Bazı zararlılarda biyoteknik mücadele ürünlerinin tek başına kullanılarak başarı elde edilebilmesi, • Biyoteknik mücadele ile daha sağlıklı ürün elde edilirken üretici sağlığının korunması ve zamandan tasarruf sağlanması, • Tüketici bilinci, farkındalık ve eğitim düzeyi artıkcça biyoteknik mücadele uygulamalarının toplum tarafından benimsenmesi ve yaygınlaşması. 	<ul style="list-style-type: none"> • Biyoteknik mücadele ürünlerinin pahalı ve dövize endekli olması, • Üreticinin biyoteknik yöntemleri yeterince benimsememesi, • Biyoteknik yöntemlerin yerine daha kısa sürede, daha hızlı ve daha yüksek etkiye sahip kimyasal bitki koruma ürünlerinin tercih edilmesi, • Biyoteknik mücadele ürünlerine erişilmesinin zor ve zahmetli olması, • Yerli biyoteknik mücadele ürünlerinin yeterince bulunmaması, • Sadece biyoteknik mücadele ile uğraşan yerli firmalar az sayıda ve kapasite bakımından zayıf oldukları için diğer firmalar ile rekabet edememesi, • Biyoteknik mücadele uygulanan alanın uygulanmayan alandan etkilenme riski bulunması.

Sorunlar:

- Biyoteknik mücadelede kullanılan feromon ve tuzaklar genellikle çok uluslu firmalar tarafından ithal yoluyla temin edilmektedir. Dışa bağımlılık nedeniyle bu ürünlere daha yüksek fiyatlarla zor şartlarda erişilebilmektedir.
- Biyoteknik mücadele ürünlerinde dışa bağımlılık, temininde güçlük ve maliyetlerin yüksekliği bu metodun yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkilemektedir.
- Biyoteknik mücadele feromon ve tuzaklarının temini özel firmaların satış ve dağıtım ekibi dışında yapılamadığından kullanımı sadece belli yerler ve belli ürünler ile sınırlı kalmaktadır.
- Biyoteknik mücadele ile uğraşan yerli firma çok az ve kapasite bakımından çok zayıf olup, diğer firmalar ile rekabet edememektedir.
- Salgın durumunda istenilen zamanda istenilen miktarda tuzak temin etmek zor veya imkânsız olduğundan büyük çaplı ürün kayıplarının yaşanma riski bulunmaktadır.
- Biyoteknik mücadele desteklerinin artması ile birlikte feromon ve tuzakların fiyatları da artmakta, destek miktarının yıllar itibarıyla arttırılması tek başına yeterli olamamaktadır.
- Destekleme ödemelerinin ödeme zamanının gecikmesi üreticileri olumsuz yönde etkilemektedir.

2.5. Entegre Mücadele

Entegre Mücadele (EM), sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir tarımsal üretimin gereksinimlerine cevap verebilecek bir bitki sağlığı sistemi olup, belirli bir tarımsal ekosistemde bulunan zararlı organizmaların mücadelesinde uygun mücadele metotları ve tekniklerinin birlikte, birbirini tamamlayacak şekilde entegre edilmesini öngörmektedir. Kimyasal mücadelenin tüm dünyada sorgulanmaya başlanması, tüketici bilinci ve en az düzeyde kimyasal kullanarak veya hiç kullanmaksızın tamamen sağlıklı ürüne erişim talepleri ile birlikte alternatif mücadele olanakları ve bu mücadele metotlarının bir arada kullanılabilirliği araştırılmış ve bu çerçevede EM çalışmaları ivme kazanmıştır. Ülkemizde de EM çalışmaları projeli olarak 1972 yılında pamuk ile başlamış, elma ve fındık ile devam etmiştir. Günümüzde 22 majör üründe EM uygulamaları ülke genelinde yürütülmektedir. Ayrıca, TAGEM araştırma enstitüleri tarafından hazırlanıp revize edilen 22 majör ürüne ait 19 adet Entegre Mücadele Teknik Talimatı on-line olarak 2017 yılından bu yana Bakanlık web sayfasında yayınlanmaktadır. Araştırmalar tamamlandıkça bu talimatların sayısı artacaktır. Ülkemizde EM uygulamalarının yaygınlaştırılması amacıyla Bakanlığın 2018 ve 2023 yıllarını kapsayan stratejik hedefleri bulunmaktadır. Bu kapsamda 2013 yılından 2018 yılına kadar yürütülen projeli çalışmalar 6 kat artmıştır. Yine 2011 yılında EM prensiplerinin riskli ürünlerde yaygınlaştırılması amacıyla üretimin yoğun olduğu illerde Entegre Kontrollü Ürün Yönetimi (İyi Tarım) çalışması başlatılmıştır. Bu çalışmalarda arazi kontrolleri ve uygulamalı eğitimler yapılarak önder üreticiler oluşturulmaktadır.

Entegre mücadele ve entegre ürün üretiminin bitki sağlığı temelinde yer alan biyoteknik ve biyolojik mücadele girdileri Bakanlıkça destek kapsamında olup, aynı zamanda 2023 vizyonunda yer alan destek kapsamının genişletilmesi, Biyoteknik ve biyolojik mücadele yöntemlerinin kullanımının %25 seviyelerine çıkarılması hedeflenmektedir. Entegre mücadele prensiplerinin uygulanması neticesinde kullanılan ilaç miktarı, ilaçlama sayısı ve mücadele masrafları önemli oranda düşmekte, çevrenin korunmasına ve kalıntının önlenmesine katkı sağlanmaktadır.

Bitkisel üretim alanlarında üreticilere EM prensiplerinin benimsenmesi amacıyla Entegre Mücadele (EM) – Entegre ve Kontrolü Ürün Yönetimi (EKÜY) Projeleri yürütülmektedir. Projeler ile arazi kontrolleri ve uygulamalı eğitimler verilmekte, EM uygulanan ürünler ve üreticiler sertifikalandırılmaktadır.

2010 yılından itibaren çok yönlü EM çalışmaları başlatılmış olup, bu kapsamda 2010 yılında Bakanlıkça hazırlanan ve Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından desteklenen “Örtüaltı Sebze, Meyve ve Bağlarda Entegre Mücadele ve Entegre Ürün Yönetiminin Yaygınlaştırılması Projesi” uygulamaya konulmuştur.

“Entegre Mücadele Uygulama Projeleri”nin ülke genelinde tüm il ve ilçelere yaygınlaştırılması amacıyla 5 yıllık (2013-2018) program yürütülmüştür. Bu kapsamda 2018 yılında 1.242 mikro proje uygulanmış ve yürütülen projeli çalışmalar 6 kat artmıştır. EM projeleri 81 ile yaygınlaştırılmış, EKÜY projesi 24 ilden 50 ile çıkarılmıştır.

Projelerde görev alacak teknik personellerin EM konularında bilgilendirilmesi için “Uygulamalı ve Sertifikalı Eğitim Modeli” başlatılmıştır. Bu eğitim modeli ile projelerde görev alacak 1.940 teknik personel eğitilmiştir. Entegre mücadele prensiplerinin daha etkin uygulanması ve yaygınlaştırılması amacıyla İl/İlçe Müdürlüklerinde görevli teknik personellerin ve üreticilerin kullanımı için 48.000 adet Entegre Mücadele Teknik Talimatı Kitabı basılmış ve ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Ayrıca uygulamaya yönelik güncel konuları içeren “Teoriden Pratiğe Kültürel, Biyolojik, Biyoteknik ve Kimyasal Mücadele” kitapları hazırlanarak akademisyenlerin, araştırmacıların, teknik personellerin ve üreticilerin kullanımına sunulmuştur.

Tablo 38. 2012-2018 yılları arası entegre mücadele çalışmalarının yürütüldüğü il, ürün ve üretici verileri (adet)

Entegre Mücadele Projeleri			
Yıllar	İl Sayısı	Ürün Sayısı	Üretici Sayısı
2012	75	15	2.863
2013	81	16	5.465
2014	81	16	10.730
2015	81	15	17.123
2016	81	16	25.505
2017	81	16	34.029
2018	81	21	38.028

Tablo 39. Entegre mücadele uygulamaları (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">EM kimyasal mücadele dâhil tüm metotlardan yararlanmayı ve bir arada kullanılabilirliği sağladığı için hemen hemen tüm ürünlerde ve zararlı organizmaların büyük bir çoğunluğunda kullanılabilmesi,Zirai mücadele açıdan önemli görülen 22 üründe EM Teknik Talimatları hazırlanarak kitap haline getirilmesi ve on-line olarak yayınlanması,EM uygulamalarının Bakanlıkça bir politika olarak benimsenmesi ve desteklenmesi,EM uygulamalarının yaygınlaştırılması için projeler yürütülmesi çiftçi ve teknik eleman eğitimleri ve tarla okullarının düzenlenmesi,Kamuoyu duyarlılığı ve tüketici bilincinin EM uygulamalarını desteklemesi,Tahmin ve erken uyarı yöntemleri sayesinde toplu ve zamanında mücadele ile etkin tedbirler alınabilmesi,Sürdürülebilir tarımı destekleyen çevreci uygulamalar içermesi.	<ul style="list-style-type: none">EM uygulanması gereken bazı durumlarda, daha pratik kimyasal çözümler olduğundan üreticilerin kimyasal mücadeleyi tercih etmesi,EM iyi bir teknik bilgi ve tecrübe gerektirdiğinden üreticilerin hangi zararlı organizmalara karşı hangi yöntemleri bir arada kullanılabileceğini her zaman kestirememesi,Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüklerinde tecrübeli teknik personel azlığı ve bu işlerin ötelenmesi nedeniyle bu tür uzmanlık gerektiren hizmetlerin aksaması,EM projelerinin yaygınlaştırılmasına yönelik çalışmaların yetersizliği,EM uygulamaları ve denetimleri bu eğitimi almış uzman kişilerce yapılması gerekirken, buna yeterince dikkat edilememesi,Üreticilere pestisit alternatif uygulamalar konusunda yeterli alternatifler sunulması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">EM kapsamında doğaya dost olan kimyasallar içerisinden etkin ve uygun olanların tavsiye edilmesi,EM insan, çevre, doğa ve bitki sağlığını bir arada korumaya çalıştığı için, kalıntı riski bulunmayan, daha sağlıklı ve güvenilir gıda temini ve sürdürülebilir üretimi sağlaması,Dünyada ve ülkemizde giderek artan tüketici bilinci nedeniyle bu yöntemin tanıtımı ve benimsenmesinin kolay olması,Tüketici tarafından EM ile üretilmiş ürünler tercih edildiğinden iyi bir rehberlik ile pazarlama sorunu olmayacağı gibi aksine daha kârlı ve kolay pazarlanabilmesi,Taze sebze ve meyve ihracatında ve iç tüketimde yaşanan kalıntı sorununun çözümüne dolaylı olarak katkı sağlaması,EM uygulamaları ile daha temiz ve sağlıklı bir çevre tesis edilmesine katkı sağlanması doğal dengenin korunması,Uluslararası standartlara uygun gıda üretimini sağlayacak teknik yöntemler içermesi,Kimyasal mücadeleye alternatif birden fazla metodu bir arada uygulama olanağı sunduğu için BKÜ'ye bağımlılığın azaltılması,Üreticilere düzenli bahçe kontrolü zararlı organizma takibi alışkanlığı kazandırması.	<ul style="list-style-type: none">EM uygulanan üretim alanlarının, uygulama yapılmayan komşu alanlardan etkilenme riskinin her zaman olması,Yeterince denetim yapılmadığından iyi tarım sertifikasına sahip bazı işletmeler de dahi kimyasal ilaç kullanımında kurallara uymama riski görülmesi,EM uygulamalarının tüm zirai mücadele uygulamalarında yapılması gerektiği için uzmanlık ve tecrübe gerektirmekte, Bitki Koruma Lisanslı Ziraat Mühendisleri tarafından uygulanmadığı zaman olumsuz sonuçlar ortaya çıkması.

Sorunlar:

- EM projelerinin yaygınlaşmasına yönelik çalışmalarda Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüklerinin yetersiz kalması nedeniyle hizmetler aksamaktadır.
- EM uygulamaları tüm zirai mücadele uygulamalarında yapılması gerektiği için uzmanlık ve tecrübe gerektirmekte olup, Bitki Koruma Lisanslı Ziraat Mühendisleri tarafından uygulanmadığı zaman olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaktadır.
- EM kontrol ve denetimleri bu eğitimi almış uzman kişilerce yapılması gerekirken buna dikkat edilmemektedir.
- İl müdürlüklerinde ilgili şubelerde bitki koruma eğitimi almış ve sahada tecrübe kazanmış personel olmadığından veya yok denecek kadar az olduğundan bu hizmetler rastgele yürütülmekte, çevre dostu ve gıda güvenilirliğini garanti altına alan bu faydalı uygulamalar istenildiği şekilde uygulanmadığı gibi tanıtımı ve yaygınlaşması da olumsuz etkilenmekte ve kimyasal mücadeleye karşı rekabet edilebilirliği kaybolmaktadır.

2.6. Karantina uygulamaları

2.6.1. İç Karantina

Ülkemizde karantinaya tabi zararlı organizmaların ülke içinde yayılmasının önlenmesi amacıyla 5996 sayılı “Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu” ve bu Kanun’a dayanılarak hazırlanan yönetmelikler çerçevesinde iç karantina çalışmaları yürütülmektedir.

Zararlı organizma taşıyıcısı olabilecek bitki, bitkisel ürün ve diğer maddeler ile bunları üreten, ithalatını ve ticaretini yapan ve depolayanların kayıt altına alınması, bu materyallerin hareketlerinin izlenmesi, herhangi bir zararlı organizmaya rastlanması durumunda kaynağı bulunarak gerekli tedbirlerin alınması “Bitki Pasaportu Sistemi ve Operatörlerin Kayıt Altına Alınması Hakkında Yönetmelik” kapsamında yürütülmektedir.

Ülkemizde varlığı bilinen 644 zararlı organizma bulunmakta olup 332 zararlı organizma ile programlı mücadele yapılmaktadır. Ülkemiz bitki sağlığı açısından çok riskli olan 41 adedi için sürvey talimatı hazırlanmıştır ve ilgili sürvey çalışmaları bu talimatlara göre yapılmaktadır.

Bitkisel ürün ticaretinin arttırılması ve ticarete zararlı organizma kaynaklı risklerin giderilebilmesi, ihracat ve ithalatının yapılabilmesi için bu ürünlerin ticaretinde taraflar için herhangi bir bitki sağlığı riski olup olmadığı, böyle bir risk var ise nasıl yönetileceğinin belirlenmesi amacıyla “Zararlı Risk Analizi (ZRA)” çalışmaları yürütülmektedir. İç karantinada alınan tedbirler ülke içinde zararlı organizmaları baskı altında tutabildiği gibi aynı zamanda iç karantinada elde edilecek başarı doğrudan dış karantinayı da etkilemektedir.

2.6.2. Dış Karantina

Karantina etmenleri bir ülkeden bir ülkeye veya bir bölgeden bir bölgeye bulaşması durumunda yüksek seviyede ekonomik zarar potansiyeline sahip, eradikasyonu ve mücadelesi çok zor hatta bazen imkânsız olan etmenlerdir. Bitkisel materyallerin uzun mesafelere taşınabilmesi ile tarımsal ürünlerin küresel ticareti yapılmaya başlanmış ve bunun sonucu olarak önemli zararlı organizma türlerinin ülkeler arasında yayılma olanağı doğmuştur. Temiz alanların bulaştırılmaması amacıyla yapılan karantina işlemleri en etkili ve ekonomik mücadele yöntemidir.

Ülkemizde, girişi ve çıkışı yapılmak istenen bitki, bitkisel ürün ve diğer maddelerin karantina kontrolleri “Bitki Karantinası Yönetmeliği” hükümlerine göre yapılmaktadır. Bitkisel ürünlerin ithalat ve ihracat işlemleri Ziraî Karantina Müdürlükleri, İl Müdürlükleri Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlükleri ve İlçe Müdürlüklerinde görevli inspektörler tarafından yürütülmektedir.

Ülke genelinde toplam 486 inspektör olup, bunların 166’sı 14 Ziraî Karantina Müdürlüğünde, 320’si ise 55 Tarım ve Orman Müdürlüğünde görev yapmaktadır.

Ülkemizden ihraç edilmek istenen bitki ve bitkisel ürünler alıcı ülkenin bitki sağlığı istekleri doğrultusunda karantina kontrolüne tabi tutulmakta, muayene ve analizleri neticesinde temiz bulunan ürünlere ilgili müdürlüklerce Uluslararası Bitki Sağlığı Önlemleri Standardı (ISPM-12)’na göre “Bitki Sağlık Sertifikası” düzenlenerek ihracatı gerçekleştirilmektedir.

“Tarım ve Orman Bakanlığının Kontrolüne Tabi Ürünlerin İthalat Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2019/5)”nin Ek-2, Ek-3 ve Ek-7 listelerinde yer alan bitki ve bitkisel ürünlerin ülkemize ithalatında, bu ürünlerin Bitki Karantinası Yönetmeliği’nin Ek-1 ve Ek-2’de listelenen karantinaya tabi zararlı organizmalarla bulaşık bulunmaması, Ek-3’de yer almaması ve Ek-4’te belirlenen bitki sağlığı özel şartlarını taşıması durumunda ithalat işlemi gerçekleştirilmektedir.

İnspektörler tarafından yapılan giriş kontrolleri ve analizler sonucunda, ülkemiz bitki sağlığı ve karantina şartları ile uluslararası standartlara göre uygun bulunan ürünlerin ithalatına izin verilmekte, resmi kontrol sonucu ülkemize girişi uygun olmayan ürünler ihracatçı ülkeye iade veya imha edilmektedir. Ülkemize girişi uygun olmayan ürünler için ISPM-13 standardına göre Bildirim Formu düzenlenerek ihracatçı ülkeye bildirimde bulunmaktadır.

“Tarım ve Orman Bakanlığı Kontrolüne Tabi Belirli Ürünlerin Girişine Yetkili Gümrük İdareleri ile Resmi Kontrollerini Yapmaya Yetkili İl Tarım ve Orman Müdürlüklerinin Belirlenmesine Dair Tebliğ” kapsamında: 25 il orman ürünlerine, 19 il üretim ve çoğaltım materyaline, 32 il ise diğer bitki ve bitkisel ürünlerin ithaline yetkili il olarak belirlenmiştir. Ayrıca Bitki Karantinası Yönetmeliği’nin 6ncı maddesi uyarınca, bitki ve bitkisel ürünlerin ülkemizden çıkış işlemleri bütün gümrük idarelerinden yapılmakta olup, şu an itibarıyla 65 ilden ihracat işlemi gerçekleştirilebilmektedir.

Bitki karantinası kontrollerine yönelik analiz yapılması amacıyla alınan numuneler 4 Ziraî Karantina Müdürlüğünde bulunan laboratuvarlarda (İstanbul, İzmir, Antalya, Mersin) ve 7 Ziraî Mücadele/ Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Laboratuvarlarında (Ankara, Adana, İzmir, Diyarbakır, Yalova, Samsun, Erzincan) Entomoloji, Mikoloji, Viroloji, Nematoloji, Bakteriyoloji, Herboloji disiplinlerinde analize tabi tutulmaktadır.

Dış karantina iş ve işlemleri doğrudan ülkenin ihracat potansiyelini ve ülke ekonomisini etkileyen önemli bir faktör olup, bitki sağlığında iç ve dış karantina tedbirlerindeki gelişmişlik düzeyi, sağlam denetim mekanizması, hızlı analiz teknikleri, işlemlerin olabildiğince şeffaf ve hızlı sonuçlanması önem arz etmektedir. Aynı zamanda bu tedbirlere ilaveten uluslararası ilişkiler ve ülkeler arasındaki politik pozisyonlar da doğrudan ithalat ve ihracat işlemlerini etkilemektedir.

Tablo 40. Karantina uygulamaları (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizde bitki sağlığı alanında uygulama ve yetki yönünden uluslararası normlara uyumlu mevzuat altyapısı bulunmaktadır. Mevzuat normların AB ile tamamen aynı veya maksimum düzeyde uyumlu halde olması, • Zirai mücadele teknik talimatları, standart ilaç deneme metotları, entegre mücadele kitapları, teşhis protokolleri, sürvey talimatları, teoriden pratiğe, biyolojik, biyoteknik, kültürel ve kimyasal, mücadele kitapları ve diğer benzeri gerekli yayım araçlarının mevcut olması, • Bitki Karantinası Kayıt Takip Sistemi, Bitki Pasaportu, Bitki Koruma Ürünleri (BKÜ) Veri Tabanı ve Mobil Uygulaması, BKÜ Takip Sistemi, ithalat ve ihracat işlemlerinde Tek Pencere uygulaması gibi pek çok konuda hızlı ve güncel hizmet veren dijital altyapının mevcut olması, • İhracat ve ithalat işlemlerinde maksimum düzeyde uygulama birlikteliği sağlamak yeni gelişimlerden haberdar etmek için her yıl düzenli olarak teorik ve uygulamalı karantina eğitimleri verilmesi, • Her ilde yapılması gereken bitki sağlığı faaliyetleri, sürvey ve mücadele programları yıllık güncellenerek bakan imzasıyla talimat haline getirilmesi ve tüm illerde yapılması gereken faaliyetlerin detaylı bir şekilde belirtilmesi, • Zirai karantinaya tabi organizmaların tespitinde kullanılan analiz ve teşhis yöntemlerinin uluslararası standartlarla uyumlu olması, • Üreticilerin farkındalık düzeyini arttırmak için tarla okulları, çiftçi eğitimleri ve toplantılar yapılması. 	<ul style="list-style-type: none"> • “Bitki Koruma Şube Müdürlükleri”nin kapanması, mevcut “Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şubeleri” nin ise bu haliyle teknik personel ve imkân yetersizliği ve birçok farklı bürokratik iş ve işlemler yürütmesi nedeniyle bitki sağlığı faaliyetlerinin etkin ve zamanında yürütülememesi, • Bakanlıkça merkezden verilen görev ve talimatların hakkıyla yerine getirilememesi, • Bitki sağlığı alanında çalışan tecrübeli ve nitelikli personelin yok denecek kadar azlığı, • Sürekli personel değişiminin çalışmaları aksatması, • Bitki Koruma mezunu mühendisler bu şubelerde istihdam edilmediğinden veya sayıları yetersiz olduğundan ehil olmayan personel tarafından bu hizmetlerin yürütülmesi, • Üreticilerin mücadele çalışmalarının doğrudan izlenememesi, • Bitki sağlığı faaliyetlerini yürüten birimler arasında sevk ve koordinasyonun yok denecek kadar azlığı, • İç karantinada uygulanan hasat öncesi ve hasat sonrası denetim faaliyetlerinin yetersizliği, • Karantina ve sertifikasyon analizlerinin yapıldığı karantina müdürlüğü ve araştırma enstitüleri laboratuvarlarında görevli eleman sayısının ve altyapının yeterli olmaması, • Bitki sağlığı çalışmalarında ihtiyaç duyulan zamanda etkin saha kontrollerinin yürütülmesinde aksamalar yaşanması, • Üreticiler alışık oldukları ve kolay çözüm doğrultusunda kimyasal mücadele yapma eğiliminde oldukları için diğer mücadele çalışmalarına olan duyarlılığın istenilen seviyede olmaması, • Çiftçi sayısının fazla olması, parçalı arazi yapısının olması ve üretici profilinin yaşlı olması nedeniyle bitki sağlığı faaliyetlerinin etkin olarak yapılamaması, • Tarımsal üretimde yer alan çiftçilerin zararlı organizmalar ve karantina konularındaki eğitimsizliği yapılan uygulamaları olumsuz etkilemesi.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Üreticilerin farkındalık düzeyini arttırmak için tarla okulları, çiftçi eğitimleri ve toplantıları yapılması,• Hastalık ve zararlı çıkışlarında üreticileri zamanında uyararak ve gerekli tedbirleri almak için: mesaj, broşür, poster, duyuru, anons, yayın programları ve diğer sosyal medya araçlarıyla olabildiğince tüm kesimlerin bilgilendirilmesi.	<ul style="list-style-type: none">• Başta patates gibi bazı bitkisel üretim materyalinde dışa bağımlılığın devam etmesi,• Teşkilatlanmanın bu haliyle devam etmesi durumunda üreticilerin ilaç firmalarının, fırsatçıların insafına terkedilme riski,• Denetimlerin bağımsız yapılması gerekirken zaman zaman baskılara maruz kalma riski ile karşı karşıya kalınması,• Karantina ve sertifikasyon analizlerinin yapıldığı laboratuvarlarda mevcut altyapı yetersizlikleri ve destek personeli azlığı nedeniyle analiz sürelerinde uzamalar ve gecikmeler meydana gelmesi,• Ülkemizden ihraç edilen ürün çeşidi ve miktarının fazla olması sebebiyle her zaman bildirim alma riski bulunması,• Ülkemizde tohumluk veya üretim materyali vasfı taşımayan çoğaltım materyallerinin bu amaçla yaygın olarak kullanılması ve bu durumun özellikle toprak patojenlerinin ülke içinde yayılma riski oluşturması,• İklim değişikliği nedeniyle yeni zararlı organizmaların ortaya çıkma tehlikesi,• Dış karantina tedbirleri yeterince alınmadığından dolayı yeni zararlı organizmaların ülkeye giriş riski bulunması,• Ülke içinde iç karantina tedbirleri yetersizliğinden dolayı bitki ve bitkisel materyaller kolaylıkla dolıştığından bu durumun bir bölgeden bir bölgeye zararlı organizma taşınması ve bulaşması riskini artırması.

Sorunlar:

- Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şubelerinde yürütülen farklı bürokratik iş ve işlemler nedeniyle bitki sağlığı faaliyetleri istenildiği şekilde yürütülemediği için tüm illerde sorunlar yaşanmaktadır.
- Bakanlıkça merkezden verilen görev ve talimatlar hakkında yerine getirilememektedir.
- Bitki sağlığı hizmetlerinde görevlendirilen teknik personellerde sık sık görev, yer ve şube değişikliği yapılması nedeniyle teknik bilgi ve tecrübe birikimi ile hizmette süreklilik kaybolmaktadır. Aynı zamanda personel sirkülasyonu ve iş yoğunluğu nedeniyle bitki sağlığında ihtisaslaşma ve uzun süreli çalışma imkânı kaybolmaktadır.
- Karantina ve sertifikasyon analizlerinin yapıldığı laboratuvarlarda mevcut altyapı yetersizlikleri ve destek personeli azlığı nedeniyle analiz sürelerinde uzamalar ve gecikmeler meydana gelmektedir.
- Ülkemizde bitkisel üretimde farklı coğrafi yapı, havza ve ekolojik çeşitlilik bulunduğu ve bu farklı coğrafyalarda da birçok farklı ürün deseni bulunduğundan zararlı organizmaları tanıma, izleme ve mücadelesini yürütme zorlaşmaktadır.
- Üreticiler alışık oldukları ve kolay çözüm doğrultusunda kimyasal mücadele yapma eğiliminde oldukları için diğer mücadele çalışmalarına olan duyarlılık istenilen seviyede değildir.

- İç karantinada uygulanan hasat öncesi ve hasat sonrası denetim faaliyetleri yeterli değildir.
- Bitki sağlığı faaliyetlerini yürüten birimler arasında sevk ve koordinasyon yok denecek kadar azdır.
- Her ne kadar duyuru ve bilgilendirme yapılsa da üreticilerin etkili mücadele yapmaları için yerinde ziyaret ve bilgilendirme, ikna çalışmaları yeterince yapılmamakta, mücadele çalışmaları doğrudan izlenememektedir.
- Bitki sağlığı çalışmalarında ihtiyaç duyulan zamanda ve teknik konularda etkin saha kontroller yapılamamaktadır.
- Bitkisel üretimde zararlı organizmaların teşhisi ile bitki koruma ürünlerinin önerilmesi ve uygulanmasının öğretilmesi ihtisas sahibi kişilerce yapılması gerektiği halde mevcut organizasyon yapısı, teknik personel ve imkân yetersizliğinden dolayı bitki sağlığı çalışmalarında ihtiyaç duyulan zamanda etkin saha kontrollerinin yürütülmesinde ciddi aksamalar yaşanmaktadır.
- Çiftçi sayısının fazla olması, parçalı arazi yapısının olması ve üretici profilinin yaşlı olması nedeniyle bitki sağlığı faaliyetleri etkin olarak yapılamamaktadır.
- Tarımsal üretimde yer alan çiftçilerin zararlı organizmalar ve karantina konularındaki eğitimsizliği yapılan uygulamaların sonuca ulaşması noktasında büyük sorunlara neden olmaktadır.
- Her ne kadar Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ve çiftçilere dağıtılan Üretici Kayıt Defterleri (ÜKD) ve bitki koruma ürünü satışında riskli ürünlerde reçete zorunluluğu olsa da veriler düzenli alınamamakta, kayıtlar düzgün tutulmamakta ve güncel bir bilgi ağı oluşturulamamaktadır.
- Bitki sağlığı faaliyetlerinde kurumlar arasında etkin koordinasyon sağlanamamaktadır.
- Zararlı organizmaların mücadelesinde ve yayılmasında sadece çiftçi veya üretici doğrudan muhatap alınmakta, ancak iç karantinada hastalık ve zararlı popülasyonun üreme, çoğalma ve yayılmasında dolaylı etkileri olan nakil araçları, paketleme ambalajlama, depolama, tesisleri, kışlama ve barınma alanları, haller, semt pazarları gümrük sahaları vb. birçok alanda yeterli tedbirler alınmamakta ve bu alanlarda çalışan paydaşlar, bu ürünlerin ihracatını yapan kişi ve kurumlar ile ilgili yeterli denetim ve eğitim yapılamamaktadır.
- Ülkemizde tohumluk veya üretim materyali vasfı taşımayan çoğaltım materyalleri yaygın olarak kullanılmakta ve bu durum özellikle toprak patojenlerinin ülke içinde yayılımına neden olmaktadır.
- Ülkemizden ihraç edilen ürün çeşidi ve miktarının fazla olması sebebiyle, kalıntı, karantina etmeni, evrak eksiklikleri ve uygunsuz ahşap ambalaj malzemelerinden dolayı ürünlerimiz iade edilmekte ve her yıl çok sayıda bildirim alınarak ülkemizin imajı zedelenmektedir. Bu konuda bildirimlerin azaltılması yönünde yeterince kalıcı ve köklü tedbirler alınmamaktadır.
- Denetimler bağımsız yapılması gerekirken zaman zaman baskılara maruz kalma riski bulunmaktadır.

3. SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM TEKNİKLERİ

3.1. Organik Tarım

Organik tarım, 2017 yılı verilerine göre 181 ülkede uygulanmaktadır. Ürün desenini oluşturan bitkisel/hayvansal/yetiştiricilik/doğadan toplama faaliyetleri ülkelerin potansiyelleri, sahip oldukları altyapı ve pazar talebine bağlı olarak önemli farklılık göstermektedir.

Organik tarım-gıda ürünleri perakende pazarı son yıllarda hızla artmaktadır. Organik ürün pazarı 2000 yılında 17.900.000.000 \$ iken 2017 yılında 97.000.000.000 \$ yükselmiş ve gelişmiş ülkelerde süpermarketler organik ürünlerin ana pazarlama kanalı haline gelmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yayınlanan 2018 yılı verilerine göre, 79.563 üretici tarafından toplam 626.885 ha alanda (540.000 ha kültüre alınan alan, 86.885 ha doğadan toplama alanı), 213 ürün ile 2.371.612 ton organik bitkisel ürün üretilmiştir. Türkiye kültüre alınan bitkilerin yanı sıra doğada kendiliğinden yetişen kuşburnu, böğürtlen, ahududu, kekik gibi ürünlerin toplanması ve organik olarak değerlendirilmesi açısından büyük potansiyele sahiptir. Toplam tarım alanı içerisinde organik tarımın payı %2,7 civarındadır.

Türkiye, dünya organik ürün pazarında, yaklaşık 215.000.000 \$'lık paya sahiptir. Ülkemizdeki organik üretimin yaklaşık %75-80'inin ihracata yöneldiği tahmin edilmektedir.

Tablo 41. Organik tarım (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">Ulusal mevzuat ve kurumsal yapının varlığı,Zengin biyolojik çeşitlilik ve doğal kaynaklar,Temiz toprak ve su kaynaklarının varlığı,Pazara arz süresinin uzunluğu,Organik hayvancılığa uygun çayır ve meralar,Geleneksel bilgi ve tecrübenin varlığı, organik tarım döngüsü,Çok sayıda birlik ve dernek mevcudiyeti,Doğal kaynakların en üst seviyede korunduğu, bir üretim tekniği oluşu,Üreticilerin alan bazlı hibe desteğinden ve düşük faizli kredilerden yararlanma imkânı.	<ul style="list-style-type: none">Güncel olmayan organik tarım kanunu,Denetim altyapısının etkin olmaması,Pazar sıkıntısı, iç ve dış pazarın dengeli gelişmemesi,Uzmanlık ve hizmet içi eğitimlerin yeterli düzeyde olmaması,Eğitim ve yayım çalışmalarının yeterince etkili olmaması,AR-GE çalışmalarının yetersiz olması, sonuçların uygulamaya konulmaması,Fonksiyonel olmayan Organik Tarım Birimleri,Kalite ve sistem odaklı olmayan süreçler,Grup sertifikasyonunun geliştirilmemiş olması,Üretim materyalleri ile ilgili alanların gelişmemiş oluşu ve veri tabanı oluşturulmamış oluşu,Organik ürünlerin izlenmesi için ortak veri tabanı ve yazılımın mevcut olmayışı,Ulusal ve uluslararası pazarda aynı sertifikaların kabul görmemesi.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Dünyada ve Türkiye'de organik ürünlere olan talebin artması, Agro-ekoturizm ve sağlık turizmine talebin artması, İç pazarın gelişiyor olması, Üretici örgütlenmesine ilişkin yasal düzenleme, Paydaşlar arası iş birliği, Entegre tesislerin varlığı, Etkin lojistik hizmet ağı, Konu bazında akredite analiz kapasitesinde gelişme. 	<ul style="list-style-type: none"> Organik ürünlere güvensizlik, Sanayileşme, İthal girdiye bağımlılık ve girdi fiyatlarının yüksek olması, İç pazarın yeterince gelişmemesi, İhracatta karşılaşılan teknik engeller, Mevzuatın güncel olmayışı, Üretim ile piyasaya arz edilen ürün miktarı arasındaki dengesizlik, Desteklemelerle ilgili tebliğin üretim yılının başında belli olmaması, Kontrolör eğitimlerinin yetersizliği.

Sorunlar:

- İç pazarın büyük illerle sınırlı olması ve iç pazarda fiyat farkının yüksek olması,
- Organik tarımda üretim ve araştırma faaliyetlerine ilişkin stratejinin ve eylem planının 2016 dan sonra yenilenmemiş olması,
- Üretimin ihracat ağırlıklı olmasına karşın Ticaret Bakanlığında herhangi bir sorumlu birimin bulunmaması ve TOB verilerinin sadece Türkçe olarak yayımlanması,
- Ülkemizde sadece AB, ABD veya Japon yönetmeliklerine göre sertifikalandırılmış ürünlere ve re-export amacı ile gelen ürünlere ilişkin hiçbir verinin bulunmaması ve denetimin yapılmaması,
- Dış pazara gönderilen ürünlere ilişkin veri toplama sisteminin güvenilir olmaması ve özellikle ilan edilen eksik verilerin yanlış etki yaratması,
- Dış pazarlarda yeterli tanıtımın yapılmaması,
- TOB tarafından verilerin toplanmasına karşı işlem yapılmamasına bağlı bazı verilerin değerlendirilememesi,
- Bilgi havuzunun yeterince geniş olmaması ve eğitim materyallerinin bulunmaması,
- Organik üretimde girdi olabilecek faydalı böcek, tuzak vb. ürünlerin piyasada yeterince bulunmaması,
- Organik yaş ürünlerin üretim ve ticaretinin altyapı ve bilgi eksikliği nedeni ile geliştirilmemesi,
- Üniversite ve araştırma enstitülerinde yeterli konu uzmanı bulunmaması ve araştırmaların yapılmaması,

- Orta ve uzun dönemli ulusal stratejinin bulunmaması ve stratejik hedeflere yönelik verilerin yetersizliği (Örneğin ürün sertifikası aracılığı ile pazara erişen miktar, iç/dış pazar, ham madde/işlemiş ürün gibi kategorilere ve müteşebbislerin faaliyet alanlarına ilişkin veriler toplandığı halde değerlendirmeler yapılmamakta ve paydaşların erişimine sunulmamaktadır),
- Organik tarım alanında doğrudan yerel koşullara sonuç iletebilecek uzun dönemli araştırma sayısının olmaması veya sayılarının giderek azalması,
- Denetim sisteminin geniş bakış açısı ile bütüncül olarak değerlendirilmemesi, sonuçların şeffaf biçimde iç ve dış paydaşlarla tartışılmaması/aktarılmaması, iç ve dış pazarda ve karar vericilerde organik tarıma olan güvenin azalması,
- Organik tarımın dünyada çok dinamik olmasına karşın, ülkemizde karar vericilerin sıklıkla değişimleri sonucu çalışmaların ara ara sekteye uğraması sonucu uluslararası trendleri yakalamada güçlük çekmesi ve rekabet gücünün azalması (Örneğin Avrasya Gümrük Birliği Yönetmeliği 2020, AB yeni yönetmeliği 2021 de yürürlüğe girecek iken hazırlıklar yetersizdir),
- Özellikle Doğu Avrupa, Kuzey Afrika ve Orta Asya ülkelerinde organik tarım faaliyetlerinin hızla artması ve dünya pazarına daha düşük fiyatlarla girmeleri ile pazarda tehdit oluşturması.

Öneriler:

- Geniş tabanlı ulusal organik tarım stratejisi ve eylem planı hazırlanmalıdır.
- Ticaret Bakanlığının öncelikle organik ürün ticareti ile ilgili bir birim kurması dış pazarda yaşanan sorunların doğru çözümlenmesini sağlayacaktır.
- Stratejik hedefler içinde organik tarım araştırmalarına yönelik öncelikli üretim, işleme ve pazardaki sorunları belirlenerek çözümlerine yönelik araştırma stratejisi hazırlanması ve araştırmaların desteklenmesi uzun dönemde organik tarımın sürdürülebilirliğini sağlayacaktır.
- Politikaların ve pazarın geliştirilmesinde güncel ve diğer veri sistemleri ile karşılaştırılabilir veri toplama sistemi büyük önem taşır. Toplanan verilerin güvenilir olması, uzmanlarca değerlendirilip ilgili kurum ve kuruluşlarca şeffaf biçimde paylaşılması sağlanmalıdır.
- Ülkemizde üretim aşamasında özellikle ekim nöbeti, yeşil gübreleme ve benzeri uygulamalarla işletme dışından satın alınan girdilerin en aza indirilmesi yönünde üreticilerin eğitimi büyük önem taşımaktadır. Böylece üretim maliyetlerinin azaltılması mümkün olacaktır.
- Organik tarıma başlayacak üreticiler için teknik ve pazar bilgi kaynaklarının arttırılmasına yönelik "Organik Tarıma Başlama Modüler Eğitim" programı planlanmalıdır.
- Kuzey Amerika ve Avrupa pazarları gibi alternatif pazarlara erişebilmek için etkin tanıtım ve güvenilir ülke imajının sağlanması önemlidir. Hızla gelişen doğu Asya pazarında ise uygun ürün deseni ve kalite ile girmesini sağlayacak pazar araştırmaları yapılmalıdır.

- Türkiye organik tarımda edinilen 35 yıllık deneyim ve bilgi birikimini sadece ihracata yönelik değerlendirmeyip iç pazarı öncelikle ele aldığı anda organik tarımın çarpan etkisi daha da fazla olacaktır. Üreticilerin organik tarıma geçiş için istekli olması, tüketicilerin de organik ürün talep etmesine rağmen iç pazar oluşturulamamaktadır. Organik ürün paleti içinde yaklaşık 200'den fazla ham madde/bitki türü/ırk bulunmasına rağmen pazara sunulan ürünler içinde yaş meyve ve sebzelerin payı oldukça sınırlıdır. İç pazarda üretici-tüketici zincirinin kurularak üretimin planlanması ve gerekli soğuk depo, paketleme evi vb. altyapının desteklerle sağlanması gerekir. Halen mevcut organik tarım destekleri tek başına üreticinin pazar endişesi nedeni ile kolay bozulabilir raf ömrü kısa ürünlerde organik geçişini sağlamada etkin değildir. Bu açıdan desteklerin hedeflere göre arttırılması ve bilgi alışverişinin sürekliliği önemlidir. Organik ürünlerin yeterli miktar ve kalitede uygun fiyatlarla iç pazarda erişebilir olmasını sağlamada Tarım ve Orman Bakanlığı, üretici kuruluşları, yerel yönetimler, özel sektör hep birlikte sorumluluk üstlenmelidir. Sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin mevcut çabaları sınırlı kalmaktadır.
- Tüketici güveninin sağlanabilmesi için denetim sistemi, cezalar, kontrol-sertifikasyon sisteminin işleyişi ve benzeri her türlü bilginin doğru, güncel ve şeffaf biçimde iç ve dış paydaşlarca erişilebilir olması gerekir. Örneğin bu tür bilgilere ABD ve AB ülkelerinde ilgili web sitelerinden erişilebilmektedir.
- Organik üretimin yanı sıra atığı en aza indiren tüketim ve bilinçli beslenmede de bazı ilkelerin belirlenerek birlikte yaygınlaştırılması önemlidir. Doğru tüketim ve beslenme alışkanlıklarının da üretim kadar önemli olduğu ülkemizde de artık kabul edilmektedir. Bu yaklaşımların, topluma erken yaşta başlayarak eğitimlerle, örnek uygulamalarla benimsetilmesi zorunludur. Üniversitelerde de tarım eğitiminde agro-ekoloji yaklaşımından hareket ederek hazırlanmış eğitim programları üretime yönelik bilgi havuzunun genişlemesini destekleyecektir.
- Organik tarımı geniş bakış açısı ile sürdürülebilir üretim sistemi olarak değerlendirmek ve ona göre planlamak gerekir. İç ve dış pazarı dengeli biçimde geliştirecek doğru ve güncel verilere dayalı ulusal strateji oluşturmak tarım-gıda sektörünün hızla gelişmesine katkı sağlayacaktır.

3.2. İyi Tarım Uygulamaları

Tarımsal faaliyetlerin çevreye ve doğaya en az zarar verecek şekilde yapılmasını ve tüketicilere "güvenilir" ürünlerin sunulmasını sağlamak üzere tarımsal ürünlerde aranan minimum standartları içermektedir. Üreticiler, arazinin geçmişinden, ürünlerin üretim yeri ve koşullarından son tüketiciye kadar olan zinciri (tarladan sofraya) izlemeye olanak verecek şekilde kayıt tutmak zorundadırlar.

Dünyadaki bu gelişmeler ışığında, ülkemizde iyi tarım uygulamaları GLOBAL G.A.P. sistemi örnek alınarak mevzuata dönüştürülmüştür. İyi tarım uygulamaları: doğal kaynakların etkin şekilde kullanılmasını amaçlayan, entegre mücadele yöntemlerini kabul eden, bitkisel üretim ve bitki sağlığı mevzuatına tam olarak uyum sağlayan, kontrollü olması koşulu ile kimyasal kullanımına izin veren, gıda güvenliğinin ön planda tutulduğu, sosyal açıdan yaşanabilir, ekonomik açıdan kârlı ve verimli bir üretim sistemidir.

2007 yılında 651 üretici tarafından 53.607 ha'da gerçekleştirilen iyi tarım uygulamaları, 2018 yılında 73.286 üretici tarafından 6.156.137 ha'a ulaştırılmıştır.

Tablo 42. İyi tarım uygulamaları (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Modern ve doğal kaynakların korunduğu, çevre bilincini geliştiren bir üretim tekniğidir,• Gıda güvenliğinin temelini oluşturur,• Konvansiyonel tarımın çevre üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirir,• Ekonomik sürdürülebilirlik ön plandadır,• Üretici eğitimleri ile bilinçli üretim hedeflenir,• Riske dayalı üretim planlaması yapılır,• Üretici alan bazlı hibe desteğinden ve düşük faizli kredilerden yararlanır,• Ürünü pazarlama olanağı ve seçenekler artar,• Tarım politikaları, stratejileri ve kalkınma planları ile örtüşmektedir.	<ul style="list-style-type: none">• Tüketici bilinci gelişmemiştir,• Standartın (kontrol listeleri ve uygunluk kriterleri) tüm maddeleri ülke mevzuatı ile uyumlu değildir,• Mevzuat güncel değildir,• Üretici açısından uygulanması zor ve yorucudur,• Kontrol ve sertifikasyon sisteminde yer alan insan kaynakları yeterince eğitim ve tecrübeye sahip değildir,• Denetim mekanizması yeterli ve etkin değildir.• Bitkisel üretim dışında kalan diğer kapsamların işleme sürecini kontrol altında tutacak bir standart mevcut değildir.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none">• Gönüllülük esasına dayanır,• Çevre bilinci ile doğal kaynakların korunması sağlanır,• Fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik kalıntılar içermeyen ürünler elde edilir, bu sayede birincil üretimden alınan besinlerden kaynaklanan sağlık sorunlarına çözüm üretilebilir,• Desteklemelerin kayda bağlı olması nedeniyle, istatistiksel verilerin güvenilirliği artırılabilir,• Uluslararası üretim standartlarında bir üretim tekniği olması açısından GLOBAL G.A.P. ile eş değerlik yapılması imkânı olabilir, böylece üreticiler için ihracat olanağı doğabilir,• Standartın (kontrol listeleri ve uygunluk kriterleri) ülke mevzuatına ve üretici yapısına uygun hale getirilmesi ile daha çok üretici sisteme katılabilir,• Tarım politikaları, stratejileri ve kalkınma planları ile örtüşmektedir.	<ul style="list-style-type: none">• Mevzuatın güncel olmayışı,• Desteklemelerle ilgili tebliğin üretim yılının başında belli olmaması,• Kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının hizmet anlayışındaki ve mevzuatı yorumlamasındaki farklılık,• Kontrolör eğitimlerinin yetersizliği,• Grup sertifikasyonlarının işleyişi,• Mevzuatta tanımlanmamış yapıların varlığı (örnek: sistem danışmanları),• Kontrol ve sertifikasyon kuruluşu sayısındaki kontrolsüz artış.

Sorunlar:

- İyi tarım uygulamaları ile üretilmiş sertifikalı ürünler ile konvansiyel nitelikte üretilmiş olan ürünler arasında herhangi bir fiyat farkı olmaması,
- Tüketici algısının gelişmemiş olması,
- Standartlar birbirine çok yakın olmasına rağmen, ihracat için ayrıca GLOBAL G.A.P. sertifikasının alınması gerekliliği ihtiyacı,

- Mevzuatın ihtiyacı karşılayacak nitelikte ve güncel olmaması,
- İthal edilen tarımsal ürünlerde iyi tarım uygulamaları kriterlerinin belirlenmemiş olması,
- Desteklemelerin yılın ilk aylarında açıklanmaması,
- Hayvansal üretimde iyi tarım uygulamalarına devlet desteğinin olmaması,
- Su ürünleri yetiştiriciliğinde verilen desteğin 250 ton ile sınırlı olması,
- Bitkisel üretim desteklemelerinin alan bazlı olması,
- Yaş meyve sebze ve su ürünleri yetiştiriciliğinin basit işleme faaliyetleri dışında işlenmiş tarımsal ürünlerde İTU kriterlerinin belirlenmemesi ve logo kullanımının olmaması,
- Üretici profili dikkate alındığında kontrol noktaları ve uygunluk kriterlerinin uygulama açısından zorluğu,
- Grup sertifikasyonu seçeneğinde yaşanan güçlükler,
- Kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarındaki artış,
- İthal edilen tarımsal ürünler için iyi tarım uygulamaları kriterlerinin belirlenmemiş olması.

Öneriler:

- İyi Tarım Uygulamaları ile üretilmiş olan ürünlerin “nitelikli ürün” olarak pazara sunulmasında fiyat farklılığı olmalıdır.
- Tüketici bilincinin geliştirilmesi için kamu spotları, bilbordlar gibi geniş kitlelere ulaşılabilecek reklam kampanyalarının yürütülmesidir.
- Mevzuatın güncellenmesi gereklidir.
- Desteklemelerin yılın en geç şubat ayında açıklanması gerekmektedir.
- Destekler, hayvansal üretim, su ürünleri yetiştiriciliği ve bitkisel üretimde yeniden gözden geçirilmelidir.
- Kontrol listeleri ve uygunluk kriterleri tüm kapsamlarda ayrı ayrı geliştirilmeli ve güncellenmeli, uygulanabilirliği artırılmalıdır.
- Sertifikasyon seçenekleri yeniden değerlendirilmeli, grup sertifikasyonu seçeneği denetim mekanizması ile kontrol ve sertifikasyon süreçleri yeniden düzenlenmelidir.

4. TOHUM FİDE FİDAN

4.1. Tohum

Günümüzde kamunun tohum sektöründeki göreceli payı giderek azalmaktadır. 2018 yılı verilerine göre buğday ve yem bitkileri üretiminde özel sektörün payı sırasıyla %60 ve %79 düzeyinde iken ayçiçeği, pamuk, patates ve sebze tohumluk üretiminde bu oran %100'dür. Aynı zamanda çeşit geliştirme ve ıslah çalışmalarının yoğunlaşması ve sektöre verilen destekler ile tohumculuk özel sektörü büyürken uluslararası pazarlardan daha çok pay almak için faaliyetlerde bulunmaktadır.

2005 yılında 332.190 ton olan toplam tohumluk üretimi, 2018 yılında 1.059.316 tona ulaşmıştır. Yeni tohum üretim teknik ve teknolojilerinin uygulanması ile birlikte verimlilik artmış bunun sonucunda da tohumluk üretiminin ihtiyacı karşılama oranı yükselmiştir.

Tohumculuk sektörünü düzenleyecek çeşitli yasal altyapı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 2004 yılında UPOV'un 1991'deki sözleşme metni ve AB'nin Bitki Çeşit Hakları ile ilgili direktifleri dikkate alınarak 5042 sayılı Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun ve bu Kanunun uygulanmasına yönelik Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. AB mevzuatı ile uyumlu bir şekilde yürütülen çalışmalarla, 2006 yılında "5553 sayılı Tohumculuk Kanunu" çıkarılmış ve devamında gelen Bitki Çeşitlerinin Kayıt Altına Alınması Yönetmeliği, sertifikasyon ve pazarlama yönetmelikleri, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen tohumluk sertifikasyon işlemleri ve piyasa denetimiyle ilgili yetki devrinin esaslarının belirlendiği yönetmeliklerle sektörün işleyişinin altyapısı kurulmuştur. Kanun, aynı zamanda TÜRKTOB'un ve Alt Birliklerin kurulması, işleyişi, yapısı ve görevleri hakkında pek çok hüküm içermektedir. Böylece, tohum sektöründe faaliyet gösteren firmaların bu birliklere zorunlu üyelikleriyle kendi aralarındaki iş birliği ve dayanışmayı sağlamak ve sektörün dünya ölçeğinde geliştirilmesi amaçlanmıştır. 5553 sayılı Tohumculuk Kanunu ile sektör tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu şeklinde örgütlü bir yapıya kavuşmuştur. Türkiye Tohumcular Birliği şemsiyesi altında sektör çalışma konularına göre alt birlikler: Tohum Sanayicileri ve Üreticileri Alt Birliği (TSÜAB), Bitki Islahçıları Alt Birliği (BİSAB), Fidan Üreticileri Alt Birliği (FÜAB), Fide Üreticileri Alt Birliği (FİDEBİRLİK), Tohum Yetiştiricileri Alt Birliği (TYAB), Tohum Dağıtıcıları Alt Birliği (TODAB), Süs Bitkileri Üreticileri Alt Birliği (SÜSBİR) şeklinde düzenlenmiştir.

2018 yılı itibarıyla Türkiye'de: 1.059.316 ton sertifikalı tohum, 82.096.000 adet sertifikalı çilek fidesi ve 106.584.000 adet sertifikalı fidan tohumluk olarak üretilmiştir. Sertifikalı tohum üretiminde 426.658 ton ile buğday ilk sırada yer alırken arpa, mısır, ayçiçeği ve patates bunu izlemiştir. Devlet teşvikleri ve özel sektör yatırımları ile birlikte tohum sektöründe verimlilik artmaktadır.

Ülkemizde 5553 sayılı Kanun ve ilgili yönetmelikler çerçevesinde, sadece kayıt altına alınmış (tescil edilmiş) ve Milli Çeşit Listesinde yer alan çeşitlere ait tohumlukların üretimi ve ticareti yapılabilir. 2019 yılı Nisan ayı itibarıyla Milli Çeşit Listesinde: tarla bitkileri türlerinde 3165, sebze türlerinde 3756, çilek-asma-meyve türlerinde 1420 olmak üzere toplam 8341 çeşit bulunmaktadır. Elit ve orijinal sınıf tohumluklar, ıslahçısı veya ıslahçısının yetkilendirdiği tarımsal araştırma kuruluşları tarafından çoğaltılabilmektedir.

Tablo 43. Tohum (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> • Yasal mevzuatın varlığı, • Tohumculukla ilgili birlik ve alt birliklerin varlığı, • Güçlü yerli tohum firmalarının varlığı, • Gelişmeye açık ve farklı ölçeklerde firma bulunması, • Bitki pasaportu vb. uygulamalarla tohumculukta kayıt dışılığın azalması, • Türkiye'nin tohumculuk ile ilgili uluslararası sözleşmelere taraf olması, • Uluslararası tohumculuk standartlarını karşılayabilen tohumluk üretimi, • Sertifikalı tohumluk üretim/kullanım destekleri. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nitelikli insan kaynağı, • Tohumluk üretim maliyetinin yüksekliği, • İleri teknoloji ve biyoteknolojinin yeterince ve etkin kullanılmaması, • Tohum sağlığı konusundaki çalışmaların/AR-GE'nin yetersiz olması, • Genetik kaynakların ve biyoçeşitliliğin etkin kullanılmaması, • Kayıt dışı/kaçak tohum üretimi, • Orantısız cezalar, (yüksek para cezası ve firma kapatma) • Tohumculuk işletmelerinin sanayi işletmesi sayılmaması, • Üretim planlaması olmaması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> • Türkiye'nin birçok türün gen merkezi olması, • Türkiye'nin coğrafi konumu ve iklim koşulları, • Dış pazarlara yakınlık (Avrupa, Orta Doğu, Türk Cumhuriyetleri), • Alt birlik ve firmaların tohumculukla ilgili uluslararası organizasyonlara üye olmaları, • Biyoçeşitlilik zenginliği, • Jeotermal kaynakların varlığı, • Genç ve dinamik sektör yapısı, • İnsanların gıda tüketim tercihlerindeki değişiklik. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ülkemizin jeopolitik konumu (komşu ülkelerde yaşanan siyasi gerilimler, savaşlar), • Tohumculuk konusundaki bilgi kirliliği, • Ülkelerin tohum konusunda korumacı bir yaklaşım izlemeleri, • Toprak ve su kaynaklarının yanlış kullanımı, • İklim değişikliğinin etkileri, • Tohumculukta tekelleşme, • Destekleme sistemindeki açık alanlar, • Döner sermaye ücretlerinin yüksekliği.

Sorunlar:

- Nitelikli insan kaynağı,
- Tohumluk üretim maliyetinin yüksekliği,
- İleri teknoloji ve biyoteknolojinin yeterince ve etkin kullanılmaması,
- Tohum sağlığı konusundaki çalışmaların/AR-GE'nin yetersiz olması,
- Genetik kaynakların ve biyoçeşitliliğin etkin kullanılmaması,

- Kayıt dışı/kaçak tohum üretimi,
- Parçalı arazi yapısı,
- Orantısız cezalar (yüksek para cezası ve firma kapatma),
- Tohumculuk işletmelerinin, sanayi işletmesi sayılmaması,
- Üretim planlaması olmaması,
- Ülkemizin jeopolitik konumu (komşu ülkelerde yaşanan siyasi gerilimler, savaşlar),
- Tohumculuk konusundaki bilgi kirliliği,
- Ülkelerin tohum konusunda korumacı bir yaklaşım izlemeleri,
- Toprak ve su kaynaklarının yanlış kullanımı,
- İklim değişikliğinin etkileri,
- Tohumculukta tekelleşme.

Öneriler:

- Özel sektör-kamu iş birliği ile sertifikalı tohumluk üretim alanlarının artırılmasına devam edilmeli, üst kademe tohumluk (elit, orijinal, süper elit vb.) tohum üretimi yapılarak yeni çeşitlerin üretimi sürdürülmelidir.
- Sektöre verilen desteklerin kapsamı genişletilmeli, etkinliği artırılmalıdır.
- Sertifikalı tohumculuğun geliştirilmesi, kullanım oranının arttırılması, ihracatının ve küresel pazarda rekabet gücünün daha yukarı seviyelere taşınabilmesi için sektördeki kayıt dışılığın önlenmesi gerekmektedir.
- Kayıt dışı tohumluk üretiminin ve pazarlanmasındaki piyasa denetimi etkinliğinin artırılmalıdır.
- Tohumculuk işletmelerinin “Sanayi İşletmesi” sayılmaması; özellikle küçük ölçekli tohum şirketlerinin en önemli sorunlarından birisi sermaye yetersizliğidir. Bu şirketlerin “Sanayi İşletmesi” olarak kabul edilmesi ile hâlihazırda uygulanmakta olan desteklerle birlikte “sanayi” kavramı kapsamındaki desteklerden de yararlanmaları suretiyle, üretim kapasiteleri artacaktır. Böylece; doğrudan sertifikalı tohumluk ihtiyacının karşılanmasında, dolaylı olarak da kaliteli üretim ve pazar imkânları ile ülke ekonomisine fayda sağlanmış olacaktır.

- Biyolojik çeşitliliğin tespiti, korunması ve sürdürülebilir hale getirilmesi sağlanmalı gen kaynakları yeni çeşitlerin geliştirilmesinde kullanılmalıdır.
- Yurt dışında tohumluk üretimini mümkün kılacak yasal mevzuat ve sistem oluşturulmalıdır.
- Tarım ve Orman Bakanlığınca döner sermaye ücretleri her yıl düzenli bir şekilde artırılmaktadır. Ülkemiz tarımı için stratejik bir girdi olan tohumluğun üretimine, ithaline veya ihracına ilişkin iş ve işlemlerden alınan ve her yıl artarak devam eden ücretlerin fazlalığı tohumculukta maliyeti arttıran temel unsurlardan biri haline gelmiştir.
- Toprak Mahsulleri Ofisinin soya alım fiyatı açıklayarak pazarda düzenleyici işlev görmesi ve soya üretiminin desteklendiği havzalarda alım yapması gereklidir.
- Şeker pancarı tohum üretiminde sadece dolu sigortası poliçesi yapılmaktadır. Kurutma süresi de dolu sigortası kapsamına dahil edilmelidir. Tarımsal sigorta primleri makul seviyelere indirilmelidir.
- Hastalık ve zararlılara hassas olan yemeklik tane baklagillerde erken uyarı sistemi oluşturulmalıdır.
- Tohumluk patates sektöründe sözleşmeli üretim modellerinin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi uzun vadede üretim sisteminin daha sağlıklı işlemesini sağlayacaktır.
- Tohumluk patates üretimine uygun alanların bir an önce belirlenerek özel tohumluk üretim alanı olarak tahsis edilmesi, bu bölgelerde belirli kademelerin altında tohumluk kullanımının yasaklanması sağlanmalıdır.
- Sertifikalı patates üretim alanlarında üst kademe ve sertifikalı tohumluk üretimlerinde arazi temininde münavebe koşullarının sağlanması amacıyla "Tohumlukların Yetiştirileceği Özel Üretim Alanlarının Özellikleri ve Bu Alanlarda Uyulması Gereken Kuralların Belirlenmesine Dair Yönetmelik"te Tohumculuk Yasası'nın 5'inci maddesi kapsamında patatesten münavebe, yer temini ve tohum üretimi ile ilgili diğer hususların düzenlenmesi ve çiftçi, tohum yetiştirici ve üreticilerinin karşılıklı uyacakları kuralların belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir.
- Patates tohum üretiminde karantinaya tabi bazı hastalıkların yaygınlaşmasının engellenmesi amacıyla münavebe sisteminin etkin uygulanması sağlanmalıdır.
- Yönetmelikte değişiklik yapılarak tohumluk yumru iriliğine üst sınır (65 mm) getirilmelidir.
- Sertifikalı tohum üretiminin sağlıklı, kaliteli ve hızlı ve zamanında yapılabilmesi için bütün aşamalarında sistemin problemsiz yürütülmesi gerekir. Bununla birlikte bu süreçlerin birçoğunda aksamalar, işlemlerin zamanında tamamlanmamasından kaynaklanan mağduriyetler söz konusu olabilmektedir. Özellikle laboratuvar analizlerinin (dikim öncesi toprak ve yumru, çıkış sonrası bitki ve hasat dönemi yumru analizleri) çok uzun sürmesi önemli mağduriyetlere neden olmakta; çoğu zaman tohumlukların etiketsiz ve sertifikasız olarak (özellikle erkenci/turfanda bölgelerde) dikimine neden olmaktadır. Bu konuda acil önlem olarak Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı Zirai

Mücadele Araştırma Enstitüleri ve Zirai karantina Müdürlüklerinin etkin olarak görevlendirilmesi ve analizlerin zamanında yapılması sağlanmalıdır. Sertifikasyona esas analizlerin uzun sürmesi yanında ücretlerinin de yüksek olması sertifikalı tohumluk üretim maliyetlerine olumsuz olarak yansımaktadır. Ücretlerin makul düzeylere çekilmesi önem taşımaktadır.

- Mevcut sertifikasyon sisteminde toprak ve yumru örneklerinin laboratuvar analizlerinin çok uzun sürmesi, sistemde önemli aksamalara neden olmaktadır. Ayrıca yüksek analiz bedelleri tohumluk üretim maliyetlerinin artmasına neden olmaktadır. Laboratuvar analiz süreçlerinin mümkün olduğunca kısaltılması, ücretlerin azaltılması gerekmektedir.
- Ülkemiz tohumluk patates üretimi açısından çok önemli bir potansiyele sahiptir. Son yıllarda tohumluk patates sektöründe önemli bir gelişme eğilimi vardır. Ancak sektörün gelişimi için AR-GE, sertifikasyon sistemi ile ilgili yasal mevzuat, üretim sistemleri, destekleme politikaları açısından önemli iyileştirmelere ihtiyaç bulunmaktadır. Gerekli düzenleme ve iyileştirmeler yapılarak sektörün desteklenmesi durumunda, ülkemiz Avrupa, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Kafkasya ve Yakın Doğu ülkeleri için önemli bir tohumluk patates üretim üssü olabilecektir. Özellikle tohumluk patates sertifikasyonundan sorumlu özel birimin oluşturulması ve uluslararası standartlarda çalıştırılması sektörün önünün açılması açısından kilit adım olacaktır.

4.2. Fide

Ülkemizde fide sektörü, endüstriyel tarımın en genç dalını oluşturmaktadır. 1980'lerde Antalya'da ağırlıklı olarak seralarda başlayan sektör, 1990'larda modern fideciliğe başlamıştır. Fide üretimi zamanla Ege ve Marmara Bölgelerinde sanayi tipi domates fidesi üreten büyük kapasiteli üretim alanlarına dönüşmüştür. Sektör özellikle son on yılda ciddi büyüme göstermiştir.

2000'lerle birlikte hazır fide üretiminin ve aşılı fide üretiminin arttığı görülmektedir. Hazır fide üretimi Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sertifikalandırılmış, çimlenmesi uygun, hastalıklardan arı, homojen tohumlukların kullanılması ile elde edilmektedir. Türkiye sebze üretiminde hazır fide kullanımı başlangıçta sadece örtüaltında kısmen kabul görmüşken bugün örtüaltı sebzeçiliğinin tamamı ve açık tarla sebze üretiminin de yaklaşık yüzde 70'inde hazır fide kullanılmaktadır. Sektörde ilk zamanlarda hazır fide olarak domates fidesine talep varken, zamanla diğer örtüaltı ve açık tarla sebze türlerine de talebin arttığı gözlenmiştir. Yıllar içinde domates fidesinin toplam üretim içerisinde payı düşmüş, yeşil yapraklı sebze türlerine olan talepte artmıştır.

2017 yılı sonu itibarıyla Türkiye'de üretilen sebze fidesi miktarı 3 milyarı aşmıştır. Sektördeki kayıt dışılık da göz önünde bulundurulursa rakamın 4 milyar adet civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Son yıllarda kullanılan teknolojiler sayesinde, fidecilik sektöründe aşılı fide yetiştiriciliği olanaklı hale gelmiştir. Aşılı fide üretiminde ilk yıllarda ağırlıklı olarak domates fidesi üretimi söz konusu iken son yıllarda aşılı karpuz fidesi üretimi ve karpuz yetiştiriciliğinde önemli miktarlara ulaşılmıştır. Ülkemizde ticari olarak aşılı fide üretimi ilk olarak 1998 yılında domates yetiştiriciliği (70.000 adet) ile başlamıştır. Sebze fidesi üreten ticari firmalar tarafından satışa sunulan aşılı fide üretim miktarı ve oranı her geçen gün artış göstermektedir. Bunun sonucu olarak 2015 yılında üretilen aşılı sebze fidelerinin sayısı 174 milyon adedi geçmiştir. Bunun yaklaşık 77.500.000 adetini ise aşılı karpuz fidesi oluşturmaktadır. Karpuz, %44,5 oran ile toplam aşılı fide üretiminde ilk sırada yer almaktadır. Bunu 74.000.000 adet ile aşılı domates (%42,5), 13.000.000 adet ile aşılı patlıcan (%7,5) ve 9.200.000 adet ile aşılı hıyar (%5,3) izlemektedir.

Ülkemizde sebze tarımında üreticilerin aşılı fideye olan talepleri ve aşılı fide kullanım oranı istatistikleri incelendiğinde aşılı fideye olan talebin her geçen yıl artış göstermektedir. Ancak ülkemizde aşılı fide üretiminde kullanılan anaçların büyük bir çoğunluğu yurt dışından ithal edilmektedir. Bu durum, anaç ıslahı ile ilgili çalışmalara ağırlık verilmesi gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Üniversiteler ve tarımsal araştırma enstitüleri tarafından anaç ıslah programları başlatılması büyük bir önem taşımaktadır. Ayrıca ülkemizde aşılı sebze üretiminde biyotik ve abiyotik faktörlerine dayanıklı, meyve kalitesini olumsuz yönde etkilemeyen, verimi artış sağlamaya yönelik üniversite ve özel sektör iş birliğiyle yürütülen anaç ıslah çalışmalarının sayısının artırılması gerekmektedir.

Tablo 44. Fide (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none"> Kadın istihdamının yoğun olduğu (%90) bir sektör olması dolayısıyla tesislerin bulunduğu bölgede istihdam ile aile ekonomisine katkı sağlaması, Ziraat Bankasının 0 faizli yatırım ve düşük faizli işletme kredisi vermesi, Altyapı ve teknik olarak modern tekniklerin kullanılması, Hazır fide kullanılarak daha kalite ve verimli ürün alınması sebebi ile bilinçli müşteri gruplarının oluşması, Fide üreticilerinin FİDEBİRLİK altında örgütlenerek sorunlarının daha hızlı ve olumlu bir şekilde çözülmesi, Birlik olmanın verdiği güç ile sektörün kendini tohum sanayicisi önünde daha iyi ifade etmesi ve böylece tohum firmalarının daha kaliteli ve verimli tohum üretimine yönelmesi, Hazır fide kullanımı (özellikle aşılı fide üretimi) ile insan sağlığına zararlı zirai ilaç kullanımının azalması. 	<ul style="list-style-type: none"> Sektöre hizmet edecek zararlı organizmaların analiz ve tanısında ulusal düzeyde referans ve akredite laboratuvarlarının yeterince olmayışı, Tohumla gelebilecek hastalık risklerinin fide üreticilerinde tehdit oluşturması, Tohum ekimi, gübre doz makineleri vb. bazı ekipmanda dışa bağımlılık, Fide satış vadelerinin çok uzun olması nedeni ile fide üreticilerinin ciddi finans sıkıntısı yaşaması, Denetimlerin yetersizliği ve bu nedenle kayıt dışılığın artması, Yargı sürecinde yeterli sayıda konu uzmanı bilirkişilerin olmaması, AR-GE çalışmalarının yetersiz olması, Fide üreticilerinin teslimattan sonra sorumluluk sınırının belli olmaması, Fide üreticilerinin KOSGEB desteklerinden yararlanmaması, Sebze fidesinde ulusal standardın olmaması, Kamu ve fide sektörü arasındaki iş birliğinin düşük olması.
Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Türkiye'nin uygun coğrafi konuma ve iklim koşullarına sahip olması, Hızlı karar alabilen aile şirketlerinin varlığı, Hazır fide kullanımında mevcut potansiyelin yüksek olması. 	<ul style="list-style-type: none"> Tarım alanlarındaki yapılaşmaların artması, Dönemsel ekonomik ve siyasi krizlerden ihracatın etkilenmesi ile üretimin azalması ve buna bağlı olarak fide talebinin düşmesi, Turizm bölgelerinde bulunan fide tesislerinin dönemsel olarak işçi sıkıntısı yaşaması, Kamunun fide ile fidancılık kavramlarının eş değer tutması, Çiftçilere ÇKS kayıtlarına göre hiç fide desteğinin verilmemesi, Sektörün kullandığı enerji ücreti tarifelerinin yüksek olması, Fideye uygulanan KDV oranlarının yüksek olması.

Sorunlar:

- AR-GE altyapısının oluşturulmamış olması,
- Fide üretiminde modern tekniklerin kullanılmaması,
- Aşılı fideye yönelik farkındalığın arttırılması gerektiği,
- Kaliteli fide üretiminin azlığı,
- Fide sektörünün satış riskine ilişkin sorunların yönetilmesi,
- Tohumların çimlenme oranları ve kademeli çıkışının olması,
- Fide sektöründe üretimde görevlendirilecek nitelikli eleman olmaması,
- Fide sektörünü ilgilendiren mevzuatta günün şartlarına uygun değişikliklerin yapılmaması,
- Fide sektöründeki kayıt dışı üretim,
- Sektöre yönelik desteklerin düzenlenmesi gerekliliği.

Öneriler:

- Sektörün ortak ihtiyacı olan bazı önemli araştırma konularının projelendirilmesinde ve yürütülmesinde ilgili kuruluşlarla birlikte finansal destek sağlanmalıdır.
- Fide üretiminde kullanılan aşılama robotları ve boylama makinesi, iklim kontrol cihazları, gübreleme sistemleri vb. teknolojik donanımlarda yenilikçi gelişmeleri araştırıp, yeni teknikler konusunda sektör paydaşları seminer, toplantı veya web sayfası yoluyla bilgilendirilmelidir.
- Aşılı fide kullanan çiftçi, gerek üründe gerekse toprak ve yer altı sularında zirai ilaç kalıntı ve kirliliğine yol açmayarak gıda ve çevre güvenliğine katkıda bulunur. Ancak söz konusu fayda çiftçi ve son tüketici olan toplum bireyleri tarafından yeterince bilinmemektedir. Bu konuda özellikle medyada çıkan yanlış haberler (kabak tadında karpuz gibi) nedeni ile tüketicide aşılı fideye karşı olumsuz bir algı yaratılmaktadır. Söz konusu algının değiştirilmesi için tematik ve yerel kanallarda TV programlarına katılarak toplumdaki olumsuz algı değiştirilecektir.
- Aşılı fidenin öneminin çiftçilere kolay bir içerik ile anlatılmasına yönelik kamu spotu hazırlatma ve yayınlanması için girişimlerde bulunulmalıdır.
- Yılda bir kez bölgesel olarak yapılacak çiftçi toplantıları ile aşılı fidenin önemi anlatılmalıdır.
- Satışa sunulan fidelerde standardizasyonun olmaması, fidelerde tohumlardan kaynaklanan yeknesak bir gelişme olmaması ve yetiştirme standartlarının yeterli düzeyde sağlanamamasından dolayı fideliklerle sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle sektördeki paydaşlardan oluşan bir komite tarafından her sebze türü için yetiştirme ve teslim standartlarının belirlenmesi amacıyla bir teknik komite oluşturulmalıdır. Standartlar, aşılı ve aşısız fideler için ayrı ayrı olacak şekilde belirlenmelidir.

- Sektördeki önemli sıkıntılardan biri de ara elemanların eksikliğidir. Söz konusu eksikliği gidermek için birçok üniversitede kurulmuş olan Meslek Yüksek Okulu dersleri kapsamına Fide Programlarının da alınması sağlanmalıdır.
- 5553 sayılı Kanun'un 24/b maddesinde belirtilen "üyelerin tohumculukla ilgili ürün, mal ve hizmet satışlarından binde 3 oranında kesilecek komisyon" alt birlik gelirleri için de mütela edilmektedir. Bu yüksek kesinti hem kayıt dışı üretimi tetiklemekte ve hem de fide üreten işletmelerin birliğe üyelikleri önünde caydırıcı olmaktadır. Kanun'un bu maddesinin söz konusu sorunların çözümü için yeniden değerlendirmeye alınması faydalı olacaktır. Mevcut fide üretimi ve pazarlama yönetmeliği, modern koşullarda modern kaliteli fide üretimi için yeterli standartları sunmamaktadır.
- AB standartları doğrultusunda oluşturulacak standartların mevcut yönetmelikte dikkate alınması gerekmektedir. Bu standartların belirlenmesi için üniversitelerden akademisyenler, Bakanlık araştırma kuruluşlarından araştırmacılar ve STK temsilcilerinin oluşturduğu teknik komite görevlendirilmelidir.
- Fide üreticisinin tohumu kendi satın alarak ürettiği fide ile tohumu çiftçi tarafından temin edilen fide üretimi arasındaki KDV uygulama farklılığının giderilmesi gereklidir. KDV uygulamasındaki %8 ile %18 arasındaki farklılık ortadan kaldırılarak tek bir KDV uygulamasına gidilmesini sağlamak amacıyla gerekli düzenlemelerin yapılması için çalışmalar yürütülmelidir.
- Denetimler sırasında yapılan fide sağlık gözlemleri uzman kişiler tarafından yapılmamaktadır. Fide sektörünün büyük sıkıntısının tohum ve çevreden bulaşan hastalıklar olması nedeniyle denetimlerde bitki koruma uzmanının bulunması sağlanmalıdır.
- Mevcut durumda 50'den az sezonluk işçi çalıştıran işletmeler işçi çıkarırken kıdem tazminatı ödememektedir. 50'den fazla çalıştıranlar ise bu tazminatı ödemektedir. Fide sektöründe, orta ölçekli bir işletmede yoğun sezonda işçi sayısı 100-150'yi bulmaktadır, özellikle aşılı fide üreten işletmelerde, bu sayı sezonluk olarak 250-300 işçiye ulaşabilmektedir. Bu durum işletmeler arasında haksız rekabete neden olmaktadır. Ülkemizdeki fide üretim sezonu bölgesel ve mevsimsel farklılıklar gösterdiğinden mevcut fide işletmelerinin sezon boyu üretim imkânı bulunmamaktadır. Bu nedenle kıdem tazminatı muafiyeti mevcut 50 işçi sınırı kaldırılarak bütün fide işletmelerine tanınmalıdır.
- Aşısız ve aşılı fide üretiminin maliyetleri birbirinden oldukça farklıdır. Aşılı fide aşısız fideye göre 3-4 katı daha pahalıdır. Destekler bu farklılık dikkate alınarak belirlenmelidir.

4.3. Fidan

Fidancılık sektörü, uluslararası standartlarda ve yıllık 106 milyon adetlik üretimle, tohumculuk sektörü ve ülkemiz bitkisel üretiminde önemli yere sahip; 2.300.000 \$'lık ithalata karşın, 38.000.000 \$'lık ihracat değerini gerçekleştiren bir iş koludur.

Dış ticaret açısından en çok ihracat ön izni verilen türler sırasıyla: elma, ceviz, kiraz, armut, zeytin, erik ve nektarin; en çok ithalat ön izni verilen türler ise sırasıyla: elma, armut, asma, kiraz ve şeftalidir.

Türkiye’de 2002 yılında 3.500.000, 2018 yılında ise 106.500.000 adet sertifikalandırılan fidan üretimimiz gerçekleşmiş; 30 kat artan kayıtlı fidan üretimi ile ülkemiz kendine yeten, hatta üretiminin %40’ını ihraç ederek “Dünya Fidancılığında Tercih Edilen Marka Olma” yolunda önemli ilerlemeler sağlamıştır. Üretimlerimizin uluslararası standartlarda yapılması ile birlikte, özellikle son 10 yılda Türkiye’deki meyve bahçeleri ve bağlar yerli fidanlar ile kurulmaktadır. 2010 yılında 7.500.000 \$ fidan ithalatı yapılmıştır. 2018 yılında fidan ithalatı değeri sadece 2.300.000 \$’dır. Ülkemiz 10 yıl öncesine kadar fidan ithal ettiği Avrupa ülkelerine artık fidan ihraç eder duruma gelmiştir. 2010 yılı fidan ihracatımız 900.000 \$ iken 2018 yılında fidan ihracat değerimiz 38.000.000 \$’a ulaşmıştır.

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2005 yılından itibaren sertifikalı ve standart fidan kullanarak bahçe tesis eden meyve üreticilerine alan bazlı kullanım desteği verilmektedir. Diğer taraftan Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından sertifikalı fidan üreten üreticilere 2016 yılından itibaren sattıkları sertifikalı fidan başına aşıldı 1 TL, aşısızda 0,5 TL üretim desteği verilmektedir.

Tablo 45. Fidan (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">FÜAB’in kurulmuş olması ve Bakanlıkla fidancılar arasında olumlu bir işbirliği ortamının oluşması,Ziraat Bankası tarafından fidan üreticisine 0 faizli kredi verilmesi,Doku kültürü laboratuvarlarının olması ve klon anaç üretiminin artması,Kaliteli fidana olan talep artışı sonucunda üretilen fidan kalitesinin artması,Genç ve eğitim düzeyi yüksek fidan üretici sayısının artması,Damızlık tesisi amacıyla Fidan AŞ’nin kurulması,İslahçı Hakları Kanunu’nun varlığı ve yeni çeşitlerin üretime kazandırılması,Fidancılık sektöründe mevzuat ile ilgili önemli bir sorunun olmaması,Yurt dışı fuarlarına katılım sonucunda yurt dışı pazarlar hakkında bilgi sahibi olunması,Sık dikim yetiştiricilik tekniklerinin öğrenilmesi ile fidan satış miktarının artması,Anaç ve fidan ithalatının yasak olması,FÜAB’in çalıştaylar düzenleyerek sektörün sorunlarını ele alması,5553 sayılı Kanun’un varlığı,KDV’nin %1 olması,Genç çiftçi desteğinin olması,Mavi sertifikalı fidan üretimine devlet desteğinin olması.	<ul style="list-style-type: none">Bitki pasaportu ve sertifikasyon işlemlerinin ayrı ayrı yürütülmesi ve portalin yetersiz olması,Mavi sertifikalı fidan üretimi için damızlık tesislerinin yetersiz olması,Çeşitli ıslah çalışmalarına verilen AR-GE desteğinin yetersiz olması ve öncelikli alan olmaması,Fidan sertifika etiketi teminin yavaş ve fiyatının yüksek olması,Temel fidan üretiminin yetersiz olması ve ithalatında sorun yaşanması,Sözleşmeli üretimin yaygın olmaması nedeniyle açığa üretilen fidanların pazarlanmasında sorun yaşanması,Kayıtsız çeşitlerin fidanına talep olması ve tescil sistemindeki zorluklar nedeniyle ismine doğrulukta sorun yaşanması,Cevizde temel fidan üretiminin yetersiz olması ve yetkili kuruluşla sorun yaşanması,Fidancılık sektöründe AR-GE çalışmalarının yetersiz olması,Fidancıların diğer ülkelerde olduğu gibi ihracat ve tanıtım desteği alamaması,Her fidancı kuruluştaki bir ziraat mühendisi veya teknikerin fiili olarak çalışmaması,Sertifikasyon kontrollerinde karantina etmeni bulaşıklığı nedeniyle imha edilen fidanlara bedel ödenmemesi,Döner sermaye ücretlerinin yüksek olması,Fidancılara verilen üretim desteğinin sektörün çok az kısmını kapsamaması,Sektörde tecrübeli ara eleman eksikliğinin yaşanması,Fidan üretimi ve damızlık tesisine uygun büyüklükteki arazilerin yetersiz olması,Fidanların daha iyi muhafaza edilmesi ve satış süresinin uzatılması amacıyla ihtiyaç duyulan soğuk hava depolarının yetersiz olması ve fidan soğuk hava depolarına TKDK desteği verilmemesi.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Türkiye'nin coğrafi konumu ve iklim koşullarının avantajlı olması nedeniyle farklı türlerde fidan üretimine imkân sağlaması, Biyolojik çeşitliliğimizin zengin olması, Yurt dışında ciddi pazar potansiyelinin olması, İşçilik maliyetlerinin Avrupa'ya göre düşük olması, Birçok meyve türünde yerli yeni çeşitlerin geliştirilmesi ve ıslah çalışmalarının devam ediyor olması, Fidan üretiminin belli bölgelerde kümelenmiş olması, Yurt dışında yeni ıslah edilmiş çeşitlerin ithal edilerek üretime kazandırılması, Meyve ve meyve suyu tüketiminin artması, Türk Cumhuriyetleri ve komşu ülkelerde pazar potansiyelinin yüksek olması, Yatırım ortamını iyileştirme ve doğru yatırımcıyı desteklemeye yönelik Bakanlık politikalarının bulunması, Özel sektöre yetki devri yapılmasına imkân veren Tohumculuk Kanunu mevzuatlarının bulunması, TKDK'nin sera vb. fidan üretim tesislerine destek vermesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Küresel ısınma ve iklim koşullarının değişiyor olması, Yabancı sermayeli fidan kuruluşlarının yatırımlarını arttırması, Koruma altındaki çeşitlerin yetkisiz kişilerce üretilmesi ve denetlemelerin yetersiz olması, Kayıt dışı üretimin rekabette dezavantaj oluşturması ve denetimlerin yetersiz olması.

Sorunlar:

- Bakanlık İl/İlçe Müdürlüklerinde parsel kontrolünde metot birliği sağlanamaması ve parsel kontrolünün tek bir kuruluş tarafından yapılmaması, denetim yapan kuruluşun 1 ve 2 nolu üniteleri kurmamış olması,
- Fidan ihracatını sadece yetkili fidan üreticisinin yapamaması,
- Özel sektöre 1 ve 2 nolu yetkisi verilmemiş olması,
- Temel fidan üretiminin sınırlı kalması,
- Temel fidan üretimi yapılamayan veya yavaş ilerleme olduğu durumlarda, ön temel ve temel fidan üretimi ile ilgili farklı araştırma kuruluşuna yetki verilmemiş olması,
- Tüm materyal üretimlerine üretim desteği verilmemesi,
- Organize fidancılık damızlık alanları oluşturulmamış olması,
- Üreticinin fidan üretebilmesi, fidan alıp satabilmesi için sadece FÜAB'a üye olmasının yeterli olmaması.

Öneriler:

- ELISA testi sonucu bulaşık çıkanlarda indeksleme yöntemi ile bulaşıklık teyit edildikten sonra yaptırım uygulanmalıdır.
- Analiz sonuçları en fazla 15 iş günü içinde alınmalı; aksi halde analiz için bitki numuneleri başka kuruluşa yönlendirilmelidir.
- Sürvey kapsamında yapılan analizlerde üreticiden ücret alınmamalıdır.
- Analiz ücreti, test maliyetine göre belirlenmelidir.
- Üreticiden kaynaklanmayan ve bulaşmanın önlenemediği önemli bazı hastalıklarda (ateş yanıklığı, şarka vb.) 5996 sayılı Kanun'da yer alan Madde 16'daki tazminat maddesi uygulanmalıdır.
- Korunmuş bölgeye Prunus (sert çekirdekli meyve) türlerinin girişinde, adı ister süs bitkisi ister meyve fidanı olsun aynı kurallar uygulanmalı, bu bölgelere giriş öncesi analiz yapılarak temiz bulunan fidan ve materyallerin girişine izin verilmelidir.
- Sertifikalı fidanda, kullanılmış olan materyaller de damızlıkta zaten önceki yıllarda kontrol edildiğinden 3 yıl kuralı uygulanmamalıdır.
- Parsel Kontrol Raporu düzenlenmesi için, üreticinin FÜAB üyelik belgesi sunması ve TTSM'den sertifika başvurusunda FÜAB üyelik belgesinin istenilmesi için Tohumculuk Hizmetleri Uygulama Talimatına madde eklenmelidir.
- Kamu alımları ve belediyelerin fidan ve materyal alımlarında FÜAB üyelik belgesi istenilmelidir.
- Fidan ve materyal ihracatında üretici belgesi ve üyelik belgesi istenilmesi için tohumluk ihracatı uygulama genelgesinde değişiklik yapılmalıdır.
- Kayıt dışı üretim ve satışların zararları konusunda kamuoyu bilinci oluşturulmalıdır.
- Döner sermaye ücretleri düşürülmelidir.
- Bakanlık İl/İlçe Müdürlükleri daha sıkı piyasa denetimi yapmalıdır.
- İnternet ve televizyon reklamlarındaki kayıt dışı üretici ve üretimler engellenmelidir.

- Ziraat Bankası sıfır faizli kredi başvurusunu sadece FÜAB üyesi olan üreticilerin yapabilmesi gerektiği, T.C. Ziraat Bankası AŞ ve Tarım Kredi Kooperatiflerince Tarımsal Üretime Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına İlişkin Uygulama Esasları Tebliğ 19. Madde'ye "FÜAB Üyelik Belgesi" ifadesi eklenmelidir.
- Sertifika ve pasaport etiketi, Tarım Bilgi Sistemi'nde (TBS) Bakanlıkça verilen onay verilen miktara göre, üretici tarafından veya FÜAB tarafından basılmalı; AB'de olduğu üzere ayrı sertifika belgesi düzenlenmemeli; TBS uygulamaya geçinceye kadar, TTSM etiket ücreti maliyete göre belirlenmelidir.
- Hastalık ve zararlılar ile ilgili analizlerde maliyete göre döner sermaye ücretleri belirlenmelidir.
- Standart ve sertifikasyona tabi fidan ve materyallerin tümünde KDV oranı %1 olmalıdır.
- Tarım İl Müdürlüğü döner sermaye ücretlerinde parsel kontrol ücreti, pasaportta belirtilen miktara göre uygulanmalıdır.
- Fidanda da belli ölçüde viyollerin (en fazla 24'lük ve en az 0,5 litrelik viyol gibi) kullanılması için, Tohumculuk Hizmetleri Uygulama Talimatı'nda değişiklik yapılması gerekmektedir.
- Ülkemizde kayıtlı çeşit, korunan çeşit ve fidan üretimi yapılan çeşitler incelendiğinde, çoğu meyve türlerinde yabancı çeşitlerin ağırlıkta olduğunu ve ülkemizdeki ıslah çalışmalarının henüz istenen seviyede olmadığını göstermektedir.

5. TARIMSAL ÜRETİMDE RİSK YÖNETİMİ (TARSİM ÖRNEĞİ)

Devlet Destekli Tarım Sigortaları Sistemi (TARSİM), tarımda karşılaşılan çeşitli risklere ve doğal afetlere karşı, ülkemizde tarımsal üretimde sürdürülebilirlik, üreticinin gelirinde istikrar ve tarım ekonomisinde dengenin sağlanabilmesi amacıyla, 2005 yılında 5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu ile kurulmuştur. Bu Sistem ile tüm tarımsal riskleri kapsayacak, topyekün bir güvence sisteminin oluşturulması ve uygulanması hedeflenmiştir.

TARSİM devlet-özel sektör iş birliği üzerine kurulmuş olup tarım sektöründe yer alan tüm paydaşlar sistem içinde yer almaktadır. Bu kapsamda sistemde yer alan paydaşlar Tarım ve Orman Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Türkiye Sigorta Birliği (TSB) ve özel sigorta şirketlerini temsilen Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi AŞ'dir. TARSİM devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları açısından örnek teşkil eden bir kurumsal yapıya sahiptir.

Devletin denetimi, gözetimi ve garantisinde olan TARSİM'de devlet verdiği prim desteği ile çiftçilere uygun şartlarda ulaşılabilir bir risk yönetim aracı sağlamakta, hasar fazlası desteği ile de sisteme güvence vererek sistemin sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Ayrıca devlet, Tarım ve Orman Bakanlığı aracılığıyla tarım yönünden ve Hazine ve Maliye Bakanlıkları aracılığıyla da sigortacılık yönünden destekleyerek sistemin sağlıklı bir şekilde işlemesine destek olmaktadır.

TARSİM, kâr amacı taşımayan ve gönüllük esasına dayalı, dinamik ve gelişime açık bir sistemdir. Hâlihazırda üreticilere çok çeşitli tarım sigortası branşları çerçevesinde hizmet sunulmaktadır. Bu alanlar, bitkisel ürün sigortası, sera sigortası, küçükbaş hayvan hayat sigortası, büyükbaş hayvan hayat sigortası, kümes hayvanları hayat sigortası, su ürünleri hayat sigortası, arıcılık (arılı kovan) sigortasıdır.

Bu kapsamda TARSİM, ilk olarak bitkisel ürün için dolu riskini sigortalamış, sonra İlçe Bazlı Kuraklık Verim Sigortası'na geçilmiştir. Diğer sigorta branşlarında da aynı şekilde giderek artan bir risk grubu teminat altına alınmıştır. TARSİM Ürün İhtisas Borsasının ve buna bağlı olarak Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasının gelişmesi çerçevesinde Gelir Koruma Sigortası için teknik çalışmalar yürütülmektedir. TARSİM'in prim desteği %67'ye ulaşmaktadır.

TARSİM'in, Genel Müdürlüğü ve Ankara, Adana, Antalya, Tekirdağ, Şanlıurfa, Manisa, Giresun, Kayseri, Bursa, Konya, Erzurum, Malatya olmak üzere 12 Bölge Müdürlüğü bulunmaktadır. TARSİM, düzenli aralıklarla ölçümler gerçekleştirmekte, fırsatları ve önlem alınması gereken noktaları belirlemekte ve tedbir almaktadır.

Küresel iklim değişikliğinin sonucunda yaşanan doğal afetlerin şiddet ve frekansının artmakta olduğu gözlemlenmektedir. Türkiye'nin tarım alanındaki bölgesel ve ürüne dayalı risk haritası çıkarılmış ve en efektif tarife sistemi oluşturulmuştur. Bu sayede üreticilerin risk potansiyelleri daha iyi değerlendirilebilir hale gelmiş, risk potansiyeline göre poliçe maliyetleri değişken hale getirilmiştir.

Özellikle son zamanlarda, aniden ve dar zaman aralığında, lokal düzeyde gerçekleşen, etkileri büyük olan ve tarımsal alanlarda ciddi düzeyde zararlara yol açan dolu, sel-su baskını ve fırtına gibi doğal afetlerin artmasıyla tarım sigortalarına olan ihtiyacın daha da artacağı beklenmektedir. Bu ihtiyaca binaen, üreticilerin tarım sigortası ile ilgili bilinçlendirilmesi, bilgilendirilmesi, sigortanın üretici nezdinde mazot, gübre ve ilaçlama gibi, girdi maliyeti olarak değerlendirilmesinin sağlanması gerekmektedir.

Sorunlar ve Öneriler:

- Tarım sigortalarına verilen prim desteği mutlak suretle devam ettirilmelidir.
- Tarımda veri dağınıktır ve işlenebilir halde değildir. Güvenilir, kullanılabilir, standart, işlenebilir veri üretilmeli ve toplanmalıdır. Bu kapsamda Tarımsal Veri Madenciliğinin geliştirilmesine yönelik projelerin geliştirilmesi önemli olup, Tarım Sigortası çalışmalarına da kaynak sağlayacaktır.
- Üreticilerin depolanabilir ürünlerini uygun zaman ve fiyattan satabilmesi için Lisanslı Depolarda depolamalarını ve Elektronik Ürün Senetleri (ELÜS) ile Ürün İhtisas Borsasında (Türkiye Ürün İhtisas Borsası AŞ 23 Temmuz 2019'da faaliyete geçmiştir.) satmaları sağlanacaktır.
- Yeni lisanslı depo kurulması ve mevcutların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar desteklenmelidir.
- Üreticilerin lisanslı depoya olan ilgisini artıracı tedbirler ve destekleme araçları geliştirilerek devam ettirilmelidir.
- Ürün İhtisas Borsasının derinlik kazanmasına yönelik, ürünlerin alım ve satımlarının ELÜS üzerinden yapılması için teşvik edici tedbirler alınmalıdır.
- Ürün İhtisas Borsası ve Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VİOP) derinlik kazanması ile üreticilerin tüm risklerini minimize edecek, üretimde kalmalarını sağlayacak, verim ve fiyat değişkenliğine bağlı çalışan "Gelir Koruma Sigortasının" geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- Tarım sigortaları gönüllük esasına göre yapılmaktadır. Bu kapsamda çiftçilerde (özellikle kadın ve genç çiftçilere) sigorta bilincinin oluşmasına yönelik projeler geliştirilmelidir.
- Türkiye'de akademik çevrelerde gerek TARSİM gerekse dünyadaki tarım sigortası gelişmelerini takip eden kişi sayısı çok azdır bu nedenle genç akademisyenlerin hem tarım hem de sigortacılık alanlarında uzmanlaşmasının ve bu alanda çalışmalar yürütmesinin desteklenmesi ve küresel ısınma ve iklim değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkabilecek yeni risklerin yakından takip edilerek gerekli tedbirlerin alınması gereklidir.

6.GÜÇLÜ, ZAYIF YÖNLER, FIRSATLAR, TEHTİTLER

Tablo 46. Bitkisel üretim ve bitki sağlığı (GZFT)

Güçlü Yönler	Zayıf Yönler
<ul style="list-style-type: none">• Ülkemizin çok zengin biyolojik çeşitlilik ve gen kaynaklarına sahip olması,• Ülkemizin tarımsal hasılda Avrupa'da birinci, dünyada ise ilk 10 ülke arasında olması,• Bulunduğu coğrafya sayesinde ılıman ve subtropik iklim özellikleri gösteren bölgeleriyle önemli miktarda bahçe ve tarla bitkileri üretim potansiyeline sahip olması,• Ülkemizin dünyada en önemli tüketici konumunda olan AB ve Rusya pazarına yakınlığı,• Tarımsal sanayinin gelişmesine yönelik yatırımların mevcudiyeti,• Tarımsal girdi tedarikinde güçlü bir özel sektör mevcudiyeti,• Bitkisel üretimde tarımsal desteklerin veriliyor olması,• Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları sistemlerinin bitkisel üretimde giderek yaygınlaşması,• Tarımsal AR-GE yapılan kuruluşlarda yetişmiş AR-GE elemanlarının olması,• Bitki sağlığı uygulamalarının uluslararası normlara uyumlu olması,• Zirai Mücadele Teknik Talimatları, Standart İlaç Deneme Metotları, Entegre Mücadele Teknik Talimatı Kitapları, Teşhis Protokolleri, Sürvey Talimatları, Teoriden Pratiğe, Biyolojik, Biyoteknik, Kültürel ve Kimyasal Mücadele kitapları ve diğer benzeri gerekli yayım araçlarının olması,• Bitki Karantinası Kayıt Takip Sistemi, Bitki Pasaportu, Bitki Koruma Ürünleri (BKÜ) Veri Tabanı ve Mobil Uygulaması, BKÜ Takip Sistemi, ithalat ve ihracat işlemlerinde Tek Pencere Uygulaması gibi pek çok konuda hızlı ve güncel hizmet veren dijital altyapının mevcudiyeti,• Bitki sağlığı faaliyetleri, sürvey ve mücadele programlarının yıllık güncellenerek dağıtılması.	<ul style="list-style-type: none">• Üretimde kullanılan iş gücü, girdi maliyetinin yüksek olması ve girdi temininde dışa bağımlı olunması,• Tarımsal üretimde planlama eksikliğinin olması,• İşletmelerin küçük ölçekli, sermaye yapısı yetersiz, verimlilik ve teknoloji kullanımının düşük olması,• Üretim alanlarının küçük ve dağınık olması sonucu birim üretim maliyetlerinin yüksekliği,• Küresel iklim değişikliğinden kaynaklanan elverişsiz koşullar,• Çeşit-klon kavramının henüz çiftçiler tarafından tam anlamıyla benimsenememiş olması,• Bilinçsiz kimyasal kullanımından kaynaklanan kalıntı sorunu nedeniyle dış pazarlarda güvensizlik,• Üretici örgütlenmesindeki yetersizlikler,• Depolama desteklerinin olmaması, üreticilerdeki ve aracı tüccarlardaki sağlıksız depolama koşullarının olması,• Yetiştirme, hasat, depolama, işleme ve ambalajlama aşamalarında kalifiye iş gücü eksikliği, hasat öncesi ve sonrası ürün kayıplarının fazla olması,• Üreticilerin tapu sorunlarının olması,• İhraç edilebilir vasıfta ürün arzının yetersizliği,• Danışmanlık ve izlenebilirlik sistemlerinin yeterince gelişmemiş olması,• Markalaşma, reklam ve promosyona gereken önemin verilmemesi,• Monokültür tarım yapma eğiliminin artması,• Sertifikalı tohum üretiminin yetersiz olması,• AR-GE'ye yeterince kaynak ayrılmaması,• Yeterince katma değerli ürün üretilmemesi,• Depolama ve pazarlama altyapısının yetersiz olması,• Tarımsal AR-GE çalışmalarında kamu, özel sektör ve üniversite iş birliğinin istenilen seviyeye çıkarılamamış olması,• Araştırma sonuçlarının uygulamaya/üreticilerimize yeterince aktarılamaması,• Tarımsal yayım zincirindeki aktörler arasında iletişim ve koordinasyonun düşük olması,• Özellikle zararlı organizma takibinde üretim alanlarında yapılan sürveylerde bölge araştırma enstitülerinin koordinasyonunun yeterince sağlanamaması,• 2011 yılı yapılanmasından sonra Bakanlığımız İl Müdürlükleri yapısında Bitki Koruma Şube Müdürlüklerinin kaldırılarak Bitkisel Üretim ve Bitki Sağlığı Şube Müdürlüğü şeklinde yapılandırılmasının bitki sağlığı hizmetlerinin aksamasına neden olması,• Yapılanma sonrası dönemde bitki sağlığı hizmetlerinde iş hacmi artmasına rağmen, bitki sağlığında yeterli personel görevlendirilmemesi, hızlı personel değişimi olması ve bitki sağlığı uzmanlarının şubenin iş yoğunluğu nedeniyle bitki sağlığı hizmetleri dışında büro işlerinde görevlendirilmesi nedeniyle hizmetlerin sağlanmasında aksaklıklar olması,• Yoğun çalışan ve alan dışında görevlendirilen bitki sağlığı uzmanlarının şube değişikliğine gitmesi veya emekli olması nedeniyle usta-çırak ilişkisinin kaybolması, şubeye yeni gelenlerin bitki sağlığı alanında yetiştirilmesinde sıkıntılar yaşanması.

Fırsatlar	Tehditler
<ul style="list-style-type: none"> Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik konumu nedeniyle birçok pazar (AB, Rusya, Orta Doğu, Türk Cumhuriyetleri vb.) için köprü işlevi görmesi ve diğer rakip üretici ülkelere göre önemli stratejik avantajlara sahip olması, Yerel çeşitlerin sayıca fazla olması, bunların üretim ile ticarete kazandırılabilme imkânı ve yüksek ihracat potansiyeline sahip olması, Sınırlı kaynakların kullanımı ve artan gıda talebi nedeniyle bitkisel üretimin daha önemli hale gelmesi, Coğrafi işaret belgeleri ve üretim için gerekli önlemler alınarak yeni pazarlar bulunabilmesi, Son yıllarda kurulan bahçelerde basınçlı sulama sistemleri, fertigasyon gibi ileri tekniklerin kullanılmaya başlanması ve toprak analizi, biyolojik mücadele, basınçlı sulama sistemleri vb. uygulamalara verilen desteklerin mevcudiyeti, Arazi toplulaştırma çalışmalarının hız kazanmış olması, İslah çalışmalarının hız kazanması, yerli ve milli çeşitlerimizin hızla üretime giriyor olması, Tarımsal AR-GE çalışmalarında kamu, STK, özel sektör ve üniversite iş birliğinin giderek artması, Diğer sektörlerden tarım sektörüne sermaye girişinin artması, Sulu tarım yapılan arazilerin artması, Tüketici bilincinin gelişiyor olması, Genç nüfusun varlığı, Lisanslı depoculuk ve Ürün İhtisas Borsalarının kurulması, Tarımsal danışmanlık sisteminin yaygınlaşmaya başlaması, Ülkemizde tahmin ve uyarı uygulamalarının ürün kayıplarını önlemesi, ilaç tüketimi ve ilaçlama masraflarını azaltması, ülke ekonomisine önemli düzeyde katkılar sağlaması, Bitkisel üretim alanlarında tavsiye dışı, yasaklı veya hatalı pestisit kullanımının denetlenmesi, ihrac amaçlı ürünlerde denetim yapılması ve olumsuzluk tespit edilmesi durumunda idari yaptırımın uygulanması, İhracat ve ithalat işlemlerinde maksimum düzeyde uygulama birlikteliği sağlamak ve yeni gelişmelerden haberdar etmek için her yıl düzenli olarak teorik ve uygulamalı karantina eğitimlerinin düzenlenmesi, Üreticilerin farkındalık düzeyini arttırmak için tarla okulları, çiftçi eğitimleri ve toplantıların yapılması, Zararlı organizmaların çıkışlarında üreticileri zamanında uyarmak ve gerekli tedbirleri almak için, mesaj, broşür, poster, duyuru, anons, yayın programları ve diğer sosyal medya araçlarıyla olabildiğince tüm kesimlerin bilgilendirilmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Dövizle bağlı tarımsal girdi (gübre, tarım ilacı, akaryakıt), işçilik ve enerji maliyetlerinin artması, Son yıllarda özellikle tüm dünyada kendini hissettiren küresel iklim değişikliği neticesinde yaşanan ve bitkisel üretimi olumsuz yönde etkileyen değişimler, su kaynaklarının azalması, hastalık ve zararlıların artması, Tarım arazilerinin terk edilmesi veya tarım dışı kullanıma açılması, Tarımsal ilaç pazarlayan firmaların ve bayilerin üreticileri yanlış yönlendirmeleri, tarımsal ilaç satışlarındaki denetim yetersizliği, sahte gübre ve ilaçların piyasaya sürülmesi, Toprak kaynaklarının hızla kirlenmesi ve doğal kaynaklar üzerine baskının artması, Tarım nüfusundaki yaşlanma, genç nüfusun tarıma kazandırılmaması ve kırsaldan kente göç olması, Üretim kapasitemiz olan ürünlerde yapılan ithalatın üreticiyi üretimden uzaklaştırması, Yurt dışından ülkemiz ekolojisine uygun olmayan çok sayıda çeşit getirilmesi, Dünyadaki ekonomik ve siyasi krizler ve uluslararası ticari bloklaşmalar, ülkelerin uyguladıkları tarife dışı engellerin olması, Kontrolsüz tohumluk taşınması, Karantina ve sertifikasyon analizlerinde gereken referans materyalin temininde ve muhafazasında güçlüklerin yaşanması, Enstitülerin ve üniversitelerin elinde bulunan bitki patojeni ve antagonist mikroorganizmaların muhafazasının, ilgili personelin çalıştığı sürece yapılması, emeklilik ya da görev değişikliği olduğunda çoğunlukla bu materyalin muhafaza edilememesi, Zararlı organizmaların ülkemize giriş yapmaları durumunda hızla yayıldıkları halde taşra teşkilatındaki mevcut yapılanma nedeni ile gereken tedbirlerin zamanında alınamaması, Zararlı organizmaların yer değiştirmesi, etki alanlarının genişlemesi, popülasyonlarında ani çıkış ve inişlerin gözlenmesinin sıklıkla yaşanması, Özellikle ihracata gidecek ürünlerde ithalatı yapacak ülkenin istediği zararlı organizmalar ile ilgili güncel ve doğru bilgilere ulaşamaması.

7. HEDEF VE STRATEJİLER

7.1. Kısa Vadeli Hedef ve Stratejiler

- Son çeyrek yüzyılda yaklaşık 2.500.000 ha'a ulaşan tarım alanının tarım dışı kullanıma açılmış olması ülke tarımı açısından geri dönülemez en büyük tehdittir. Bu nedenle tarım alanlarının tarım dışı kullanıma açılması mutlaka önlenmelidir.
- Ülke gerçekleri, iç ve dış pazar olanakları göz önüne alınarak tarımsal üretim planlamasının yapılması ve en kısa sürede uygulamaya konulması gerekmektedir. Ülke ihtiyaçlarına yönelik üretim planlaması yapılmalı ve gerekli kanunlar çıkarılmalıdır. Arazi sahipleri belirli ürünlerin üretimi için teşvik edilmeli hatta belli ölçülerde zorlanmalıdır.
- Kümelenme: belirli bir coğrafi bölgede, belirli bir sektördeki değer zincirinde yer alan firmaların, destekleyici kuruluşların ve araştırma kurumlarının ortak akıl ile belirledikleri hedeflere ulaşmak için yaptıkları sürdürülebilir örgütlü faaliyetlerdir. Kümelenme, sektörün ve bulunduğu bölgenin rekabet gücünü artıran önemli bir kalkınma modelidir. İyi bir kümelenme çalışması, firmaların üretebilme, satabilme ve yenileyebilme kabiliyetlerini artırırken aynı zamanda söz konusu kabiliyetleri sürdürülebilirliğini sağlayan altyapı projelerinin de hayata geçmesini sağlar. Üreticilerin girdi maliyetlerini de önemli düzeyde düşürecek olan kooperatif, birlik veya kümelenme şeklinde örgütlenmeler mutlaka teşvik edilmelidir.
- Her geçen yıl bitkisel üretimde artan girdi maliyetlerinin üretim ve üretici üzerindeki yükünün azaltılması ve ortadan kaldırılması amacıyla desteklerin artırılarak devam ettirilmesi gerekmektedir. Bitkisel üretimde destek modelinin verim ve kaliteye yönlendirilerek sürdürülebilir tarım tekniklerinin acilen devreye alınması ve üretim planlamasına bağlı olarak ürün/alan bazlı desteğin yanı sıra satış/pazarlama odaklı seçici destek modelinin de hayata geçirilmesi gereklidir.
- Üreticilerin kredi kullanarak ödeme güçlüğüne düşmesi mecburi arazi satışına ve üretim gücünün azalmasına yol açmaktadır. Kredi faiz desteğine rağmen özel bankaların ve Tarım Kredi Kooperatiflerinin faiz oranlarının yüksekliği nedeniyle borçlanma artmaktadır. Kredi borçları uzun vadeli olarak yapılandırılmalıdır.
- Özelleştirilen elektrik dağıtım şirketleri mevzuatı gerekçe göstererek üreticilerimize aylık fatura düzenlemektedir. Gerekli mevzuat değişikliği yapılarak aylık fatura tahakkuku kaldırılmalı, elektrik faturaları hasat dönemine göre yılda iki kez olacak şekilde düzenlenmelidir. Geçmiş yıllarda olduğu gibi tarımsal sulamada kullanılan elektriğe indirim uygulanmalıdır.
- Ticarete konu olan ve pazar değeri yüksek bütün bitkisel ürünlerin yetiştiriciliğinde kalite ve verimliliğin artırılması, dış pazar isteklerine uygun kalitede çeşitler ile üretim yapılabilmesi amacıyla, eğitim ve yayım faaliyetlerine gereken önem verilmelidir.
- Sertifikalı fidan yetiştiriciliği teşvik edilerek yaygınlaştırılmalıdır.
- Bitkisel üretimde iç ve dış pazarda rekabet şartlarının korunması ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, yerli ürün kullanımını özendirilecek faaliyetler desteklenmelidir.

- Dış piyasalarda ihracat potansiyeli yüksek olan türlerde ürün tanıtım faaliyetleri yapılarak marka imajı yaratılmalıdır.
- 2004 yılında yayımlanan ancak dinamikliğini kaybeden Organik Tarım Kanunu, ülke koşulları, uluslararası mevzuatta ortaya çıkan gelişmeler ve sektör talepleri dikkate alınarak yeniden hazırlanmalı ve ilgili yönetmelik başta AB'nin EC 848/2018 sayılı direktifi olmak üzere, uluslararası organik tarım mevzuat/standartları ile ulusal organik tarım mevzuatının uyum çalışmaları mutlaka yapılmalıdır.
- Bakanlığın yeniden yapılandırma sürecinde, organik tarıma ilişkin faaliyetlerin diğer genel müdürlüklerle iş birliği içerisinde yürütülmesini sağlayacak, herkesin gönül rahatlığıyla organik ürün satın alıp tüketebileceği, etkin ve işler bir kontrol ve sertifikasyon sistemine sahip, piyasa denetimlerinin düzenli olarak yapıldığı, dinamik ve çözüm odaklı ülkesel organik tarım sisteminin ve kurumsal altyapısının mutlaka kurulması sağlanmalıdır.
- Organik gıda ve yem piyasa denetimlerinin, konvansiyonel ürünlerde olduğu gibi Ülkesel Gıda Güvenliği Bilgi Sistemi kapsamına dahil edilmesi; bu kapsamda yapılan denetimlerin %5'inin organik gıda ve yemi kapsayacak şekilde planlanması sağlanmalıdır. Ayrıca dış pazarda yaşanan sorunların takibi için Ticaret Bakanlığı ile ortak çalışma için bir birim oluşturulmalıdır.
- Tarımın diğer alanlarında olduğu gibi, organik tarım konusunda doğru politikaların belirlenebilmesi için, güncel ve güvenilir verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle ülke çapında üretim, iç ve dış ticareti de kapsayan sağlıklı bir veri ağının oluşturulması, ayrıca ulusal mevzuata tabi olmadan uluslararası mevzuat/standartlara göre Türkiye'de kontrol faaliyeti yürüten yabancı menşeli kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının yapmış oldukları faaliyetlerin izlenmesi, kayıt altına alınması sağlanmalı ve belirli aralıklarla zorunlu bildirim için gerekli yasal düzenlemeler hazırlanarak yürürlüğe girmelidir.
- Organik üretimde kullanılmasına izin verilen girdilerin, ucuz ve kolayca temin edilmesine yönelik çalışmaların yapılarak, sentetik girdilerin yerini alabilecek yerli girdilerin üretiminin ve geliştirilmesine yönelik AR-GE faaliyetlerinin mutlaka desteklenmesi gerekmektedir.
- Meyve hasadı sırasında yüksek iş gücüne ihtiyaç duyulması nedeniyle tarımsal mekanizasyona yönelik AR-GE çalışmalarının yapılması ve uygulamaların arttırılması gerekmektedir.
- Tüm bitkisel ürünlerde hasat sonrası oluşan ürün ve kalite kayıplarının azaltılmasına yönelik önlemler alınmalıdır. Özellikle meyve üretim bölgelerinde ön soğutmalı paketleme tesislerinin kurulması konusunda üreticiler ve müteşebbisler desteklenmelidir.
- Bodur ve yarı bodur klon anacı kullanımında dışa bağımlılığın azaltılabilmesi için anaç seleksiyonu ve ıslah çalışmalarına daha fazla destek verilmelidir.
- Erkencilik ve olumsuz hava şartlarından ürünü kaybını önlemek amacıyla özellikle Akdeniz Bölgesi'nde örtüaltı meyve yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi için yatırımlara destek sağlanmalıdır.

- Ülkemizde üretilen ve ihracatı gerçekleştirilen mevcut üzüm çeşitlerinin yanı sıra, uluslararası potansiyel çeşitlerin ülkemize adaptasyonu ve özellikle Uzak Doğu pazarında rağbet gören iri ve parlak görünümlü beyaz veya siyah yeni erkenci ve geççi çekirdeksiz çeşitlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalara hız verilmelidir.
- Küresel ısınma sonucu ortaya çıkan biyotik ve abiyotik stres faktörlerine dayanıklı yeni bahçe ve tarla bitkileri türlerine ait çeşitlerinin geliştirilmesi çalışmalarına hız verilmelidir.
- Bitkisel üretimde vahşi sulamanın, tarımsal ilaç ve gübrelerin bilinçsiz kullanımının önlenmesi için gerekli yasal tedbirlerin arttırılması sağlanmalıdır.
- Sebze tohum ticaretinde etkili bir kontrol ve denetim sistemi oluşturularak kayıt dışı kaçak tohum satışına neden olan kişi ve kuruluşlarla mücadele edecek sistemler hayata geçirilmelidir.
- Modern fide üretim tesislerinin ve bu tesislerde aşılı sebze fidesi üretimin artırılması teşvik edilmelidir.
- Güven veren, sürdürülebilir fındık politikalarının uygulanması neticesinde, çevre ve insan sağlığını ön planda tutmak suretiyle süreklilik sağlayacak bir üretim artışı ile birlikte mevcut alanlarda (720.000 ha) 10 yıl içerisinde 2.000.000 ton rekolteye ulaşmak ve buna paralel olarak tüketimin de artırılması sayesinde en az 6.000.000.000 \$'lık ihracat geliri elde edilmesine yönelik stratejilerin vakit geçirmeden uygulamaya konulması gerekmektedir.
- Süs bitkileri sektöründe verim ve kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilmeli ve Süs Bitkileri Kalite Standartları oluşturulmalıdır.
- Süs bitkileri sektöründe gerçek üretim miktarları tespit edilerek kayıtsız üretim ve üreticiler kayıt altına alınmalıdır.
- Süs bitkileri sektöründe (özellikle dış mekan süs bitkileri) karşılaşılan arazi sorununun (küçük, parçalı ve kiralık) çözülmesi amacıyla nitelikli kamu arazileri uzun süreli olarak sektöre kiralanmalıdır.
- Süs bitkileri sektörüne uygulanan KDV oranı ile Tohumculuk Kanunu kapsamında faaliyet gösteren Alt Birliklerin kapsadığı ürünlere uygulanan KDV eşitsizliği giderilmeli ve KDV oranı %8'e düşürülmelidir.
- Bitkisel üretimde kamu, üniversite ve özel sektör arasındaki ilişkilerin sektörün kısa, orta ve uzun vadeli ihtiyaçları dikkate alınarak oluşturulacak AR-GE politikasıyla sorunların çözümüne yönelik ortak projelerin yürütülmesi temeline dayanması sağlanmalıdır. Bitkisel üretimde özel sektörün AR-GE çalışmalarına yönelmesi ve AR-GE kültürünü geliştirmesi amacıyla daha etkin teşvik edilmesi sağlanmalıdır.
- Tarım sigortaları kapsamının bütün süs bitkilerini içerecek şekilde geliştirilerek süs bitkileri sektöründe yaşanan sorunlar çözüme kavuşturulmalıdır.

- Küreselleşen, teknoloji, iletişim ve ulaşım alanında hızlı gelişmelerin yaşandığı dünyada özellikle mevcut dış pazarlar ile yeni dış pazarlara açılmak amacıyla yeni pazarlama teknikleri ve stratejileri geliştirilmelidir.
- Türkiye topraklarının çok büyük bir kısmında organik madde içeriği düşüktür. Ahır gübresi, yeşil gübre, bitki artıkları, kompostlar gibi organik gübre ve materyallerin tarımda yaygın olarak kullanımını artıracak önlemler alınmalı, desteklenmeli ve ülke geneli münavebe, anız yakmama, bilinçsiz kimyevi gübre kullanılması konularında stratejiler geliştirilmelidir.
- Üreticiden-tüketiciye yaygın ve örgün eğitim için “TRT-TARIM” kanalının kurulması sağlanmalıdır.
- Bitki gruplarına göre ülkenin üretim ve tüketim ihtiyacının belirlenerek, türler içerisinde stratejik öneme sahip ürünler (buğday, ayçiçeği vb.) ve bu ürünlerin en uygun yetiştirilecekleri bölgelerin tesbiti yapılmalıdır.
- İthal ürünlerin girişi ile birlikte yerli ürünlerin fiyatının düşmesini engellemek amacıyla arz-talep-fiyat dengesi göz önünde bulundurularak yıllık ithalat planlamaları yapılmalıdır.
- Sözleşmeli üretim modeli yaygınlaştırılmalı ve ihracata yönelik sözleşmeli tarım yapan üreticilere ilave destek sağlanmalıdır.
- Bakliyat desteklerinin kuru fasulye ve kırmızı mercimek lehine artırılması, net ihracatçı olduğumuz ve arz fazlası olan nohutta azaltılması şeklinde olmalıdır.
- Turunçgil üreticilerine yönelik olarak Akdeniz meyve sineği tuzağına yönelik destekleme oranı artırılmalıdır.
- Köylerde, sosyal, ekonomik, eğitim, vb. yaşam standartları iyileştirilerek genç nüfusun tarımla istihdamını sağlayacak tedbirler alınmalı ve üretimin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Özellikle genç üreticilerin köyde kalıp üretime devam etmeleri için SGK desteği sağlanmalıdır.
- Meyve türlerine ait plantasyonlarının yenilenmesi/gençleştirilmesinde üreticiye destek verilmelidir.
- Yaş meyve-sebze sektöründe ürün kalitesinin artırılması amacıyla oluşturulmuş birlik ya da kooperatiflere makine-ekipman ve araç-gereç (ilaçlama makinesi, vb.) destekleri arttırılmalıdır.
- Havza Bazlı Destekleme Modeli, sadece 21 ürün için değil, ihracatı yapılan tüm bitkisel ürünleri kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Söz konusu desteklemelerden direkt üreticiye yönelik ödeme içerenleri özellikle ürün fiyatlarının düşük olduğu veya üretim maliyetlerinin arttığı yıllarda uygulanmalıdır.
- Sulama, arazi toplulaştırma gibi tarımsal altyapı eksikleri en kısa sürede tamamlanmalıdır.
- Patateste tohumluk üretim sisteminin geliştirilmesi amacıyla tohumluk üretim bölgeleri belirlenmiş olmasına rağmen alternatif alanlar üzerinde çalışmalara devam edilmeli ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

- Şekerde arz talep dengesinin sağlanması için tahsis edilen kotaları karşılayacak miktarda şeker pancarı üretimi sağlanmalı, yurt içi talep yurt içi üretimle karşılanmalıdır.
- Kaba yem açığının hesaplanması, üretim planlaması gibi konularda stratejiler geliştirmek üzere sağlıklı bir veri tabanı oluşturulmalıdır.
- AR-GE kuruluşlarına altyapı iyileştirmesi konusunda destek verilerek, özellikle verim açısından, dünyada rekabet edebilme potansiyelimizin yüksek olduğu türlerde çalışmalara yönlendirilmelidir.
- Yem bitkilerinde farklı ürün gruplarının en uygun yetiştirilebileceği bölgeler tespit edilerek, arazi maliyetinin ve işletmeciliğin daha ekonomik olduğu bu alanların özel tohumluk üretim alanlarına dönüştürülmesi sağlanmalıdır.
- Sulu tarım alanlarında diğer tarım ürünlerinin kârlılık oranının yüksek olmasından dolayı buğday, artık kıraç alanların ürünü ya da münavebe ürünü olarak görülmektedir. Bunun için buğdaya yapılan destekler bölgesel olarak sulu/kuru (yağışa dayalı) farklılıkları dikkate alınarak arttırılmalıdır. Üretimde yağışa bağlı olarak görülen dalgalanmaları azaltmak için kuru tarımda uygulanması gereken yetiştirme tekniklerine önem verilmeli, sulama imkânlarını artırmak için yatırımlar hızlandırılmalıdır. Tarımsal desteklerin çiftçilerin üretime başlamadan önce verilmesini sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir.
- Lisanslı depoculuk sistemine verilen teşvik, destek ve muafiyetler ile ilgili olarak tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri sahada etkin olarak yapılmalıdır.
- Tarım Kredi Kooperatifleri, Pancar Kooperatiflerinin satış ofislerinde kamu ve yerli sermayeli özel sektörün geliştirdiği çeşitlerin tohumluk satışlarına öncelik verilmelidir.
- Tahıl yetiştirilen alanlarda derin ve devirerek toprak işlemekten vazgeçilmeli, doğrudan anıza veya en az (minimum) toprak işleyerek anıza ekim yapma oranı artırılmalıdır.
- Üretici ve kullanıcılar açısından sertifikalı tohumluk desteklerine devam edilmeli ve üretim maliyetinin düşürülmesine katkı sağlanmalıdır.
- Tarım Satış Kooperatifleri lisanslı depoculuk desteklerinden yararlanamamaktadır. Tariş, Çukobirlik, Antbirlik gibi tamamen üreticilerden oluşan bu kooperatiflerin sistem dışında kalması lisanslı depoculuktan beklenen yararların tabana yayılmasını engellemektedir. İlgili yönetmelikte düzenleme yapılmalıdır.
- Lisanslı Depo Destekleme Yönetmeliği'nde acilen yapılacak bir değişiklikle müstahsil makbuzlarının yani sıra lisanslı depolara ait elektronik ürün senetleri de (ELÜS) "desteklemeye esas belge" sayılmalı; ELÜS'ler üzerinden kütlü pamuk destekleme miktarının hesabında, ilgili ticaret borsasınca yayınlanan "Sezon Ortalaması Çırçır Randımanı" değeri esas alınmalıdır.
- Pamukta destek miktarı 3-5 yıllık dönemler halinde önceden belirlenmeli ve desteklemelerle ilgili gerekli düzenleme yapılmalıdır.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde sarmalık kıyılmış tütünün kayıt dışı üretim ve satışı önlenmelidir.

- Monokültür mısır, pamuk vb. yetiştiriciliği yapılan ve hasat sonrası 5-6 ay boş kalan tarım alanlarında ara ürün olarak yem bitkileri yetiştiriciliği yapılması konusu teşvik veya zorunluluklarla kaba yem üretiminde faydalı hale getirilmelidir.
- Ürün verim potansiyellerini artırmak adına bölgelere uyumlu daha stabil çeşitlerin sertifikalı tohumlukları kullanılmalı, üreticiye uygun yetiştirme tekniklerinin uygulanması konusunda eğitimler verilmelidir.
- Nadas alanlarının azaltılması için, bu alanlarda yem bitkileri ekimine teşvik verilmelidir.
- Türkiye sigara tüketim miktarında dünyanın ilk on pazarından biridir. Bu nedenle Türkiye’de tütün mamulü üreten firmalara pazar payları oranında belli bir miktar yaprak tütünü ülkemizden satın alma zorunluluğu getirilmelidir.
- Tütünde sürdürülebilir üretimin sağlanması amacıyla, üretici birlik ve kooperatiflerin sayısının artırılarak sözleşmeli üretimde taraf olması teşvik edilmeli; farklı menşe ve tipte tütün üretim imkânlarının araştırılmasına yer verilmelidir.
- Bir an önce tescilli çeşitlerin tavsiye listelerinin hazırlanıp, çiftçinin tarla bazında ekeceği çeşitler hakkında bilgilendirilmesi, ekeceği tohumluğa zamanında, ucuz fiyatla ve kolayca ulaşması sağlanmalıdır.
- İklim değişikliği ile bağlantılı olarak istilacı türler ve tarımsal patojenlerle mücadeleye yönelik eylem planları hazırlamalıdır.
- İklim değişikliği ile ortaya çıkan yeni zararlı organizmaların girişi, yerleşmesi ve yayılma riskine karşı survey ve taktikler yapılarak önlem alınmalıdır.
- Zararlı organizmalara karşı gerekli teşhis ve tespitleri yapmak, mücadele zamanı ve mücadele metodunu doğru bir şekilde belirlemek, karantina tedbirlerini gecikmeksizin almak, kalite ve verim kayıplarının önüne geçmek ve bitki sağlığı faaliyetlerini aksatmadan etkin bir şekilde yürütmek için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
- Özellikle biyolojik mücadelede kullanım imkânı olan faydalı organizmalar başta olmak üzere bitkisel ürünlerde mevcut bulunan organizmaların muhafaza edildiği uluslararası standartlarda bir gen veya muhafaza bankasını kurulmalıdır.
- Riskli bölgelerde çekirge, süne vb. ana zararlılar için il ve ilçelerde çalışan teknik elemanlara, zararlıların salgın yapması durumunda ne yapılması gerektiği hususunda eğitimler verilerek, epidemi oluşturmadan önce tatbikat yaptırılmalıdır.
- Kimyasal mücadeleye alternatif yöntemlerin kullanımı yaygınlaştırılmalı ve kimyasal mücadelenin teknik talimatlar doğrultusunda doğru bir şekilde uygulanması sağlanmalıdır.
- Özellikle bitkisel üretim faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde üreticilerin bilgilendirilmesi amacıyla daha fazla çiftçi toplantıları ve çiftçi ziyaretleri yapılmalıdır.

- Zirai mücadele teknik talimatları, standart ilaç deneme metotları, entegre mücadele kitapları, teşhis protokolleri, sürvey talimatları ve diğer benzeri yayım araçları sürekli güncel ve erişilebilir kılınmalıdır.
- 2011 yılında kapanan Bitki Koruma Şubeleri yeniden kurularak, bu şubelerde bitki sağlığı faaliyetleri etkin bir şekilde yürütülmelidir. Bunun için personel görev tanımı yeniden yapılarak norm kadro sayısı artırılmalı, bitki koruma mezunu ziraat mühendisleri istihdam edilerek teknik personel ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Zirai Mücadele Araştırma Enstitülerinin görev tanımı yeniden yapılarak sahada elde edilen tecrübe birikimi uygulamaya aktarılmalıdır. İl müdürlüklerinin ilgili şubeleri ile saha çalışmalarını birlikte yürütmek ve yönlendirmek için tüm enstitülerde bir birim oluşturularak araştırma enstitüleri uygulamanın içinde olan bir yapıya dönüştürülmelidir.
- Hasat öncesi pestisit denetimi, hasat sonrası denetimi, ihraç öncesi gümrük kontrolleri, bayi denetimleri, BKÜ analiz ve denetim sayıları artırılarak sık ve etkin denetim yapılmalı, denetim yapanlar pozitif yönde teşvik edilmeli, kurallara uymayanlar hakkında caydırıcı cezalar uygulanmalıdır.
- Ziraat odalarında destekleme kapsamında çalışan tarım danışmanlarının bitki sağlığı hizmetlerinde etkin görev alması için gerekli teknik destek ve eğitimler verilerek bitkisel üretimin özellikle yaş meyve sebze üretiminin yoğun yapıldığı illerde bitki koruma mezunu tarım danışmanlarını istihdam edilmelidir.
- Günümüzde birçok alanda yaygınlaşan sıfır atık projeleri ile daha çevre dostu çalışmalar ön plana çıkmakta ve önem kazanmaktadır. BKÜ atık ve ambalajlarının yönetimi hususunda “Özel Sektör Destekli Sosyal Sorumluluk Projeleri” yürütülerek boş BKÜ ambalajlarının ve son kullanım tarihi geçen BKÜ’lerin uygun bir şekilde bertaraf edilmesi için bir sistem oluşturulmalı, geri dönüşümün sağlanması için zorunlu kurallar getirilmeli, boş ilaç ambalajlarının bayiler ve firmalar tarafından geri alımı teşvik edilmelidir.
- Pestisit kullanımını azaltmak, kalıntıyı önlemek, bitki, hayvan, çevre, doğa ve insan sağlığını korumak için, alternatif mücadele metotları geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.
- Dünya Ticaret Örgütü’nün ticarete haksız rekabetin önlenmesinde dikkate aldığı ve ülkemizin de taraf olduğu “Uluslararası Bitki Sağlığı Konvansiyonu” (IPPC) standartlarına uyulmalı; ulusal ve uluslararası düzeyde bitki sağlığı standartlarının uygulanmasına yönelik tedbirler alınmalıdır.
- Gıda ve yem dengesi gözetilmek koşulu ile enerji bitkilerinin yetiştirilmesi için gerekli faaliyetler ve politikalar geliştirilmelidir.
- Biyokütle enerji kaynağı olan tarımsal atıklarımızın ortalama 4.000-5.500 kJ/kg ısı değere sahip olduğunu vurgulayarak (sahip olduğumuz linyitlere nazaran yaklaşık iki kat daha fazla) tarımsal atıklardan elde edilen biyokütle enerjisinin yaygınlaşmasını sağlayacak projeler ve politikalar geliştirilmelidir.

7.2. Orta Vadeli Hedef ve Stratejiler

- Organik tarımda bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretiminin geliştirilmesi, mücadele yöntemleri, üretim materyalleri, dayanıklı çeşitlerin ve uygun gübrelerin belirlenmesi, geliştirilmesi gibi teknik konularda AR-GE faaliyetleri yürütecek “Organik Tarım Enstitüsü” kurulmalı ve araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır.
- Bitkisel üretimde tüketicinin sürdürülebilir tarım tekniklerinden (iyi tarım uygulamaları, organik tarım vb.) elde edilen ürünlerin izlenebilirliğini ve güvenilirliğini sorgulayabileceği web tabanlı altyapı oluşturulmalıdır.
- Kışlık sebze türlerinde yerli hibrit çeşitlerin geliştirilmesi ve tohum üretimleri sağlanmalıdır.
- Coğrafi işaret alan bahçe ve tarla bitkilerine ait çeşitlerimiz kayıt altına alınmalı ve üretimleri teşvik edilerek desteklenmelidir.
- Sebze işleyen gıda sanayii güçlendirilmelidir.
- Aşılı fide satın alan sebze yetiştiricilerine fide alım desteği sağlanmalıdır.
- Kaliteli sebze tohum üretimi için kalite güvence sistemi oluşturulmalıdır.
- Çiftçilerin ve fındık bahçelerinin envanteri çıkarılmalıdır.
- Fındık tarımında mekanizasyon arttırılmalıdır.
- Lisanslı depoculuk sisteminin yaygınlaştırılmalı ve ürün ihtisas borsası faaliyetleri artırılmalıdır.
- Küresel ısınmaya karşı bitkisel üretimimizde risk yönetim planlaması yapılmalıdır.
- TARSİM kapsamı genişletilmelidir.
- Süs bitkileri yetiştiriciliğine uygun bölgelerde Süs Bitkileri İhtisas Organize Sanayi Bölgeleri kurulmalı ve bu bölgelere modern mezarlar inşa edilmelidir.
- Süs bitkileri sektöründe iç ve dış pazar olanakları dikkate alınarak üretim planlamasına yönelik çalışmalara öncelik verilmeli, ürün çeşitliliği sağlanmalı ve ürün bazında uzmanlaşmaya gidilmelidir.
- Jeotermal enerji kaynaklarının sera ısıtmasında kullanılması teşvik edilmeli ve sektörde ısıtma ve enerji indirimine gidilmelidir.
- Süs bitkileri sektörünün ulusal ve uluslararası alanda rekabet gücünü artırmak amacıyla girdi teminini (yetiştirme ortamı, üretim kabı, pestisit, gübre vb.) dışa bağımlılıktan kurtaracak yatırımlar desteklenmelidir.
- Küçük işletmelerinin altyapı ve yapısal özelliklerinin (seralar) iyileştirilmesi ve modernizasyonuna yönelik çalışmalara öncelik verilmelidir.

- Floramızda süs bitkisi olarak katma değeri yüksek olabilecek türlerin belirlenmesi ve bunların sektöre kazandırılması sağlanmalıdır.
- Sulama yatırımları tamamlanmalı, suyun verimli şekilde kullanımını sağlamaya yönelik tedbirler alınmalıdır.
- Yemeklik tane baklagillerde iç ve dış pazara uygun kalite ve standardizasyonun sağlanmasına öncelik verilerek, bu bitkilerin dış pazarlarda istenilen yere gelmesi sağlanmalıdır.
- AR-GE faaliyetlerine gerekli kaynak ayrılmalı, çalışmaların devamlılığı sağlanmalı, araştırma sonuçları uygulamaya aktarılmalıdır.
- Tarım ürünlerinde piyasa düzenleme ve müdahale mekanizmaları yeterli hale getirilmeli, etkin bir şekilde devreye sokulmalıdır.
- Tarımda teknoloji kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Ekonomik ömrünü tamamlamış yaşlı, verimi ve kalitesi düşük çay bahçelerinin yenilenmesi desteklenmelidir.
- Tarım alanlarının âtil durumda kalması engellenmeli, tersine şehirden kırsala göç özendirilerek, tarımsal yatırım yapacak yatırımcılar için bürokratik işlemler azaltılmalıdır.
- Küresel iklim değişikliği ve ülkemizdeki tarımsal üretime olası etkileri konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır (kontrollü üretim, su kısıtı, ürün deseni değişikliği vb.)
- Verimi yüksek, kaliteli, hastalıklara ve iklim şartlarına dayanıklı, pazar sorunu olmayan yerli tohumlar üretilerek üreticilere dağıtılmalıdır.
- Nadasa bırakılan araziler, nadasa bırakılmadan alternatif ürün çeşitleri ekilerek üretime kazandırılmalıdır.
- Sulanan alanlar arttırılmalı, sulamanın daha etkin, bilinçli, zamanında ve uygun tekniklerle yapılması, yaygınlaştırılmalıdır.
- Yem bitkisi yetiştiriciliğinde suyun ekonomik ve etkili kullanılacağı sistemler planlanmalıdır.
- Gıda güvenilirliğinin temini amacıyla etkin stok yönetimine, arz zincirinde kayıpların azaltılmasına, israfın önlenmesine ve piyasaların düzenlenmesine yönelik kural ve kapasitelerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.
- Üretim ve verim tahminlerinin sağlıklı yapılabilmesi için Tarımsal Coğrafi Bilgi Sisteminin etkin bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır. Fiili olarak üretim yapılan ancak ÇKS'de kayıtlı olmayan arazilerin sistemde kayıt altına alınması gerekmektedir. Meteorolojik veriler ve diğer gözlem yöntemleri kullanılarak verim ve rekolte değerlendirmeleri güncel tutularak olası olumsuzluğa karşı tedbir alınmalıdır.

- Aşırı ve gereksiz su kullanımının önüne geçmek için yer altı damla sulama sistemi tekniklerinin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Ülkemizin farklı ekolojik koşullarına uygun, yüksek ve kaliteli ot sağlayan yem bitkisi çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik ıslah projelerinin yoğunlaştırılması ve tohumlarının yeterli miktarda üretilmesi gerekmektedir.
- Üreticinin ürününü satma kaygısı yaşamadan, tüketicinin ucuz ve yılın her dönemi kaba yem ihtiyacının karşılanabileceği Ot Borsaları kurulmalıdır.
- Tütün, Bakanlığımızın Milli Tarım Projesi ile yeniden tanımladığı Tarımsal Havzalar içerisine alınmalı ve desteklemelerden faydalanmalıdır.
- Kuraklık, soğuk zararı vb. nedenlerle ortaya çıkan ürün kayıplarını sübvansede edebilecek, un ham maddesi olarak sisteme girebilecek ve fiyat dengesinin korunmasına bu şekilde katkı sağlayacak bir tür olan tritikalenin bir an önce sanayiye kazandırılması gerekmektedir.
- Pamuk sektörü ile ilgili Bakanlıklar arasında gerekli koordinasyonun sağlanması için Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde bir birim oluşturulmalıdır.
- İyi Tarım Uygulamaları desteklemesine daha önceden olduğu gibi pamuk üreticilerimiz dahil edilerek sürdürülebilir pamuk tarımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Belgesiz ve kontrolsüz tohumluk üretimine müsaade edilmemeli, kontrol mekanizması daha diri tutulmalı ve bilinçlendirilmelidir.
- Sanayiye dönük spesifik patates üretiminde sözleşmeli üretim modeli yaygınlaştırılmalıdır.
- Şekerde arz talep dengesinin sağlanması için tahsis edilen kotaları karşılayacak miktarda şeker pancarı üretimi sağlanmalı, yurt içi talep yurt içi üretimle karşılanmalıdır.
- Şeker pancarı üretiminin ekonomik sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Toprak ve su kısıtı yanında birim alandan elde edilen şeker verimi dikkate alınarak uygun ekim alanları (pancar havzalarının) belirlenmelidir.
- Üretici örgütlerinin ham maddenin temininden itibaren girdi tedariki, üretim, işleme ve pazarlama süreçlerinde etkinliği artırılmalıdır.
- Çevre ve doğal denge dikkate alınarak pancar üretimi su kısıtının olmadığı yerlerde yaygınlaştırılmalıdır.
- Şeker pancarında toprak ve su şartları dikkate alınarak münavebe etkin bir şekilde uygulanmalı, münavebe yıllarında diğer ürünler sözleşmeli alım modeline dahil edilmelidir.
- Şeker pancarı üretiminde iyi tarım uygulamaları geliştirilmelidir.

- Tüm şeker pancarı alanlarında hasat ve hasat sonrası süreçte firelerin (toprak ve yaprak) azaltılmasını sağlayacak uygun mekanizasyon kullanılmalıdır.
- Yerli şeker pancarı tohumu geliştirilmesi için AR-GE faaliyetleri artırılmalıdır.
- Şeker üretim sürecinde oluşan yan ürünler ve atıklar daha etkin değerlendirilmelidir. Şeker üretim sürecinde oluşan yan ürünlerin (melas, posa/küspe vb.) başta biyoplastik ve hayvancılık sektörü olmak üzere en etkin şekilde kullanılması, ayrıca atık ve artıklardan alternatif ürünlerin elde edilmesine yönelik iş modelleri geliştirilmelidir.
- Gıda güvenilirliğinin temini amacıyla bitki sağlığı alanında yürütülen denetimleri etkinleştirerek, bitki hastalık ve zararlıları ile mücadele hizmetleri geliştirmelidir.
- Tarımsal kaynaklı su kirliliğini önlemeye yönelik tedbirler yaygınlaştırılmalıdır.
- Dijital tarım ve tarımda 4.0 gibi yenilikçi gelişmelerden faydalanarak akıllı tarım teknolojileri başta olmak üzere yenilikçi ve çevreci üretim teknikleri geliştirilmelidir.
- Ulusal ve uluslararası ürün ticaretinin artması ile artan bitki ve bitkisel ürünlerin dolaşımı nedeniyle zararlı organizmaların taşınma riskine karşı tedbirler alınmalı, yeni zararlı organizmaların ülkeye girişi ve yayılması önlenmelidir. Mevcut olan zararlı organizmalarla mücadele ederek yayılması önlenip verim ve kalite kayıplarının önüne geçilmeli; sürdürülebilir bitkisel üretime katkıda bulunulmalıdır.
- Ülkemizde çevre ve insan sağlığı ile fauna ve florayı da dikkate alan yaklaşımla etkin bitki sağlığı programları yapılmalı, uygulanmalı ve kontrol edilmelidir.
- Bitki sağlığı faaliyetleri uzmanlık ve teknik bilgi birikimi ile birlikte uygulamada tecrübe gerektiren ve usta çırak ilişkisi ile çalışılması gereken önemli bir ihtisas alanı olduğundan bu faaliyetlerin sürdürülebilir kılınması için nitelikli insan kaynağı yetiştirilmelidir.
- Meteorolojik verilerden ve teknolojik gelişmelerden yararlanarak oluşturulmuş olan veri tabanlarındaki bilgiler esas alınarak, zararlı organizmalara karşı yapay zekâ kullanımı ile tahmin uyarı sistemleri geliştirilmeli ve uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır. Böylece geniş alanlarda zararlı organizmaların mücadelesi teknolojik imkânlar kullanılarak etkin bir şekilde yönetilmelidir.
- Ülkesel veya bölgesel anlamda geniş alanlarda zararlı olan organizmalara karşı STK ve diğer paydaşlar da dâhil edilerek birlikte mücadele bilinci oluşturulmalı ve yönetilmelidir.
- Yenilikçi mekanizasyon aletleriyle daha az pestisit kullanarak zararlı organizmalara karşı daha etkin ve kapsamlı mücadele edilmelidir.
- Monokültür tarzı üretimden vazgeçerek tahıllara alternatif baklagil ve benzeri ürünlerin ekilmesi için ekim nöbeti uygulamalarının ve uygulayanların desteklenmesi ile dere yatakları, taşlık kayalık gibi tarıma uygun olmayan alanlarda yöreye uygun ekolojik habitatların oluşturulması sağlanmalıdır.

- Bitki Koruma Ürünü (BKÜ) ile makinelerinin üretimini yapan işletmelerin standartlarının geliştirilmesi ve bu işletmelerin Bakanlıkça verilen ruhsatlara göre uygun üretim yapılıp yapılmadığının tespiti amacıyla, stratejik hedefte belirlendiği gibi her yıl BKÜ'nün %20'lik kısmı denetlenerek 5 yıllık plan dönemi sonunda tamamı en az bir kez kontrol edilmelidir.
- Aynı hedef doğrultusunda piyasada bulunan BKÜ'nün, ruhsata esas özelliklerinde sapma olup olmadığının tespiti için her yıl %20'lik kısmı olmak üzere 5 yıllık plan dönemi sonunda tamamının en az bir kez analizleri ve denetimleri yapılarak tüm ürünler kontrol edilmelidir.
- Bitkisel üretimde biyolojik ve biyoteknik mücadele destek kapsamı genişletilerek, 2023 hedefleri doğrultusunda biyolojik ve biyoteknik mücadele yöntemlerinin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Entegre Mücadele Projeleri ile uygulamalı eğitimler artırılarak üreticilerde bilinç düzeyi yükseltilmelidir.
- İç ve dış karantina işlemlerinde daha katılımcı, hızlı ve yerinde çözümlerle zararlı organizmaların zararı en az seviyede tutulmalı; ülke içi karantina veya mücadele uygulamalarında doğrudan veya dolaylı etkileri olan tüm paydaşlar dâhil edilmelidir.
- Ülke içinde hastalık ve zararlıların yayılmasını önlemek için daha katı tedbirler alınmalıdır.
- Tarım ve orman alanlarında bitki sağlığı hususunda çalışan, araştırmacı, uygulamacı ve akademisyenler arasında etkili bir koordinasyon için altyapı oluşturulmalıdır.
- Bitki sağlığı hizmetini sunan teknik elemanlar için gerekli eğitimler verilerek, sahada sektöre yön verebilecek donanıma sahip hale getirilmeli, mevzuatları daha net uygulayabilen/uygulanmasını sağlayan bir donanıma kavuşturulmalıdır.
- Hâlihazırda ülke genelinde gümrüklerin olduğu 65 ilde zaten bitki ve bitkisel ürünlerin ihracat hizmeti il müdürlüklerince yapıldığından, bitki ve bitkisel ürün ihracatı işlemlerini tamamen il müdürlüklerine devredilmelidir.
- Daha etkin hizmet sunulabilmesi ve daha güçlü karantina müdürlüklerinin oluşabilmesi için Zirai Karantina Müdürlükleri ile Veteriner Sınır Kontrol Noktası Müdürlüklerinin "Sınır Kontrol Noktası Müdürlüğü" olarak birleştirilerek hayvan ve hayvansal ürün, bitki ve bitkisel ürün ithalat işlemleri ile ilgili kontrol, analiz, izin ve onayları bu müdürlüklerce yürütülmelidir.
- Mevcut bitki sağlığı laboratuvarları ve bitki koruma ürünlerinin analizlerinin yapıldığı laboratuvarlar altyapı ve personel sayısı bakımından çok zayıf olup, düzenli bir sistemleri bulunmamaktadır. Bitki sağlığı ve bitki koruma ürünleri konusunda Referans Laboratuvarları kurulmalıdır.
- Risk esaslı taze meyve-sebze kullanımları başta olmak üzere BKÜ'ler reçeteli olarak kullanılmalı ve "Yetkili BKÜ Ofisleri" işlevsel hale getirilerek bayileri yalnızca ürün satan değil aynı zamanda uygulamada hizmet veren ofisler haline dönüştürülmelidir.

- Gıda ve yem dışı olan alglerden, tuzcul bitkilerden (halofitler, camelina vb.) ve tarımsal atıklardan ileri kuşak biyoyakıtların ve jet biyoyakıtların üretimini destekleyecek, sektöre ham madde sağlayacak çalışmalar yapılmalı, politikalar geliştirilmelidir.

7.3. Uzun Vadeli Hedef ve Stratejiler

- Fide sektöründe kayıt dışı üretimi azaltmak için bitki pasaportu ile sevk edilen fideleri satın alan çiftçilere fide alım desteği sağlanmalıdır.
- Uzun vadede çağdaş bir şekilde yapılanmış, uluslararası rekabet gücüne sahip, özel sektörün tüm ürünlerde ağırlıklı faaliyet gösterdiği, üreticinin desteklendiği ve yüksek gelir elde ettiği sektörün geliştirilmesi temel hedef olmalıdır.
- Farklı bölgeler için o bölgenin ekolojisine en uygun ve en verimli çeşidin adaptasyonu sağlanmalıdır.
- Katma değeri artırılmış mamul ürünler ile pazarın geliştirilmesi yönünde çaba sarfedilmelidir.
- AR-GE ve ÜR-GE faaliyetleri ile uluslararası marka değerleri oluşturulması yönündeki her türlü çaba desteklenmelidir.
- Süs bitkileri sektöründe üretim materyalinde dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla kamu ve özel sektör iş birliği ile yerli süs bitkisi çeşitleri geliştirilerek sektöre kazandırılmalı ve bu amaca yönelik ıslah programları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Ülkemizde dış mekan süs bitkilerinin en büyük alıcısı olan belediyelerin ithal dış mekan süs bitkileri kullanımı yerine, yerli ürün kullanımının teşvik edilmesi amacıyla orta ve uzun vadeli sözleşmeli üretim modeline geçilmelidir.
- İhracata yönelik üretim yapan işletmelerin yatırımları desteklenmelidir.
- Süs bitkileri sektöründe yerli üretimi teşvik edecek önlem, teşvik ve destekler belirlenmeli ve hayata geçirilmelidir.
- Süs bitkilerinde makine teknolojilerinde dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla süs bitkileri üreticileri ile makine imalatçıları arasındaki iş birliğinin artırılması gerekmektedir.
- Kooperatif, birlik ve dernekler arasında sektörün tüm paydaşlarını içerecek şekilde mutlak bir koordinasyon sağlanmalı, üretim ve pazarlama ile ilgili veritabanı oluşturulmalı, ihracatın artırılması amacıyla tanıtım, reklâm faaliyetleri ve koordinasyonu sağlayacak güçlü bir dış pazarlama organizasyonu oluşturulmalıdır.
- Süs bitkileri ürünlerinde ithalat ve ihracatın izlenebilmesi için özel süs bitkileri ihtisas gümrüklerinin kurulması gereklidir.
- Süs bitkilerinde ihracat hedefi 500.000.000 \$'a çıkarılmalıdır.

- Gıda güvencesi için tarımın ne denli önemli bir sektör olduğu ortadadır. Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte anaokulundan başlayarak tarımın önemi anlatılmalı, tarım cazip hale getirilmelidir.
- Yağışın miktar ve dağılım olarak daha düşük olduğu özellikle Orta Anadolu Bölgesi'nde kurağa ve tuzluluğa dayanıklı çeşitler geliştirmek amacıyla sistemli ve çok yönlü projeli çalışmaları yapılmalıdır. Bu kapsamda kurağa dayanıklılığın en iyi genitörlerinden birisi olan *H. spontaneum*'la kültür çeşitlerinin melezleme çalışmalarına önem verilmeli. Uzun vadede ise kurağa daha dayanıklı bir genetik materyal ve çeşit geliştirilmesi amaçlanan çalışmalar yapılmalıdır.
- Besin ve beslenme değeri yüksek genetik materyal geliştirilmesi arpada öncelikli hedef olarak alınmalı ve bu yöndeki araştırmalara devam edilmelidir. Besin değerleri yüksek ve insan sağlığına olumlu katkıları olacak yüksek beta-glukan ve besinsel lif ile düşük fitik asit değerlerine sahip çeşit geliştirme çalışmalarına öncelik verilmelidir.
- Ülkemiz genelinde yazlık ve kışık ekimlerde uygulanabilecek ekim nöbetinin yemlik ve maltlık arpalar için yetiştirilmeye yönelik (azot x sulama x tohum miktarı) bir modelin ortaya konması, çiftçilerimizin ihtiyaç duyduğu bir konudur. Hem kuru ve hem de sulu koşullarda bu bilginin elde edilmesi için yetiştirme tekniklerinin daha ileri seviyede araştırılması bölgeler bazında en uygun ekim nöbeti ve yetiştirme tekniklerinin belirlenmesi gerekmektedir.
- Kaliteli yemlik ve maltlık arpa için ürünün fiziksel kalitesini yükseltecek verim ve kalite özelliklerine sahip, hastalık ve zararlılara dayanıklı, çevresel streslere dirençli yeni çeşitlerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu nedenle ıslah programları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
- Artan nüfusumuzun gereksinimlerinin tam olarak karşılanabilmesi için tahıl üretiminin artırılması bir zorunluluktur. Bunun gerçekleşebilmesi için de tarımsal yapının iyileştirilmesi, uygun yetiştirme tekniği uygulamalarının yaygınlaştırılması, sulama olanaklarının artırılması, çeşit ve tohumluk sorunlarının çözülmesi, ürün-girdi fiyatları dengesizliğinin giderilmesi gerekmektedir.
- İklim değişiklikleri ile birlikte ortaya çıkan belirsizliklerden özellikle geçimlik veya orta ölçekli tarım işletmeleri etkilenmektedir. Bu nedenle iklim değişikliğine karşı daha rasyonel önlemlerin ve politika araçlarının geliştirilmesi önem taşımaktadır. İklim değişikliklerinden zarar gören ve hiçbir güvencesi olmayan küçük işletmeler tarımdan kopmaktadır.
- Küresel ısınmanın, kültür çeşitleri, yerel çeşitler, yabani akrabalar ve yabani türlerden oluşan gen kaynaklarının canlı kalmaları üzerine doğrudan ya da hastalık ve zararlılar aracılığı ile dolaylı olarak baskı yapması kaçınılmazdır. Hem tarımda kullanılan çeşitlerin geliştirilmesinde hem de doğrudan kullanılmasında yararlanılacak önemli özellikleri taşıyan yok olma tehlikesi altındaki bu türlerin, iklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel baskılarla mücadele edebilmeleri için, gerekli tüm doğal, yapay ve yasal önlemlerin alınması büyük önem taşımaktadır.
- Şeker pancarının desteklenmesi son derece önemlidir. Şeker pancarı, sağladığı yüksek katma değerle gayri safi milli hâsılayı zenginleştiren, kırsal kesimin sosyoekonomik durumunu iyileştiren, yan ürünleri hayvan yemi olarak kullanılan, çiftçiyi toprağa bağlayarak, kırdan kente göçü azaltan, tarımda ekim nöbetinin, planlı üretimin ve sulu tarımın öncüsü olan, üreticilerin hem gelirini artıran hem de istihdam sağlayan bir bitkidir. Bu nedenle üretimi geliştirilerek devam ettirilmelidir.

- Şeker pancarında uluslararası rekabet gücü geliştirilmelidir. Fabrika ve tarla aşamasında ölçek ekonomisine geçilerek, üretim maliyetleri azaltılmalıdır.
- Yerli pancar tohumu kullanımı yaygınlaştırılmalıdır. AR-GE faaliyetleri artırılarak, bölgesel planlamaya uygun olarak hastalık ve zararlılara dayanıklı yerli pancar tohumları geliştirilmeli ve ticarileştirilmelidir.
- Triticalenin yem pazarına ilaveten alternatif pazarlara girmesi sağlanmalı, sanayici ve tüketiciler için ürün çeşitliliği sağlanmalıdır.
- Ülkemizdeki un fabrikalarının %50 kapasiteyle çalıştığı göz önüne alınırsa bu oran çalışmaktadır. Triticale ham maddesi saf veya paçal olarak un piyasasına sokulmalı, atıl durumdaki %50 kapasite kullanılarak üretim ve ihracat artırılmalıdır.
- %100 tritikale unu ve unlu mamulleri piyasalarda yerini aldığına çavdarın ve buğdayın besleme özelliklerini doğal olarak ihtiva eden yeni bir ürün ile tanışılacaktır. Triticalenin düşük girdilerle yüksek verim kapasitesine sahip olması bu ürünün fiyatını da düşürmektedir. Dolayısıyla un sanayicileri tritikaleyi daha düşük fiyata alabileceklerdir. Un, yem ve diğer alternatif ürünlerde ham madde açığının kapatılabilmesinde tritikale kullanımı artırılmalıdır.
- Yerel çeşitlerin biyoçeşitliliğin bir parçası olarak görülüp, bunların çoğaltılması ve ticareti önündeki engellerin kaldırılması gerekir. Kamuya düşen görev: yerel çeşitleri ticaretin konusu yaparak, özel kişi veya kurumlarca kayıt altına alınmasını sağlamak yerine kamu yararını, sürdürülebilir üretimi, biyoçeşitliliğin korunmasını ve gıda güvencesini göz önüne alarak yerel çeşitleri araştırma enstitüleri, TİGEM veya bu konuda görevlendireceği kurumları aracılığı ile kayıt altına almak olmalıdır. 3 Eylül 2019 tarihinde Yerel Çeşitlerin Kayıt Altına Alınması, Üretilmesi ve Pazarlamasına Dair Yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikle kayıt altına alınacak yerel çeşitler ülkenin ve insanlığın ortak varlığı olarak tescil edilmesi sağlanmaktadır. Bu çeşitlerin hastalık ve zararlı taşıma riskleri göz önüne alınarak, üretimde kullanılabileceği alanlar belirlenmeli, gerekli yönlendirme ve bilgilendirmeler yapılmalıdır. Çiftçilerin, köylülerin kullanmak istedikleri yerel çeşitlere kolaylıkla ve gerekirse ücretsiz olarak ulaşabilmeleri sağlanmalıdır. Yerel çeşitlerin zirai karantina açısından denetimleri Bakanlık tarafından ücretsiz olarak gerçekleştirilmeli, üretimleri hiçbir ek belgeye ihtiyaç duymadan yapılabilmelidir. Bu kapsamda bir üretim, aynı zamanda yerel çeşitlerin yerinde korunması (in-situ) yaklaşımına da katkı yapacaktır.
- Tescilli çeşitler arasında genetik varyasyon giderek azalmaktadır. Bitki ıslahçıları çeşit geliştirirken tavsiye edecekleri bölgelerin iklim ve çevre şartlarına maksimum düzeyde adaptasyon gösteren agronomik ve kalite özellikleri yüksek olan yerel popülasyonların toplanarak karakterize edilmesi gerekmektedir.
- DİR kapsamında ithal edilen ürünlerin yurt içinde işlenip katma değer yaratılarak ihracı gerçekleşse de ihtiyacın yerli üretimle karşılanması yolunda üretim desteklenmelidir.
- Ülkemizdeki buğday üretiminin büyük bir çoğunluğu kıraç arazide yapılmaktadır. Küresel ısınma tehdidi dikkate alınarak, kuru şartlarda daha iyi verim elde etmek üzere, kuraklığa dayanıklı tohum ıslah çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

- Ülkemizde buğday ihracatı, üretim miktarı ve ürün kalitesiyle yakından ilgilidir. Üretim miktarının büyük ölçüde iklim koşullarına bağlı olması nedeniyle ihracatta yıldan yıla dalgalanmalar ve azalma görülmektedir. Bu azalmanın yanında ithalatımızın artması buğday üretiminde kendine yeterliliği oldukça iyi olan ülkemizde, üretim maliyetlerinin artması, yurt dışında üretim maliyetlerinin düşük olması ve sanayicinin daha uygun fiyata, yurt dışından buğday temin etme arzusu, ileriki yıllarda buğday üretimini sıkıntıya düşürebilecektir. Rekabet ortamı oluşturulduktan sonra yeni pazarlar araştırılmalıdır.
- Sanayicinin ihtiyaç duyduğu kaliteli buğdayı diğer ülkelerden karşılamaını engellemek amacıyla, kaliteli buğday üretmek için çalışmalar yapılmalıdır.
- Tarımsal üretimde kullanılan pestisit ve kimyasal gübreler maliyetlerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve piyasada bulunan kimyasalların çoğu yabancı orjinlidir. Bunların yerel kaynaklarla üretilmesi maliyetleri önemli derecede azaltacaktır.
- Son yıllarda iklim verilerinin değişiklik göstermesi sebebiyle sahada daha önce görülmeyen zararlı organizma türleri için sürvey çalışmaları yapılarak önlemler alınmalı mücadele yöntemleri hakkındaki bilgiyi çiftçiler ile paylaşmak için faaliyetler planlanmalıdır.
- Tarım alanlarının sulamaya açılması, açılmış olanların sorunlarının giderilerek fiili sulanan arazi miktarının artırılmasına, etkin tarımsal organizasyonların sağlayacağı avantajlarla mekanizasyonu geliştirmeye, alet-ekipman kullanımında etkinliği sağlamaya yönelik faaliyetler planlanmalıdır.
- Pazar odaklı (pazarın istediği tür ve çeşitlerle pazarın istediği kalitede) üretim, doğal kaynakların ve insan sağlığının korunmasına yönelik üretim pratikleri (organik üretim, GLOBAL G.A.P. vb.), e-ticaret, fuarlar, coğrafi işaret, markalaşma gibi argümanları kullanmaya yönelik faaliyetler planlanmalıdır.
- Etkin ve doğru planlanan hastalık ve zararlı yönetimi ile sağlıklı ve kaliteli üretimin artırılmasına yönelik araştırma çalışmaları desteklenmelidir.
- Hastalık ve zararlı yönetiminde erken tanı, uyarı sistemleri ve teknik mücadele gibi yöntemler üreticilere aktarılmalıdır.
- Kalıntı riskinin azaltılmasına yönelik çalışmalar geliştirilmelidir.
- Hastalık ve zararlılarla mücadelede biyoteknik mücadele yöntemleri geliştirilmelidir.
- Hastalık ve zararlı yönetiminde yerli ve milli kaynak kullanımı arttırılmalıdır.
- İncirin (erkenci, geççi, çekirdeksiz kurutmalık ve siyah kurutmalık çeşit geliştirilmeli) pazarda kalma süresi uzatılmalıdır.
- Ülkemiz ve dünya pazarının ihtiyacı olan kestane üretimi ve kestane ürünleri konusunda, AR-GE çalışmaları yapmak.
- Kestanede hastalık ve zararlılara dayanıklı anaç ve verimli çeşit geliştirmek.

- Katma değeri yüksek zeytinyağı üretmek ve pazarlamak.
- Meyve ve sebze sektörü, iç ve dış pazarın istediği kalitede ürünlerin arzını sağlayacak yapıya kavuşturulmalı; hasat süresini 2-3 aydan 4-5 aya genişletmek üzere, ekolojik ve ekonomik olarak uygun ihtisas meyvecilik havzaları oluşturulmalıdır.
- Ülkemiz gen kaynaklarının korunması, karakterizasyonu ve bu değerli materyallerin özellikle yeni çeşit ve anaç elde edilmesi, soğuklara, kuraklığa veya iklim değişikliğine dayanıklılık, hastalık ve zararlılara dayanıklılık, yetiştirme teknikleri vb. gibi çalışmalarda değerlendirilmelidir.
- Ürün bazında kooperatif ve birlikler teşvik edilmelidir.
- Başta kiraz olmak üzere ceviz ve bademde oluşturulan Ülkesel Çalışma Grupları diğer ürünlerde de yaygınlaştırılmalıdır.
- İslah edilen tescilli yerli ve milli çeşitlerimizin üretici ve fidancılar tarafından kullanımlarının sağlanması için fidancı ve üreticiye teşvik ve destek verilmelidir.
- Kırsalda, başta tarım kaynaklı olmak üzere sanayileşme, kalkınma sağlanmalıdır. Tarım ve kırsal kalkınma politikaları bir bütün olarak ele alınmalıdır.
- Suyun verimli kullanımını sağlayacak sulama sistemleri daha da yaygınlaştırılmalı, mevcut sulama kanallarının bakım ve onarımı ile sulama yatırımları tamamlanmalıdır. Sahip olduğumuz arazilerin ve su kaynaklarının özelliklerine göre seçilecek bitki desenine uygun sulama sisteminin kullanılması sağlanmalıdır.
- Sertifikalı tohumluk kullanımının yaygınlaştırılması için prim ödemelerinde sertifikalı tohumluk kullananlara yapılan destek artırılarak devam etmelidir.
- Tohum satışlarında gerekli denetimler yapılmalıdır. Kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanarak eğitim ve yayım hizmetleri daha verimli hale getirilmeli, çiftçilerin yeni tohum çeşitlerine ulaşması sağlanmalıdır.
- Lisanslı depoculukta karşılaşılan sorunlar giderilerek pratikte uygulanabilir hale getirilmeli, üreticilerimiz tarafından aktif olarak kullanılabilmesi sağlanmalıdır.
- 2090 sayılı Kanunun işlevsiz olması nedeniyle, tarım sigortası yaptırdığı halde kapsamda olmayan riskleri yaşayan üreticiler afetler karşısında korumasız durumdadır. 2090 sayılı Kanun gözden geçirilerek ihtiyacı karşılar hale getirilmelidir.
- Tarım sigortalarının daha fazla geliştirilerek, daha fazla üreticiye ulaşma konusunda sistemde yaşanan sorunlar gözden geçirilerek çözümlenmelidir.
- Tarım desteklerinin miktarı kadar desteklerin zamanında açıklanması da önemli bir husustur. Çiftçilerimizin ekim yapmadan alacağı desteği bilmesi gerekmektedir. Ayrıca desteklerin toplu olarak ödenmesi çiftçilerimiz açısından büyük önem taşımaktadır.

- Tarımda hem büyümeyi hem de gelir istikrarını sağlamak, kırsalın kentlerle olan ekonomik sosyal orantısızlığını gidermek ve üreticilerimizin alım gücünü yükseltmek için tarıma daha fazla kaynak ayrılmalı ve bu kaynak adil bir şekilde aktarılmalıdır.
- Gübre, tarımsal ilaç ve tohum gibi girdilerin önemli bir bölümü ithal edilmektedir. Örneğin kimyasal gübrenin %58`i ithalatla karşılanmaktadır. Bu nedenle girdi temininin de yerli üretimle karşılanması için gereken önlemler alınmalıdır.
- Her türlü güçlüğe karşın özellikle yerel yönetimlerin desteğiyle yola çıkan ve artık kendi ayakları üzerinde durabilen başarılı kooperatif örnekleri model alınarak kooperatifçilik ve üretici birlikleri vb. örgütlenme yapıları yaygınlaştırılmalıdır.
- Kooperatifler istihdam ettikleri ziraat mühendisi, veteriner hekim gibi uzman teknik personeller aracılığıyla çiftçiyi bilgi ve teknolojiyle buluşturmada önemli bir araç haline gelmiş ve üretimde verimliliğin artırılması sağlanmıştır. Bu nedenle bu örgütlere verilen destekler örgütsüz çiftçilere verilenlere oranla artırılmalı ve kooperatifçilik özendirilmelidir.
- Yıllardır yaşanan deneyimlerin ışığında ithalatın ithalatla önlenemeyeceği anlaşıldığından yerli üretimi teşvik edecek önlemler bir an önce hayata geçirilmeli, üretici bu konuda yeterli düzeyde desteklenmelidir.
- Ülkemiz tahıllar için son derece uygun koşullara ve olanaklara sahip olmasına karşın, üretim yönünden günümüzde arzu edilendüzeye ulaşamamıştır. Artan nüfusumuzun gereksinimlerinin tam olarak karşılanabilmesi için tahıl üretiminin artırılması bir zorunluluktur. Bunun gerçekleşebilmesi için tarımsal yapının iyileştirilmesi, uygun yetiştirme tekniği uygulamalarının yaygınlaştırılması, sulama olanaklarının artırılması, çeşit ve tohumluk sorunlarının çözülmesi, ürün-girdi fiyatları dengesizliğinin giderilmesi gerekmektedir.
- Türkiye`de arazi parçalılığı ve işletmelerin küçük ölçekli ve çok parçalı olması yapısal bir sorun olarak ortada durmaktadır. Arazi toplulaştırması kaynakların etkin kullanımı ve verimlilik açısından önem taşımaktadır. Arazi toplulaştırması tarımsal yapının iyileştirilmesi ve verimliliği artırıcı tedbirlerin alınmasında hayati rol oynamaktadır. Ancak kırsalın kalkındırılmasında sadece küçük, parçalı ve dağınık parsellerin toplulaştırılması ve işletme ölçeğinin büyütülmesi yeterli değildir. Bu çalışmaların eğitim, sağlık, içme suyu ve kanalizasyon gibi sosyal altyapı projeleri ve entegre kırsal kalkınma projeleri desteklenmesi gerekmektedir.
- Tarımda yurt dışına bağımlılıktan kurtulmak, halkımıza makul fiyatla kaliteli ürünler sunmak için tarımın altyapı sorunlarının ivedilikle çözülmeli, desteklenmeli ve çiftçinin pazarlama kanalları kolaylaştırılmalıdır.
- Tarım sektörünün ihtiyacı düzeyinde tarımsal yükseköğrenim yeniden düzenlenmelidir.
- Desteklemeler, tarla sahiplerine değil, üretene verilmelidir.
- Tarımın tüm paydaşlarının görüşleri alınarak, uzun vadeli tarım politikaları oluşturulmalıdır.

- Küçük aile işletmeciliği korumalı ve desteklemelidir.
- Üretim materyalinde dışa bağımlılığın azaltılması amacıyla yerli çeşitlerin hızla geliştirilerek sektöre kazandırılması gerekmektedir.
- KDV eşitsizliği giderilmeli ve KDV oranı düşürülmelidir.
- Orman vasfını yitirmiş alanların bazı bölgelerde üretime kazandırılması üretim ve ihracat miktarının artmasında etkili olacaktır. Örneğin Aydın ilinde incirin bu alanlarda yetiştirilmesi sağlanmalıdır.
- Orman ve hazine arazilerindeki delice zeytin ağaçlarından aşılabilir durumda olan aşılatılarak üretime ve ülke ekonomisine kazandırılması sektörümüz için büyük önem arz etmektedir.
- Tarımsal yayım eksikliğini gidermek amacıyla yayım kuruluşları etkili şekilde çalışmalıdır, mevcut bilgiler çiftçilere aktarılmalıdır.
- Ürün/sektör bazında ihracat politikaları oluşturulurken tüm paydaşların katılımıyla (ilgili sektör, kurum, kuruluş temsilcileri, TMO, kooperatif temsilcileri vb) ortak çalışılması gerekir. Bunun için Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Kurullar oluşturulmalı, yılda en az iki kere fiziki gözden geçirme ve planlama toplantıları yapılmalı, “ürün masaları ve whatsapp grupları” kurularak yurt içi ve yurt dışındaki gelişmelere anında müdahil olunmalıdır.
- Planlama, politika ve teşviklere ilişkin kararlar sektör temsilcileri ve ilgili resmi otorite ile bir arada alınmalıdır.
- Kuru incir ve kuru kayısı küresel ısınmadan olumsuz etkilenmektedir. Bu açıdan tüm ürünlerimiz için risk değerlendirmesi yapılmasına ihtiyaç vardır.
- Tüm ürünlerimiz için su kaynaklarını etkin kullanımı, toprakların kirlenmesinin engellenmesi, toprağın beslenmesi, yeşil gübrelemeye önem verilmesi, biyolojik çeşitliliğin korunması, sürüm tekniklerinin doğru olması gerekmektedir.
- Tarım ve Orman Bakanlığımızın ilaç kullanımının önüne geçmesi için daha hızlı hareket etmesi ve ilaç kullanımını daha sıkı denetlemesi, üretici eğitimlerini sıklaştırması, kalitenin arttırılması için biyolojik-biyoteknik mücadele yöntemlerine destek vermesi gerekmektedir.
- Su kaynakları verimli kullanılmalı (Suyun tasarrufu ve geri kazanımı), planlama yapılmalı, tarımsal üretimde su ayak izi yeterince dikkate alınmalıdır.
- Hayvansal protein kaynaklarına göre su ihtiyacı daha az olan bitkisel protein kaynaklarının üretim ve tüketiminde yetersizlik mevcuttur. Eğer bitkisel protein kaynaklarının üretimi ve tüketimi artırılabilirse su tüketiminin daha az olduğu bir üretim modeline geçilebilir.
- Ürünün fiyatının üretim maliyetinden daha fazla getirisi olacağına ilişkin üreticiye alım ve fiyat garantisi verilememesi, sorun yaratmaktadır.

- Antep fıstığı, üzüm, incir ve kayısı üretiminde de işletmelerimizin teknolojik anlamda altyapı eksiği yok ancak mevcut durumun iyileştirilmesi ve yerleştirilmesi için desteklere ihtiyaç bulunmaktadır. Üreticilerin, mekanizasyon, depolama koşullarının iyileştirilmesi vb. gibi konularda desteklenmesi gerekmektedir.
- Katma değerli yeni ürünlerin piyasaya sunulması ve ürün çeşitliliği konusunda yeterli değiliz. Sorunun çözümü için durum analizi yapılarak orta ve uzun vadeli çalışmalar yapılmalı, ürün gamı geliştirilmelidir. Yeniden yapılanmaya giderek yeni icatlar yapmamız gerekmektedir.
- Ürünlerimizde marka oluşturulması gerekmektedir. Devlet destekli URGE, Turquality vb. gibi projelerde bile sektörün temsilcilerini bir araya getirmekte zorlanılmaktadır. Medya yönetiminin iyi yapılması gerekmektedir; tüketicilere güven verecek açıklamalar yapılmalı, marka oluşturmak için yeni destekler verilmeli ve mevcut destekler arttırılmalıdır. Ayrıca arazi bazında verimlilik artışı için mekanizasyon destekleri olmalıdır.
- AR-GE ve inovasyon faaliyetlerine öncelik ve hız verilmeli, geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılmalı, katma değerli ürün yaratacak süreçler planlanmalı, çevre hassasiyetleri göz önünde bulundurularak kaliteli ve güvenli gıda üretimi için kayıtlı ve kimlikli ürün üretilmeli, kentten köye geri dönüş için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır.
- Dünyada her türlü krize rağmen gıda tüketiminin çok etkilenmediği, insanların gıda tüketmek zorunda olduğu dikkate alınarak tarıma yani bitkisel ve hayvansal üretime kamu idaresi tarafından farklı bir bakış açısı getirilmelidir.
- Tarım ve hayvancılık ithalat ve ihracatımız, pamuk gibi tarımsal girdi ithalatı da dahil edildiğinde 18 milyar dolar civarında nerede ise eşitlenmiş durumdadır. Fenni gübreler dahil edilince, 3 milyar doların üzerinde tarım-hayvancılık ticaret açığımız söz konusudur. Bu nedenle, tarım ve hayvancılıkta sürdürülebilirliğin sağlanması, gübre sanayinin geliştirilmesi ve tarıma dış ticaret odaklı bakılması ön planda olmalıdır.
- Üreticiler planlama, strateji ve politika yokluğu nedeniyle sürü psikolojisi ile hareket etmektedirler. Soğan-patates fiyatlarının zirve yaptığı yılın ertesinde bu ürünlerin fiyatları aşırı üretim nedeniyle dip yapabilmektedir. Ürün planlamalarında, ilgili ürünlerin maksimum verimde üretilebildiği bölgelerde üretim özendirilmelidir.
- Ürünün bol olduğu yılların ardından hava şartlarının kötü olduğu yıllarda azalan üretim nedeniyle piyasa dalgalanmaları yaşanmaktadır. Ürün bol iken üretici gelir kaybına uğramakta, az olduğu yıllarda ise tüketici yükselen fiyatlar nedeniyle tüketici mağdur olmakta ve ihracat yapılamaz hale gelmektedir. Zeytin-zeytinyağı, kuru ve kabuklu meyveler, yağlı tohumlar gibi stoklanabilir ürünler için devlet destekli lisanslı depoculuk sistemi tesis edilmeli, ABD'de var olan Board örnekleri ve Stok Kurumları araştırılarak ülkemize adaptasyonu sağlanmalıdır.
- Ülkemizde ürün bazında envanter çalışmaları yeterli değildir. Hangi ürünün kaç sayıda üretici tarafından ne kadar alanda ve hangi miktarda üretildiğine ilişkin veriler güvenli değildir. ÇKS sisteminin tüm üreticileri kapsayacak şekilde revize edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, yıllık rekolte

tespitlerinin Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hava fotoğrafları gibi modern sistemlerle yapılması gerekmektedir. Üretim tahmin verileri iç ve dış ticaretle iştilal eden firmalar için yol gösterici olmaktadır.

- İlaçlama, toprak işleme, modern sulama sistemleri, hasat ve depolama araç-gereç ve ekipmanlarının destek kapsamına alınması, üreticinin tedarik ettiği ham maddelerin tüccar-sanayiciye satışı aşamasında analiz zorunluğu getirilmesi ve bu bedelin desteklenmesi sağlanmalıdır.
- Bitkisel, yağ, fındık, meyve suyu gibi sektörlerde dünya çapında tröstler ülkemizde söz sahibi olmaya başladığından; tekelleşmenin önüne geçilmeli ve üretici ve diğer sektör mensuplarının varlıklarının devamı sağlanmalıdır.
- Ülkemizde üretimi mümkün olan nohut, mercimek gibi ürünlerdeki üretim açığı ithalat yoluyla karşılanmamalı, üretim yapılması sağlanmalıdır.
- Sözleşmeli Tarım Modeline destek sağlanmalı, yasal altyapısı güçlendirilmeli, her iki tarafa da cezai müeyyideler getirilmelidir.
- Üreticiler, tüm üretim süreçleri, bahçe ve ağaç bakımı, hasat ve toplama, iyi üretim ve depolama teknikleri konularında zorunlu bölgesel eğitimlere tabi tutulmalıdır. "Çiftçilik kültürü" oluşturulmalıdır. Üretici, Tarım ve Orman Bakanlığı, üniversite ve sektör iş birliği ile eğitilmelidir. Üreticiye yönelik politikaların belirlenip uygulanmasında ülke ihtiyaç ve gerçekleri göz önüne alınmalıdır.
- e-Ticaret ve e-İhracatı yaygınlaştıracak mekanizmalar geliştirilmelidir.
- Ürüne katma değer sağlayabilecek ambalaj tasarımı, markalaşma eksikliğini gidermeye dönük, ürün çeşitlendirilmesine ve katma değer yaratılmasına yönelik AR-GE ve patent çalışmaları desteklenmelidir.
- Coğrafi işaretler yetersizdir, mevcut coğrafi işaretli ürünlerin yeterli tanıtımı yapılmalıdır.
- Ülkemizde 12.000 bitki çeşidi bulunmaktadır. Tıbbi Aromatik bitkilerden insan sağlığı ve ömrünü uzatma amaçlı kullanımı araştırılan ürünlerin, kaçak yollarla yabancılar tarafından ülkemizden alınıp kaçırılmasının önüne geçilmesi için ağır cezai yaptırımlar getirilmelidir.
- Süs bitkilerinin nakliyesi sadece tır ile yapılmakta, rekabet avantajı elde edebilmek için uçak kargo taşımacılığı sübvansiyonlarla desteklenmelidir.
- Kamu kurum ve kuruluşlarına peyzaj için ağaç ve süs bitkisi ithalatı yasaklanmalıdır. Özellikle yerli ve milli ağaç ve süs bitkilerinin kullanılması sağlanmalıdır.
- Komşu ülkelerle serbest ticaret anlaşmalarının yokluğu dış ticareti olumsuz etkilemektedir. Serbest Ticaret Anlaşmaları özellikle, yakın ülkelerle bir an önce yürürlüğe girmelidir.

- Patateste tohumluk üretiminin, ithal tohumluğun çoğaltılması şeklinde işleyen sistemden uzaklaşarak, tohumluk üreticisi bir ülke konumuna geçilmesi en büyük hedeftir. Yerli çeşitlerin geliştirilmesi ve tohumluk üretimi çalışmalarıyla birlikte patates tohumluğunda dışa bağımlılık ortadan kaldırılarak, Türkiye'nin bir tohumluk üretim üssü olması hedeflenmelidir. Bu sayede patates tohumluğu için dışarıya ödenen döviz üreticimize ve milli ekonomiye büyük oranda katkı sağlayacaktır.
- Geliştirilen yerli patates çeşitlerinin TİKA koordinasyonunda Arnavutluk, Bosna-Hersek ve KKTC'de yapılacak projeler ile adaptasyon denemelerinin kurulması; bu projeler vasıtasıyla yerli çeşitlerimizin yurt dışında üretiminin ve yaygınlaştırılmasının sağlanması da ihracatımızı ve rekabet gücümüzü önemli ölçüde artıracaktır.
- Türkiye'nin coğrafi olarak patates ihracatı açısından oldukça avantajlı bir konumda olması nedeniyle; Türkiye'nin güneyindeki Arap yarımadasında bulunan ülkelerin tamamına yakını ile Kafkasya bölgesinde bulunan Azerbaycan, Gürcistan, Özbekistan, Kazakistan gibi patates ithalatçısı ülkelere ülkemizde üretilen yerli patates çeşitlerinin ihraç edilmesi ve bu sayede pazarlama sorunlarının önemli ölçüde ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Ayrıca ülkemizin Akdeniz iklimi etkisindeki bölgelerinde yetiştirilen turfanda patateslerin ve geliştirilen erkenci yerli patates çeşitlerinin AB, Rusya ve diğer Baltık ülkelerine ihracatı da hedefler arasında yer almaktadır.
- Bitkisel üretimde zararlı organizmalar ile mücadelede doğal dengeye zarar vermeden, en az düzeyde kimyasal kullanılarak veya kullanılmadan mücadele yapılmasını sağlamak, pestisit kullanımını azaltmak için biyolojik, biyoteknik, kültürel, fiziksel, mekanik ve entegre mücadele gibi alternatifler konusunda AR-GE çalışmaları yapılarak sonuçları üretici düzeyinde yaygınlaştırılmalıdır.
- Tarladan sofraya güvenilir gıda arzının sağlanması amacıyla pestisit kalıntısı olmayan bitkisel ürün üretilmelidir.
- Tarım Meslek Liseleri yeniden oluşturularak, bu okullardan mezun öğrencilerin tarımla uğraşmaları durumunda özel destekler verilmelidir. Bu liselerden mezun kişilerle özel sektörün ve kamunun ara eleman ihtiyacı karşılanmalıdır.
- Bölgelere ve yetiştirilen ürüne göre ekonomik boyutlarda ürün kayıplarına neden olan zararlı organizmaların kayıtlarını tutarak ana ve potansiyel zararlılarla ilgili bir "veri tabanı" oluşturulmalıdır.
- Pestisit kullanımının denetimi amacıyla hallerde ve piyasada market, manav gibi satış noktalarında yapılan denetimleri, "Hasat Öncesi ve Hasat Sonrası Pestisit Denetimi" programlarını etkin bir şekilde uygulayarak kimyasal mücadelenin doğru zamanda ve doğru dozda kullanılması sağlanmalı; böylece iç tüketim ve dış ticarete konu bitkisel ürünlerde uluslararası standartlara uygun sağlıklı ürün yetiştirilmeli, hem üreticilerin, hem de tüketicilerin sağlığı korunmalıdır.
- Ormanlarda zarar yapan organizmalarla yapılan mücadelede kimyasal mücadele oranı toplam mücadelenin %1'i seviyesine kadar inmiştir. Nihai hedef olarak biyolojik kökenli de olsa kimyasal mücadele oranı sınırlanarak biyolojik mücadele uygulamaları %100 seviyesine ulaştırılmalıdır.

- Araştırma kuruluşları, üniversiteler, uygulama birimleri, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, birlik ve kooperatifler, üretici ve ilgili tüm paydaşlar ile iş birliği yapılarak, doğaya ve çevreye en uygun mücadele metotları uygulanmalı; kalıntının önlenmesi için kimyasal kullanımı azaltılmalıdır. Sağlıklı gıdaya erişimi sağlamak için yerel kaynaklar korunmalı, planlı ve sürdürülebilir bitki sağlığı faaliyetleri uygulanmalıdır.
- Mevcut pazarların muhafazası ve alternatif pazar arayışları ile olabildiğince daha fazla pazarda Türk ürünlerine erişim sağlanmalı ve ürünlerimiz hak ettiği seviyeye ulaştırılmalıdır.
- Zirai Mücadele Araştırma Enstitülerinin her biri için ayrı ayrı tanımlanan ülkesel görev alanı çerçevesinde ve bu ülkesel görevlerin hayata geçirilmesi için, (kimyasal mücadele, biyolojik mücadele, biyoteknik mücadele, kültürel mücadele, entegre mücadele vb.) bu enstitülerin kendi görev alanında laboratuvar, altyapı, personel, teçhizat varlığı artırılmalı, ihtiyaçları giderilmelidir ve bu Enstitüler mükemmeliyet merkezi haline getirilmelidir.

8.GENEL DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

(Bitkisel Üretim)

1. Tarımda en önemli sorunlarımızın başında gelen tarım arazilerinin tarım dışı kullanımının mutlaka önlenmesi için gerekli tedbirler en kısa sürede alınmalıdır. Ülkemizin ve tarımımızın geleceği açısından toprak ve su kaynaklarımızın mutlaka korunmasına yönelik politikalar yeniden oluşturulmalı, geliştirilmeli ve buna yönelik projeler desteklenmelidir.
2. Bitkisel üretimde ithalat bağımlılığından kurtulmak, kendine yeterliliği sağlamak, uluslararası pazarda rekabet gücümüzü ve ihracat potansiyelimizi arttıracak tarımsal üretim planlaması en kısa sürede gerçekleştirilmelidir.
3. Tarımda üretim planlamasının yapılabilmesi amacıyla 'tarım sayımı' mutlaka yapılmalıdır. Tarım 4.0'da, dijitalleşme, yapay zekâ ve veriye dayalı akıllı tarım temelleri ve iş modelleri ve tarımsal bilgi sistemlerinin bitkisel üretimin her aşamasına katkı sağlayacak şekilde geliştirilerek sektör paydaşlarının kullanımına açılmalıdır.
4. Ülke gerçekleri, iç ve dış pazar olanakları göz önüne alınarak tarımsal üretim planlamasının yapılması ve en kısa sürede uygulamaya konulması gerekmektedir. Arazi sahipleri belirli ürünlerin üretimi için teşvik edilmeli hatta belli ölçülerde zorlanmalıdır.
5. Tarımda en önemli sorunlarımızın başında, her gün giderek artan girdi maliyetleridir. Girdi maliyetlerinin mutlaka tarımda sürdürülebilirliği ve rekabet edilebilirliği sağlayacak şekilde düşürülmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.
6. Üretim alanlarının küçük olmasından kaynaklanan yüksek üretim maliyeti ve düşük verimlilik sorununa karşı arazi toplulaştırma çalışmalarına ve üreticilerin örgütlenmelerine (üretici birlikleri, kooperatifler vb.) önem verilmelidir. Kooperatifler ve üretici birlikleri kanalıyla yerel market ve alışveriş merkezlerinde satış reyonları kurulmalıdır.
7. Tarımsal üretim destekleri verim ve üretim kalitesini artırıcı, sürdürülebilir kılıcı olmalı ve bizzat üretim aşamalarında kullanılarak girdi maliyetlerini minimum düzeye indirecek birlik, kooperatif ya da kümelenme gibi oluşumları destekleyecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

8. Bitkisel üretimde iç tüketimin karşılanması ve istikrarlı pazarlarda ihracatın geliştirilebilmesi için pazar isteklerine uygun çeşitlerle, verim ve kalitenin yüksek olduğu, maliyetin düşük, geniş bir zaman diliminde süreklilik arz eden, mekanizasyonun etkin olarak kullanılabileceği yoğun ve modern bahçeler şeklinde sertifikalı üretim modellerinin (iyi tarım uygulamaları (İTU), GLOBAL G.A.P., organik tarım) yaygınlaştırılması gerekmektedir.
9. Küresel iklim değişikliğinin tarımsal üretimimiz üzerindeki olumsuz etkisini minimum düzeye indirecek, artan nüfusumuz, sınırlı olan toprak ve su kaynaklarımızın verimli kullanılmasını sağlayacak ve sulanabilir tarım alanlarının arttırılmasına yönelik politikaların ve eylem planlarının bir an önce uygulamaya geçirilmesini gerekmektedir.
10. Bitkisel üretimde ihracata yönelik kalite ve arz sürekliliğini sağlamak amacıyla yeni çeşit geliştirme ve AR-GE altyapısının geliştirilmesi çalışmaları desteklenmelidir.
11. Atıl arazilerin bitkisel üretime kazandırılması için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
12. Tarımsal üretimimizin büyük çoğunluğunu gerçekleştiren küçük aile işletmelerinin korunarak yapılarının giderek büyük ölçekli ekonomik işletmeler gibi yönetilecek birleşmelerin (birlik, kooperatif vb.) teşvik edileceği şekilde desteklenmelidir. Ayrıca, üretici, kooperatif, birlik ve dernekler arasında sektörün tüm paydaşlarını içerecek şekilde güçlü bir iç ve dış pazarlama organizasyonu oluşturulmalıdır.
13. Tarım nüfusundaki yaşlanma, genç nüfusun tarıma kazandırılmaması ülkemiz tarımının geleceğinde büyük bir tehdit unsurudur. Genç nüfusun köylerde, sosyal, ekonomik, eğitim, vb. yaşam standartları iyileştirilerek genç nüfusun tarımla istihdamını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.
14. Pazar odaklı (pazarın istediği tür ve çeşitlerle pazarın istediği kalitede) üretim, doğal kaynakların ve insan sağlığının korunmasına yönelik üretim pratikleri (organik üretim, GLOBAL G.A.P. vb.), e-ticaret, fuarlar, coğrafi işaret, markalaşma gibi argümanları kullanmaya yönelik faaliyetler planlanmalıdır. Özellikle dış satım olanağı yüksek olan ürünlerde sektörde yer alan tüm kuruluşların marka oluşturmaya yönelik çalışmalara aktif destek vermeleri sağlanmalıdır.
15. Sürdürülebilirlik için dönemsel olarak çiftçinin girdilerdeki ve ürettiği ürünlerin pazar fiyatlarındaki dalgalanmaları önleyecek kurumların daha etkin rol oynaması sağlanmalıdır.
16. Kırsalda, başta tarım kaynaklı olmak üzere sanayileşme, kalkınma sağlanmalıdır. Tarım ve kırsal kalkınma politikaları bir bütün olarak ele alınmalıdır.
17. Tarım arazilerinin atıl kalmasının önüne geçilmesi ve bitkisel üretime kazandırılması sağlanmalıdır.
18. Bitkisel üretimde gerçek üretim miktarları (ÇKS kaydı olan ve olmayan) tespit edilmeli, Tarımsal Coğrafi Bilgi Sisteminin etkin bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır. ÇKS'nin mülkiyet odaklı değil kullanım odaklı olarak yeniden oluşturulmalı, ürün planlaması ve desteklemelerin beyan ve kontrol odaklı sisteme göre yapılmalıdır. Bitkisel üretimde destek modelinin verim ve kaliteye yönlendirilerek sürdürülebilir tarım tekniklerinin acilen devreye alınması ve üreticilere yönelik desteklemelerin üretim planlamasına bağlı olarak alan bazında değil, ürün bazında yapılması sağlanmalıdır.

19. Ticarete konu olan ve pazar değeri yüksek bütün bitkisel ürünlerin yetiştiriciliğinde kalite ve verimliliğin artırılması, dış pazar isteklerine uygun kalitede çeşitler ile üretim yapılabilmesi amacıyla teknik konularda üreticilere her türlü bilgi akışı sağlanmalı, eğitim ve yayım faaliyetlerine gereken önem verilmelidir.
20. Sertifikalı fidan yetiştiriciliği teşvik edilerek yaygınlaştırılmalıdır.
21. Bitkisel üretimde iç ve dış pazarda rekabet şartlarının korunması ve iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, yerli ürün kullanımını özendirerek faaliyetler desteklenmelidir.
22. Tarımın diğer alanlarında olduğu gibi, organik tarım konusunda doğru politikaların belirlenebilmesi için, güncel ve güvenilir verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle ülke çapında üretim, iç ve dış ticareti de kapsayan sağlıklı bir veri ağının oluşturulması, ayrıca ulusal mevzuata tabi olmadan uluslararası mevzuat/standartlara göre Türkiye’de kontrol faaliyeti yürüten yabancı menşeli kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının yapmış oldukları faaliyetlerin izlenmesi, kayıt altına alınması sağlanmalı ve belirli aralıklarla zorunlu bildirim için gerekli yasal düzenlemeler hazırlanarak yürürlüğe girmelidir.
23. Özelleştirilen elektrik dağıtım şirketleri mevzuatı gerekçe göstererek üreticilerimize aylık fatura düzenlemektedir. Gerekli mevzuat değişikliği yapılarak aylık fatura tahakkuku kaldırılmalı, elektrik faturaları hasat dönemine göre yılda iki kez olacak şekilde düzenlenmelidir. Geçmiş yıllarda olduğu gibi tarımsal sulamada kullanılan elektriğe indirim uygulanmalıdır.
24. Üreticilerin sürdürülebilir üretim teknikleri ve uluslararası rakipleri ile rekabet edebileceği teknik ve teknolojiler konusundaki bilgi eksiklikleri teorik ve uygulamalı eğitimlerle sağlanmalıdır. Özellikle bitkisel üretim faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde üreticilerin bilgilendirilmesi amacıyla daha fazla çiftçi toplantıları ve çiftçi ziyaretleri yapılmalıdır.
25. Köylerde, sosyal, ekonomik, eğitim vb. yaşam standartları iyileştirilerek genç nüfusun tarımla istihdamını sağlayacak tedbirler alınmalı ve üretimin sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Özellikle genç üreticilerin köyde kalıp üretime devam etmeleri için SGK desteği sağlanmalıdır.
26. Havza Bazlı Destekleme Modeli, sadece 21 ürün için değil, ihracatı yapılan tüm bitkisel ürünleri kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Söz konusu desteklemelerden direkt üreticiye yönelik ödeme içerenleri özellikle ürün fiyatlarının düşük olduğu veya üretim maliyetlerinin arttığı yıllarda uygulanmalıdır.
27. Biyokütle enerji kaynağı olan tarımsal atıklarımızın ortalama 4.000-5.500 kgcal/kg ısıl değere sahip olduğunu vurgulayarak (sahip olduğumuz linyitlere nazaran yaklaşık iki kat daha fazla) tarımsal atıklardan elde edilen biyokütle enerjisinin yaygınlaşmasını sağlayacak projeler ve politikalar geliştirilmelidir.
28. Türkiye’de organik tarımın gelişmesine katkı sağlayacak, herkesin gönül rahatlığıyla organik ürün satın alıp tüketebileceği, etkin ve işler kontrol ve sertifikasyon sistemine sahip, düzenli piyasa denetimlerinin yapıldığı, dinamik ve çözüm odaklı başta Avrupa Birliği mevzuatı olmak üzere (EC 848/2018) uluslararası mevzuat ve standartlarla uyumlu ülkesel organik tarım sisteminin ve kurumsal altyapının kurulması sağlanmalıdır.

29. Yurt içi ve yurt dışı pazarlar olmak üzere tüm organik tarım faaliyetlerinin ve ticaretinin kayıt altına alınabileceği izlenebilirlik sisteminin mevcut OTBİS geliştirilerek kurulması, diğer sistemlerle uyumlu hale getirilerek toplanan verilerin farklı nihai kullanıcıların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde işlenmesi, satış/pazarlama odaklı seçici destek modelinin de hayata geçirilerek üretici ve tüketici memnuniyeti sağlanmalıdır.
30. Mevcut seraların yapısal özellikleri modernize edilmeli, modern sera yatırımları ve ileri teknoloji kullanımı desteklenmeli, sera ısıtmasında jeotermal enerji kaynaklarından yararlanılmalıdır.
31. III. Tarım Orman Şûrası kapsamında tüm paydaşların görüşünün alınmasına yönelik “Görüşünü bildir” portalı üzerinden tarafımıza ulaşan taleplerin büyük çoğunluğunda gerek görsel gerekse yazılı bilgiye ulaşmada yeni gelişmeleri ve teknolojileri takip etmede son derece ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Bu da göstermektedir ki ülkemizin hem ekonomik hem de kırsal kalkınmasında büyük bir öneme sahip olan tarım sektörünün hem bilimsel hem de daha profesyonel olarak işlendiği yaygın ve örgün eğitim için “TRT-TARIM” adlı yeni bir kanalın kurulması son derece zorunlu bir ihtiyaçtır.
32. Lisanslı depoculuk sisteminin ülkemizde gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte, tarım ürünleri ticaretindeki tüm aktörlere yönelik önemli faydalar sağlaması için geliştirilmelidir. Lisanslı depoculuk kapsamındaki ürünlerin arttırılması sağlanmalıdır.
33. Üreticilerin kendi hallerine bırakıldığı, herhangi bir muhatap bulamadığı, denetim, eğitim, yönlendirme, rehberlik konularında üreticilerin yalnız bırakıldığı algısını olumlu yönde düzeltmek ve bu konuda üreticileri ihmal etmemek için il ve ilçe müdürlükleri, araştırma kuruluşları ile üniversiteler etkin ve koordineli çalışarak üreticilere gerekli teknik destek ve rehberlik yapmalı, teknik elemanların sahaya inmeleri ve üretime yön vermeleri sağlanmalıdır.
34. Organik tarımda bitkisel, hayvansal ve su ürünleri üretiminin geliştirilmesi, mücadele yöntemleri, üretim materyalleri, dayanıklı çeşitlerin ve uygun gübrelerin belirlenmesi, geliştirilmesi gibi teknik konularda AR-GE faaliyetleri yürütecek “Organik Tarım Enstitüsü” kurulmalı ve araştırma sonuçlarının uygulamaya aktarılması sağlanmalıdır.
35. Bitkisel üretimde tüketicinin sürdürülebilir tarım tekniklerinden (iyi tarım uygulamaları organik tarım vb.) elde edilen ürünlerin izlenebilirliğini ve güvenilirliğini sorgulayabileceği web tabanlı altyapı oluşturulmalıdır.
36. Ürün/sektör bazında ihracat politikaları oluşturulurken tüm paydaşların katılımıyla (ilgili sektör, kurum, kuruluş temsilcileri, TMO, kooperatif temsilcileri vb) ortak çalışılması gerekir. Bunun için Cumhurbaşkanlığı bünyesinde kurullar oluşturulmalı, yılda en az iki kere fiziki gözden geçirme ve planlama toplantıları yapılmalı, “ürün masaları” kurularak yurt içi ve yurt dışındaki gelişmelere anında müdahil olunmalıdır.
37. AR-GE ve inovasyon faaliyetlerine öncelik ve hız verilmeli, geleceğe yönelik projeksiyonlar yapılması, katma değerli ürün yaratacak süreçler planlanmalı, çevre hassasiyetleri göz önünde bulundurularak kaliteli ve güvenli gıda üretimi için kayıtlı ve kimlikli ürün üretilmeli, kentten köye geri dönüş için çeşitli çalışmalar yapılmalıdır.

38. Üreticiler, tüm üretim süreçleri, bahçe ve ağaç bakımı, hasat ve toplama, iyi üretim ve depolama teknikleri konularında zorunlu bölgesel eğitimlere tabi tutulmalıdır. “Çiftçilik kültürü” oluşturulmalıdır. Üretici, Tarım ve Orman Bakanlığı, üniversite ve sektör iş birliği ile eğitilmelidir. Üreticiye yönelik politikaların belirlenip uygulanmasında ülke ihtiyaç ve gerçekleri göz önüne alınmalıdır.
39. Üretici örgütlerinin ham maddenin temininden itibaren girdi tedariki, üretim, işleme ve pazarlama süreçlerinde etkinliği artırılmalıdır. e-Ticaret ve e-İhracatı yaygınlaştıracak mekanizmalar geliştirilmelidir.
40. Dijital tarım ve tarımda 4.0 gibi yenilikçi gelişmelerden faydalanarak akıllı tarım teknolojileri başta olmak üzere yenilikçi ve çevreci üretim teknikleri geliştirilmelidir. Aynı zamanda Küreselleşen, teknoloji, iletişim ve ulaşım alanında hızlı gelişmelerin yaşandığı dünyada özellikle mevcut dış pazarlar ile yeni dış pazarlara açılmak amacıyla yeni pazarlama teknikleri ve stratejileri geliştirilmelidir.
41. Tüm bitkisel ürünlerde hasat sonrası oluşan ürün ve kalite kayıplarının azaltılmasına yönelik önlemler alınmalıdır.
42. Bitkisel üretimde özel sektörün AR-GE çalışmalarına yönelmesi ve AR-GE kültürünü geliştirmesi amacıyla daha etkin teşvik edilmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla kamu, üniversite ve özel sektör arasındaki ilişkilerin sektörün kısa, orta ve uzun vadeli ihtiyaçları dikkate alınarak oluşturulacak AR-GE politikasıyla sorunların çözümüne yönelik ortak projelerin yürütülmesi temeline dayanması sağlanmalıdır.
43. Tarımsal üretimde kullanılan pestisit ve kimyasal gübreler maliyetlerin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır ve piyasada bulunan kimyasalların çoğu yabancı orjindir. Bunların yerel kaynaklarla üretilmesi maliyetleri önemli derecede azaltacaktır. Aynı amaçla organik üretimde kullanılmasına izin verilen girdilerin de ucuz ve kolayca temin edilmesine yönelik çalışmaların yapılarak, sentetik girdilerin yerini alabilecek yerli girdilerin üretimi desteklenmelidir.
44. İhracata yönelik sözleşmeli tarım yapan üreticilere ilave destek sağlanmalıdır.
45. Meyve ve sebze sektörünü, iç ve dış pazarın istediği kalitede ürünlerin arzını sağlayacak yapıya kavuşturmak, hasat süresini 2-3 aydan 4-5 aya genişletmek üzere ekolojik ve ekonomik olarak uygun ihtisas meyvecilik havzaları oluşturulmalıdır.
46. Başta kiraz olmak üzere ceviz ve bademde oluşturulan Ülkesel Çalışma Grupları diğer ürünlerde de yaygınlaştırılmalıdır.
47. Bodur ve yarı bodur klon anacı kullanımında dışa bağımlılığın azaltılabilmesi için anaç seleksiyonu ve ıslah çalışmalarına daha fazla destek verilmelidir.
48. Erkencilik ve olumsuz hava şartlarından ürün kaybını önlemek amacıyla özellikle Akdeniz Bölgesi’nde örtüaltı meyve yetiştiriciliğinin teşvik edilmesi için yatırımlara destek sağlanmalıdır.
49. Ülkemizde üretilen ve ihracatı gerçekleştirilen mevcut üzüm çeşitlerinin yanı sıra, uluslararası potansiyel çeşitlerin ülkemize adaptasyonu ve özellikle Uzak Doğu pazarında rağbet gören iri ve parlak görümlü beyaz veya siyah yeni erkenci ve geççi çekirdeksiz çeşitlerin geliştirilmesine yönelik çalışmalara hız verilmelidir.

50. Sebze tohum ticaretinde etkili bir kontrol ve denetim sistemi oluşturularak kayıt dışı kaçak tohum satışına neden olan kişi ve kuruluşlarla mücadele edecek sistemler hayata geçirilmelidir.
51. Güven veren, sürdürülebilir fındık politikalarının uygulanması neticesinde, çevre ve insan sağlığını ön planda tutmak suretiyle süreklilik sağlayacak bir üretim artışı ile birlikte mevcut alanlarda (720.000 ha) 10 yıl içerisinde 2.000.000 ton rekolteye ulaşmak ve buna paralel olarak tüketimin de artırılması sayesinde en az 6.000.000.000 \$'lık ihracat geliri elde edilmesine yönelik stratejilerin vakit geçirmeden uygulamaya konulması gerekmektedir.
52. Süs bitkileri sektöründe verim ve kalitenin artırılmasına yönelik çalışmalara öncelik verilmeli ve Süs Bitkileri Kalite Standartları oluşturulmalıdır.
53. Kışlık sebze türlerinde yerli hibrit çeşitlerin geliştirilmesili ve tohum üretimleri sağlanmalıdır.
54. Süs bitkileri sektöründe iç ve dış pazar olanakları dikkate alınarak üretim planlamasına yönelik çalışmalara öncelik verilmeli, ürün çeşitliliği sağlanmalı ve ürün bazında uzmanlaşmaya gidilmelidir.
55. Süs bitkileri sektörünün ulusal ve uluslararası alanda rekabet gücünü artırmak amacıyla girdi teminini (yetiştirme ortamı, üretim kabı, pestisit, gübre vb.) dışa bağımlılıktan kurtaracak yatırımlar desteklenmelidir.
56. Süs bitkileri sektöründe üretim materyalinde dışa bağımlılığı azaltmak amacıyla kamu ve özel sektör iş birliği ile yerli süs bitkisi çeşitleri geliştirilerek sektöre kazandırılmalı ve bu amaca yönelik ıslah programları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.
57. Ülkemizde dış mekan süs bitkilerinin en büyük alıcısı olan belediyelerin ithal dış mekan süs bitkileri kullanımı yerine, yerli ürün kullanımının teşvik edilmesi amacıyla orta ve uzun vadeli sözleşmeli üretim modeline geçilmelidir.
58. Süs bitkileri sektöründe yerli üretimi teşvik edecek önlem, teşvik ve destekler belirlenmeli ve hayata geçirilmelidir.
59. Monokültür tarzı üretimden vazgeçerek tahıllara alternatif baklagil ve benzeri ürünlerin ekilmesi için ekim nöbeti uygulamalarının ve uygulayanların desteklenmesi ile dere yatakları, taşlık kayalık gibi tarıma uygun olmayan alanlarda yöreye uygun ekolojik habitatların oluşturulması sağlanmalıdır.
60. Tıbbi aromatik bitkiler başta olmak üzere birçok minör üründe ruhsatlı BKÜ bulunmadığından bu konuda çalışma yapılmalıdır.
61. Sağlık yönünden önemi her geçen gün artan organik yeşil çay üretiminin artırılması için teknolojik ve finansal destek sağlanmalıdır.
62. Patateste tohumluk üretim sisteminin geliştirilmesi amacıyla tohumluk üretim bölgeleri belirlenmiş olmasına rağmen alternatif alanlar üzerinde çalışmalara devam edilmeli ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.
63. Şekerde arz talep dengesinin sağlanması için tahsis edilen kotaları karşılayacak miktarda şeker pancarı üretimi sağlanmalı, yurt içi talep yurt içi üretimle karşılanmalıdır.

64. Şeker pancarında uluslararası rekabet gücü geliştirilmelidir. Fabrika ve tarla aşamasında ölçek ekonomisine geçilerek, üretim maliyetleri azaltılmalıdır.
65. Şeker pancarı üretimin ekonomik sürdürülebilirliği sağlanmalıdır. Toprak ve su kısıtı yanında birim alandan elde edilen şeker verimi dikkate alınarak uygun ekim alanları (pancar havzalarının) belirlenmelidir.
66. Bitki gruplarına göre ülkenin üretim ve tüketim ihtiyacının belirlenerek, türler içerisinde stratejik öneme sahip ürünler (buğday, ayçiçeği vb.) ve bu ürünlerin en uygun yetiştirilecekleri bölgelerin tesbiti yapılmalıdır.
67. Sulu tarım alanlarında diğer tarım ürünlerinin kârlılık oranının yüksek olmasından dolayı buğday, artık kıraç alanların ürünü ya da münavebe ürünü olarak görülmektedir. Bunun için buğdaya yapılan destekler bölgesel olarak sulu/ kuru (yağışa dayalı) farklılıkları dikkate alınarak arttırılmalıdır. Üretimde yağışa bağlı olarak görülen dalgalanmaları azaltmak için kuru tarımda uygulanması gereken yetiştirme tekniklerine önem verilmeli, sulama imkânlarını artırmak için yatırımlar hızlandırılmalıdır. Tarımsal desteklerin çiftçilerin üretime başlamadan önce verilmesini sağlayacak bir sistem geliştirilmelidir.
68. Monokültür mısır, pamuk vb. yetiştiriciliği yapılan ve hasat sonrası 5-6 ay boş kalan tarım alanlarında ara ürün olarak yem bitkileri yetiştiriciliği yapılması konusu teşvik veya zorunluluklarla kaba yem üretiminde faydalı hale getirilmelidir.
69. Yemeklik tane baklagillerde iç ve dış pazara uygun kalite ve standardizasyonun sağlanmasına öncelik verilerek, bu bitkilerin dış pazarlarda istenilen yere gelmesi sağlanmalıdır.
70. Nadas alanlarının azaltılması için, bu alanlarda yem bitkileri ekimine teşvik verilmelidir. Yem bitkisi yetiştiriciliğinde suyun ekonomik ve etkili kullanılacağı sistemler planlanmalıdır.
71. Üretim ve verim tahminlerinin sağlıklı yapılabilmesi için Tarımsal Coğrafi Bilgi Sisteminin etkin bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır. Fiili olarak üretim yapılan ancak ÇKS'de kayıtlı olmayan arazilerin sistemde kayıt altına alınması gerekmektedir. Meteorolojik veriler ve diğer gözlem yöntemleri kullanılarak verim ve rekolte değerlendirmeleri güncel tutulmalı, olası olumsuzluklara karşı tedbir alınmalıdır.
72. Üreticinin ürünü satma kaygısı yaşamadan, tüketicinin ucuz ve yılın her dönemi kaba yem ihtiyacının karşılanabileceği Ot Borsaları kurulmalıdır.
73. İhracata yönelik üretim yapan bitkisel üretim işletmelerinin yatırımları desteklenmelidir.
74. Besin ve beslenme değeri yüksek genetik materyal geliştirilmesi arpada öncelikli hedef olarak alınmalı ve bu yöndeki araştırmalara devam edilmelidir. Arpada besin değerleri yüksek ve insan sağlığına olumlu katkıları olacak yüksek beta-glukan ve besinsel lif ile düşük fitik asit değerlerine sahip çeşit geliştirme çalışmalarına öncelik verilmelidir.
75. Kaliteli yemlik ve maltlık arpa için ürünün fiziksel kalitesini yükseltecek verim ve kalite özelliklerine sahip, hastalık ve zararlılara dayanıklı, çevresel streslere dirençli yeni çeşitlerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu nedenle ıslah programları teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

76. Artan nüfusumuzun gereksinimlerinin tam olarak karşılanabilmesi için tahıl üretiminin artırılması bir zorunluluktur. Bunun gerçekleşebilmesi için; tarımsal yapının iyileştirilmesi, uygun yetiştirme tekniği uygulamalarının yaygınlaştırılması, sulama olanaklarının artırılması, çeşit ve tohumluk sorunlarının çözülmesi, ürün-girdi fiyatları dengesizliğinin giderilmesi gerekmektedir.
77. Küresel ısınmanın, kültür çeşitleri, yerel çeşitler, yabancı akrabalar ve yabancı türlerden oluşan gen kaynaklarının canlı kalmaları üzerine doğrudan ya da hastalık ve zararlılar aracılığı ile dolaylı olarak baskı yapması kaçınılmazdır. Hem tarımda kullanılan çeşitlerin geliştirilmesinde hem de doğrudan kullanılmasında yararlanılacak önemli özellikleri taşıyan yok olma tehlikesi altındaki bu kültür çeşitleri, yerel çeşitler, yabancı akrabalar ve yabancı türlerin, iklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel baskılarla mücadele edebilmeleri için, gerekli tüm doğal, yapay ve yasal önlemler alınmalıdır.
78. DİR kapsamında ithal edilen ürünlerin yurt içinde işlenip katma değer yaratılarak ihracı gerçekleşse de ihtiyacın yerli üretimle karşılanması yolunda üretim desteklenmelidir.
79. Ülkemizdeki buğday üretiminin büyük bir çoğunluğu kıraç arazide yapılmaktadır. Küresel ısınma tehdidi dikkate alınarak, kuru şartlarda daha iyi verim elde etmek üzere, kuraklığa dayanıklı tohum ıslah çalışmalarına ağırlık verilmelidir.
80. Sanayicinin ihtiyaç duyduğu kaliteli buğdayı diğer ülkelerden karşılamasını engellemek amacıyla, kaliteli buğday üretmek için çalışmalar yapılmalıdır.
81. Ülkemizde üretimi mümkün olan nohut, mercimek gibi ürünlerdeki üretim açığı ithalat yoluyla karşılanmamalı, üretim yapılması sağlanmalıdır.
82. Patateste tohumluk üretiminin, ithal tohumluğun çoğaltılması şeklinde işleyen sistemden uzaklaşarak, tohumluk üreticisi bir ülke konumuna geçilmesi en büyük hedeftir. Yerli çeşitlerin geliştirilmesi ve tohumluk üretimi çalışmalarıyla birlikte patates tohumluğunda dışa bağımlılık ortadan kaldırılarak, Türkiye'nin bir tohumluk üretim üssü olması hedeflenmelidir. Bu sayede patates tohumluğu için dışarıya ödenen döviz üreticimize ve milli ekonomiye büyük oranda katkı sağlayacaktır.

(Bitki Sağlığı)

1. Bitki sağlığı faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için Bitki Koruma şubeleri yeniden kurulmalı, norm kadro ve personel istihdamı sağlanmalıdır.
2. Bitki ve bitkisel ürün ihracatı il müdürlüklerince, ithalatı ise karantina müdürlüklerince yapılmalı ve Ziraî Karantina Müdürlükleri ile Veteriner Sınır Noktası Müdürlükleri birleştirilerek Sınır Kontrol Müdürlükleri olarak yapılandırılmalıdır.
3. Tarım ilaçlarında görülen problemleri azaltmak için TAGEM bünyesinde bulunan BKÜ kalite kontrol analiz laboratuvarı GKGGM uhdesinde yer almalıdır. Bitki sağlığı ve bitki koruma ürünleri konusunda Referans Laboratuvarları kurulmalı, gıda ve kontrol laboratuvarlarında olduğu gibi bu laboratuvarlar da akredite olmalı, numune kabul, analiz, numune muhafazası ve imhasına kadar tüm süreçler akredite laboratuvar standartlarında gerçekleştirilmelidir.

4. Zirai Mücadele Araştırma Enstitüleri uygulama içinde yer almalı, il ve ilçe müdürlükleriyle koordineli çalışarak rehberlik etmeli, bu konuda mevzuat düzenlemesi yapılarak araştırma tecrübesinin uygulamaya aktarılması için GKGM ile ilişkilendirilmelidir.
5. Zirai Mücadele Araştırma Enstitülerinin her biri için ayrı ayrı verilen ülkesel görev tanımı çerçevesinde, bu ülkesel görevlerin hayata geçirilmesi için, (kimyasal mücadele, biyolojik mücadele, biyoteknik mücadele, kültürel mücadele, entegre mücadele vb.) enstitülerin kendi görev alanında laboratuvar, altyapı, personel, teçhizat varlığı arttırılmalı ve her biri kendi konusunda mükemmeliyet merkezi haline getirilmelidir.
6. İl ve ilçe müdürlükleri, araştırma kuruluşları ile üniversiteler etkin ve koordineli çalışarak üreticilere gerekli teknik destek ve rehberlik yapmalı, teknik elemanların sahaya inmeleri ve üretime yön vermeleri sağlanmalıdır. Bitki sağlığı faaliyetlerinde etkin rol almak için üretici ve diğer paydaşlara eğitim yayım faaliyetleri verilmeli, yeni eğitim modül ve programları geliştirilmelidir.
7. Ziraat odalarında destekleme kapsamında çalışan tarım danışmanları, bitki sağlığı hizmetlerinde etkin görev almalı, gerekli teknik destek ve eğitim verilerek mesailerinden yararlanılmalı ve özellikle yaş meyve sebze üretiminin yapıldığı illerde tarım danışmanı istihdamı arttırılmalıdır.
8. Kontrol ve denetim işlerinde uygulama birlikteliğinin sağlanması için tüm kontrol işlemleri bir çatıda toplanmalıdır. Zirai ilaç ve makine satış yerlerinin denetimi için mevcut kontrol sistemi yetersizdir; gıda denetimlerinde olduğu gibi bayi denetimlerini yapan kontrolörlerin yetkileri ve sayıları arttırılmalı, gerekirse il ve ilçeler arası çapraz kontroller yapılmalıdır.
9. Zirai ilaç fiyatlarında fiyat artışı ve dışa bağımlılık önemli bir sorundur. Zirai ilaç fiyatları izlenmeli ve diğer ülkelerdeki fiyatlarla da karşılaştırılarak aşırı pahalılık durumunda bakanlık müdahale etme hakkını kullanmalıdır.
10. BKÜ atık ve ambalajlarının yönetimi hususunda “Özel Sektör Destekli Sosyal Sorumluluk Projeleri” yürütülmeli, boş BKÜ ambalajlarının ve son kullanım tarihi geçen BKÜ’lerin uygun bir şekilde bertaraf edilmesi için bir sistem oluşturulmalı, kullanılan BKÜ’nün ve atıkların tekrar geri dönüşümünün sağlanması için zorunlu kurallar getirilmeli, boş ilaç ambalajlarının bayiler ve firmalar tarafından geri alımı teşvik edilmeli ve belli kolaylıklar sağlanmalıdır.
11. Ülkemiz için stratejik önem taşıyan ürün gruplarındaki önemli zararlı organizmalardan başlamak üzere izleme programları başlatılmalı, acil eylem planı oluşturulmalı, olası tehlikeler önceden tespit edilerek zamanında mücadele edilmelidir.
12. Alternatif mücadele metotları teşvik edilmeli, kamu spotu vb. tanıtım araçlarıyla bu uygulamalar tanıtılmalı ve benimsetilmelidir. Biyolojik ve biyoteknik mücadele ürünleri için yerli üretim destekleme kapsamına alınmalıdır. Biyoteknik ve biyolojik mücadele destekleme kapsamı genişletilerek devam ettirilmeli ve geniş alanlara yayılması için üretici örgütleri ile iş birliğine gidilmelidir.
13. Tahmin uyarı için uygun olan zararlı organizmalar belirlenmeli, dijital tarım ve tarım 4.0 çerçevesinde uzun yılların verilerinin değerlendirildiği tahmin uyarı sistemi geliştirilmeli, kullanılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

14. Bitki sağlığı ve karantina konuları, tarımsal üretim içerisinde yüksek seviyede uzmanlaşma gerektiren hatta kendi içerisinde bile farklı uzmanlık alanlarına sahip olan (Entomoloji, Akaroloji, Nematoloji, Bakteriyoloji, Herboloji, Viroloji ve Mikoloji), sürekli kendini yenileyen ziraat mühendisliğinin ayrı bir uzmanlık alanı olup “Bitki Koruma Bölümü” mezunu ziraat mühendisleri tarafından icra edilmeli, karantina konuları ise alanlarında eğitim almış uzmanlarca yapılmalıdır.
15. GKGM tarafından oluşturulan “Ulusal Bitki Sağlığı Komitesi” aktif ve kapsamlı hale getirilerek bitki sağlığı alanındaki tüm birim ve paydaşların temsilcileri yer almalı, periyodik toplantılarla kurumlar arası sorunlar çözülmeli ve koordinasyon sağlanmalıdır.
16. Ziraat Fakültesinden başarı ile mezun olmuş öğrencilerden %10’u Bakanlık, Üniversite ve İŞKUR gibi kurumlar ile iş birliği yapılarak saha çalışmalarında istihdam edilmeli ve mühendis alımlarında sahada yetişmiş ziraat mühendislerine öncelik verilmelidir.
17. Risk bazlı taze meyve sebze kullanımları başta olmak üzere BKÜ reçeteli olarak kullanılmalı ve “Yetkili BKÜ Ofisleri” işlevsel hale getirilmeli, bayiler yalnızca ürün satan değil aynı zamanda uygulamalı hizmet veren ofisler haline dönüştürülmelidir.
18. Sivil Toplum Kuruluşları, Odalar ve Kooperatifler aracılığı ile üreticiler iyi tarım uygulamaları ve entegre mücadele uygulamalarına yönlendirilmeli ve bu paydaşlar vasıtasıyla diğer üreticiler de entegre mücadeleye özendirilmelidir.

9. “GÖRÜŞÜNÜ BİLDİR” WEB SAYFASINA GELEN ÖNERİLER

- Köylerde okullar ve sağlık ocakları açılmalıdır, üretim yapan üreticilerimizin SSK ve BAĞKUR primleri devlet tarafından karşılanmalıdır.
- Örtüaltı yetiştiriciliğinin artırılması, seralarda jeotermal kaynaklardan daha fazla yararlanılmalıdır.
- Yaş meyve ve sebze de depo ve nakliye kayıplarının önlenmesi için soğuk zincir yaygınlaştırılmalıdır.
- Atıl araziler tarıma kazandırılmalıdır.
- Her bölgede yerel meyve çeşitlerinden koleksiyon bahçeleri oluşturulmalıdır.
- Sertifikalı tohum ve fidan kullanımını arttırmak için çalışmalar yapılmalıdır. Fındık bahçelerine yol yapılmalıdır.
- Desteklemeler artırılmalıdır.
- Organik tarımı yönlendirici tedbirler alınmalıdır.
- Tarım il/ilçelerdeki uzmanlar tarafından çiftçiler eğitilmelidir.
- Tarım il/ilçelerdeki mühendisler kendi bölgelerindeki bitkilerin yetiştiriciliğini çiftçilere daha iyi öğretebilmeleri açısından o bölgede bulunan araştırma enstitülerindeki uzmanlarca eğitime tabi tutulmalıdır.

- Ziraat odaları zorunlu olarak tarım danışmanı çalıştırmalıdır.
- Tarımsal desteklemelerde getirisi az olan ürünlere daha fazla destek verilmelidir.
- Tarım üretiminde maliyeti düşürebilmek için tarım teknolojilerinden tam olarak faydalanılmalıdır.
- Çiftçiye direkt alan desteği vermek yerine mazot, tohum, ilaç ve gübre desteği verilmelidir.
- Genç nüfusun tarımla istihdamını sağlamak için sürdürülebilir yaşam standardı sağlanmalıdır.
- Kooperatifleşme teşvik edilmelidir.
- Havza bazlı üretim modeli benimsenmelidir.
- Sulanan alanlar artırılmalıdır.
- Sulamanın daha etkin ve bilinçli ve zamanında yapılmalıdır.
- Su kanalları onarılmalıdır.
- Sulamada su kullanımını en aza indirecek damlama sulama ve yeni sulama teknikleri yaygınlaştırılmalıdır.
- Tarım alanlarında fazla sulama ve gübrelemenin önüne geçilecek önlemler alınmalıdır.
- Mera kanunu ile yaylaların yerleşik sınırları çizilmeli, fazla yapılaşmaya izin verilmemeli, hayvan refahı gözetilmelidir.
- Orman köylerinde köylüye gelir sağlayacak ağaçlar dikilmesine özen gösterilmelidir.
- Çiftçi kayıt sistemine ait verilerin Ziraat Odaları tarafından yapılmasını sağlayarak ziraat mühendislerinin tarımsal alana inmeleri temin edilmelidir.
- Coğrafi işaret almış ürünler destekleme kapsamına alınmalıdır.
- İyi tarım uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Organik çöpler dönüştürülerek gübre olarak kullanılmalıdır.
- Sözleşmeli üretim modeli yaygınlaştırılmalıdır.
- Mera amenajmanı kesinlikle uygulanmalı köylülerin inisiyatifine bırakılmamalıdır.
- Üretimdeki pazarlama sorunu giderilmelidir.
- Her yere her bitki ekilmemeli üretimde planlama yapılmalıdır.
- Anız yakan çiftçiler desteklemelerden en az 5 yıl süre ile faydalanmamalıdır.

- Acilen arazi toplulaştırılmasına gidilmeli, hisseli üretim modeline geçilmelidir.
- Yerli tohum kullanımı teşvik edilmelidir.
- Çiftçi örgütleri, ziraat odalarının yöneticileri liyakatli olmalıdırlar.
- Mera ıslah çalışmaları yetersizdir.
- Mayınlı araziler temizlenerek tarımsal üretim yapılmalı, ülke ekonomisine kazandırılmalıdır.
- Yanlış toplulaştırmanın önüne geçilmelidir.
- Tarım havzalarında üretim kotaları konulmalıdır.
- Toprak ve su kaynaklarının korunması, sürdürülebilir üretim bakımından önemlidir.
- Yıllık olarak üretim planlaması yapılmalıdır.
- Toprak organik maddesini artırıcı çalışmalar destekleme kapsamına alınmalıdır.
- Üretici halleri her ile kurulmalı, araçlar aradan çekilmelidir.
- Köy okulları tekrar açılması genç köy nüfusunun artmasını sağlayacaktır.
- Araştırma Enstitüleri ve Üniversitelerin yeterince iş birliği halinde olmaması, yeni tekniklerin çiftçiye vaktinde ve etkin bir şekilde ulaştırılmamasına yol açmaktadır.
- Bitkisel üretimde bakım işlerinde vaktinde işçi bulunmasında güçlükler yaşanmaktadır.
- Gereksiz gübre ve zirai ilaç kullanımının önüne geçilmelidir.
- Alo tarım hattıyla çiftçilere bilgi verilmelidir.
- Desteklemelerin üretim yapan kişilere verilmesi sağlanmalıdır.
- Ailesi çiftçi olan ziraat fakültesi öğrencilerine karşılıksız burs verilmelidir.
- Çiftçilikle geçimini sağlayan gençlere yönelik destekler artırılmalıdır.
- Hasat zamanı ithalat yapılmamalıdır.
- Köyde yaşayan insanlara her şeyi hazır sunmak yerine çalışan çiftçilik yapanlara katkı sunulmalıdır.
- Biyolojik mücadele ve iyi tarım uygulaması yapan çiftçilere daha fazla destek verilmelidir.

- Üretim ve pazarlama planlanmalıdır.
- Yerel tohum markalaşmalıdır.
- Anız yangınlarının önlenmesi için sap kırma makineleri hibe kapsamına alınmalıdır.
- Tarımda yerli malı, yerli gübre, yerli fidan günü her yıl bir bayram havasında kutlanmalıdır.
- Yerel çeşitlerin muhafazası biyolojik çeşitlilik açısından oldukça önem verilmesi gereken bir konudur.
- Bataklık alanlara Bambu kamışı ekilerek selüloz ihtiyacı giderilebilir.
- Kooperatifleşme veya büyük işletmelere gidilmesi kârlılığı artırabilir.
- ÇKS kayıtları için büro personeli istihdam edilsin.
- Toprak Mahsulleri Ofisi-Tarım İşletmeleri-Tarımsal Araştırmalar birlikte çalışmalıdır.
- Drone ilaçlama için kullanılmalıdır.
- Çiftçilik yapanların sigorta primlerini devlet ödemelidir.
- Her belediye kendi bölgesinde bulunan tarıma elverişli alanları ekip biçmelidir.
- Ara eleman ihtiyacının karşılanması için tarım liseleri kurulmalıdır.
- Ziraat mühendisleri işe başlamadan önce yeterlilik sınavına alınmalıdır.
- Toprağı yoran ve verimsizleştiren monokültür tarım yerine polikültür tarım daha fazla desteklenmelidir.
- Geç belirlenen alım fiyatı, üreticiyi fiyat konusunda tüccarların eline bırakmaktadır.
- Sadece görüntü güzel olsun diye ağaç ithal edilmemelidir.
- Domuz zararının önüne geçilecek tedbirler alınmalıdır.
- Çayır mera arazilerinde yapılaşma sorununun önüne geçilmelidir.
- Pek çok vatandaş gerçekten üretimini yaptığı ürünü bildirmediği ve yeterli denetim yapılmadığından ÇKS kayıtlarına giren verilerin gerçeği çok fazla yansıtmadığı ve haksız kazançlar elde edildiği düşünülmektedir.

- Destekleme ödemelerinin zamanında ödenmelidir.
- Toprak analizi ile gübre satışı olmalı, gübre bayii satıcıların iki dudağın arasında gübre miktarı belirlenmemelidir.
- Tarım bakanlığınca onayı yapılan tüm gıda maddelerinde helal sertifika onayı olmalıdır.
- Zirai ilaç bayilerinde karekod sisteminin oturtulması ve ruhsatlı bayilerden satış yapılması ve fatura alınması destekleme alımları için önemlidir.
- Gübrelerin ziraat mühendisi gözetiminde satılması gerekmektedir.
- Girdiler çok yüksek (mazot- elektrik-zirai ilaç-gübre ve diğer giderler) bir seviyededir.
- Kullanılmayan hazine arazilerinde millet çiftlikleri kurulmalıdır.
- Farklı yörelerde yetiştirilen farklı ürünlere dönük en uygun ilaçların, gübre ve bitki besleme ürünlerinin belirlenmesi, geliştirilmesi ve üreticilere sağlanmalıdır.
- İl müdürlüklerin görevleri arasında bulunan kontrol ve denetim uygulamalarının tek çatı altında birleştirilmesi sorunların çözümünü kolaylaştıracaktır.
- Kuru tarım alanlarında üretim yağışlara bağlıdır. Kuyu suyu kurulumu ve o kuyuyu çalıştıracak güneş enerji sisteminin devletimiz tarafından kurulması ve bunun mali çalışmalarının yapılarak, yapılan harcamaların üreticiyi sarsmayacak bir şekilde belli bir süre aralığında üreticiden tahsis edilmesi gerekmektedir. Bu sayede dekara verim ortalaması 4-5 kat artacaktır.
- Yerli tohumlar daha kaliteli daha verimli olmalı; İç Anadolu çiftçisi mağduriyet içerisinde. Topraklarımızı susuz ve ağaçsız bırakmamalıyız.
- Çiftçiliği cazipleştirmek için üretim yapan her çiftçinin SGK ödeneklerinin devlet tarafından karşılanmalıdır.
- Ekilmeyen ve tarımsal arazilerin ekilip işletilmesi için şirket ya da birlik kurulmalıdır.
- Devletimizin çiftçinin ürününü alan kuruluşu olan TMO yapısı güçlendirilmeli yeni depolar yapılmalı, alım yaptığı ürün deseni genişletilmelidir.
- Tarım Bakanlığı ile Ziraat Fakültelerinin koordineli ve beraber çalışması eğitim açısından doğru olandır. Çocuklara tarla ziyaretleri, tarla günleri v.b faaliyetleri yapmak, gerekirse şimdiden devlet eliyle belirlenen yerlerde o çocuklara kendilerince birer deneme kurmak en azında ufakta olsa bir faaliyet yaptırmak. Evde tablet bilgisayar telefon ile uğraşacağına bu yönde meşgul olsa ilerisi için daha etkin ve verimli olmaktadır.

- Devlet, fakir çiftçiye 2. el traktör alması için destek paketi hazırlamalıdır.
- Ülkemizde ne yazık ki bitkisel haritamızın olmayışından ötürü çiftçimiz ne nerde ekilebilir bilmiyor farklı ürün olur mu olmaz mi bilmemektedir.
- Biyoçeşitliliğin korunması konusunda doğaya ve yöreye uyumlu biyolojik mücadele yapılmalıdır.
- Bitki ıslah programları özel amaçlar doğrultusunda yeniden gözden geçirilmeli yeni teknolojiler ve tarımsal biyoteknoloji daha verimli kullanılmalıdır. Enstitüler için öncelikli hedefler belirlenmeli ve bununla ilgili çalışma grupları oluşturularak daha kısa sürede daha etkili çözümler sunulması yerli ıslah programlarını daha başarılı kılacaktır.
- Biz çiftçilere ülkenin ihtiyacı olan bitkiler için planlama yapıp ürettiğimiz ürün değerinde alınsın. Üretici fazla maliyetten dolayı küstürülmemeli emeğinin ve ürününün değeri verilmelidir.
- Marmara Bölgesinde oturmam sebebi ile birçok destekten yararlanamıyorum.
- Ormana fidan dikilmesi konusu, arazileri 30 yıl da yetişen çam ağacına heder etmek doğru değil bu araziler çiftçilere kiraya verilmeli, devletin yaptığı masrafa yazık olmaktadır.
- Tarımda ve hayvancılıkta ithalat durdurulmalıdır. ofisler gerçek anlamda faal olmalı, çiftçiler kapıdan gönderilmemeli, tüccarın eline düşürülmemelidir. Mısır, ayçiçeği gibi ürünlerin ekimi arttırılmalı, bu ürünlerin pazara sunulacağı dönemde ithalat kozu kullanılmamalıdır.
- Bakanlık verileri ile birlikte Üniversiteler, Tarım Ataşeleri, Ticaret Ataşeleri, Dış ticaret kurumları ve diğer araştırma kuruluşlarının görüşleri de göz önünde bulundurularak iç ve dış piyasa eğilimlerine uygun, kısa-orta ve uzun vadeli Stratejik Planlar oluşturulmalı. Küresel iklim değişikliği ve ülkemizdeki tarımsal üretime olası etkileri konusunda gerekli tedbirler alınmalıdır (kontrollü üretim, su kısıtı, ürün deseni değişikliği vb.). Havza bazlı üretim modeline uygun ürünlerin belirlenmesinde ülke ihtiyaçları ve ihracat imkânları göz önünde bulundurularak iklim, toprak, topoğrafya, jeomorfolojik yapı ve çiftçi kültürü dikkate alınmalıdır. Elde edilen tarımsal ürünler İhtisas Borsaları ve Lisanslı Depoculukla değerlendirilerek arz -talep dengesi ile fiyat oluşumunun regülasyonu yıl boyunca yayılmalıdır. Elde edilen ürünler tarım-sanayi entegrasyon imkânları ile katma değerli olarak pazarlanabilmelidir.
- İl veya ilçe tarım örgütleri iyi çalışmamakta, iyi bir denetleme yapılmamaktadır.
- Birim alandan daha çok verim almayı hedefleyen çalışmalar içine girilmelidir.
- Tarımda kullanılan elektrik indirimli olmalıdır.

- Ben Konya'nın Cihanbeyli ilçesinde çiftçilik yapmaktayım. Bildiğiniz üzere bölgemizde su sıkıntısı yaşanmakta ve yer altı suları alarm vermektedir. Benim size önerim ve isteğim Konya ovasında çiftçiye verilen tarımsal desteklemelerden kesinti yaparak bir kaynak oluşturup Konya Ovasına yer altı sularını besleyecek bir gölet, veya bölgesel sulama sistemleri kurmanızdır. Biz İç Anadolu çiftçileri bu mesleği zor zanâât yapmaktayız. Topraklarımız kuvvetli olmadığı için sulu tarım olmazsa bu bölgede kıraçta yapılacak tarım bizi doyurmaz. Lütfen sesimizi duyun çağrımıza kulak vermenizi istiyorum.
- 65 yaşında bir çiftçiyim ama maalesef sertifikalı gübre ve tohumlar 50 kg gübre ve tohumların bel sağlığı ve iş kolaylığı için mecburi 25 kg olmasını istiyorum.
- Tokat-Erbaa Karşıyaka Mahallesinde tarımla uğraşyoruz aile işletmesi olarak. Tarım arazilerimizin çoğu kelkit çayına 700 ila 900 mt uzaklıkta. Ancak sulama düzensizliği ve yetersiz su nedeni ile kelkit çayından güneş panelleri ile su pompalama ihtiyacımız var. Su ilkbahar döneminde yetersiz kalıyor ve maalesef ürün çeşitliliğine olumsuz etki etmektedir.
- Çiftçilerimizin elinde ülkemizin gelecek kuşaklarını ayağa kaldıracak önemli ölçüde yerel Tohumlar bulunmaktadır. Bu Tohumların şartlı bağış adı altında alınması gerekmektedir. Bu TAGEM tarafından yapılacak bir proje ile mümkündür. Mevcut Tohum Gen Bankası bu kapsamda kullanılabilir. Selekte edilen Tohumlar TİGEM e ait arazilerde çoğaltılıp çiftçilerimize ücretsiz verilmelidir.
- Bitki gen kaynaklarının ve yerel çeşitlerin korunması, muhafazası ve yeni çeşitlerin elde edilmesi amacı ile hali hazırda Ankara ve İzmir illerinde ilgili Enstitü bünyesinde bulunan "gen bankaları", TAGEM'e bağlı ayrı (müstakil) birer enstitü şeklinde. Ülkemizdeki mikro ve makro gen merkezi iller baz alınarak (en az 5 ilde) tekrar dizayn edilip, amacı, personeli vb. geliştirilerek kurulmalıdır.
- Tarım ilaçlamalarının bilinçsiz yapılmasıyla topraklar ilaçlara dayanıklılık kazanmakta ve hastalık, zararlılar artmaktadır. Özel firmaların mühendisleri yalnızca ilaç satma peşine düştüğünden iler ki dönemlerde daha büyük bir sıkıntıyla karşı karşıya kalabiliriz. Bunun içinde bakanlık bünyesinde çalışan ziraat mühendisi ilk zamanlarda sık sık daha sonra daha uzun aralıklarla çiftçiyi bilinçlendirmesi gerekmektedir.
- Ekonomik zarar düzeyi bilinmeden her türlü hastalık ve zararlıya yapılan kimyasal uygulamaları yer altı suları, çevre ve havanın sağlığını ve topraktaki verimi tehdit etmektedir.
- Tarım Bakanlığının mutfağında yetişmiş biri olarak tarım liselerinin tekrar geri gelmesini ve tarım liselerinde okuyan başarılı öğrencilerin ise Tarım Akademileri kurularak Tarım akademilerinde uzmanlaşmalarını sağlanmalıdır. (usta-çırak yöntemi) Değerli hocalarımdan tarım liselerinden aldığım bilgileri halen kullandığımı sizlere itiraf etmeliyim.
- Mevcut ÇKS sisteminin verimli bir şekilde çalışmakta, ÇKS kayıtlarına giren verilerin gerçeği yansıtmadığını, çünkü pek çok vatandaş ya gerçekten üretimini yaptığı ürünü bildirmemekte ya da gayri resmî olarak parselini başka kişilere kiralayıp kendisi kendi üretim yapıyormuş gibi bildirim yapıyor. Devlet tarafından verilen tarımsal destek ve yardımlarda ciddi boyutlarda fazladan yada haksız şekilde ödemeler yapıldığını düşünüyorum.

- Diğer kurumlarda olduğu gibi Bakanlık personeli için TARIM AKADEMİSİ kurulabilir.
- Biz değerli ziraat mühendisleriyle köylüyü ve üreticiyi buluşturmanızı bekliyoruz. Her ilçeye her köye üretim planlamasına göre ziraat mühendisi yada veteriner hekim ataması yapılmalıdır.
- Öncelikle Mazot vergisi bizi darmadağın etti. Bir depo Mazot 100 litre alıyor. Traktör 8 saat çalışıyor, bu mazotla bu yıl 500 dönüm yer ektik yemin ederim fişlerin hepsini çıkartırım, 70.000 TL yi geçti. Gelelim gübre ye her dönüme 70 kg gübre artık bir de para yok vadeli aldık oldu iki katı fiyat. Neyse fikrimi anlatayım: Mazotta ve gübrede vergi sıfırlansın. 1 kg buğday bir bardak çay alabiliyor ama 1 kg buğday 1 kg gübre alamıyor veya 1 lt mazot alamıyor tarımda arazilerimize sulama için TEDAŞ elektrik vermiyor verse bile onu amorti edebilmek için en az on yıl kârı elektrik getirme maliyetine harcamak gerekiyor. Kiralık toplulaştırma adı altında kiralamış olduğum araziye tek parça olmasına rağmen 250 dönüm ama toplulaştırma yolu yapma adına müteahhit firma arazinin orta yerinden yol geçirdi hiç bir hak talep edemiyorum en az 20.000 TL zararım var. Muhatap yok ama başka bir şey yapma şansımız da yok. Bir tane traktör aldım ziraat bank kredi vermedi is bankasından aldım, 182000 lira traktör 140 bin kredi kullandım geri dönüşü 256 000 lira nasıl olacak bakanım nasıl. Okumaz kulak vermezsiniz bilirim boşuna yazıyorum bizim sesimizi kimse duymaz kısacık bir ömrümüz var onu da tarlada para kazanmadan gırtlığa kadar borç yaparak harcadık yazık güzel ülkeme yazık güzel ülkemin güzel insanlarına... Saygılar...
- Tarımda ve hayvancılıkta ithalat durdurulmalıdır.
- Türkiye’de her köy uzun vadede PLANLI TOPLU TARIM İŞLETMELERİ olarak tanımlanmalıdır. Desteklemeler, İŞLETME TÜZEL KİŞİLİKLERİNE yapılmalıdır. Planlı Toplu Tarım İşletmeleri, tarımsal ekipmanların tam kapasite kullanılmasını sağlar ve ekonomiyi tetikler. Tarım arazisi sahipleri işletmeye devredecekleri arazi nispetinde hisse sahibi olurlar. Yıllık, beş yıllık ekim planları kolayca yapılabilir. Birim uygulama başına düşen girdi miktarı azalır. Yerinde istihdam sağlar.
- Zor ve büyük masraflarla üretiyoruz. Ürettiğimiz ürünü satamıyoruz. Hal esnafının insafına kaldık. Fiyatı ve vadeyi istediği gibi belirliyorlar. Biz üreticilerde kendimizi şanslı sayıp mecburen satıyoruz. Paramızı ne zaman alacağımız ne kadar alacağımız ve malımız ne kadar bilmeden, ağaçlarımız kurtulsun diye esnafa mal veriyoruz. Herhangi bir belge vermiyorlar istersen malı almıyorlar. Üretim planlaması. Üretim ve pazarlama safhasında devlet yok. İlçe ziraatı sadece ÇKS onayında görüyorum. Ziraat Odaları; Çks onayı ve aidat toplama dışında ne işe yarar bilmiyorum. Dört farklı ilçede, biriside il dışında arazilerim var. ÇKS kaydı için buralara gitmem beş ayrı muhtarı on azası ile birlikte bulmak zorundayım büyük zaman ve para kaybı. Narenciye, ceviz ve kiraz vb. meyve üreticisiyim. Meyve ağaçlarını her yıl söküp başka ürün dikecek halim yok neden her yıl ÇKS yeniliyorum bilmiyorum. Girdi fiyatlarından hiç bahsetmiyorum. Pazarlarda satılan sebze ve meyveleri denetleyen yok. Yediklerimizin çoğu zehir kalıntısı taşıyor. Biz devletten planlama, denetleme, pazarlama desteği istiyoruz. Örneğin Akdeniz sineği ve unlu bit üreticini başının belasıdır bu konularda hiç uyarı almadım.

- Tarım bakanlığınca onayı yapılan tüm gıda maddelerinde helal sertifika onayı da istiyoruz. GDO'lu ürünlerden kurtulmak istiyoruz. Hormonlu ve katkı maddeli kimyasallar gelecek nesillerin ve bizim sağlığımızı tehdit etmektedir.
- Kare kod sisteminin başarılı olabilmesi için proje kapsamında zirai ilaç bayisi açma ruhsatı alan kişinin bayilerin yanında 2 yıllığına çalışması, 2 yıl sonunda ruhsatlı ziraat mühendisi bayinin sistemin oturması ile birlikte kendi yanında istihdamı sağlamasıyla işsiz ziraat mühendisi arkadaşlar da iş sahibi olacaktır. Gerek bayi gerek işsiz mühendis gerekse en önemlisi çiftçi bu konuda faydalanacaktır.
- Ülkemizde var olan ve kullanılmayan hazine arazileri mevcuttur. Bu hazine arazilerine Millet çiftlikleri kurulup işlevselliği artırılır.
- Nitelikli tohum, damızlık hayvan, fidan ve fidelerin yetiştirilmesi ve üreticilere dağıtılmalıdır.
- Türkiye'nin toprak haritalarının çıkarılması ve toprak analiz çalışmalarının yapılmalıdır.
- Bitkisel üretim ve bitki sağlığı şube müdürlüğü bünyesinde olan gübre denetimi, bitki koruma ve ilaç aletleri kontrol ve denetimi, bitki pasaport denetimi ve tohum denetimi gibi birimlerin mevcut haliyle kontrol ve denetiminde birçok sorunlar vardır.
- Topraklı örtüaltında üretim yapan işletmelerle biz(topraksız üretim)im aramızda yaklaşık 2,5 kat maliyet farkı var. Ancak satış fiyatımız arasında bu fark %20'ler civarında. Talebimiz bu durum için acil önlem alınması, topraklı ve topraksız üretimde üreticinin korunabilmesi için taban fiyat belirlenmesi gerekmektedir.
- Ziraat bankası Tarımsal Kredilerinin 2 yıl ödemesiz en az 7 yıl vadeli %5 altı faiz olabiliyorsa 0 faiz teşvikli Yatırım kredileri verilmesi. 0 faizli 5 yıllık işletme kredileri verilmesi daha sürdürülebilir üretim için mükemmel olur. Her Köyde Hayvancılık İşletmelerinin birleşmelerinin sağlanarak 100 ve üstü başlık profesyonel işletme teşvikleri uygulanmalıdır.
- Tarlam 2008 yılı itibarıyla ilçe tarım teşviki ile sertifikalı kaysı fidesi dikilerek bahçe haline getirilmiştir. Kaysı meyvesinin işlenmesi amacı ile iklim olarak geçen tarımsal amaçlı kullandığımız 18 metre kare yapı dolayısıyla tarla olarak geçen bahçemizin statüsünü BAHÇE olarak değiştirmek istedik fakat tarımsal amaçlı kullandığımız yapı dolayısıyla talebimiz reddedildi. Bu sorunun giderilmesini talep ediyorum. Aynı tapu Karaman Ayrancı bölgesinde mercimek ve diğer baklagillerin mazot gübre ve diğer desteklerini Havza modeli ile alamaz olduk.
- Her il havza olarak belirlenmelidir. Havza içi üretim planlamaları Vali başkanlığında oluşturulan komisyon marifeti ile yapılmalıdır. Üreticilerin tamamının birlik ve kooperatiflere üye olmaları sağlanmalıdır (mevzuat değişikliği, destekleme modeli, pazarlama avantajı, üretim girdilerinin doğru-ucuz temini vb.) veya tarafların haklarını koruyacak nitelikte hukuki şartları içerir sözleşmeli üretim modeli teşvik edilmelidir. - Havza bazlı üretim modeline uygun ürünlerin belirlenmesinde ülke ihtiyaçları ve ihracat imkânları göz önünde bulundurularak iklim, toprak, topoğrafya, jeomorfolojik yapı ve çiftçi kültürü dikkate alınmalıdır.

- Üretim sertifikası (ITU, Organik Tarım, GLOBAL G.A.P. vb.) sahibi ürünlere artı prim verilmelidir.
- İl veya ilçe tarım örgütleri iyi çalışmamaktadır, denetleme yapılmamaktadır.
- Tarımda kullanılan elektriğin indirimli olmasını istiyorum.
- Çiftçilik yapmayan kişilerin yerlerini ekiyorum, elini sıcaktan soğuğa değmeden destek alıyor. Araziyi ekip biçen benim desteğini o alıyor buna acil çözüm bulunmalıdır
- Biz il ve ilçe tarım müdürlüklerinin hizmet birimi olduğumuzdan holding mantığı ile tarım krediye kooperatifine bağlanılmaması yönünde fikir yürütmekteyim.
- Gübre ve ilaçlar çok pahalı kâr amacı güdülmemelidir. Mazot maliyetine verilmelidir. Çiftçilerin kullandıkları araçların vergileri çok yüksek bunlar düşürülmelidir Bunlar gerçekleşirse hem üretim artacak, hem de çiftçiler sıkıntılardan kurtulacaktır. İlçe Tarım müdürlüklerinde çiftçiler den hiç para alınmamalıdır.
- Girdi maliyetleri ve pazar bulamama sorunu yaşamaktayız
- Ülkemizde gün geçtikçe tarım alanlarının parçalı olmasından, mazot gübre fiyatlarının artmasından kaynaklı kırsal kesimdeki küçük çiftçilerimiz geçimlerini sağlayamadıklarından şehirlere göç etmektedir.
- İlimiz ve ülkemiz için yararlı olacağına inandığım haşhaş ve tütün üretiminin kotasız olarak üretimine izin verilmesi veya Atatürk barajına 1 ilçe 86 köy vermiş olan ilimiz arazilerinin bir an önce sulu tarıma geçilmesi gereklidir.
- Türkiye'nin sebze deposu Bafra üreticisi hal komisyoncusundan şikayetçi!!! Yaş sebze meyve komisyoncuları aldığı ürünlerde üreticiden %12 (bu oran TL üzerinden 100 000 TL değerindeki üründe 12 000 TL !!!) fatura parası adı altında ücret kesiliyor. Bu %12'lik fatura parası devlete ödeniyor mu? Meçhul!!! Bu mevzunun aydınlatılmasını istiyoruz. Bu %12 fatura parası devlete ödendiğini varsayalım üretici ne kazanıyor da birde %12'si kesiliyor? Bu neyin ücreti? Zorla üretim yapan çiftçi artı böyle sebeplerden üretimi bırakıyor.
- Ürettiğimiz ürünlerin satışında fabrikacıların insafına kalmış durumdayız. Ürettiğimiz pamuğun girdileri çok fazla olmakla birlikte satış fiyatlarımız ve prim ödemelerimiz girdilerimize kıyasla çok düşüktür.
- Bu deneyimli tarım danışmanlarının ülke tarımında daha etkin ve verimli olmaları adına tarımsal yayım ve danışmanlık sisteminin revize edilmesi gerekmektedir.
- Anız yakmalarda araziye 5 yıl tüm desteklerden mahrum olması durumunda anız yangınları bıçak gibi kesilir. arazi sahipleri gerekli önlemleri hemen alır.

- Ürünümüzü kesinlikle organik olarak değerlendiremiyoruz organik işletmeler çoğu organik olmayan ürünlerden (kağıt üstünde organik olan) ihtiyaçlarını gideriyorlar.
- İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü personelinin daha verimli çalışabilmesi için teknik personelin sahada çalışması sağlanmalıdır.
- Mesleğimiz gereği sahada çalışmamız gerekirken evrak işlerinden dolayı çoğunlukla dairede çalışmaktayız, mühendis kadrosunda görev yapan personelin belli konularda uzmanlaşmasının üretime daha çok katkı sağlayacağını düşünüyorum. Yerli üretim ithale karşı desteklenmelidir.
- Yönetici olma iş ve işlerini adil bir sınav ile yapılması taraftarındayım hatta yöneticilik vasfını kaybetmiş kişileri elemine edebilmek adına hali hazırdaki yöneticileri de yeterlilik sınavına tabi tutulması iyi olacağı görüşündeyim.
- Üreticilerimiz ziraat odasına çok fazla ödeme yapmakta buna rağmen bu kurumdan hiç hizmet alamamaktadır. Bu durumda çiftçi kayıt işlerinin ve desteklemelerin bu kurum tarafından yapılması çiftçi açısından daha iyi olacaktır.
- Bölge koşullarına uygun çeşitlerin değerlendirilip ıslah yapılabilmelidir.
- Üretici örgütlenmesinin dağınık yapısının önlenmesi amacı ile kooperatiflerin ulusal birlik altında dayanışma içinde kurulması ve örgütlenmesi; çiftçilerimize alan bazlı destek yerine ürün bazlı destek verilirse daha çok üretim olacağı inancındayım.
- Malımızı biçmeden devletimizin fiyat açıklaması yaparak bizleri tüccarın elinden kurtarmasını istiyoruz.
- Çiftçi kayıt başvuru ve güncelleme işlemlerinin ziraat odalarına devredilmesi, il ve ilçe müdürlükleri destekleme ve kontrol görevlerini yürütmesi Tarımsal desteklemeler çok çeşitli olduğundan destekleme sayısını belli kalemlerde azaltılması gerekir.
- Serbest bir piyasa olduğu için tüccarlar herhangi bir kayıtlı belge altında ürünlerimizi almıyor istediği gibi fiyat belirtiliyor, hatta vermiyor kaçıyor dolandırıyor ama kayıtlı bir belge altında alsa yani tüccarlarda bir kooperatif gibi bir kuruma kayıtlı olmalıdırlar.
- Havza bazlı destekleme modelinin uygulama ve kapsam bakımından yetersiz olduğunu düşünüyorum. Havza destekleme modeli uygulaması ile havzaların ürün deseninde herhangi bir farklılık olmadığı kanaatindeyim.
- Arazi toplulaştırma yapılmalıdır.
- Küçük ölçekli çiftçilerin desteklenmesi amacıyla kooperatifleşmeye gidilmesi gerekir.
- Ülkemizde tarım arazilerinin miras yoluyla çok küçük parçalara ayrılması sorun.

- Toplulaştırma çalışmalarının araziyi, köyü görerek yerinde yapılması ve toplulaştırma adına yakışır bir biçimde arazi birleştirmesi yapılması gerektiği görüşümdedir.
- Tarımsal destekleme modeli değiştirilmeli havza bazlı değil ürüne özgü olmalıdır.
- Bakanlığımızın bizi bilgisayar başında veri girişi elemanı olarak değil de sahada yayım çalışması yapmak için değerlendirmesi kanaatindeyim.
- Destekleme tebliğleri ocak- şubat aylarında açıklanması çiftçilerin üretim planlamasında etkili olacaktır.
- DNA barkotlama sisteminin, ithalata yönelik yaş meyve sebze üretimi yapan ürünlerde kullanılarak, paketleme fabrikalarında ortaya çıkan ürünlerin karışması, kalıntı takibi, güvenilir çiftçi, güvenilir ürün ve üretilen ürünlerin takibi konularında dijital bir altyapı oluşturmak gerekir.
- Çiftçinin girdi maliyetlerini azaltacak önlemlerin alınması, örneğin elektrik fiyatlarında indirim, motorin fiyatlarında indirim gibi, Tarsim tarım sigortasının kapsamı genişletilmeli yeni ürünler sigorta kapsamına alınmalı, örneğin sadece ürünün değil ağaçlarında sigorta kapsamına alınması gibi.
- Kırsal alanda üretim yapan çiftçilerin girişimcilik yeteneklerinin artırılmalıdır.
- Bakanlığımızda liyakat, kıdem, bilgi ve becerileri değerlendiren adil ve şeffaf bir tayin terfi sisteminin mutlaka kurulması gerektiğini düşünüyorum.
- Orta vadeli yatırımlar olarak; Kooperatifleşme arttırılmalı, çiftçinin kooperatifteki gücü arttırılmalı. Çiftçi yönlü bir kooperatifleşme olmalıdır. Kendi ürünlerimizi kendimiz işleyerek dünyaya daha fazla miktarda pazarlamalıyız. Teknolojik gelişmeler daha yakından takip edilmeli, elektrikli traktör gibi. Pazarlama her zaman kısa uzun orta vadeli yatırımların içinde olup hep canlı tutulmalıdır. Tarımda ülkenin reklamı her daim yapılmalıdır.
- Hasat sonrası denetim yapılması. Daha çok organik ve iyi tarım uygulamalarında denetimsiz ürünlere geçiş verilmemesi.
- Desteklerin daha etkili olabilmesi için üretimi yapan kişilere verilmelidir.
- Yoksul köylülüğe ve küçük aile çiftçiliğine pozitif ayrımcılık yapacak ve kooperatifleşmeyi teşvik edecek biçimde ve ürün bazlı olarak ağırlık verilmelidir.
- Ziraat odalarının onlara bir katkıda bulunmadığını aksine maddi ve manevi zarar verdiklerini söylemektedirler. Tarımsal Desteklemeye başvururken çiftçilik belgesinin kaldırılmasını istemektedirler.

- Tarım girdilerinin fazla oluşu ve çiftçilikle geçinenlerin küçük parçalı topraklar işlemesi sebebiyle çiftçilik bir meslek olmaktan ziyade hobi amaçlı uğraşı olmaya doğru hızla adım atmaktadır.
- Üretici örgütlenmesinin dağınık yapısının önlenmesi amacı ile kooperatiflerin ulusal birlik altında dayanışma içinde kurulması ve örgütlenmelidir.
- Destek tebliğinin zamanında yayınlanması, hububat baklagil fark ödemesi desteği kapsamında sahte firmalarının ivedi tespit edilmesi, daha ödeme yapılmadan sahte çıkan firmaya bloke işleminin uygulanması gerekir..
- Bakanlığımız Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, üniversiteler, araştırma enstitüleri, medya-yayın kuruluşları ve ilgili özel sektör kuruluşları ile beraber yaygın bir çiftçi eğitimi hedeflenerek, arazide uygulamalı ve kontrollü çiftçi eğitimleri verilebilir.
- Tarımsal sulama birlikleri ve kooperatifleri de kurulacak bu yeni birlik ve kooperatiflerle iş birliği zorunluluğu getirilmelidir. Bakanlık yıllık geliştirme, AR-GE, üretim planlaması çalışmalarını bu yeni yapılarla daha aktif ve verimli yapabilecektir.
- Devletimiz; çiftçimize dönüm başına para vermek yerine üretimi teşvik etmek amacıyla sen üretim yap ürününü devlet olarak ben alıyorum diyerek sözünü verilmelidir.
- Acilen tarımsal üretim ve kalite artırılmalı. Yerli ve milli tohumlar korunmalı ve geliştirilmelidir.
- Verilen tarım desteklemelerinin nakdi yerine çiftçimizin direkt ihtiyacı olan tarımsal ilaç ve gübre verilmesi yönündedir.
- Kır-kent arasındaki farklılıklar azaltılmalıdır. Sürdürülebilir bir kırsal yaşam için kırsal toplulukların ekoloji, ekonomik, kültürel ve sosyal sürekliliğin sağlanması gereklidir.
- Destekleme yapılan projelerin uygulama ve takip süresinin en az 10-15 yıl olması genç çiftçi projesi gibi 2 yıl olmaması. Proje uygulanan çiftçinin durumunun araştırılarak, projeyi uygulayabilecek çiftçinin belirlenmesi gereklidir.
- Biz çiftçilere verilen destekler arttırılmalıdır. Çünkü mazot, tohum ve gübre gibi girdilerin fiyatları yüksek fakat sattığımız ürünlerin değeri düşük bu yüzden destekler aradaki açığı kapatmalıdır.
- Sertifikalı tohum ve fidanlar devletçe karşılanmalı, mümkün oldukça serbest piyasa tohum ve fidanlar sattırılmamalı. Üretim planlaması yapılmalı, uymayanlara destek verilmemeli, ucuz gübre, mazot, tarım ilacı desteklenmeli, çiftçileri pazarda korumalı ürün fazlasının devlet tarafından israf edilmeden değerlendirilmesi gerekir.
- Tohum Islah çalışmaları stratejik olduğu için, bu işi yapan personel özel olarak seçilmelidir.

- Tohum Desteklemesi, Sertifikalı tohum kullanana değil “Yerli Tohum Kullananlara” verilmelidir.
- Türkiye'nin örtüaltı üretiminin büyük çoğunluğunun olduğu Antalya ili Kumluca İlçesi Mavikent Mahallesi'nin Muhtarı olmakla birlikte aynı zamanda üreticilik yapmaktayım. Mahallemizde 3300 dekar alanda tapu sorunu yaşanmaktadır. Bu sorun YAKLAŞIK 70 yıldır ÇÖZÜLEMEDİ(MAHKEME HALEN SÜRMEKTE) Bu yüzden bu arazilerde üretim yapmamıza rağmen TARIM SİGORTASI ve TARIMSAL DESTEKLEMELERDEN hiç bir şekilde yararlanamıyoruz.
- Coğrafi İşareti Tescilli Ürünleri Üreten Çiftçilerin Desteklenmesinin önemli olduğunu düşünüyorum
- İlkokulda Tarım ve Gıda seçmeli ders olarak okutulmalı. Eskiden olduğu gibi Bakanlığa bağlı Tarım meslek liseleri açılmalı. Ziraat Fakülteleri 5 yıl olmalıdır.
- Çiftçilerin ürettikleri ürünlerin(bitkisel ve hayvansal tüm ürünler) pazara kavuşturulması için her il ve ilçede aracı kooperatif-firma-şirket gibi yapılaşma sağlanarak üreticiden devletin belirlediği fiyat veya kâr oranı ile satın alarak tüketiciye yine devletin belirlediği fiyat veya kâr oranı ile satışa sunulurken fiyatlar kontrol altına alınabilir.
- Çiftçinin yanında olması gereken tarım kredi kooperatifleri ise yüksek faizle üreticiye mal satıyor üreticiyi desteklemek yerine tüccar zihniyeti ile iş yapıyor. Çiftçinin borcunu çoğaltmaktan başka bir işe yaramıyor. Çiftçi ÇKS sisteminde kayıtlı arazisi m2si belli bu ÇKS kapsamında ekim yapacağı alanda belli devlet çiftçiye bu alanı ekip biçene kadarki süreçte harcayacağı mazotu hesaplasa ve o miktar mazotu 3 TL'ye verse çiftçi üretimini severek çoğaltır ve üretim yaygınlaşır.
- Türk tarımının yapısal bir sorunu olmadığına inanmakla beraber işlevsel sorunu olduğuna inanmaktayım. Tarımda yapılan üretimlerin planlı bir şekilde olmaması arz talep dengesindeki takipsizliği doğurduğu gibi, üretim ve stok miktarlarını tespit edememe gibi bir problemi doğurduğu kanaatindeyim. Tarımsal kullanım ürünlerinin üretim alanlarında(fabrika, imalathane vs.)şehir şehir reel olarak tespiti ve bu tespit sonrası bir sonraki yıllar üretim alanları kullanım tahmini sonrası şehir şehir, havza havza üretim planlaması yaparak çiftçi ile devlet garantörlüğünde sözleşmeli ekim modeli uygulanmalıdır. Bu yöntemleri uygularken tarım iller ve ilçeler olarak reel bazlı sevk ve idarenin yapılması elzemdir. Bu yöntem aslında bir nevi hayvancılık alanındaki sıkıntıları da giderme yolunda güzel bir hamle olacaktır.
- Devletimizde arazi kaydımız olduğu için Mazot, Gübre ve Tohumu Tarım Kredi Kooperatiflerinden aldığımız zaman, ihtiyacımızın yarı parası devletimiz tarafından karşılanırsa daha sağlıklı ve daha etkili olacağı kanaatindeyim.
- Türkiye de her ilçede örgütü olan tarım ilçe müdürlükleri personelleri sahada hiç yok. Halk ile iç içe olması gereken mühendisler maalesef vatandaşa dokunamıyor önünü açmıyor Sokak hayvanları ile hiç ilgilenilmiyor. En azında ilçemizde personel yatış yeri olarak görüyor Ufak üreticilerin ürünlerini değerlendirme adına bir sistem kurulabilir.

- Tohumculuk yasası dizayn edilmeli ve İsrail Fransız tohum şirketlerinden kurtarılmalı, yerli ve milli olunmalı tohumlar çok yıllık olmalıdır.
- İşsiz ziraat mühendisleri olarak düzenlenecek Tarım Şurası için bizim de fikirlerimiz bulunmaktadır. Ülke olarak, önümüzdeki yılların tarım politikalarının belirleneceği bu toplantıda başlık açılması gereken en önemli konulardan biri de nitelikli kişilerin tarımda istihdamının arttırılması olmalıdır.
- Ülkemizde 40'tan fazla ziraat fakültesi bulunmakta ve her yıl yaklaşık 5 bin civarında ziraat mühendisi mezun olmaktadır. Ancak sektörün imkânsızlıkları, birçoğumuzun mesleğini icra etmesini engellemekte, en verimli dönemlerimizde işsizlikle bizi sektörden uzak tutmaktadır.
- Kaba yem üretimindeki yetersizlik ve meraların vahşi otlatma ile yok olmaya başlaması girdi maliyetlerini arttırmaktadır. Bunun önlenmesi için zooteknistler sahada olmalı, üretici bilinçlendirilmelidir. Ülke hayvancılığının devamlılığı için bu şarttır.
- Tohum kanunu değişmediği sürece; ithal tohum, gübre vb. yasaklanmadığı ve de yerli tohumlara dönüş yapılmadığı sürece yapılan hiçbir çalışmayı samimi bulmuyorum. GDO yasaklanmalıdır.
- İlimiz genelinde Miras hukukundan kaynaklı tarım arazilerinin çok parçalı ve müşterek sayısındaki fazlalıktan dolayı ekonomik işletme büyüklüğüne ulaşılamamaktadır. Bu nedenle toplulaştırma ve miras hukukundaki düzenlemelerle tarım arazilerinin büyütülmesi sağlanmalıdır.
- Bakanlık personelinin işine odaklanıp projeler üretebilmesi için öncelikle zihninin büyük kısmını meşgul eden süreli ya da süresiz sözleşmelilik durumunun ortadan kaldırılması gerektiği kanaatindeyim. Zira gelecek kaygısı olan bir insan ne kadar verimli olabilir. Tayin hakkımızın olmayışı ve süresiz sözleşmeli durumu gelecek planı yapamamamıza neden olmaktadır ki bu da huzursuz edici bir konudur. Çalışanlar arası ayırım oluşturan kadro tiplerinin ortadan kaldırılması daha huzurlu bir ortam sağlayacaktır ve çalışma ortamında daha verimli konular, projeler üzerinde tartışmalar olacaktır.
- Gübre fiyatları çok yüksek sertifikalı tohum fiyatı satış fiyatı neredeyse iki katı. Mazot ve ilaç fiyatları çok yüksek olduğu için para kazanamıyoruz. İlçe Tarım Müdürlüğü teknik elemanlarından evrak işlerinin fazla olması, elaman azlığı ve araç yetersizliği gibi sorunlardan dolayı yeterince faydalanamıyoruz.
- Tohum bağımlılığının en aza indirilmesini istiyorum. Niye ambalajlı olduğu için soğanın sarımsağın faydalarının yapıldığı reklam yok. Fındığın faydasının cevizin gerekliliğinin reklamı yok, patatesin onca faydasına rağmen reklamı yok. Evet herkes soğanı patatesi biliyor da ne kadar bilinçli, kışın mandalina portakal yemelerini teşvik edici reklam yok yazın karpuzun faydasını tüketilmesini teşvik edici reklam yok zararlı olmasına rağmen adamlar zehiri bile ambalajlayıp satıyor biz elimizdeki şifa kaynağı besinleri reklamını yapmaktan aciz kalıyoruz

- Tüm tarımsal birlik ve kooperatiflerin yönetimleri en kısa sürede yenilenmeli. Üretim devrimini sağlayacak bu yapılar çağın gereği eğitilmiş insanlardan oluşturulması için yönetmelikleri ve diğer mevzuatları yeniden düzenlenmeli.(Başkanlıklara ilgili alanda asgari yüksekokul mezunu olma şartı getirilmeli) Ziraat mühendisleri sahaya(tarlaya, bağa, bahçeye)çıkılarak üretici ile ilişkilendirilmelidir.
- Çiftçiye satılan mazottaki vergiler kalksın veya azalsın. Üreticinin satın aldığı yem ve gübredeki vergilerde azaltılmalı. Tohum iyileştirme ve üretim çalışmaları desteklenmeli, ithal tohum kullanılmamalı Arazi toplulaştırma çalışmaları yapılmalı. Toprak analizleri yapılarak uygun ürün yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Çiftçi ve ürün takip sistemlerinin geliştirilmesi ilaçlama tohum ekim sulama her aşamada denetlenmelidir.
- Tarım ve hayvancılık ürünlerinin pazarlanması kooperatifler aracılığı ile olmalı araçlar azaltılmalı. İhtiyaç duyulan iş makineleri için her çiftçi harcama yapıyor bu çalışmalarda ortaklaşa yapılabilir. Üretici ekipman masrafını minimum olabilir. Üreticiye tarım ve hayvancılıkta destekleme ücretleri verilmeli Üreticilerin ürünleri doğal afetlerden korunması için sigorta gibi imkânları olmalıdır.
- Gübre, tohumluk, Mazot ve ilaç fiyatları çok yüksek olduğu için para kazanamıyoruz. Hayvancılıkta maliyet yüksek kesim ucuz. İlçe Tarım Müdürlüğü teknik elemanlarından, evrak işlerinin fazla olması, elaman azlığı ve araç yetersizliği gibi sorunlardan dolayı yeterince faydalanamıyoruz.
- Kayseriliyim. Kayseri de yetişmekte olan gilaboru bitki üretimi yapmak istiyorum. Bu proje de hedefim erezyonu önlemek ve üretim sağlamak olmaktadır.
- TARSİM sistemi muhakkak rehabilite edilmeli, TARSİM sistemine verilen destek istemesi halinde çiftçiye doğrudan destek olarak verilmelidir. Kiraz üreticisi olarak soğuk, dolu ve fırtına hasarlarında çok büyük ekspertiz hataları olmakta, çoğu zaman hakedene ödeme yapılmadığı aksine bazense haksız ödemeler yapılmaktadır. Kiraz ihracat ürünü olduğu için çok düşük hasarlı kirazlar bile ihracatçıya satılmadığı için toplama maliyetini bile kurtarmasını için dalında kaldığı için yüzde yüz hasar oluşmaktadır. İhracat ürünü olan kirazda hasar tespiti getirebileceği gelir üzerinden değerlendirilmelidir. TARSİM prim bedelleri Torosların yaylalarında çok yüksek olup hasar değerlendirmesinde hatalı olduğu için çoğu çiftçi artık kirazda sigorta yaptıramamaktadır. Bu yüzden TARSİMe verilen destek çiftçiye doğrudan verilmelidir. Son 10 yılda Torosların yaylalarında ödenen sigorta hasar bedelleri incelenirse kişi bazında çok miktarda haksız ödeme olduğu anlaşılabilir.
- Terme ve Çarşamba ilçelerinde su tahliyesini sağlayacak drenaj kanallarının yapımı tam olarak bitmemiştir. Ülkemizde yetiştirilen tüm meyve ve sebzelerde biyolojik ve biyoteknik mücadele artırılmalıdır. Biyolojik ve biyoteknik mücadelede müteşebbislere maddi ve danışmanlık hizmetleri desteği verilmelidir. Biyolojik ve biyoteknik mücadele yeterli düzeye getirildiğinde insana ve çevreye zararlı tüm tarım ilaçları yasaklanmalıdır.
- Keten üretimi yapılırsa sağlığa zararlı piyasanın yarısı polyester naylon ürünlerden kurtulabiliriz.

- Erzincan ili Tercan ilçesinde buğdayları verdiğimiz ofisleri faaliyete geçirilmeli, çiftçileri tüccarların eline bırakılmamalıdır.
- Ben şahsım olarak orman arazilerinde belirli bir kısımda defne ağacı yetiştirmek istiyorum. 5000 10000 bin adet gibi eğer Orman Bakanlığı bu projemi destekler ise fidesini de Orman Genel Müdürlüğünden tahsis etmek istiyorum ve kırsal köyümüzde yanımda birkaç kişiye iş istidhamı sağlamak istiyorum.
- Karadeniz Bölgesi özellikle Doğu Karadeniz’de hemen hemen her bahçede rastladığımız karayemiş meyvesinin aslında ülkenin bir çok yerinde tanınmadığına şahit oldum. Meyvenin sağlık üzerindeki etkileri incelendiğinde özellikle diyabet ve tokluk hissi vermesi sebebiyle obezite tedavisinde kullanıldığı belirtilmektedir. Daha çok turistik alanlara yakın bir bölgede “Şifa Köy” adı altında bir karayemiş bahçesi tesis edilerek Karayemiş yetiştiriciliği yapmak, bu bölgede turistlerin hasat yapmasını ve kendi meyvesini kendinin toplamasını sağlamak, kadın çiftçiler ile küçük bir stand kurularak taze tüketimin dışında kuru, tuzlama, salamura gibi değerlendirilmelidir.
- Uluborlu İleydağı köyü. Kiraz alıcıları her yılki oyunlarını oynayarak bizlerin bin bir emekle ürettiği kirazı ucuz alabilmek için her türlü oyunu döndüler Oyun 1-Kasa vermeme -İlk gün veya ikinci gün kasaları çiftçiye vermeyerek panikletirler, 9500 TL ile başladıkları 26 kalibre üstü kirazı 8500 TL düşürürler. 2-Alım durdu yalanı -Alım durmaz ama durdu diye yine fiyatı aşağı çekerler. Kirazın 26 kalibre buldura bilmem için gece gündüz çalışarak bu kalibreye ulaşıyorum ama ayakçı-değnekçi olarak yörede tabir edilen eksperler bizim bütün emeğimizi boşa çıkarır. Dersiniz ki neden kooperatifleşmediniz. İleydağı kalkınma Kooperatifini 1995 yılında kurduk fakat yönetemedik. Hala faal ama işlevi yok. Mecburen Bu ayakçılara vermek zorunda kalıyoruz. İhracata çalışan firmaların soğuk havalı Kamyonları ver ama iç piyasaya çalışan firmaların hiç birisinin soğuk zincir olarak soğuk havalı kamyonları yok. İhracata 9500-8500- 8000 TL gibi rakamlara bu yıl kiraz verdik ama iç piyasaya en fazla 4500-4000-3000-2000-1500 TL gibi rakamlara kiraz veriyoruz inanıyorum ki Türkiye’imizin Vilayetlerinde kiraz tüketmeyen binlerce insanımız var. Bizim ürettiğimiz ürünün iyi bir fiyat bulması ve tüm vatandaşlarımızın kaliteli kiraz yemelerinin sağlanmalıdır.
- Olgunlaşmayan ürünün erken hasat edilmesinden dolayı malasef insanlar karpuz tüketmez olmuştur. 15 Mayıs-15 Haziran arasında Adana’da hasat edilen karpuzlara bir önlem alınamamaktadır. Özellikle Ankara ve İstanbul illerinin girişinde 1 aylık kısa bir süreçte tarım bakanlığı ve bağımsız gıda mühendislerinden oluşan denetçilerden bu ürünlerin kontrol etmesi, ürünlerde olgunlaşmamış ham karpuz tespit edildiğinde ceza-, müeyyide uygulaması ve ürün imhası gereklidir. Adana’da 150.000 dönüm alanda üretim yapan karpuz üreticisinin alın terini, emeğini çalan, fırsatçılık yapan insanların önüne geçmiş, tüketicinin zevkle yiyeceği, olgunlaşmış karpuzları pazara ulaştırmış oluruz.
- Cihanbeyli için gerekli olacak su ve ağaçlandırma konusu. Tarımsal destek alacak çiftçilerin tarlalarının etrafını ağaçla çevirmesini istiyorum. Cihanbeyli’de bir bölgede Fransız bir firma tohumluk ayçiçeği yetiştiriyor ve bu tohumları çiftçilerden 6 TL’ye kilosunu alıp yağlık yetiştiren çiftçilere kilosunu 90 TL’ye satıyor yerli tohumlara geçilip tüketen toplumdaki üretken bir topluğa geçmemiz gereklidir.

- Sizden isteğim pancar taban fiyatlarını mart nisan aylarında açıklamanız. Bakanım her yıl TMO hasat kalktıktan sonra açılmakta ofisler haziran başı gibi açılrsa çiftçi arkadaşlarımız önünü daha iyi görecektir. Ben yıllık 300-350 dekar arazi işliyorum kendi üstüme ÇKS'de 60 dekar civarında. Ekenin desteklendiği bir sistemin getirilmesini istiyorum.
- Organik tarım üyesi üreticilerin sorunları; Şöyle ki; Zeytin üretimi yapan ve organik tarıma üye olan bir üreticinin, üretmiş olduğu zeytin ve zeytinyağını satabileceği, organik tarım pazarının olmaması büyük mağduriyetlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Konvansiyonel üretim sahibi ile organik üretim yapan çiftçinin malı arasında fiyat yönünden hiçbir fark bulunmamaktadır.
- Pamuk çiftçisi olarak ithal edilen pamuğun en aza indirilmesi konusunda çiftçi ve işletmecilerin desteklenmesi gerektiğini ve öneri olarak da çiftçinin ekimden önce desteklerin açıklanması tarımsal kredilerin faiz indirimi yapılması talebimizdir.
- İlimiz ve ülkemiz için yararlı olacağına inandığım haşhaş ve tütün üretiminin kotasız olarak üretimine izin verilmesi veya Atatürk Barajına 1 ilçe 86 köy vermiş olan ilimizin arazilerinin bir an önce sulu tarıma geçilmesidir.
- Hayvan üretimi konusunda yem fiyatlarının pahalılığı ve süt fiyatlarının ucuzluğu nedeni ile bir türlü düze çıkamıyoruz çıkamıyoruz. Ayrıca 20 senedir bu yabancı domuzlarla mücadele içindeyiz ancak hiçbir sonuca ulaşamadık. Aynı zamanda kiraz ve elma bahçelerime gelip meyvelerini yerken ağacıma çok büyük zararlar veriyor ve ben sadece o yıl ki mahsulü değil ağacıma da kaybediyorum. Buralarda tapu sıkıntısı olması nedeniyle gerek ürün sigortası gerek kooperatifleşme gibi konularda da yoksunuz.
- “Fındık alan bazlı destekleme” modelinden “ürün bazlı destekleme modeli” ne geçilmelidir.
- Keten üretimi yapılırsa sağlığa zararlı piyasanın yarısı polyester naylon ürünlerden kurtulabiliriz.
- Şereflikoçhisar bölgesinden örnek. Yıl 2017 TMO piyasa fiyatı 18 TL olan nohutu; 8-10 TL ödeyip alıp ekiyorum. Hasat sonu TMO'ya götürüyorum, eleme olmadan alamayacaklarını elemeyen sonra en fazla 3 TL'ye alım yapıyor. Yıl 2018 aynı çile yıl 2019, aynı çile bu süre içerisinde yurt dışından döviz ödenerek ithalat devam ediyor.
- Yabancı iş gücü meselesi aynı zamanda çay fabrikalarının %3 olması gereken atık madde miktarını %20'ye kadar çıkarabilmektedir. Gerek bu sorun gerekse cari açık meselesi yapılabilecek olan bir çay hasat makinesi ile önlenebilir.
- Şeker pancarı ekiminde ektiğimiz ürünün taban fiyatının ekış yapmadan belirlenmeli ki ona göre ürün planlaması yapalım. TMO gibi bir kuruluşumuz var ama ne hikmetse biz haziran ayının ilk haftası hasada başlıyoruz. TMO alıma başlamıyor. Soruyorum size bu TMO sezonda açılmadıktan sonra ne işe yarıyor ki?

- Buğday hasat zamanı bütün bölgenin buğdayını tek bir yerde toplayan, karpuz vb. yas meyve ve sebze satışlarının yürütüldüğü, çiftçiyi ve satın alan tüccarın haklarını hukuki şekilde yürütebilecek, çiftçiye interaktif bir şekilde bilgi akışı sağlayabilen yerel bir kooperatif gibi bir örgütlenme kurulmalı. Gerek çiftçilerin refahı gerekse bölge pazarının daha emin ellerde yürümesi adına atılabilecek çok büyük bir adım olacaktır.
- Bizim Fiskobirlik gibi kooperatifimiz var desteklenirse ayağa kalkıp vatandaşın ihtiyaçlarını karşılayacak düzeye geleceğine biz çiftçiler olarak buna inanıyoruz Gereğinin yapılmasını arz ederim. Saygılarımla
- Mersin Gülnar ilçesinde elma üreticisinin en büyük sıkıntısı pazarlamadır. Ürettiği malı satamaması veya parasını alamamasıdır.
- Karayemiş meyvesi Ordu ilinde gözde bir meyve çeşididir. Meyvenin sağlık üzerindeki etkileri incelendiğinde özellikle diyabet ve tokluk hissi vermesi sebebiyle obezite tedavisinde kullanıldığı belirtilmektedir. Bu bağlamda Ordu ilinde özellikle kadın çiftçilerin öne çıktığı ve daha çok turistik alanlara yakın bir bölgede “Şifa Köy” adı altında bir karayemiş bahçesi tesis edilerek Karayemiş yetiştiriciliği yapmak istiyoruz.
- Sayın Bakanım pamukta Mısır’da ithalattan durdurulması gerek yoksa çiftçi diye bir şey kalmayacak pamuğun kilosunun 5 TL altında olmaması gerek çiftçi batır bir daha pamuk ekemez duruma gelmiş. Sizin gibi değerli büyüklerimiz bunun farkında olması gerekir çiftçinin maliyet girdileri çok yüksek; gübresi, elektriği, mazotu, ilacı, işçiliği, hasat makinesi biçimi, gibi sayılabilir.
- Bölgemizde sebze zararlı olan başta tuta absoluta ve diğer zararlılar mevcut. Ülkemizde Araştırma kuruluşları ve üniversitelerde yapılan çalışmalar var. Bakanlığımız bünyesinde bitki koruma ürünü araştırma birimi oluşturulması ve kuruluşlarımızın organik ürün çalışmaları toplanarak denemeler yapılmalıdır.
- Kapama narenciye üretimi yapılan ilçemizde yıllık yaklaşık 100 ton pestisit ve gübre atığı ortaya çıkmaktadır.
- Şeker Pancarı, Afyon, Pamuk, Tütün, Fındık, Antep Fıstığı gibi ürünlerin devlet tarafından desteklenmesi ve fabrikalarda işlenerek üretim yapıp ihraç edilmelidir.
- Ülkemiz için stratejik öneme sahip olan ve ihraç ürünler içerisinde üst sıralarda olan tarımsal ürünlerde (fındık vb.) taban ve tavan fiyat uygulamasının hayata geçirilerek söz konusu ürünlerde üretim planlamasının yapılması hem çiftçinin hem de piyasadaki aktörlerin olumsuz etkilenmesinin önlenmesi temel amaç olmalıdır.
- Çalışmakta olduğum Ordu ilinde en önemli geçim kaynağı Fındık ürünüdür. Karadeniz Bölgesinde bulunan İl Tarım ve Orman Müdürlüklerinde toprak analiz laboratuvarlarının bulunması, İlçe Müdürlükleri tarafından arazilerden alınacak toprak numunelerinin bu laboratuvarlarda analizlerinin yapılarak her çiftçimize arazileri için gereken organik madde ve gübre çeşitlerinin uygulamasının sağlanarak minimum alandan maksimum verim alabilme noktasında yardımcı olabiliriz.

- Sayın Bakanlığımız, Malumunuz devletimiz çiftçimize yer parası adı altında dönüm başına ödeme yapmaktadır. Çiftçimizde niye üretim yapayım zaten kurtarmıyor nasıl olsa devlet bana yer parası veriyor niye uğraşayım diye üretim yapmıyor.
- Fındık ve mazot desteklemelerinin nakdi olarak değil mazotun ve gübrenin aynı olarak verilmesi, doğaya zararın azaltılması için kullanılan ilaçların ve atıkların tekrar geri dönüşümünün sağlanması için zorunlu kurallar getirilmelidir.
- Karaman'lı bir çiftçi olarak gübredeki ve elektriğe gelen zamlar mazota gelen zamlar bizim belimizi bükümüştür elimizde avcumuzda hiç bir şey kalmadı Çiftçinin ürettiği ürünü devlet zamanında fiyat bildirip alması gerekirken tüccarlar istediği fiyata alıyor ve bu da çiftçinin bitiş noktası oluyor.
- Sebze üretip pazarlarda satan bir çiftçi olarak pazarlama, fide alımı ve sera destekleri gibi konularda devletten destek ve ilgi bekliyoruz.
- Bölgemizde bulunan bağlarımızın ekonomik ömürleri bitmiştir. Bu bağların ekonomiye kazandırılması için bağlarımızın modern ve yerli çeşitlerle yeniden ekilip ekonomik değerlerinin artırılması gerekmektedir. Gerek sofralık gerekse şaraplık olan çeşitlerin satılabilmesi için şarap üretim ve üzüm paketleme tesislerin kurulması için gerekli yatırımların yapılması ekonomimize büyük katkı sağlayacaktır.
- Fındık bahçelerinde kışın dökülen yaprakların ocak ve Şubat ayı içinde fındıklıklardan temizlenerek cemre düşmeden önce yakılması gereklidir. Çünkü yaz ayına kalınca yaprağın arasında yabancı haşereler larva atıyor fındık ocaklarının dibinden külleme hastalığı başlıyor ve ocakları sarıyor temizlenerek hem iyi tarım yapmış oluruz hem ürünümüz yok olmaz gende ülke ekonomisine daha çok katkıda bulunuruz.
- Fındıkta doku kültürü ile üretime geçip, yeni çeşitleri hızla yaygınlaştırmalıdır.
- Kayısıda üretici birlikleri kurularak, ürün tasnifi ve paketleme tek elden yapılarak üreticinin daha fazla kazanması sağlanmalıdır.
- Adana Kozan Akkaya Köyünde toplanarak satılan 'katran mantarı (Matasutake)' na önem verilmelidir.
- Trüf mantarı yetiştiriciliği desteklenmelidir.
- Limonda erken hasat önlenmelidir.
- Tarım alanı dışında üretim yapan Mantar üreticilerinin ÇKS kaydı yaptırılmama sorununun giderilmelidir.
- Orman ağaçlandırmalarında çam yerine badem, zeytin, buttum tercih edilmelidir.

- Domuz zararına karşı önlem olarak çit desteği verilmelidir.
- Meyilli ve engebeli arazilerde bağcılık ve meyveciliğin gelişmesi için traktör ve diğer tarım makinelerinin rahat ulaşabilmesi bakımından arazi yolları açılmalıdır.
- Cevizde ismine doğru fidan talebi, fidancılık sektörünün sıkı denetimi talebi bulunmaktadır.
- Yabani ağaçların aşılınması, üretime kazandırılmalıdır.
- 5 dekarın üzerinde meyve bahçesi kurulması üretim planına göre bakanlık iznine bağlanmalıdır.
- Kayseride gilaboru üretimi desteklenmelidir.
- Tarsim kirazda hasar ödemelerinde daha hassas davranmalıdır.
- Tıbbi aromatik bitkilerde fide- fidan temininde sıkıntılar yaşanmaktadır.
- Yerel buğdayların üretiminin artırılması için teşvik, eğitim ve pazarlama çalışması yapılmalıdır.
- Yem açığının giderilmesi bakımından yem bitkileri ve soya ekilişinin artırılması gereklidir.
- Kenevir tohumu temininde zorluklar yaşanmaktadır.
- Pamuk primlerinin artırılması, desteklemelerinin 500 kg/da sabit olmasının son derece yanlış olduğuna, verimin daha da fazla desteklenmesi gerektiği belirtilmektedir.
- Ülkemiz coğrafyası ve iklimi ürünün yılın 8 ayı boyunca kuşkonmaz için açık alanda üretimine uygundur. Bu ürünü diken çiftçilere verilebilecek destekler, ihracatına doğrudan teşvikler, devlet tarafından tahsis edilebilecek erkenci bölgelerde üretim alanları gibi özendirici uygulamalar olması durumunda 10 yıl içerisinde Avrupa'nın en önemli tedarikçilerinden biri olabiliriz.
- Şanlıurfa Suruç sulama projesinin bir an önce bitirilmesi gereklidir.
- Şeker pancarı taban fiyatlarını mart nisan aylarında açıklanmalıdır.
- Karaman Ayrancı bölgesinde mercimek ve diğer baklagillerin mazot gübre ve diğer desteklerini Havza modeli ile alamıyoruz.

KAYNAKLAR

- Aksoy, U., A.Altındişli. 2002. Ekolojik Tarımın Tarihçesi ve Gelişimi, ETO, İzmir.
- Anonim, 2017a. Süs Bitkileri Sektörü Ulusal Strateji Raporu. Tübitak Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 160s.
- Anonim 2017b. TÜRKTOB Tohumculuk Sektörü Ulusal Strateji Raporu. Erişim <https://www.turktob.org.tr/>
- TÜİK, 2018a. Türkiye İstatistik Kurumu Türkiye Süs Bitkileri Üretim Verileri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>.
- TÜİK, 2018b. Türkiye İstatistik Kurumu Türkiye Süs Bitkileri Dış Ticaret Verileri. <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zu>.
- Anonim, 2018c. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2018-2022 Stratejik Planı. 84 s.
- Anonim, 2018d. Bitkisel Üretimde Biyolojik ve Biyoteknik Mücadele Destekleme Ödemesi Etki Analizi, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, Gündümlü Proje Sonuç Raporu, 84.s.
- Anonim 2018e. TİGEM 2018 Yılı Tohumculuk Sektör Raporu. Erişim <https://www.tigem.gov.tr/WebUserFile/DosyaGaleri/2018/2/a374cc25-acc1-44e8-a546-63b4c8bce146/dosya/2018%20TIGEM%20TOHUMCULUK%20SEKTOR%20RAPORU.pdf>
- Anonim, 2019a. Tarım ve Orman Bakanlığı, Gıda ve Kontrol Genel Müdürlüğü Resmi Verileri.
- Anonim, 2019b. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı, “On Birinci Kalkınma Planı” (2019-2023), 219 s.
- Asma, B.M., 2007. Malatya. The World’s Capital of Apricot Culture”. *Chronica Hort.* 47: 20–24.
- Asma, B.M., 2011. Her Yönüyle Kayısı. Uyum Ajans Ankara.
- Birişik, N. 2018. Teoriden Pratiğe Kimyasal Mücadele Kitabı, Teoriden Pratiğe Kimyasal Mücadele ve Gelecek Stratejisi bölümü, Tarım ve Orman Bakanlığı Yayınları, s. 17.51.
- Demiryürek, K.2011 .Organik Tarım Kavramı ve Organik Tarımın Dünya ve Türkiye’deki Durumu.
- FAOSTAT, 2019. Food and agriculture data. Erişim <http://www.fao.org/faostat/en/#home>

- Göğüş, F., Özkaya, M.T., Ötleş, S. Zeytinyağı. Efil Yayınevi, Ankara. 267 s.
- Kansu, A. ve N. Uygun, 1980. Doğu Akdeniz Bölgesinde turuncgil zararlılarıyla tüm savaş olanaklarının araştırılması. Ç.Ü.Z.F. Bilimsel Araştırma ve İncelemeler Yay. No:141. Adana. 63S.
- Karagüzel, O., Korkut, A.B., Özkan, B., Çelikel, F. Titz, S., 2010. Süs Bitkileri Üretiminin Bugünkü Durumu, Geliştirilme Olanakları ve Hedefleri. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı. s:539-558.
- IOC, 2019. International Olive Council.Erişim <http://www.internationaloliveoil.org/>
- Kaşka, N., Küden, A., Küden, A.B. 1994. Almond Production in Southerast Anatolia. Acta Hort: 373: 253-258.
- Kaşka, N., Küden, A.B., Küden, A., 1998. Performances of some local and foreign almond cultivars in South East Anatolia. Advanced Course. Production and Economics of Nut Corps. 18-29 May 1998, 1-5s, Adana.
- Kaşka, N., Küden, A., Kurnaz, Ş. 1988. Çukurova'da Erkenci ve Yazlık Elma Çeşitleri (Early and Summer Apple Cultivars in Cukurova) Adana'da Tarım 4: 20-21.
- Kazaz, S., Karagüzel, Ö., Kaya, A.S., Aydınşakir, K., Erken, K., Erken, S., Gülbağ, F., Zeybekoğlu, E., Haspolat, G., Hocagil, M., Saraç, Y.İ., Bozdoğan, E., Altun, B., Aslay, M., Rastgeldi, U., 2013. Türkiye Kesme Çiçek Sektörünün Ürün Desenlerine Göre İller ve Bölgeler Düzeyindeki Durumu. V. Ulusal Süs Bitkileri Kongresi, s:276-282, 06-09 Mayıs 2013, Yalova.
- Kazaz, S., 2017. Dünya Süs Bitkileri Sektöründe Ürün Deseni, Sosyo-Ekonomik ve Teknoloji Alanında Yaşanan Gelişmeler İle Türkiye'nin Gelecek Vizyonu. VI. Süs Bitkileri Kongresi, 19-22 Nisan 2016, s:2-12, Antalya.
- Kazaz, S., Erken, K., Karagüzel, Ö., Alp, Ş., Öztürk, M., Kaya, A.S., Gülbağ, F., Temel, M., Erken, S., Saraç, Y.İ., Elinç, Z., Salman, A., Hocagil, M., 2015. Süs Bitkileri Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi, Bildiriler Kitabı-1, s: 645-672. 12-16 Ocak, Ankara.
- Kazaz, 2018. Kesme Çiçek ve Dış Mekan Süs Bitkileri Yetiştiriciliği Ön Fizibilite Raporu. <http://bakkakutuphane.org/upload/dokumandosya/sus-bitkileri-yetistirciligi-on-fizibilite-raporu.pdf>.
- Kazaz, 2019. Samsun'da Süs Bitkileri Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi. Samsun Büyükşehir Belediyesi, Samsun.

- KİB. Karadeniz İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği , erişim www.kib.org.tr
- Küden, A. 1998. Elma Eğitim Programı Ülke Ölçeğinde Meyvecilik Geliştirme Entegre Projesi, (National Fruit Development Project–Apple Growing) Ç. Ü. Pozantı Tarımsal Araştırma ve Uygulama Merkezi, Adana.
- Küden, A.B., Küden A., Kaşka N., 2006a. Subtropiklerde Ilıman İklim Meyve Yetiştiriciliğinin Önemi ve Geleceği. Ulusal Tarım Kurultayı Bildirileri, 15-17 Kasım 2006, Adana, s. 290.
- Küden, A.B., Küden A., 2006b. Germplasm Collection and Breeding Studies of Low Chilling Cultivars. ISHS Acta Horticulturae 772: XXVII International Horticultural Congress - IHC2006: International Symposium on Enhancing Economic and Environmental Sustainability of Fruit Production in a Global Economy
- Küden, A. B., İmrak B., Tanır M., Bayazıt. S., Çömlekçioğlu. S., KüdenA., 2005. Determination of the Chill Units of Cherry Cultivars Suitable to Subtropical Conditions. 5th International Cherry Symposium On June 06-10.2005 Bursa TURKEY.
- Küden, A.B., Kaşka, N.,1992. Ilıman İklim Meyveleri Yetiştiriciliği Açısından Adana ve Pozantı'daki Soğuklama Sürelerinin Çeşitli Yöntemlerle Saptanması, Doğa Türk Tarım ve Ormancılık Dergisi, 16(1):50-62.
- Küden, A. B., Küden, A., Kaşka, N., 1994. Adaptations of Some selected Almonds to Mediterranean Region of Turkey. Acta Horticulturae 373:83-90.
- Özbek, S., 1978. Özel Meyvecilik. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi. Yayınları No:128.386s.
- Özkaya, M.T. 2016. Türkiye Zeytinciliğinde Geleceğe Yönelik Yapılması Gerekenler. Kırsal Kalkınma Dergisi. s70-73. Ocak-Şubat-Mart 2016.
- Özkaya, M.T., Tunalioglu, R., Özkaya, F.D., Ulaş, M., 2015. Zeytin Üretiminde Değişimler ve Yeni Arayışlar. Türkiye Ziraat Mühendisliği VIII. Teknik Kongresi. 2015. 630-644.
- Pınar, H., Bircan, M., Yılmaz, C., Kargı paydaş, S., Kaşka, N.,Yıldız, A., Son, L., 2010. The Performance of Some Apricot Cultivars in the Mersin Ecological Conditions. XIVth IS on Apricot Breeding and Culture. Acta Hort. 862: 109-112
- TÜİK, 2018. Türkiye İstatistik Kurumu. Erişim <http://www.tuik.gov.tr>.
- Ulaş, M., 2012 Zeytinde Modern Dikim Sistemleri ve Uygun Çeşitler.Tarım Türk, Fidancılık eki. Kasım-Aralık sayısı S:40-44, Aralık-2012, S:38.

- TMO 2019, Ulusal Fındık Çalıştayı, sonuç bildirgesi erişim <http://findikcalistayi.tmo.gov.tr/>
- TOB,2012. Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulusal Organik Tarım Stratejik Planı.
- TOB,2013. Tarım ve Orman Bakanlığı, Ulusal Organik Tarım Eylem Planı.
- TOB,2018. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018 yılı Organik Tarım Raporu.
- Willer, Helga and L.Kilcher, Lukas (eds.), 2018. The World of organic Agriculture-statistics and Emerging Trends 2018.IFOAM, Bonn, and FİBL,Frick.